

פרשת חוקת (באה"ק) ה'תשס"ו

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קה א הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: ב שירו-לו זמרו-לו
 שִׁיחוּ בְּכָל-נִפְלְאוֹתָיו: ג הַתְּהַלְלוּ בְּשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דַּרְשׁוּ
 יְהוָה וְעִזּוּ בַקְּשׁוֹ פְּנֵי תַמִּיד: ה זְכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר-עָשָׂה מִפְתֵּי וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו:
 ו זֶרַע אַבְרָהָם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו:
 ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְפֵי דוֹר: ט אֲשֶׁר בְּרַת אֶת-אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ
 לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לַיַּעֲקֹב לְחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֶּן
 אֶת-אֶרֶץ-כְּנָעַן חֹבֶל נַחֲלַתְכֶם: יב בְּהִיּוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהּ:
 יג וַיִּתְּהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל-גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל-עַם אַחֵר: יד לֹא-הִנִּיחַ אָדָם לַעֲשׂוֹק
 וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל-תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וּלְנַבִּיאֵי אֶל-תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רַעֲב
 עַל-הָאָרֶץ כָּל-מִטְּהַ-לֶּחֶם שָׁבֵר: יז שֶׁלַח לִפְנֵיהֶם אִישׁ לַעֲבֹד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנּוּ
 בַּכָּבֶל רַגְלוֹ (כְּתִיב רַגְלוֹ) בְּרֹזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ: יט עַד-עַתָּה בֹא-דִבְרוּ אִמְרַת יְהוָה
 צִרְפַּתְהוּ: כ שֶׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירְהוּ מִשַׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שְׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ
 וּמִשַׁל בְּכָל-קְנִינָו: כב לְאַסֹּר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקִנָיו יַחֲפֵם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם
 וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ-חַם: כד וַיִּפֹּר אֶת-עַמּוֹ מְאֹד וַיַּעֲצֹמְהוּ מִצְרָיו: כה הִפְךָ לְבָס
 לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בַּעֲבָדָיו: כו שֶׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר-בוֹ: כז שְׁמוֹ-
 בַס דְּבָרֵי אֲתוֹתָיו וּמִפְתֵּי בְּאֶרֶץ חַם: כח שֶׁלַח חֲשֵׁף וַיַּחֲשֵׁף וְלֹא-מָרוּ אֶת-דְּבָרוֹ
 (כְּתִיב דְּבָרָיו): כט הִפְךָ אֶת-מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת-דָּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֶרֶץ
 צַפְרָדַיִם בְּחַדְרֵי מְלָכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֵב כְּנִים בְּכָל-גְּבוּלָם: לב נָתַן
 גְּשֵׁמֵיהֶם בְּרֹד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֶרֶץ: לג וַיִּךְ גִּפְנִם וַתֵּאֲנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַיִן גְּבוּלָם:
 לד אָמַר וַיָּבֵא אֲרֵבָה וַיִּלַּק וַאִין מִסְפָּר: לה וַיֹּאכַל כָּל-עֵשֶׂב בְּאֶרֶץ וַיֹּאכַל פְּרֵי
 אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאֵם בַּכֶּסֶף וַיִּזְבַּח
 וַאִין בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שְׁמַח מִצְרַיִם בַּצֵּאתָם כִּי-נִפְל פָּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פִּרְשׁ
 עָנָן לְמִסְדָּה וְאֵשׁ לְהַאִיר לַיְלָה: מ שָׂאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח
 צוֹר וַיִּזְבּוּ מִיֵּם הִלְכוּ בַּצִּיּוֹת נֶהַר: מב כִּי-זָכַר אֶת-דְּבָר קִדְשׁוֹ אֶת-אַבְרָהָם
 עֲבָדוֹ: מג וַיִּצְאָ עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן בְּרִנָּה אֶת-בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֶרְצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
 לְאֻמִּים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וַתּוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּהָ | הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב מִי יִמְלַל גְּבוּרוֹת יְהוָה
 יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: ג אֲשֶׁר־י שְׁמֵרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זָכְרָנִי יְהוָה
 בְּרִצּוֹן עֲמֶךָ פְּקֹדֵי בִישׁוּעֶתְךָ: ה לְרֵאוֹת | בְּטוֹבַת בַּחֲרִיד לְשִׂמְחַת בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ
 לְהַתְּהַלֵּל עִם־נַחֲלֶתְךָ: ו חֲטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֵעֵינּוּ הֵרַשְׁעֵנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם |
 לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסִדֶיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:
 ח וַיֹּשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרֵּב וַיִּזְלִיכֵם
 בַּתְּהוֹמוֹת כַּמְדָּבָר: י וַיֹּשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צַרִּיהֶם
 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתֵר: יב וַיֹּאמִינוּ בְּדַבְּרֵי יִשְׁרָאֵל תְּהִלָּתוֹ: יג מִהֲרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו
 לֹא־חָפוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תְּאוּהָ בַּמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
 שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רֶזֶן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה:
 יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וַתַּבְלַע דָּתָן וַתִּכַּסַּע עַל־עֲדַת אֲבִירָם: יח וַתִּבְעַר־אֵשׁ בְּעֵדְתָם לְהַבִּיחַ
 תְּלַהֲט רְשָׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בַּחֲרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַסַּכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם
 בַּתְּבִנִּית שׁוֹר אֶכֶל עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדִלוֹת בְּמִצְרַיִם:
 כב נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חַם נִזְרָאוֹת עַל־יַם־סוּף: כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לוֹלֵי מֹשֶׁה בַּחֲרִידוֹ
 עָמַד בַּפָּרָן לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמָּתוֹ מִהַשְׁחִית: כד וַיִּמְאַסוּ בְּאֶרֶץ חַמְדָּה לֹא־הֵאמִינוּ
 לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בַּאֲהֻלֵּיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמְדָּבָר: כז וַלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרֹתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מַתִּים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וַתִּפְרֹץ־בָּם מַגְפָּה: ל וַיַּעֲמַד פִּינָחָס וַיִּפְלַל
 וַתַּעֲצֵר הַמַּגְפָּה: לא וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצְדָקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בְּעִבּוֹרָם: לג כִּי־הֲמִירוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטָא בְּשִׁפְתָיו: לד לֹא־
 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם: לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עֲצִבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם
 לְשָׂדִים: לח וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נְקִי דַם־בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לְעַצְבֵי כְנָעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בְּדַמִּים: לט וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹ־אֶף יְהוָה בְּעַמּוֹ
 וַיִּתְּעַב אֶת־נַחֲלָתוֹ: מא וַיִּתְּנֵם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם
 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּבְנְעוּ תַּחַת יָדָם: מג פְּעַמִּים רַבּוֹת יַעֲלִים וְהִמָּה יִמְרוּ בְּעֵצְתָם וַיִּמְכּוּ
 בְּעוֹנָם: מד וַיֵּרָא בְּצַר לָהֶם בְּשָׁמְעוּ אֶת־רִנְתָּם: מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחֵם כָּרַב
 חֲסִדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
 מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתְהִלָּתְךָ: מח בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֹן הַלְלוּהָ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהילים ק"ה ק"ו..... ב
- ב) מאמר ד"ה פדה בשלום נפשי יום א' פ' פנחס, י"ג תמוז, ה'תשט"ו..... ה
- ג) שיחת יום א' פ' פנחס, י"ג תמוז, ה'תשט"ו..... יד
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת חוקת..... לו
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת חוקת..... לט
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת חוקת..... מט
- ז) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת חוקת..... נא
- ח) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת חוקת..... סט
- ט) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת חוקת..... עג
- י) ביאורים לפרקי אבות פרק חמישי..... עו
- יא) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קי"ט..... עז
- יב) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת חוקת..... פ

בס"ד. יום א' פ' פנחס, י"ג תמוז, ה'תשט"ו.

(הנחה בלתי מוגה)

פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי¹, ואיתא על זה בגמרא² אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם. והיינו שבכללות חשיב כאן ג' הדברים³ שעליהם העולם עומד⁴, תורה, עבודה, שהו"ע הקרבנות⁵, ובזמן הזה הו"ע התפלה, דתפלות במקום קרבנות תקנום⁶, וגמילות חסדים. ומוסיף בענין העבודה שצריך להיות מתפלל עם הצבור דוקא. ואז אמר הקב"ה פדה בשלום נפשי, שפדאני לי ולבני מבין אומות העולם. והנה, פירוש הגמרא שהקב"ה אומר פדאני, אינו בסתירה לפירוש הפשוט שבפסוק, שפדה בשלום נפשי אמר דוד המלך על עצמו (כפירוש מפרשי התנ"ך⁷). והענין בזה, דהנה כתיב⁸ בכל צרתם לו צר, דכאשר איש ישראל נמצא בצרה, אזי לו (להקב"ה) צר. ובפרט כשמדובר אודות נשמה כללית, ועאכו"כ כשמדובר אודות נשיא ישראל שהוא שקול כנגד כל ישראל, כמ"ש לעשות משפט עבדו ומשפט עמו, הרי בודאי שהקב"ה נמצא עמו בהמקום (צרה) שבו נמצא. ולכן, כשנעשה הענין דפדה בשלום אצל הנשמה כללית דנשיא ישראל, הנה ביחד עם זה נעשה גם (הפירוש השני, שבאמת הרי זה אותו פירוש) פדאני לי ולבני מבין אומות העולם. וכדי שתהי' פדי' זו צ"ל כל ג' הקוין שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמ"ח, ונוסף לזה צ"ל ענין העבודה (תפלה) עם הצבור דוקא. וצריך להבין¹⁰ מהו ההכרח דתפלה עם הצבור דוקא בשביל ענין הפדי', והלא בהשלשה דברים שעליהם עומד העולם נאמר רק תורה עבודה וגמ"ח, ולא נזכר התנאי שצ"ל תפלה בצבור דוקא, ומזה משמע שמספיק גם עבודה (תפלה) סתם, לאו דוקא בצבור, משא"כ בענין פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, לא מספיק להיות מתפלל, אלא צריך להיות מתפלל עם הצבור דוקא.

(ב) ויובן זה בהקדם הידוע שהשלשה העמודים שעליהם העולם עומד הם כנגד השלשה אבות אברהם יצחק ויעקב. אברהם הי' ענינו גמילות חסדים, שעסק בהכנסת אורחים. יצחק הי' ענינו חפירת בארות באופן של העלאה מלמטה למעלה, והו"ע התפלה, וכמ"ש¹¹ ויצא יצחק לשוח בשדה, שזהו"ע העבודה. ויעקב הי' ענינו יושב אהלים¹², אהלו של שם ואהלו של עבר¹³, שהו"ע תושב"כ ותושבע"פ¹⁴, קו התורה. וזהו שענין הפדי' לי ולבני מבין אומות העולם נעשה ע"י ג' הקוין שהם כנגד ג' האבות, כיון שענין הפדי'

(10) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה פדה בשלום עזר"ת (סה"מ

עזר"ת ע' צו ואילך). וראה גם ד"ה פדה בשלום תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' 219 ואילך).

(11) חיי שרה כד, סג.

(12) תולדות כה, כו.

(13) ב"ר פס"ג, יו"ד. פרש"י עה"פ.

(14) לקו"ת ואתחנן ה, א. וראה מאמרי אדמו"ר האמצעי

דברים ח"א ע' ו. וש"נ. לקו"ש ח"כ ע' 393. וש"נ.

(1) תהלים נה, יט.

(2) ברכות ה, א.

(3) ראה חדא"ג מהרש"א כאן.

(4) אבות פ"א מ"ב.

(5) ראה רש"י, רע"ב ורבינו יונה לאבות שם.

(6) ברכות כו, א-ב.

(7) פרש"י. ועוד.

(8) ישעי' סג, ט.

(9) מלכים-א ח, נט.

נעשה ע"י זכות אבות וברית אבות. וזהו גם מה שכל אחד מישראל אומר בהתחלת התפלה אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ועי"ז ממלאים כל צרכי האדם, הן בגשמיות והן ברוחניות.

והנה במעלת האבות איתא במדרש¹⁵ שהאבות הן הן המרכבה. ולכאורה אינו מובן, דלגבי מעלת האבות, מהו החידוש שהם בבחינת מרכבה. דהנה, בהחיות דהמרכבה העליונה יש ב' ענינים. החיות נושאות את הכסא, וגם מנושאות עם הכסא (כדאיתא במדרש¹⁶). והענין בזה, דמה שהם צריכים להיות מנושאות עם הכסא, הרי זה מורה שהם נמצאים בעולם שלמטה במדריגה מהעולם שאליו צריכים להיות מנושאות. ומה שהם נושאות את הכסא, הרי ידוע¹⁷ שמה שיש בכחם להעלות ולנשאות את הכסא עם האדם שעל הכסא, ע"ד המרכבה שמביאה את האדם הרוכב למקום כזה שמצד עצמו לא הי' מגיע לשם, הרי זה לפי ששרש חיות המרכבה הוא מהתהו שקדם לתיקון. ולכאורה, ב' ענינים אלו אינם שייכים בהאבות. הענין דמנושאות עם הכסא, הנה בשלמא במלאכים שייך לומר שצריכים להתעלות לעולם נעלה יותר, דאע"פ שאין בהם רע, מ"מ, הרי הם מציאות בפני עצמם, ולכן צריכים להתעלות מעולמות בי"ע לעולם האצילות ששם איהו וחיוהי איהו וגרמוהי חד¹⁸. משא"כ האבות אברהם יצחק ויעקב, הרי מצד עצמם הם בחי' חג"ת דאצילות, כדאיתא בספר הבהיר¹⁹ (והובא בפרדס²⁰ ובחסידות²¹) אמרה מדת החסד לפני הקב"ה כל ימי חיות אברהם בארץ לא הוצרכתי לשמש שהרי אברהם עומד ומשמש במקומי, וכיון שמדת החסד דאצילות אמרה שאברהם עומד ומשמש במקומי, הרי מובן שבהיותו למטה הי' אברהם הכלי של מדת החסד דאצילות. ומזה מובן גם בנוגע ליצחק ויעקב, שהרי החילוק בין אברהם יצחק ויעקב הוא שאברהם ענינו חסד, יצחק ענינו גבורה ויעקב ענינו תפארת, וכיון שאברהם הוא מדת החסד דאצילות, הנה גם יצחק ויעקב הם גבורה דאצילות ותפארת דאצילות. וכיון שהאבות הם במדריגת האצילות, דבאצילות הכל הוא אלקות, איך שייך לומר בהם הענין דמנושאות, מאחר שהם אלקות. ולאידך גיסא, הענין דנושאות את הכסא, שמעלים את הכסא עם האדם שעל הכסא, שייך במלאכים (חיות המרכבה) דוקא, לפי ששרשם הוא מתהו שקדם לתיקון, אמנם האבות שהם מבחי' התיקון, איך שייך לומר בהם ענין המרכבה שנושאים את הכסא.

ג) ויובן זה בהקדים הביאור בפעולת חיות המרכבה בענין הכסא והאדם שעל הכסא, שהם מנשאים לבחי' כי לא אדם הוא. והענין בזה, דהנה, החילוק בין בחי' אדם לבחי' לא אדם מובן ממ"ש²² כי לא אדם הוא להנחם, היינו, שהחילוק העיקרי בין בחי' אדם לבחי' לא אדם הוא שבבחי' אדם שייך ענין של ניחום שזהו"ע של שינויים, משא"כ בבחי' לא אדם, שזהו מקום ודרגא שאין בו שינויים. והיינו, שמצד ענין השכל והמדות

(19) סקצ"א.

(20) שער כב (שער הכינויים) פ"ד.

(21) אוה"ת וירא צא, ב. המשך מים רבים תרל"ז פרק ס.

ובכ"מ.

(22) שמואל-א טו, כט.

(15) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(16) ראה בחיי תרומה כה, י. פיוט "וחיות" בקדושת כתר

במוסף דר"ה (בכמה נוסחאות). וראה שמו"ר ספכ"ג.

(17) תו"א יתרו עב, ד.

(18) תקוני זהר בהקדמה (ג, ב).

(שזהו ענינו של אדם) יש ענין של שינויים והתחלקות, כפי שרואים באדם התחתון, ומזה מובן שכן הוא גם בבחי' המוחין והמדות שלמעלה. דהנה, בעשרה דברים נברא העולם בחכמה וכו'²³, ומונה כל המוחין והמדות. ובענין זה מצינו שינויים, שהרי לאחר בריאת העולם נאמר²⁴ וינחם ה' גו' ויתעצב אל לבו גו' כי נחמתי כי עשיתים, היינו, שהי' ענין של ניחום ושינוי בהמוחין ומדות (בעשרה דברים כו' בחכמה וכו') שלפנ"ז שבהם נברא העולם. ולאחרי כן הי' שינוי נוסף, שלאחרי המבול נאמר²⁵ לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות גו', וכדי להיות שינוי זה צריך להיות נמשך ממקום נעלה ועמוק יותר, אבל גם מקום זה הוא עדיין בגדרי השינויים. והנה, ענין השינוי הוא לא רק בהמוחין כפי ששייכים להמדות, אלא אפילו בבחי' המוחין מצד עצמם יש גם מקום לניחום ושינוי, שהרי השינוי שבתחלה נאמר כי נחמתי כי עשיתים ואח"כ נאמר לא אוסיף עוד להכות גו', הוא מצד הטעם והבנה וההסברה שבמוחין, והיינו, שעיקר השינוי שנעשה בהמדות הוא מצד המוחין, ומזה מובן שגם המוחין מצד עצמם הם דרגא ומקום שיש בו שינויים. ויתירה מזה, שאפילו במדות שלמעלה מהמוחין, מדות שברצון, יש גם ענין השינוי, והיינו, לפי שגם בהרצון ישנו טעם כמוס, שהרי מש"נ שאין טעם לרצון²⁶, היינו שאין טעם גלוי, אבל מ"מ ישנו טעם כמוס (א באהאלטענער שכל והטעמה), וכמו בהענין דשתוק כך עלה במחשבה²⁷, הרי אין הכוונה שזהו"ע של עקשות ח"ו, אלא שזוהי מדריגה במחשבה שאינה יכולה לבוא לידי גילוי, אבל טעם כמוס יש בזה. וכיון שיש בזה ענין של שכל והטעמה, לכן שייך שיהי' בזה ענין של שינוי. אלא שכדי שהשינוי יבוא בפועל, יש צורך בענין של התחלקות, שזהו ענין המדות דוקא, וכאשר נעשה שינוי בהמדות אזי מתגלה שנעשה שינוי בהשכל.

אמנם כל זה הוא בבחי' המוחין, וכן בבחי' הרצון שיש בו טעם כמוס (אף שאין בו טעם גלוי), ולכן שייך בו שינוי. אך ישנו ענין שלמעלה מהשינויים שבבחי' אדם, שזהו"ע רצון עצמי, ועז"נ כי לא אדם הוא להנחם, שלא שייך בזה שינויים כלל. וכפי שמצינו גם באדם התחתון, שישנם ענינים בהרצון שלו (ועאכו"כ בשכלו ומדותיו) ששייך בהם שינויים, משא"כ בענין שהוא רצון עצמי הקשור עם עצם הנפש, ע"ד אהבת האב להבן או אהבת הבן לאביו, שיכול להיות שינוי רק בענין הגילוי וההעלם (שיכול להיות בזה העלם והסתר), אבל אי אפשר שישתנה הרצון ויתהפך ח"ו. וכן הוא למעלה באדם העליון, כמאמר²⁸ בין כך ובין כך בני הם ולהחליפם באומה אחרת אי אפשר, היינו, שהשינוי מצד הנהגתם של ישראל (בין כך ובין כך) מגיע רק בבחי' המדות או המוחין או אפילו בבחי' הרצון, אבל להחליפם באומה אחרת אי אפשר, כיון שזהו"ע הקשור עם רצון עצמי, שבזה לא שייך שינוי וניחום, כי לא אדם הוא להנחם. וכמו"כ הוא גם בתומ"צ שהם בבחי' העצם, שהרי מעיקרי האמונה הוא שהתורה ומצותי' לא ישתנו לעולם²⁹. וזהו

(27) מנחות כט, ב.

(23) חגיגה יב, א.

(28) ראה קדושין לו, א. רות רבה פתיחתא ג. במדב"ר פ"ב,

(24) בראשית ו, ו-ז.

טו. וראה לקו"ש ח"א ע' 3.

(25) נח ת, כא.

(29) ראה רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. עיקר הט' מי"ג

(26) יונת אלם פ"ב.

גם מה שמצינו במצוות שגם כמו שהם בהתלבשות למטה יש בהם הכלל שמצוות לאו ליהנות ניתנו³⁰, לפי שענין המצוות אינו קשור עם שכל, ואפילו לא עם רצון כפי שהוא במדריגה שיש לו עכ"פ טעם כמוס, טעם בשכל או טעם מלשון תענוג, ולכן לאו ליהנות ניתנו.

ומזה מובן גם שבבחי' זו שלא שייך בה ענין של ניחומים, אין גם ענין של התחלקות, שהרי נתבאר לעיל שהניחום והשינוי מענין אחד למשנהו קשור עם ענין ההתחלקות, שזהו כללות הענין דציור אדם שענינו הוא שכל ומדות, משא"כ בחי' כי לא אדם הוא, שהו"ע רצון עצמי שלמעלה משכל ומדות (ולמעלה גם מחיצוניות הרצון), הרי זה למעלה גם מענין ההתחלקות. ובכללות הרי זה גם החילוק שבין חיצוניות הכתר (דהיינו חיצוניות הרצון שלמעלה) ופנימיות הכתר (פנימיות הרצון שלמעלה), דבחיצוניות הכתר יש התחלקות קוין, כידוע שב' הקוין קו הימין וקו השמאל מגיעים בחיצוניות הכתר, כל אחד במקומו, והיינו, שיש שם ענין של התחלקות של קצוות וקוין, דכאשר ישנו קו הימין מובן שיש גם קו השמאל, וכאשר יש קו השמאל מובן שיש גם קו הימין. משא"כ קו האמצעי שמגיע בפנימיות הכתר, הרי זה באופן שלמעלה מהתחלקות קוין. וכידוע³¹ בפירוש המאמר³² לית שמאלא בהאי עתיקא, אלא כולא ימינא, שענין זה אינו קו הימין, אלא ע"ד מ"ש³³ באור פני מלך חיים, שמצד פנימיות המלך נמשך ענין החיים, אבל זהו"ע שלמעלה מכל ענינים של קוין והתחלקות כו'.

(ד) אמנם גם בציור אדם כפי שבא בשכל ומדות, הנה כיון שנקרא בשם אדם ע"ש אדמה לעליון³⁴, הרי זה גופא ראי' והוכחה שיש בו דמיון לעליון, לבחי' כי לא אדם הוא [ועפ"ז יתבאר איך אפשר להעלות את הכסא עם האדם שעל הכסא לבחי' כי לא אדם הוא, כיון שגם בבחי' אדם שעל הכסא יש מעין זה, להיותו אדמה לעליון]. והענין בזה, דהנה נת"ל שבחי' כי לא אדם הוא להנחם הוא למעלה מהתחלקות, ובציור אדם שיש בו התחלקות יש ניחום ושינוי. ומ"מ, גם בהציור דשכל ומדות שבאדם ישנו ענין ההתכללות, והרי ע"י ענין ההתכללות הולך ומתמעט ענין ההתחלקות (שזהו הדמיון להעדר ההתחלקות שבבחי' כי לא אדם הוא). דהנה, ענין ההתחלקות עיקרו הוא במדות (כנ"ל ס"ג), והרי במדות יש גם ענין ההתכללות. ויש בזה כמה אופנים, דתחילה ישנו ענין ההתכללות שהמדות נכללים זה מזה, ועי"ז יכולה להיות לאח"ז ההתכללות באופן שנכללים זה עם זה. והיינו, שע"ז שמדת החסד היא לא רק חסד בטהרתו, חסד שבחסד בלבד, אלא יש בה גם גבורה שבחסד, ועד"ז מדת הגבורה אינה רק גבורה בטהרתה, אלא יש בה גם חסד שבגבורה, הרי זה נותן מקום שמדת החסד תוכלל ותהי' גם באותו מקום שבו נמצאת מדת הגבורה, וכן מדת הגבורה תוכל להיות באותו מקום שבו נמצאת מדת החסד.

(32) זח"ג קכט, א.

(33) משלי טז, טו.

(34) ע"פ ישעי' יד, יד. וראה של"ה ג, א. ועוד.

העיקרים.

(30) עירובין לא, א. וש"נ.

(31) ראה המשך תעריב ח"ג ע' א'רצא. סה"מ תרפ"ט ע' 33.

וביאור הענין, דהנה, מדת החסד הו"ע ההשפעה. ובזה גופא יש חסד שבחסד, שאז ההשפעה היא בלי גבול, ועוד זאת, שההשפעה היא הן למי שראוי והן למי שאינו ראוי. ויש גם גבורה שבחסד, שאין זו מדה הפכית, כי אם שהשפעת החסד גופא היא באופן שישנו קצת דיוק (מ'איז עפעס וואָס מדייק), שמי שאינו ראוי לגמרי לא יושפע לו. ועוד זאת, שמצד השפעת החסד כמו שהיא לא תוכל ההשפעה להתקבל אצל המקבל, ולזה ישנו ענין הגבורה שבחסד, שהשפעת החסד נמשכת ע"י הצמצום דגבורה, ואז יכול המקבל לקבל ההשפעה. ונמצא שגם הגבורה שבחסד הו"ע של חסד, אלא שהחסד מתלבש באופן של גבורה ודין. ועד שלפעמים הנה הצורה שבה מתלבש החסד היא היפך תוכן ענין החסד, וכמו ואוהבו שחרו מוסר³⁵, שתנועת האהבה והחסד מתגלה ובאה בכלי ואופן שהו"ע של גבורה. וזהו ענין גבורה שבחסד, היינו, שמדת החסד כוללת בתוכה גם מדת הגבורה. ועד"ז במדת הגבורה, שמצד מדת הגבורה עצמה הי' נמשך דין חמור ביותר, עד שאפילו שמים לא זכו בעיניו³⁶, ובמילא לא שייך ענין של השפעה כלל, ולכן ישנו גם ענין החסד שבגבורה, שלא יהי' הדקדוק עד מיצוי הדין, וגם ענין הדינין לא יהי' בחומר ביותר. ועד שלפעמים בא ענין הגבורה בכלי שהוא בתנועה הפכית, וכמו ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו³⁷, שבחיצוניות הרי זה ענין של חסד, אלא שזהו חסד שבגבורה, שהוא תכלית תוקף הדין, להאבידו. והנה, התכללות הנ"ל, שכל מדה אינה פשוטה אלא יש בה התכללות עוד מדות, מביאה לידי התכללות בעומק יותר, שבמקום אחד יכולים להיות מדת החסד ומדת הגבורה בבת אחת. וכמו באשר משפטו שם פעלו³⁸ (במקום שדנים את האדם שם מזכירין פועל צדקותיו), כמ"ש³⁹ אל שאול ואל בית הדמים גו', אל שאול שלא נספד כהלכה, ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים ונוב עיר הכהנים⁴⁰, שבהתכללות זו ישנם בבת אחת מדת החסד ומדת הגבורה.

והנה במק"א מבואר⁴¹ שהענין דבאשר משפטו שם פעלו הוא מצד מוחין דגדלות. וכן הוא באמת, שכללות ענין התכללות המדות הוא מצד המוחין שפועלים ביטול וחלישות במדות. והיינו לפי שהמוחין הם בבחי' אור פנימי, לכן פעולתם היא באופן פנימי, היינו, שהענין הנעלה שמתבונן בו בא באופן ששייך אליו, ופועל אצלו ביטול וחלישות בהמדות, ועי"ז נעשה בהמדות ענין ההתכללות, שהם כלולים זה מזה (כמו גבורה שבחסד וחסד שבגבורה). וככל שהמוחין הם גדולים יותר, עד למוחין דגדלות, אזי נעשית ההתכללות באופן נעלה יותר, שהמדות נכללים זה עם זה (חסד וגבורה בבת אחת, כמו באשר משפטו שם פעלו), שזהו לאחרי הקדמת ההתכללות באופן שהמדות הם כלולים זה מזה. אמנם, כללות ענין ההתכללות (גם בהדרגא היותר נעלית) הוא מצד זה שהמדות הם בחלישות, שהרי אילו מדת החסד היתה בתוקף, ללא הגבלה, לא היתה נתינת מקום למדת הגבורה,

תקס"ב ח"א ע' קצו.

(39) שמואל-ב כא, א.

(40) יבמות שם.

(41) ראה המשך תער"ב ח"א ע' תקכז.

(35) משלי יג, כד.

(36) איוב טו, טו.

(37) ואתחנן ז, י"ד. וראה גם ביאור"ז לאדהאמ"צ צו, ב.

ולחצ"צ ע' תפז ואילך.

(38) ראה צפני' ב, ג. יבמות עח, ב (ובפרש"י). וראה סה"מ

ועד"ז להיפך. וכיון שמציאות המדות (באופן זה) סותרת עדיין לענין ההתכללות, והראי' שגם ההתכללות היותר נעלית באה לאחרי הקדמת חלישות המדות, הרי עדיין אין זה אמיתית ענין ההתכללות, ובמילא אין זה עדיין אמיתית הענין דאדמה לעליון, לבחי' כי לא אדם הוא, שלמעלה מהתחלקות. אך אמיתית הענין דאדמה לעליון הוא כאשר פועלים ענין הביטול אפילו בתוקף המדות, היינו, שגם בהיותם בתוקף מציאותם פועלים בהם ביטול אמיתי, שזהו"ע ביטול במציאות, ואז נעשית ההתכללות של כמה מדות בבת אחת במקום אחד (לא מצד חלישות המדות, אלא) מפני היותם באופן של ביטול במציאות.

ה) וביאור הענין הביטול המציאות שע"ז נעשה ענין ההתכללות באופן דאדמה לעליון, דהנה, ידוע שאדם הוא בגימטריא מ"ה⁴², שזהו לשון מהות. אמנם, מצד זה שבאדם צ"ל שני הפכים, שצריך להיות מצוייר בסדר של מוחין ומדות, שבהם ישנו ענין של שינויים והתחלקות, וצריך להיות גם אדמה לעליון, לבחי' כי לא אדם שלמעלה משינויים והתחלקות, לכן, הנה גם במ"ה (מהות) יש ב' פירושים⁴³. פירוש הא' הוא מה בלי מהות, כמו מה פשפשת מה מצאת⁴⁴, שהוא העדר המציאות, ופירוש הב' הוא מה מלשון מהות, שזהו עיקר המציאות. וענינו למעלה, שענין המציאות הוא בחי' המוחין ומדות שלמעלה (שמזה נשתלשל מציאות המוחין והמדות באדם התחתון), וענין העדר המציאות למעלה הוא באוא"ס שלמעלה מהשתלשלות. והענין בזה, דהנה, אמיתית הענין דהעדר המציאות הוא רק בהעצמות בלבד, כמ"ש הרמב"ם⁴⁵ שמי שמציאותו מעצמותו הוא נמצא בבחי' בלתי מציאות נמצא. דהנה, כל מציאות בהכרח שיהי' בו שניות, היינו שהוא מורכב מחומר וצורה. ואפילו המלאכים שנקראים שכלים נפרדים⁴⁶, שנבדלים מן החומר⁴⁷, וכמ"ש הרמב"ם בהל' יסודי התורה⁴⁸ שהם צורה בלא גולם, הרי בהכרח לומר שיש בהם איזה הגלמה שעל זה תהי' חלה הצורה שלהם, וא"כ ישנו ענין ההגלמה וישנו ענין הצורה שבוה נפרד כל מלאך מחבירו, כמ"ש הרמב"ם⁴⁹ שאינן שוין במציאותן אלא כל אחד מהם למטה ממעלתו של חבירו (וכפי שמבאר שם שאין הכוונה למעלת מקום, אלא למעלה במדרגה כו'). וכמו שהוא בכחות הנפש (כידוע שבכל ענין מחפשים דוגמא בנפש האדם, מברשי אחזה⁵⁰), שגם בכחות הנפש העצמיים, ישנו כח החכמה וכח הבינה וכל שאר הכחות, ומבואר בזה⁵¹ שזהו כמו שהנפש מתקשטת בענין צורת החכמה וכמו שהנפש מתקשטת בענין צורת הבינה כו', וא"כ יש גם בזה ב' ענינים ע"ד חומר וצורה. ועאכו"כ לדעת הרמב"ן⁵² שהמלאכים יש להם ג"כ גופים, אלא שגופם הוא מב' יסודות הדקים, הרי

47) ספר העיקרים מאמר ב פל"א. הובא בספר החקירה להצ"צ יג, א.

48) פ"ב ה"ג.

49) הל' יסוה"ת שם ה"ה-ו.

50) איוב יט, כו.

51) ראה תו"א ר"פ וירא. הגהות לד"ה פתח אליהו תרנ"ח.

52) הובא בתו"א בראשית ד, ב. לקו"ת ברכה צח, א. סידור

(עם דא"ח) ערה, סע"ד.

42) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך אדם. עץ חיים

שער י (שער התיקון) פ"ג. שער לח (שער לאה ורחל) פ"ב.

43) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' שמא. על פרשיות

התורה ח"ב ע' תרמד. תשפו. תתיח. אוה"ת נ"ך ח"א ע' תרעא.

סה"מ תרל"ה ח"ב ע' שיח.

44) ראה זח"א א, ב. סה"מ תש"ט ע' 116. ועוד.

45) ראה מו"נ ח"א פנ"ו.

46) ראה מו"נ ח"ב פ"ב. פ"ו. ובכ"מ.

הם בודאי מציאות שמורכבת מחומר וצורה. והרי ידוע הכלל⁵³ שדבר המורכב אי אפשר להיות מציאותו מעצמותו, להיותו זקוק לענין המרכיב את שני הענינים שמהם מורכבת מציאותו. ומזה מובן שהענין דהעדר המציאות, דהיינו מציאות שהיא בבחי' בלתי מציאות נמצא, אינו אלא בעצמות ומהות. אמנם, גם אוא"ס הבל"ג שלמעלה מהשתלשלות, להיותו אור שהוא מעין העצם, הרי אור זה הוא מעין המאור, היינו, שגם הוא נמצא בהעדר המציאות. וזהו"ע פנימיות הכתר, שלמעלה מהשתלשלות, שמצד היותו מעין העצם, הרי הוא באופן של העדר המציאות, מציאות שבבחי' בלתי מציאות נמצא (משא"כ חיצוניות הכתר שהוא שרש הנאצלים, השרש דסדר השתלשלות, שיש בו ענין של התחלקות, שמזה נעשה גם ענין של שינויים, כנ"ל ס"ג). ומזה מובן שההמשכה מבחי' זו פועלת העדר המציאות בכל הענינים שנמשכת בהם. והיינו, שהפעולה אינה באופן שמחלישה את מציאותם, אלא שבהיותם בתקפם, הנה מצד ההמשכה דבחי' בלתי מציאות נמצא, נפעל בהם (לא רק ביטול היש, אלא) ביטול במציאות, שביטול זה יכול להיות כאשר הדבר נמצא בתוקף המציאות.

(ו) וכך הוא גם בעבודת האדם, שכאשר העבודה היא מצד טעם ודעת, אזי יש בה התחלקות ושינויים, שלפעמים עומד בתנועה של הרחבה ולפעמים עומד בתנועה של צמצום, ועד שיכול להיות גם אחיזה להיפך רח"ל. אמנם כאשר העבודה היא מצד רעותא דלבא, שהו"ע פנימיות הרצון, אזי נעשית אצלו איבערגעגעבנקייט ומסירת נפש וביטול במציאות לגמרי, וענין זה פועל שבעמדו בתוקף הן בשכלו והן במדותיו הנה בשעת מעשה גופא עומד הוא בביטול במציאות לגמרי. ובכללות הרי זה גם החילוק בין חיות המרכבה לעבודת האבות שהן הן המרכבה, ועד"ז גם החילוק בין העבודה שמצד נפש הבהמית לעבודה שמצד נפש האלקית (והיינו, שהעבודה היא לעולם מצד נפש האלקית, אלא שיש אופן עבודתה מצד עצמה, ויש אופן עבודתה כפי שפועלת על נפש הבהמית). והענין בזה, דהנה, כאשר העבודה דנה"א היא בהתבוננות בענינים כאלו שתוכל להסבירם לנה"ב באופן שתהי' יכולה להשיגם עד שתפעל בנה"ב אהבה ויראה לאלקות, הנה מצד זה שענינה של נה"ב שהיא טבעית, הרי גם ההתעוררות שנפעלת בה ע"י ההבנה וההשגה של נה"א היא באופן של דחילו ורחימו טבעיים. והנה, עי"ז שנה"א פועלת וחודרת (דערנעמט) את נה"ב שגם היא תעסוק בעבודה, ואדרבה, באופן דרב תבואות בכח שור⁵⁴, הרי זה פועל עלי' בנה"א, כמו בחיות המרכבה, שכיון ששרשם בתהו שלמעלה מתיקון, הרי הם מנושאות עם הכסא ונושאות את הכסא לבחי' כי לא אדם הוא. אמנם, עלי' זו היא רק עד חיצוניות הכתר (שאינן זה אמיתית הענין דבחי' כי לא אדם שלמעלה מהתחלקות). וכמו כן כללות העבודה שמצד נה"ב היא באופן של חיצוניות בלבד, היינו, שנעשית רק חלישות בנה"ב בכדי שתוכל להיות עבודת השם, ע"ד ענין ההתכללות שנעשה בהמדות עי"ז שפועלים בהם חלישות (כנ"ל ס"ד). אמנם כאשר העבודה היא מצד נה"א,

54) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ריש ע"ד. ובכ"מ.

53) ראה האמונות ודעות לרס"ג מאמר א פרק א. מו"נ ח"ב

בהקדמה (הקדמה האחת ועשרים). שם פ"ב. ועוד.

שנה"א היא מושרשת בעצמות ומהות בבחי' הפנימיות, אזי העבודה היא ברעו"ד, שזהו למעלה מציוור אדם, ולכן מגעת בבחי' כי לא אדם הוא, ועי"ז נעשה אצלו אמיתית ענין ההתכללות, מצד פנימיות הרצון, שגם בהיותו בתוקף המציאות עומד הוא בביטול במציאות. וזהו גם הענין שהאבות הן הן המרכבה, שבעמדו בתנועה דרעו"ד, היינו, שכל מציאותו היא אלקות, ישנם ב' הענינים דמנושא (עם המרכבה) ונושא (את המרכבה), כיון שנעשית היציאה לגמרי מסדר השתלשלות, וההתאחדות עם פנימיות ועצמות ומהות א"ס ב"ה.

וזוהו גם העילוי שבתפלת הצבור לגבי תפלת היחיד. והענין בזה, דהנה כללות ענין התפלה הוא ע"ד הקרבנות שענינם הוא להעלות את החלב ודם של הבהמה על המזבח, שזהו"ע בירור נפש הבהמית. ובוזה גופא יש מעלה בתפלה בצבור. דהנה, איתא בגמרא⁵⁵ ע"פ⁵⁶ דרשו הוי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב (משמע שפעמים אינו מצוי), הא ביחיד, ויחיד אימת (מצוי לו) אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ, משא"כ לצבור ישנו ענין זה בכל השנה כולה. והיינו, שבתפלת הצבור ישנה המעלה שבתפלת היחיד בעשי"ת. והרי העבודה דעשי"ת היא באופן דבהמצאו גו' בהיותו קרוב, שהו"ע קירוב המאור אל הניצוץ⁵⁷, היינו, שנעשית ההתקשרות עם המאור עצמו, פנימיות דעצמות ומהות א"ס ב"ה. ומזה מובן שענין זה ישנו גם בכל השנה כולה אצל המתפלל עם הצבור.

ז) וזהו פדה בשלום נפשי, דכל העוסק בתורה ובגמ"ח ומתפלל עם הצבור (דוקא) כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם, היינו, שכדי לפעול הפדי' בשלום, לא מספיקה כללות העבודה בג' העמודים שעליהם העולם עומד, אלא צ"ל מתפלל עם הצבור דוקא. והענין בזה, דהנה בענין הפדי' בשלום יש ב' פירושים, פירוש הא', שהפדי' היא בדרך מנוחה, ולא בדרך מלחמה, ופירוש הב', שהפדי' היא בשלימות (שלום מלשון שלימות), שזהו"ע של גאולה שאין אחרי' גלות⁵⁸. והיינו, שהפדי' אינה בדרך של מלחמה עם הלעו"ז, אלא באופן כזה שהלעו"ז אינו במציאות כלל, שמתברר בדרך מנוחה ובדרך שלום. ועי"ז נעשית גם הפדי' בשלימות, דכיון שאין מציאות של מנגד כלל, הרי אין שום דבר שמצדו יכול להיות ענין של שינוי, והיינו, שהעבודה היא באופן שאין בה ענין של שינויים וניחום כלל. וכיון שתכלית העבודה היא שלא ישאר שום ענין שלא יתברר יזדכך ויתעלה, שענין זה נעשה סוכ"ס ע"י העבודה בדרך מנוחה ושלום, לכן לא מספיקה כללות העבודה בג' העמודים שעליהם העולם עומד, שהו"ע הקיום מסדר השתלשלות, אלא צריך להיות גם מתפלל עם הצבור, שענין זה מגיע למעלה מסדר השתלשלות.

והנה כשם שאצל הנשמה כללית דדוד מלך ישראל הי' הענין דפדה בשלום ע"י ג' הענינים הנ"ל ובאופן דברבים היו עמדי (שהתפללו עמי), כן הוא גם בנשיאי ישראל

(55) ר"ה יח, א. וש"נ.

(56) ישע"י נה, ו.

(כא, סע"ב). פ"כ. פפ"ד (צא, א). עטרת ראש שער ר"ה פכ"ב.

קונטרס העבודה ספ"ה. ובכ"מ.

(58) ראה תורה ה"ג ונאמר – פסחים קטז, ב. ובכ"מ.

(57) ראה דרך חיים שער התשובה פ"י (יג, ריש ע"ד) פט"ז

בכל דור ודור. וכידוע מ"ש בספרים⁵⁹ שבאמת הרי כבר כלו כל הקיצים⁶⁰, ובכל דור ודור יכול לבוא משיח, אלא שמחכים רק שישלימו את הפכים קטנים, ואז ישנו משיח מן המוכן. ולכן, כאשר ישנם ענינים המעלימים ומסתירים, ונעשית שבירתם (דורכברעכונג) ע"י גילוי באופן שיהי' ע"י משיח, שכאשר ישנה מציאות הלעו"ז בתוקף פועלים בה ביטול במציאות, שתמורת זה שבתחלה הי' הפסק-דין בעומק תחת שאין למטה הימנו, הנה לאח"ז נעשית הגאולה באופן של פדה בשלום, היינו, לא בדרך מלחמה, אלא באופן שנתקיים ונהפוך הוא⁶¹ בהמנגדים עצמם שהם מיהרו את היציאה לחירות באופן שלא יהי' איחור אפילו לזמן קצר, הרי זה הכנה והקדמה לגאולה שלימה ואמיתית (גאולה שאין אחרי' גלות, כיון שיבררו ויעלו עמהם את כל ניצוצות הקדושה), ע"י משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו במהרה בימינו.

59) ראה תורת מנחם – התוועדויות חי"א ע' 160 ואילך. 60) סנהדרין צז, ב. 61) לשון הכתוב – אסתר ט, א. וש"נ.

בס"ד. שיחת יום א' פ' פנחס, י"ג תמוז, ה'תשט"ו.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמחה.

א. בכלל¹ הרי נשמתו של נשיא היא נשמה כללית, ובמילא, רוב עניניו אינם עבור עצמו בלבד, אלא יש להם שייכות לכל המקושרים אליו.

הרבי, כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, בעל השמחה, אמר² – בשעה שדובר אודות כתיבת הספר תורה לקבל פני משיח – שבאמת הי' יכול לממן בעצמו את כל ההוצאות עבור הקלף והדיו והכתיבה, אלא שרצונו שכל בני ישראל יוכלו להשתתף בזה.

כלומר: לא רק שהרבי לא רצה שרק לו לבדו תהי' הזכות, אלא יתירה מזה, שלא הסתפק בכך שהוא יוציא את כולם כמו שביכלתו של נשמה כללית ונשיא להוציא את כולם,

– כפי שמצינו³ שכאו"א מישראל צריך לקיים כל תרי"ג מצוות התורה, ואם אינו מקיים, באה נשמתו לעולם בגלגול נוסף, עד שתקיים כל תרי"ג מצוות, מלבד מצוות התלויות במלך, שהמלך מוציא את כל בני ישראל. ומזה רואים שני ענינים: א) גם מצוות המלך שייכות לכל בני ישראל, שכל בני ישראל מחוייבים בהם. ולכן איתא בגמרא⁴ "חכם שמת אין לנו כיוצא בו, מלך ישראל שמת כל ישראל ראויים למלכות". ב) האופן שעל ידו מקיימים כל בני ישראל את מצוות המלך הוא ע"י המלך, שהמלך בעשייתו מוציא את כל בני ישראל. ומזה רואים שישנם ענינים שעשייתם ע"י נשמה כללית מוציאה את כולם –

אלא הרבי רצה שכולם ישתתפו בזה ע"י העשי' שלהם. והיינו לפי שישנם ענינים שבהם "מצוה בו יותר מבשלוהו"⁵. הגם שע"י שליח קיים את הדבר, אבל חסר ההידור שבוה. והרבי רצה שגם ההידור יהי' אצל כל בני ישראל, "ובחירת בחיים"⁶, להשתתף ולרכוש אות בהספר-תורה לקבלת פני משיח.

ב. בהגאולה די"ב י"ג תמוז שבאה ע"י המאסר – שהרי דוקא ע"י מאסר יכולה להיות גאולה – גם בזה נהג הרבי בטובת עין.

את המאסר – לקח לעצמו בלבד, ובכך הוציא את כולם, שהרי המאסר לא הי' בגלל ענין פרטי, אלא בגלל הפצת התורה והחזקת המצוות, שבוה היו מחוייבים כל בני ישראל שהיו באותו זמן ובאותו מקום, והרבי עמד בראש וניהל זאת, ובמילא, להשקפתם – של ה"יעווסעקציע" – שעל זה מגיע מאסר, היו צריכים לאסור את כל אלו שהיו מחוייבים בזה, ובפרט אלו שעסקו בזה תחת הנהלתו של הרבי. אבל הרבי לקח זאת על עצמו, והוציא את כולם בהמאסר, וכן בהיסורים שהיו לפני המאסר ולאחריו, מלבד יחירי סגולה שזכו גם הם לכך.

משא"כ בהגאולה והיום טוב – שבשעה שישראל קובעים יום טוב למטה אזי קיימו בבית דין שלמעלה מה שקבלו למטה⁷, היינו, שפסקו למעלה שיום זה יהי' יום טוב ויום סגולה להמשיך כל הארות והשפעות הקשורות עם תורה ומצוות – ענין זה לא לקח הרבי לעצמו בלבד והוציא את כולם,

הערה 55 ובשוה"ג. וש"נ.

(4) הוריות יג, א וירושלמי פ"ג ה"ח.

(5) קידושין מא, א. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סר"ג ס"ד

ובקו"א שם.

(6) נצבים ל, יט.

(7) ע"ד מגילה ז, א. וש"נ.

(1) שיחה זו (עד סוס"ג) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפסה בלקו"ש ח"ב ע' 589 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) ראה גם שיחת יום א' פ' פנחס, י"ג תמוז תשי"ב ס"ז

(תורת מנחם – התוועדויות ח"ו ע' 58). ח"י ע' 131. וש"נ.

(3) ראה תניא אגה"ק סכ"ט. וראה גם לקו"ש ח"י"ח ע' 192

אלא עשה זאת באופן שכל יהודי ישתתף בזה, ויעורר את בני ביתו וסביבתו אודות פרשת החג, להסביר להם "דברי הצומות וזעקתם"⁸ והגאולה שהיתה, ושכל אחד יוכל להשתתף בזה בממונו, בגופו ובנשמתו.

ג. אמרו חז"ל⁹ הנותן בעין יפה נותן, היינו, שנותן את כל מה שיש בדבר. ישנם כמה חילוקים בזה, אבל "נותן" אמיתי – בעין יפה נותן, היינו, שנותן את הבור והעלי, את המטה עם המעלה. ובמילא, גם המקבל צריך לקבל בעין יפה, לא פחות ממה שנותן לו הנותן, ולנצל את כל הענינים שנותנים לו. וכפי שהרבי כותב במכתבו¹⁰ באיזה אופן יש לנצל את היום טוב – לערוך התוועדות, היינו, לא להסתגר בד' אמותיו ולהתבונן בכל מה שהי' אז, אלא לערוך התוועדות ולעורר את עצמו והסביבה, כמבואר בהמכתב בארוכה.

וכאמור לעיל שזהו יום סגולה שכל ההחלטות שיתקבלו בחיזוק התורה ומצוות, יבואו בפועל, ובהצלחה מופלגה, ויומשך על כל השנה כולה במעשה בדיבור ואפילו במחשבה.

* * *

ד. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה פדה בשלום נפשי.

* * *

ה. ישנה רשימה מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר – "רשימה מאחד השומעים", אבל אח"כ הגייה הרבי ותיקן את הלשון, ובמילא הרי זו רשימה מדוייקת¹¹ – שנדפסה עתה ברשימת המאסר בסופה, בתור הוספה. רשימה זו נדפסה כבר כמ"פ, ועתה נדפסה עוד הפעם¹².

ותוכן הדברים:

נושאים אנו תפלה להשי"ת – "יהי הוי' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו"¹³, הגם שאין אנו יכולים להידמות לאבותינו, שהם היו בעלי מסירת-נפש בפועל, כפי שמביא דוגמא מאחד הנשיאים – מאורע שאירע עם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר – שבעת שהמלוכה דרשה שיעשו שינויים בעניני רבנות ובעניני חינוך, דיבר בפרהסיא באסיפה שהיו נוכחים בה באי-כח הממשלה, והתחלת הדיבור הי':

לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל, ולא בכחותינו אנו נשוב לארץ ישראל. אבינו מלכנו הגלנו כו', והוא ית' יגאלנו כו'.

ומסיים, שרק גופותינו ניתנו בגלות, אך לא נשמותינו, שעליהם אין בעלות לאף א', ולכן, בכל הקשור לעניני תורה ומצוות אין להתחשב כלל בענין הגלות ("עס פאַלט-אַפּ דער גאַנצער ענין פון גלות"), וכשם שבזמן שיד ישראל תקיפה הרי בודאי שלא היו משנים דבר בעניני הדת, כמו כן אין לוותר לדרישת הממשלה לעשות שינויים שהם נגד הדת (כפי שמופיע בהרשימה הלשון בארוכה ובדיוק).

ו. ולכאורה אינו מובן:

(8) אסתר ט, לא.

(9) ב"ב נג, א. וראה תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע' 38 ואילך. וש"נ.

(10) נדפס בקונטרס חג הגאולה יב-יג תמוז ה'תש"ח (קונטרס נט – סה"מ תש"ח ע' 263 ואילך). ולאח"ז באגרות-קודש שלו ח"ב ע' פ ואילך.

(11) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 158 בשוה"ג.

(12) לקו"ד לקוט לז – י"ל לג' תמוז שנה זו (תשט"ו). – לקו"ד ח"ד תרצא, ב ואילך. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 169 ואילך.

(13) מלכים-א ח, נז.

תחילת דברי אדנ"ע "לא מרצוננו גלינו כו' אבינו מלכנו הגלנו" – נוגעים הם להמשך וסיום הענין, כי מאחר שהקב"ה הגלה אותנו, הרי רק בו תלוי הדבר, והוא הקובע מה נמסר לגלות ומה לא נמסר לגלות, וכיון שרק את הגוף שלח הקב"ה לגלות, אבל את הנשמה לא שלח הקב"ה לגלות, הרי מעצמו מובן שההגבלות של הגלות אינם חלים על הנשמה.

– אילו הי' הדבר ברצון האדם, הרי "אין דיעותיהם שוות"¹⁴, ויתכן שמישהו ירצה להיות דוקא בגלות...

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר בארוכה¹⁵ סיפור אודות שני אחים, האחד, שהי' דתי, הי' עני מרוד, והי' מלמד, ואילו השני הי' גביר מופלג, והי' חפשי. להעני היו הרבה בנות, ואילו הגביר – לא סיפר הרבי אם היו לו רק בנים שהיו צריכים לקבל "נדן", או שגם בנים לא היו לו.

כאשר העני הוצרך להשיא את בנותיו – והרי כפי שהי' נהוג מעבר לים שבשביל להשיא בנות ("אויסגעבן די טעכטער") צריכים נדוניה גדולה, ומי שהוא קבצן גדול יותר צריך "נדן" גדול יותר, כיון שחוץ מה"נדן" אין ביכלתו ליתן – הרי בלית ברירה, נסע לאחיו לבקש ממנו שיעזור לו בכדי שיוכל לחתן את בנותיו.

אצל העשיר הי' זה דבר רצוי ונעים ביותר, שהרי ידע את מעלותיו של אחיו העני, והי' חפץ לכל-הפחות להראותו את יקר תפארת גדולתו, ולכן, כבואו אליו, לקחו והוליכו בארמונותיו ודירותיו וכו'.

כיון שלאח העני לא היתה ברירה – בידעו שהוא חייב לסבול הכל... דאל"כ, הרי כבואו לביתו יסבול צרות מאשתו, ועוד יותר מבנותיו... – הי' מוכרח להתהלך עם אחיו הגביר אנה ואנה, אבל הי' ניכר עליו שהוא לא מתלהב מכל ה"הפלאות" שהראה לו אחיו הגביר.

חרה הדבר להגביר, היתכן, שהוא מראה לו ארמון, ועוד ארמון גדול יותר, עוד חדר ועוד חדר, ועוד "צעצוע" וכו', ואעפ"כ, אין זה "לוקח" אותו ("עס דערנעמט אים ניט") כלל?!... ופונה אליו ושואל אותו: נו, מה אתה אומר על כל זה?

עונה לו האח העני: אם אתה נותן לי עבור ה"נדן" – מוטב, ואם לאו, נוסע הנני מיד בחזרה, חבל על הזמן!

אומר לו האח העשיר: ומה עם כל הדברים הנפלאים שראית אצלי?

אומר לו האח העני: יש מין חי' – שאינני רוצה לקרותה בשמה – שהתענוג שלה הוא להיות מונחת בבוץ, זהו המאכל והמשקה שלה, אבל היא "מודאגת": למה מונחת היא בבוץ רק עד אפה ("ביזן נאָז"), ולא יותר; אילו היתה כולה מונחת בבוץ, מעל האף ("איבערן נאָז") – אזי הי' לה תענוג גדול יותר...

ובנוגע לענינו:

לולי מסירת ה"מודעה" שהשיר"ת שלח אותנו בגלות – יכולה להיות מציאות שמישהו יהי' כמו אותה חי' שמונחת ב"בוץ", היינו, במצב של העלם והסתר, ומצטערת על כך שה"בוץ" מגיע אך ורק עד האף – שזהו לפי שהענין ד"נשמה באפו"¹⁶ הוא אפילו קודם התפלה, היינו, גם ללא עבודתו – והוא דואג על כך שהבוץ אינו גם מעל האף!

(14) ראה ברכות נח, רע"א. סנהדרין לח, א. ועוד.

(15) ראה סה"ש תש"ב ע' 21. וראה גם תורת מנחם – 196. וש"נ.

התוועדות ח"א ע' 14 ואילך.

אמנם, כאשר מוסרים מודעה שיהודים מצד עצמם אינם יכולים להיות בגלות, ומה שנמצאים בגלות אין זה אלא מפני שהשי"ת שלח אותם בגלות, הרי מעצמו מובן, שכיון שהנשמה לא נשלחה בגלות, לא חלים על הנשמה כל ההגבלות של הגלות. –

אמנם, כל זה בנוגע להתחלת הפתגם, "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל"; אבל אינו מובן: לשם מה מוסיף אדנ"ע "לא בכחותינו אנו נשוב לארץ ישראל"? – בודאי שכן הוא האמת, ואמת לאמיתו, אבל, לכאורה אין זה נוגע להענין המדובר כאן?

ז. ויובן בהקדם מה שמצינו גבי מלאכות שבת, שחייבים רק על מלאכה שענינה תיקון, משא"כ אם נעשה על ידה קלקול¹⁷.

– וטעם הדבר, לפי שבפעולה כזו לא היתה תועלת במשכן, ולכן אינה חשובה מלאכה אפילו בעובדין דחול. כלומר: כל המציאות של "רשות" נלקחת מעולם הקדושה, ולכן, כאשר בעולם הקדושה אין לזה מציאות, אי אפשר שתהי' לזה מציאות בעולם הרשות. –

אא"כ הקלקול הוא על מנת לתקן, כמו סותר על מנת לבנות, דכיון שאינו יכול לבנות אא"כ יסתור תחילה את הדבר הבלתי-רצוי או את הבנין הקודם, הרי סתירה זו אינה קלקול, אלא תיקון.

ובענין זה ס"ל לר' יוסי¹⁸ ש"סותר על מנת לבנות במקומו הוי סותר, סותר על מנת לבנות שלא במקומו לא הוי סותר".

כלומר: כדי שפעולת הסתירה (שמצד עצמה היא קלקול) תחשב לתיקון (כיון שהכוונה היא על מנת לבנות), בהכרח שהתיקון יהי' באותו מקום שבו נעשה הקלקול, וכאשר מתקן במקום אחר, אין זה מתקן את הקלקול שנעשה במקום הסתירה, ובמילא אין הסתירה נחשבת למלאכה שחייבים עלי'. ולכן ס"ל לר"י שיש להתחשב לא רק בפעולת האדם בעשיית המלאכה, אלא גם בהמקום שבו נעשית המלאכה, וכיון שמתחשבים עם המקום, צריך להיות התיקון באותו מקום שבו הי' הקלקול.

ופריך בגמרא: "מכדי כל מלאכות ילפינן להו ממשכן, והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא", "שהיו סותרים אותו בחני' זו ונוסעים למקום אחר וחונים וחוזרים ומקימין אותו"?

ומשני: "שאני התם, כיון דכתיב¹⁹ על פי ה' יחנו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי". והביאור בזה בפשטות – כפירוש רבינו חננאל – דכיון ש"על פי ה' יחנו", וייתכן שיאמר להם שובו חנו במקום שסרתם, כסותר על מנת לבנות דמי".

ואינו מובן:

הרי בכל המסעות שנימנו בפרשת מסעי, לא מצינו אף פעם שהשי"ת צוה לחזור ולבנות באותו מקום שבו היתה הסתירה?

ואפילו אילו היתה מציאות כזו²⁰, לא יתכן שיהיו חייבים על סתירה זו – דכיון שבעת הסתירה הי' תמיד טפס היכן יהי' הבנין, במקום הסתירה או במקום אחר, הרי לא שייך שתהי' אלא התראת טפס, שאין חייבים עלי'²¹; או לאידך, שמזה נלמד שיהיו חייבים גם על התראת ספק, כיון שרק באופן כזה היתה יכולה להיות במשכן המציאות של סותר על מנת לבנות!?

ויש לומר ההסברה בתירוץ הגמרא "כיון דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי" – שכיון שהסתירה (יסעו) והבנין (יחנו) הם על פי ה', היינו, שהסתירה והבנין הם לא מצד המקום

(20) ראה פרש"י חוקת כא, ד. פינחס כו, יג. עקב יו"ד, ו.

(21) ראה אנציק' תלמודית (כרך יא) ערך התראת ספק (ע'

שטו ואילך). וש"נ.

(17) שבת קה, ב. רמב"ם הל' שבת פ"א הי"ז-ח.

(18) שם לא, ב ובפרש"י.

(19) בהעלותך ט, יח-כג. וראה עירובין נה, ב.

ולא מצד האדם, אלא מצד ציווי ה', הרי זה שולל את החילוקים בענין המקום, כיון שכל מקום שבו נמצאים הרי זה "כי גזא דרחמנא"²², שיש בו ציווי ה', שהוא למעלה מן המקום, ובמילא, בטלים כל החילוקים שמצד המקום.

ח. עפ"ז יש לבאר את ההוספה בדברי אדנ"ע – "לא בכחותינו אנו נשוב לארץ ישראל":

אילו השיבה מן הגלות לארץ ישראל היתה נמסרת לרצונו של אדם, כך, שכאשר יהודים מתאספים יחדיו, ומצרפים אליהם כמה גוים, ומחליטים שעכשיו מספיק כבר להיות בגלות, ועוד לפני שמתקנים את ("מפני) חטאינו" רוצים לבטל את ה"גלינו מארצנו", בגלל שכך החליטו עשרה או כמה עשיריות בני-אדם – נמצא שגם הבעלות על הגלות נמסרה לרצונו של אדם, שהרי ברצונו תלוי הדבר אם להמצא שם זמן ארוך יותר או קצר יותר.

ועל זה באה מסירת המודעה – שכללות ענין הגלות, הן הסתירה והן הבנין, הן הנסיעה לגלות והן החני' לאחרי הגלות, הוא "על פי ה'", ובמילא, הרי זה ברשותו ובבעלותו של הקב"ה, וכיון שהקב"ה הוא למעלה מן המקום, הרי גם כאשר נמצאים בזמן הגלות יוצאים מהחילוקים שבענין המקום.

כלומר: גם כאשר בני ישראל נוסעים בגלות, נמצאים הם באותו מקום שממנו היתה היציאה לגלות – שזהו המעמד ומצב שהי' בזמן שביהמ"ק הי' קיים, קודם החורבן והגלות, וכפי שראו במוחש באופן נסי שבקדש הקדשים לא הי' מציאות המקום תופס מקום כלל – "מקום ארון אינו מן המדה"²³, וכמו כן עתה, שמצד נשמתו יכול יהודי להעמיד את עצמו במעמד ומצב היותר נעלה – כמו בקדש הקדשים (במקום) ביוהכ"פ (בזמן), בעת העבודה המיוחדת ד"עצומו של יום" – עבודת הקטורת!

והיכולת לזה היא – מצד זה שכללות ענין הגלות הוא "על פי ה'", בב' התנועות, הן בהסתירה והן בהבנין.

וזוהי גם ההקדמה הדרושה כדי להבין שאין להתחשב כלל באלו הטוענים שתנאי המקום ותנאי הזמן דורשים לילך נגד הדת, או שרוצים להלביש זאת במילים יותר עדינות ואומרים שמצד תנאי הזמן והמקום יש צורך לעשות פשרות בדת,

– האמת היא שלא שייך בזה "פשרה", שהרי מדובר בענין שהוא אמת לאמיתו, ולא שייך שיהיו שתי אמת לאמיתו; או שהדבר הוא אמת, או שאינו אמת, ואם אינו אמת – הרי זה שקר. אם אין זה ענין של דת – אין זו פשרה, אלא ענין שמנגד על דת –

עכשיו – טוענים הם – שונה המצב, אין זה הזמן, אין זה המקום, ואין אלו האנשים כו', וגם פלוני ופלוני היו אומרים שעכשיו צריך להיות באופן אחר –

הנה על זה היא מסירת המודעה, שכללות ענין הגלות לא הי' במציאות כלל אם לא היו עושים ענינים נגד הדת – "מפני חטאינו גלינו מארצנו"; והיציאה מן הגלות יכולה להיות באופן אחד בלבד – שהקב"ה ברצונו יוציא אותנו מהגלות, עי"ז שנסיר את "חטאינו", שזוהי הסיבה שהביאה את הגלות. ובמילא, לא יתכן שהגלות תגרום ליהודים לעשות ענינים שהם היפך הדת – בה בשעה שכללות ענין הגלות הוא כדי לתקן מה שעשו שלא ע"פ דת, כדרישת הדת.

ומסירת מודעה זו היא תוכן ההכרזה שהכריז אדנ"ע בשעתו, וכ"ק מו"ח אדמו"ר גילה זאת בהיותו אפילו תחת ממשלתם של אלו שהיו מנגדים על דת בכל התוקף, ואח"כ מסר לנו זאת, כדי לסיים את ה"פכים קטנים".

ט. וכן²⁴ הוא גם כאשר בא מישהו וטוען שרצונו לנסוע להמקום ששם "עיני ה' אלקיך בה מרשית

(24) מכאן ועד סוף שיחה זו – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 619 ואילך.

(22) חולין קלט, א. וש"נ.
(23) יומא כא, סע"א. וש"נ.

השנה ועד אחרית שנה²⁵. לשם מה עליו להיות בגלות ולהתייטר – בשעה שיכול לברוח מכאן לארץ ישראל.

על כך אומרים לו: לא מרצונך הנך בגלות, ולא ברצונך תצא מהגלות. זהו ענינו של הקב"ה, וכיון שזהו על פי השם, אין לך לברוח מכאן, כי, בהמקום שבו הנך נמצא, הנך "בי גזא דרחמנא".

אך כיון שניתנה לו בחירה חפשית, ביכלתו לבחור מה שהוא רוצה, כך שיש לו את הבחירה לרכוש כרטיס ולנסוע לארץ ישראל. ענין זה לא נוטלים ממנו. אין משנים סדרי בראשית מפני כו'²⁶. אבל מה נעשה עמו – הוא לא ברח מחוץ-לארץ לארץ ישראל, אלא לקח עמו את האויר של חוץ-לארץ לארץ ישראל, ונמצא שם באויר של חוץ-לארץ²⁷.

מובא בחסידות²⁸ בשם ספר עשרה מאמרות²⁹, שכל יהודי מתפשט סביבו אויר גן עדן ואויר גיהנם, ובשעה שבגלל ה"מפני חטאינו" שלא תיקן עדיין, עליו להיות עדיין במצב ד"גלינו מארצנו" גם כפשוטו, ואעפ"כ, קם מעצמו ונוסע לארץ ישראל – אזי לוקח עמו ל"ארץ אשר עיני ה' אלקיך בה" את אויר גיהנם, שהרי הוא ברח מהמקום שצריך להיות בו עדיין כדי לתקן חלקו בסיבת החורבן והגלות, ועי"ז מתעכב התיקון וכו'.

מילא בשעה שנמצא בחוץ לארץ, הרי גזרו על גושה ועל אוירה³⁰, אבל בארץ ישראל האויר טהור, והוא לוקח עמו אויר גיהנם אל "פלטין של מלך"³¹.

י. טוענים שישוב ארץ ישראל הוא מצוה, ואם אינו מצוה, הרי זה הידור מצוה³². הנה יש על זה כמה תשובות.

(א) איתא בתשב"ץ (קטן)³³ – (כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר בבית-שחוק): גם התשב"ץ הי' יהודי דתי... – שכאשר רוצים לנסוע לארץ ישראל, צריכים להבטיח שיוכלו להזהר היטב במצוות וגם להדר במצוות יותר מאשר בחוץ-לארץ, ורק אז יכולים לנסוע לארץ ישראל, ואם לאו, אין חסרון בכך שלא יסע.

וכמו כן מצינו בכמה ספרים³² שמצות ישוב ארץ ישראל אינה מצוה חיובית עבור כאו"א מישראל שירדוף לקיים מצוה זו. אם יש בכך סכנה, סכנת הגוף, ועאכו"כ סכנת הנפש, לא צריכים לנסוע, ובכך מתרצים את הראשונים שלא נסעו לארץ ישראל³⁴.

(ב) ואיבעית אימא: שאלו אצל הרבי³⁵ – בהיותו בווינה – למה הוא מקרב³⁶ אפילו יהודים כאלה שעליהם נאמר "מורידין ולא מעלין". והרבי השיב:

בשלחן ערוך ישנם ד' חלקים: אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר וחושן משפט. ע"פ סדר זה הרי חושן משפט הוא החלק האחרון של השלחן ערוך. בחושן משפט גופא ישנם ארבע מאות ועוד עשרים וכמה סימנים³⁷. ופרטי הדינים ד"מורידין ולא מעלין" הם בסוף חושן משפט, בהסימנים האחרונים.

(32) ראה אנציק' תלמודית ערך א"י ע' רכג ואילך. וש"נ.

וראה גם לעיל ע' 124.

(33) בסופו – אות תקנט.

(34) ראה תוד"ה הוא – כתובות קי, ב.

(35) ראה גם תורת מנחם – התועודויות ח"א ע' 37. וש"נ.

(36) ומקיל כ"כ בהמצוה ד"הוכח תוכיה את עמיתך"

(קדושים יט, יז), שהרי מקרב יהודים כאלו שיש על מה

להוכיחם (מהנחה בלתי מוגה).

(37) דייק בלשונו – מפני החילוק שבין הטור והשו"ע.

במהדורה זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה

ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(25) עקב יא, יב.

(26) ראה ע"ז נד, ב (במשנה).

(27) ראה גם תורת מנחם – התועודויות ח"ג ס"ע 78 ואילך.

(28) ראה תניא אגה"ק ביאור לסכ"ז (קמז, רע"א).

(29) מאמר חקו"ד ח"ב פ"ב.

(30) גיטין ח, ב. וש"נ.

(31) במדב"ר פ"ט, יג. יל"ש עקב רמז תתסז.

וא"כ, למה להתחיל ללמוד בסדר הפוך, משמאל לימין? – צריכים ללמוד מימין לשמאל, כהסדר אצל בני ישראל³⁸, וכאשר ילמדו את כל הדינים של השלחן ערוך ויקיימו אותם, וישארו רק דינים הנ"ל, אזי יתיישבו לפסוק דינים אלו.

וכן הוא בנוגע למצות ישוב ארץ ישראל: ישנם מצוות שלכל הדעות הם מצוות, ובהם גופא ישנם קלות שבקלות, קלות, חמורות, וחמורות שבחמורות. וא"כ, כאשר מניחים את כל המצוות הצדה, ונאחזים ("מ'כאפט זיך אָן") במצות ישוב ארץ ישראל, אשר, לכל לראש יש פלוגתא אם היא במנין המצוות בכלל³², ושנית, יש פלוגתא אם זוהי מצוה לכל בני ישראל שכולם חייבים לקיימה, כנ"ל – הנה כאשר מניחים הכל הצדה, ונאחזים רק בענין זה, הרי זה סימן שמהו כאן אינו כשורה ("עפעס איז דאָ ניט גלאַטיק").

ובפרט כאשר רואים שאצל אחרים הרי זה עוד מחליש קיום המצוות – הרי זה סימן שענין זה בא מהצד השני.

יא. הרבי (מהורש"ב) נ"ע אמר³⁹ שהיצר הרע מתלבש לפעמים באיצטלא של משי ("אָ זיידענע זשופיצע"), עד שאי אפשר להכיר אם זה ירא שמים זקן ("אָן אַלטער ירא שמים"), או היצר הרע הזקן⁴⁰ ("דער אַלטער יצר הרע"). והדרך היחידה להבחין היא מהתוצאות בפועל ממש, שבענין זה – פועל ממש – אי אפשר לרמות את עצמו.

אם רואים שעיי"ז ששומעים לטענותיו נעשים אדוקים יותר ("פרימער") בפועל ממש, מתפללים יותר, לומדים יותר, מונחים פחות בעניני עולם הזה וחושבים יותר ויותר אודות הקב"ה – הרי זו ראי' שכאן מדבר החסיד הזקן ("דער אַלטער חסיד"); אבל כאשר רואים שעיי"ז ששומעים לטענותיו הנה בפועל ממש נעשה חלישות בתורה ומצוות – הרי זו ראי' שכאן מדבר היצר הרע, אלא מאי, הוא לבוש באיצטלא של משי – הנה איצטלא זו גזולה היא בידו, כלומר, שמלבד כל הענינים עובר הוא עבירה נוספת, שמנצל ענין של קדושה, ובו גופא רוצה לנגד חס ושלום.

יב. ישנו פתגם מר' הלל מפאריטש⁴¹ בלשון הכתוב⁴² "העם ההולכים בחושך ראו אור גדול", שבשעה שנמצאים משך זמן בחושך, אזי חושבים שהחושך הוא אור⁴³. ולא די בכך – מגיעים למטה יותר, ש"שמים גו' אור לחושך"⁴⁴; לוקחים ענין של "תורה אור"⁴⁵, ועל ידו גופא רוצים לחזק חס ושלום את החושך כפול ומכופל של הגלות.

אם אכן רוצים לנסוע לארץ ישראל, הנה הדרך היחידה היא – לתקן את ה"מפני חטאינו". הרי ענין הגלות אינו ענין של עונש לשם עונש חס ושלום, אלא כמשל⁴⁶ אב הרחמן שבנו יחידו יקר אצלו ביותר, וכאשר הבן יחיד שלו מתכלך, אזי רוחץ אותו במים פושרין, או גם ברותחים, כאשר הלכלוך דבק בו ביותר. וע"י הסרת הלכלוך מקרבים את הגאולה הכללית, ובמילא גם את הנסיעה האישית לארץ ישראל.

(40) ראה קהלת ד, יג ובפרש"י.

(41) ראה אודותיו בתורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 7 הערה 12. וש"נ.

(42) ישע"י ט, א.

(43) סה"ש תש"א ע' 140. תש"ב ע' 81. וראה אגרות-קודש

אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפב.

(44) ישע"י ה, כ.

(45) משלי ו, כג.

(46) תניא אגה"ק סכ"ב.

(38) הנפק"מ בין בני ברית לשאינם בני ברית – שאצל בני

מתחילים ללמוד מימין הספר, ומשם ממשיכים הלאה, משא"כ אצל גוים. ובמילא, כאשר יניחו את ד' חלקי השו"ע לפני גוי, להבדיל, אזי יתחיל מהסימנים האחרונים של חושן משפט... (מהנחה בלתי מוגה).

(39) ראה אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' סז (נעתק

ב"היום יום" כג סיון). מכתב כ"ד אייר שנה זו (אגרות-קודש

ח"א ע' קיט). וראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ג ע'

309. וש"נ.

וכידוע⁴⁷ המענה של הצמח צדק שאמר ליהודי ביחידות: "רצונך לנסוע לארץ ישראל? – עשה כאן ארץ ישראל!" שיעשה כאן בחוץ-לארץ⁴⁸ דירה לו יתברך, וכאשר יתלקטו נר אחד ועוד נר, אזי "ראו – באמת – אור גדול", ויגיעו לקיום היעוד "לילה כיום יאיר"⁴⁹, בגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו אמן.

* * *

יג. כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג מכמה שנים⁵⁰, שבימי הקיץ נוסעים מהשיבה בחורים שמתנדבים לבקר במושבות בני ישראל לעורר אותם על עניני תורה ומצוות ויהדות בכלל.

ומסתמא נתקבלה כבר אצלם ההחלטה לנסוע בשעה טובה ומוצלחת.

ינצלו איפוא את דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר שיום זה הוא יום סגולה – להצלחה בענינים אלו, היינו, שהנסיעה תהי' לא רק לשלום, אלא גם בהצלחה, ולא רק הצלחה סתם, אלא הצלחה מופלגה בכל הענינים שאודותם ידברו, ואפילו בהענינים שלא ידברו, אלא ייעשו מצד עצם שהותם במקומות אלו.

יד. וכידוע הסיפור⁵¹ מה שנפעל אצל יהודי שגר בעיירה אמריקאית, כתוצאה מזה שעבר שם בחור עטור זקן ופאות וציציותיו גלויות, וכאשר הלה התעניין למוצאו של הבחור הנ"ל, האם הוא מפולין, גליצ' או אוקראינה, אמרו לו, שהוא א' מה"באסטאניענס"⁵²...

– במדינה זו נחשבים ה"באסטאניענס" כאלה שאין למעלה מהם, כמו שאצל בני"י, להבדיל, ישנו הענין ד"ויבדל גו' להקדישו"⁵³. ומה גדלה הפתעתו לשמוע שגם הבחור הנ"ל הוא "באסטאניען", ואעפ"כ, הולך הוא עטור פאות וזקן שלם, וציציותיו גלויות, ומדבר הוא – באנגלית רהוטה... – אודות ענינים של יחודא עילאה ויחודא תתאה!...

– מה זה יחודא עילאה ויחודא תתאה, לא היו יכולים להסביר לו; הוא הבין רק שכיון ש"באסטאניען" מדבר על זה, ובשפה האנגלית, וללא שגיאות... הרי זה בודאי ענין נעלה ביותר שבשביל זה יצטרך לעבור מי יודע כמה מוסדות עד שיוכל להבין זאת! – ואכן, לא הי' זה רחוק מן האמת, אלא, בצד הימני, ולא בצד השמאלי...

וענין זה פעל עליו: לכל לראש הרויח ה"משולח" שהגיע לאחרי הבחור – שהלה הוסיף לו עוד כמה דולרים; ועוד זאת, שלאחרי כן היו יכולים לפעול עליו בנוגע לכשרות, ולאחרי כן – "לאט לאט אגרשנו"⁵⁴ – גם בנוגע לענינים נוספים של מצוות מעשיות.

וסביר להניח שהבחור הנ"ל שגרם לכל זה – אינו יודע מזה עד היום!

הבחור הנ"ל שהלך ברחוב באופן בלתי מסודר – כנראה בגלל שהי' חם, וגם נשבה רוח שפיזרה את פאותיו וציציותיו כו' – הי' זה אצלו מצד בטלנות...

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק, וסיפר בבת-שחוק:]

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שבעיר פטרבורג התגורר גביר גדול, ושמו שמואל מיכל טריינין⁵⁵. הי' לו עסק עם שרי המלוכה, ובכלל הי' מסודר מטבעו, ונוסף לכך הי' בעל מרה-שחורה, ובמילא, הי' מדייק שלבושיו יהיו מכופתרים, כל כפתור בתוך הנקב המתאים אליו...

(50) ראה סה"מ תשי" ס"ע 191 ואילך ובהערה 19 שם.

(51) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ו ע' 102 ואילך.

(52) = מעיר בוסטון. – עיר חשובה בארצות-הברית.

(53) דברי הימים-א כג, יג.

(54) ע"פ משפטים כג, ל.

(55) ראה אודותיו – ע"פ הנסמן באגרות-קודש אדמו"ר

(47) אגרות-קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"א ע' תפה. נתבאר

בתורת מנחם – התוועדויות ח"ג ס"ע 77 ואילך.

(48) בהמקום שבו העמידה ההשגחה העליונה את כל אחד

ואחת מישראל – שזוהי ההוכחה שבמקום זה צריך ללמוד

תורה ולקיים מצוות ולעשות דירה לו ית' (מהנחה בלתי מוגה).

(49) תהלים קלט, יב.

פעם הגיע לשם ר' מיכאל בלינער ("מיכאל דער אַלטער")⁵⁶, כדי להשתדל לטובתו של בחור שהיו צריכים לשחררו מעבודת הצבא ("פריזיוו"), שתמורת זה יוכל ללמוד תורה, ובמילא, הוצרך רש"מ טריינין לילך עמו לא' הפריצים שהיו יכול לפעול בדבר.

בלכתם היו צריכים לעבור ברחוב הראשי של פטרבורג-לנינגראד. ר' מיכאל הי' מהלך בפטרבורג באותו אופן כמו שהי' הולך בליובאוויטש... וכנראה שעמד עדיין לפני התפלה, וזה עתה סיים לקיים מ"ש בשו"ע⁵⁷ בנוגע להכנה לתפלה, ובמילא, לא היו הכפתורים רכוסים כדבעי.

פנה אליו טריינין ואמר לו – מתוך זהירות, כיון שהתיירא שלא "ירד" עליו ("ער זאָל אים ניט אַראָפּ-פּאַרן")... – ר' מיכאל! כיון שהולכים אנו ברחוב הראשי, שהי' נקרא "ניעווסקי פּראָספעקט", אולי הי' כדאי שתרכסו את הכפתורים. – נעץ בו ר' מיכאל מבטו, והפטיר: "געוואָלד ר' שמואל מיכל, אין וואָס איר ליגט"...].

הבחור הנ"ל שהלך ברחוב – לא הי' מונח בענינים אלו, הוא חשב אודות ענינים אחרים; ואותו יהודי שהסתכל מהחלון, לא ידע מכל הענינים, ומה שהצטייר אצלו ("דאָס וואָס אים האָט זיך אָפּגעשפיגלט") – הרי זה מה שהי' קשור להרהור תשובה שהי' שייך אליו באותו יום, וכך זכה הבחור לפעול על יהודי מבלי ידיעה!

וע"ד שמצינו בצדקה גשמית שיש מעלה יתירה כאשר "לא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח"⁵⁸, וכן הוא גם בצדקה רוחנית, כבנדוד, שהבחור לא ידע על מי פעל, והיהודי שהביט מן החלון לא ידע מי פעל עליו; הוא רק ראה שמתהלכת איזו ברי' פראית ("עפעס אַ ווילדע ברי'") שאינו יודע מניין היא ואיזה ברכה מברכים עלי'... ואעפ"כ נפעל הענין שהיו צריכים לפעול עליו, ואי אפשר לדעת כיצד ישפיע הדבר על בניו ובני בניו, פירותיהם ופירות פירותיהן עד סוף כל העולם.

טו. הנסיעה לשליחות זו צריכה להיות באופן שלמעלה מהגבלת עצמו – מתוך ידיעה ששליחות זו נתייסדה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר, ודבריו חיים וקיימים בכל שנה ושנה, ובמילא, הרי נוסעים בכחו – "שלוחו של אדם כמותו"⁵⁹.

וכיון שכן, הרי נוסף על מה שהשליח צריך לפעול ע"י הדיבור שלו, שבענין זה זקוקים להשכל שלו, ובמילא, יהי' הדבר בידיעתו – ישנה גם הפעולה שצריך לפעול בדרך מקיף בלבד, שבענין זה לא נוגע הידיעה שלו, ואעפ"כ נפעל הדבר.

טז. וכאמור, יש ליקח מיום זה התעוררות וברכת הצלחה,

ולכן, יאמרו עתה "לחיים" – שהרי צריך להיות איזה דבר שעליו תחול ותשרה הברכה⁶⁰, ולאח"ז תומשך הברכה מבחי' המקיפים לבחי' הפנימיים,

וימשיכו בכל המקומות שבהם יבקרו – לא רק "נר מצוה ותורה אור"⁴⁵ כפשוטו, אלא גם פנימיות התורה ופנימיות המצוות, שניתנה לנו ע"י תורת החסידות, הדרכותי' ומנהגי'.

וכיון שמדתו של הקב"ה היא מדה כנגד מדה⁶¹, אלא כמה פעמים ככה – הרי פעולה הנ"ל תביא תוספת ברכה והצלחה בעבודה שלהם בלימוד התורה, עבודת התפלה וקיום המצוות,

והיינו, שלאחרי שתהי' עבודתם באופן של יגיעה – שהרי ע"פ תורה צריכים להיות "עמלים בתורה"⁶², וכן הוא בקיום מצוה, שאין זה צריך להיות בחנם (כלשון הזהר⁶³: במגנא), אלא צריך ליתן

(59) ברכות לד, ב (במשנה). וש"נ.

(60) ראה גם דרשות הר"ן דרוש ב.

(61) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ה, ב ואילך.

(62) תו"כ ופרש"י ר"פ בחוקותי.

(63) ח"ב קכח, א.

מהורש"ב ח"ה ס"ע רעט ואילך. ועוד.

(56) ראה אודותיו בתורת מנחם – התוועדות ח"ג ע' 157.

וש"נ.

(57) או"ח ר"ס צב.

(58) רמב"ם ה' מתנות עניים פ"י ה"ח.

תשלום – יקבלו גם מלמעלה בתורת מתנה, שלא בערך מה שמגיע להם ע"פ דין מצד יגיעתם. (ואח"כ אמרו:) לא אכריז את שמותיהם של הבחורים, אבל הבחורים, האברכים, שידועים ע"ד נסיעתם – יאמרו "לחיים", ועי"ז תומשך להם ההצלחה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שגם המדריכים של "מתנות-קייץ" דחינוך הכשר יאמרו "לחיים"].

* * *

יז. ישנו מנהג נוסף – שקיים רק שנים אחדות בלבד – שהונהג בי"ב-י"ג תמוז⁶⁴: ישנם מוסדות הנושאים את שמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעל השמחה, שנמצאים ברובם באפריקא – במדינת מרוקו, צפון אפריקא, וחלקם גם בארץ ישראל, וכן באוסטרליא, ומסתמא במשך הזמן יתוספו עוד.

וכיון שרוחניות קשורה עם גשמיות, וגשמיות מביאה לידי רוחניות – הונהג בשנים האחרונות שבי"ב-י"ג תמוז מתנדב כל אחד כפי נדבת לבו כדי להחזיק ולהגדיל את המוסדות הנ"ל שכבר קיימים, וכן לייסד מוסדות חדשים, כפי דרישת השעה.

וכיון שענין זה נעשה עבור מוסדות שנתייסדו באופן מיוחד – לא עושים זאת ע"י עריכת "אפיל" (מגבית), באופן של הכרזה, ישיבה בראש השולחן, ואמירת "שישו בני מעי"..." אלא כל אחד ירשום ע"ג פתקא שמו ושם אמו – אם רצונו שיזכירוהו על הציון של כ"ק מו"ח אדמו"ר, שמוסדות אלו הם על שמו, ולצרף להפתקא את הממון, או ליתן הממון בפ"ע. וע"י הנתניה באופן כזה יתוסף ריוח צדדי – שיהי' נכלל בכת של "הצנע לכת"...

ובכל אופן, גם מי שלא יתן את נדבתו על אתר – הרי כיון שי"ב תמוז הוא גם יום ההולדת של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ויום ההולדת נמשך עד יום הברית, כדאיאת בספרים⁶⁵ והובא בשו"ע אדמו"ר הזקן במהדורא בתרא⁶⁶ שביום הברית היא תחלת כניסת נפש הקדושה, ובמילא הרי זה גמר הלידה – הנה במשך הזמן מיום ההולדת עד יום הברית ישלחו את הכסף, ויציינו שזהו עבור מוסדות "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" בכל מקום שהם.

יח. כ"ק מו"ח אדמו"ר מאד לא אהב מדידה וצמצום והגבלות, והי' סבור שסגולה לפרנסה היא עמידה במעמד ומצב של היפך הצמצום ("בשעת מ'פאָרקוועטשט זיך ניט"). ועאכו"כ כאשר מדובר אודות צדקה – הרי זו גמרא מפורשת⁶⁷ שאין מדקדקין בה, והגמרא עוד מוסיפה ביטוי קשה ("א שווערן וואָרט") על מי שמדקדק כו'.

וכיון שבכל ענין, אם חסר ב"נפש", אם חסר ב"רוח" ואם חסר ב"נשמה" – יכולים לתקן זאת ע"י המשכה מבחי' המקיפים,

וזהו ענין של ניגון, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶⁸ שניגון קשור עם המקיפים שבנפש, שלמעלה מנפש רוח נשמה –

הנה כאשר ינגנו "ממצרים גאלתנו", היינו, שיצאו מכל המיצרים וגבולים – אזי מסתמא יכנס ("וועט אַריינפאַלן") יותר כסף, כפי שאומרים באמריקא: "מאַטש מאַני"..." ויתברר שאין זה כל כך קשה כפי שהיצר-הרע רוצה להשלות את עצמו.

(67) ראה ב"מ לג, א ובפרש"י.

(68) ראה לקו"ד ח"א קב, ב. סה"ש תש"ג ע' 98 ואילך. לעיל

ע' 4. וראה גם שיחת י"ב תמוז תש"ו ס"ב (סה"ש תש"ו ע' 52).

(64) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סי"ז ואילך (תורת

מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 86 ואילך). וש"נ.

(65) ראה לקו"ש ח"כ ע' 246 ואילך. וש"נ.

(66) או"ח סוס"ד.

(ואח"כ אמר:) מסתמא יחלקו פתקאות, או מכשירי כתיבה, או מעטפות, וכל אחד ישתתף בזה, והמנגנים יהיו בבחינת "למנצח בנגינות"⁶⁹, או "למנצח בנגינות"⁷⁰.
 וכל המרבה הרי זה משובח – הן בהרמת הקול בהניגון, והן בנתינת הממון.
 [ניגנו "ממצרים גאלתנו", וכאשר הפסיקו מלנגן, שאל כ"ק אדמו"ר שליט"א בבת-שחוק: האם כבר התבטלו ה"מצרים"?!...]

* * *

יט. ברשימה הנ"ל (ס"ה) על הפסוק "יהי ה' אלקינו עמנו גו'" – מבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר רק התחלת הפסוק, "יהי ה' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו";
 ובנוגע לסימו של הפסוק, "אל יעזבנו ואל יטשנו" – ישנו מאמר של כ"ק מו"ח אדמו"ר⁷¹ שבו מבאר גם ענין זה – שאף שכבר היתה התפלה "יהי ה' אלקינו עמנו", ו"הרי על ידי העבודה דתפלה ממשכים זאת .. שפועלים בקשה זו", מ"מ, מוסיפים לבקש "אל יעזבנו ואל יטשנו", ומבאר, שבקשה זו היא על "נתינת כח על עבודת הבירורים ושלא יהיו עניני טעות כו".
 כ. ובקשר לענין זה (שלילת עניני טעות בעבודת הבירורים) – ישנו סיפור בשם רבינו הזקן שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהזדמנות אחרת⁷² אודות הגביר ובעל-העגלה:
 פעם הי' מנהג הסוחרים שהיו נוסעים ל"יריד" לקנות סחורה, וכאשר היו חוזרים לביתם, היו מוכרים את הסחורה קימעה קימעה.
 הגביר – שהי' בן-תורה – לא הי' "אין להעשיר"; הוא לא הי' ממהר בנסיעתו ל"יריד", והי' נוהג להתעכב בדרכו לצורך תפלה בציבור, לימוד שיעוריו, ובשעות הפנויות היו מתקדם לאט לאט בדרכו, עד שסוף-כל-סוף הי' מגיע למחוז חפצו.
 פעם אחת הגיע הגביר לעיירה בערב שבת, ובמילא, החליט שכבר ישאר בעיירה זו עד לאחרי שבת, וסיכם עם בעל-העגלה – שהי' ג"כ יהודי, אבל יהודי פשוט – שנשארים כאן לשבת, ובמילא, הלכו שניהם להתכונן לשבת.
 נטל הגביר את בגדי השבת, ה"קאפאטע" וה"שטריימל" וכו', והלך למרחץ. בלכתו בדרכו מהמרחץ לאכסניא, הבחין בעגלה העומדת בצד הדרך שנפל ממנה גלגל, או שנתקעה בבוק, וכיון שנזכר – להיותו יהודי למדן... – שיש מצוה "עזוב תעזוב עמו"⁷³, שכאשר עומד יהודי שמנסה לסחוב את העגלה, את הסוס או את הסחורה, צריכים לעזור לו – נגש לעזור לו.
 כיון שהגביר לא הבין בענינים כאלו, כיצד מחלצים סוס ועגלה טעונה סחורה – הרי אם הוא עזר או קלקל... אבל בכל אופן "פעל" משוהו – שקרע וליכלך את ה"קאפאטע", ונחבל ונפצע בכל גופו. וכיון שבינתיים התאחרה השעה – הגיע לבית-הכנסת לבוש "קאפאטע" קרועה ומלוכלכת, וכולו חבול ומוכה ("אינגאנצן אַ צו'מזיק'טער")...
 בעל-העגלה – בידעו באמצע היום שנשארים לשבות בעיירה, הכניס את הסוס והעגלה למקום המתאים, ולקח גם הוא את בגדי השבת והלך למרחץ, ולאחרי המרחץ, כיון שנשארו שעות אחדות עד כניסת השבת, הגיע ראשון לבית-הכנסת, והתחיל לומר תהלים.

(72) שיחת י"ב תמוז תש"ד ס"ד (סה"ש תש"ד ע' 154

ואילך).

(73) משפטים כג, ה.

(69) תהלים ד, א. ועוד.

(70) חבוקק ג, יט.

(71) ריש וסוף ד"ה יהי הוי' אלקינו תש"י (סה"מ תש"י ע' 51

בישבו בבית-הכנסת, ראה שנכנסו כמה עניים, והזמין את כל אחד מהם לסעודת שבת באכסניא שלו – הוא אמנם הי' בעל-עגלה, אבל מחיר המזון פעם לא הי' גדול כ"כ – עד שהתקבץ מנין שלם של עניים שהזמין אותם לשולחנו ("אויף זיינע קעסט")...

וכך, בלכתם מבית-הכנסת, הלך "בעל-העגלה" – לבוש בגדי משי – בלוויית עשרה אורחים... והגביר הלך לבוש "קאפאטע" קרועה ומלוכלכת, בבוץ או בדם, חבול ומוכה, ובקושי מצליח להזיז את רגליו וידיו... וכאשר התיישבו לשולחן כל אחד בחדרו, "בעל-העגלה" עם מנין האורחים, והגביר כשהוא חבול ומוכה – הרי מובן מאליו כיצד נערכה השבת...

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר, שכאשר באו לבית-דין של מעלה לאחרי מאה ועשרים שנה, אמרו, שהם נשמות תועות ("פארבלאנדזשעט"): בעל-העגלה הי' צריך לחפש לקיים המצוה ד"עזוב תעזוב", ואז, לכל לראש, לא הי' נחבל ונפצע, ושנית, הוא אכן הי' עוזר לחלק את העגלה; והגביר הי' צריך לחפש אורחים להזמין לשבת, ובאופן כזה היו כל הענינים כדבעי, כל אחד במקומו.

וכיון ששניהם היו קשורים בעבודה זו – פסקו בבית-דין של מעלה שירדו נשמותיהם למטה שנית, ושוב יארע סיפור כזה, ואז יתקן בעל-העגלה את המצוה ד"עזוב תעזוב", והגביר יתקן את המצוה ד"הכנסת אורחים".

כא. כלפי מה אמורים הדברים?

כיון שישנם כאלו שכחם בפה, שיודעים היטב לנגן ניגון, וישנם כאלו שכחם בכיס, שיכולים ליתן ריבוי צדקה – הרי אם היו כאן כאלו שהתחזקו בתפקידיהם: אלו שהיו צריכים ליתן יותר ממון, ניגנו יותר, ואילו שהיו צריכים לנגן יותר, הרשו לעצמם להלוות כסף – הנה במקום לדחות זאת עד לאחרי מאה ועשרים שנה, ומה גם שמשיח בא ויתבטלו כל הענינים, הרי מוטב לתקן זאת מיד: אלו שלא השלימו בנתינת הכסף – ישלימו בנתינת הכסף, ואלו שלא השלימו בהניגון – ישלימו בהניגון. וכאשר יעשו זאת על אתר – יהי' זה בבחינת סותר על מנת לבנות במקומו...

(ואח"כ אמר:)

כבר אמרתי פעם שלא משלמים לי בשביל "דרשות"... ובמילא, אין בכוונתי להנעים את זמנכם ("איר זאלט האָבן אַ גוד-טיים"), וכן אין בכוונתי לספר את ה"בדיחה"; אלא שסבור הנני שע"י הדברים האמורים יושלם בב' הענינים: הן בהנגינה והן בהכסף.

(ואח"כ אמר:)

כיון שהמוסדות הנ"ל נתייסדו בתחילה עבור אחינו בני ישראל הספרדים – ינגנו עתה את הניגון (תנועה או פזמון) הספרדי-מרוקאי המפורסם ("דער סקראַבאָווער").

[ניגנו הניגון "אין אדיר כה""]

(ואח"כ אמר:) כיון שצריכים לפעול עליהם שיהיו גם חסידים – ינגנו גם הניגון "ניע זשוריצי כלאַפצי", ומסתמא יגיע ניגון זה גם אליהם.

* * *

כב. בנוגע לפרשת פנחס – שזוהי הפרשה שהתחילו לקרוא במנחת שבת, והיא הפרשה של כל השבוע, ובמילא שייכת היא לעניני השבוע, כדאיתא בשל"ה⁷⁴ (ומבואר בארוכה בחסידות) – הרי ענינו של פנחס הוא ש"ראה מעשה ונזכר הלכה"⁷⁵, ולא התחשב בכך שבאותה שעה ובאותו מקום היו

74) ר"פ וישב (רצו, א). וראה סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

75) סנהדרין פב, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת בלק כה, ז.

גדולים ממנו שלא עשו מאומה, ובידעו שע"פ דין צריכים לעשות כך וכך, לא נכנס ל"חשבונות" אם זהו התפקיד שלו אם לאו⁷⁶.

ואיתא⁷⁷ על זה בזהר פרשת פנחס⁷⁸, שפנחס ראה מ"ם פתוח שט באויר, והתיירא שהמ"ם פתוח תתחבר עם האותיות וי"ו ותי"ו, ותקח, ותאכל, ותתן, ותפקחנה⁷⁹, שמזה נעשה הענין דהיפך החיים מכל הצדדין⁸⁰. ולכן מיד נטל פנחס לעצמו את האות מ"ם, ונעשה רמ"ח, כיון שיצחק (שבו נתלבש פנחס) בגימטריא ר"ח, ובצירוף עם המ"ם נעשה רמ"ח, שזהו מ"ש⁸¹ "ויקח רמח בידו". וע"י ה"רמח" עצר פנחס את המגפה, והכ"ד אלף שמתו במגפה היו מילדי הערב רב.

כג. והענין בזה:

איתא בגמרא במסכת שבת⁸²: "מ"ם פתוחה מ"ם סתומה – מאמר פתוח מאמר סתום". ומבואר במפרשים⁸³ ש"מאמר פתוח" היינו גליא דתורה ו"מאמר סתום" היינו נסתר דתורה. ולכן כתיב⁸⁴ "לסרבה המשרה" במ"ם סתום במקום שצריך לכתוב מ"ם פתוח, כי פסוק זה מדבר אודות לעתיד, שאז יהי' ניכר גם בנגלה – הפנימיות שבה, ולכן, בהמקום של המ"ם פתוח גופא נכתב מ"ם סתום, כיון שגם בהנגלה יהי' ניכר הפנימיות שבתוכה.

והנה, המ"ם פתוח שמורה על גליא דתורה – מבלי הבט על כך שזהו חכמתו ורצונו של הקב"ה, ודברי תורה אינם מקבלים טומאה, שזהו פירוש הפסוק⁸⁵ "הלא כה דברי כאש", מה אש אינו מקבל טומאה כך דברי תורה (גם גליא דתורה) אינם מקבלים טומאה⁸⁶ – מ"מ, האדם הלומד, אם לימודו שלא כדבעי, הרי זה יכול להזיק לו. להתורה עצמה אין זה מזיק, שהרי דברי תורה אינם מקבלים טומאה, אלא שזהו בנוגע להתורה עצמה, משא"כ להלומד באופן ש"לא זכה", ללמוד לשמה ולקיימה, וכמאמר רז"ל⁸⁷.

וזוהי הכוונה בהמורא שהמ"ם פתוח השט באויר יתחבר עם הוי"ו ותי"ו: בשעה שהמ"ם פתוח שט באויר, היינו, שאינו קשור עדיין עם המשכה, תורה כשלעצמה – לא נורא, שהרי דברי תורה אינם מקבלים טומאה; אבל בשעה שנעשה הקשר עם וא"ו שמורה על המשכה מלמעלה למטה [שהרי תמונת אות וא"ו היא כמו קו שנמשך מלמעלה למטה. וכמבואר בספרי קבלה וחסידות⁸⁸ שציור אות זה מורה – כתמונתו – על המשכה מלמעלה למטה], ועד שנמשך באות תי"ו, כדאיתא בגמרא⁸⁹ שיש בו ב' ענינים: (א) "תחי", (ב) ההיפך מזה – הנה כאשר התורה נעשית מחוברת עם התי"ו, הרי זה אילנא דטוב ורע, כדאיתא בזהר נשא⁹⁰ ומבואר באגרת הקדש סימן כו.

ליתר ביאור: מצד ענין ירידת הנשמה בגוף ונפש הבהמית, כפתגם הרשב"ץ⁹¹: חכמה עילאה בתוך סיר רותח של בשר ועצמות, הנה מצד מצבו החומרי שנפש הבהמית ויצר הרע "אקדימא טענתו"⁹²,

(76) ראה שיחת י"ב תמוז דאשתקד סמ"א ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 113 ואילך).

(77) מכאן עד סוסכ"ד – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 610 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(78) ח"ג רלז, א.

(79) בראשית ג, ו-ז.

(80) ראה זו"ח צא, ד.

(81) בלק שם.

(82) קד, א.

(83) פרש"י שם. הובא ונת' בשל"ה בית הגדול בסופו (לו, ב ואילך).

(84) ישע"י ט, ו.

(85) ירמ"י כג, כט.

(86) ברכות כב, א. וש"נ.

(87) יומא עב, ב ובפרש"י. וראה תורת מנחם – התוועדויות

ח"ג ע' 229. וש"נ.

(88) ראה תניא אגה"ת פ"ד (צד, ב). לקו"ת נשא כג, ב. מטות

פה, רע"ד. ובכ"מ.

(89) שבת נה, א.

(90) קכד, ב (ברע"מ).

(91) לקו"ד ח"א קפת, א.

(92) ראה זח"א קעט, ב.

ו"דרך ארץ (של העולם) קדמה לתורה"⁹³, הנה כאשר נגשים ללימוד התורה בהמצב שבו נמצאים, ללא זיכרון, "לא זכה", שאינו מזכך את עצמו ללימוד התורה – אזי נעשה לו היפך מ"סם חיים", בלשון רז"ל⁸⁷.

כד. והסדר בזה הוא – שלכל לראש ישנו הענין ד"ותרא"⁹⁹, היינו, שמסתכלים במקום שלא צריך, והוא צועק שראי' אין בה מאומה, ובפרט לו – בודאי לא יזיק. אבל מיד לאח"ז נעשה "ותקח .. ותאכל", שמקלקל את עצמו, ואז "ותתן", שמקלקל גם את הזולת, ועד ש"ותפקחנה", היינו, שתופסים ("מען כפוט זין") שהמצוה היחידה שהיתה נאבדה גם היא, ונשארו ערומים ללא מצוות⁹⁴.

הרבה מתרי"ג המצוות קשורים עם ענינים של בית המקדש, והמצוות שיכולים אנו לקיים גם עתה הם מיעוט⁹⁵, וא"כ, צריכים לכל-הפחות במצוות אלו להיות "זהיר טפיי"⁹⁶, שלא לאבדם חס ושלום.

ואם רוצים שלא יהי' מצב ד"כי עירומים הם"⁹⁷, בלי מצוות, אזי לא די בכך שיתחילו להזהר רק בהענין ד"ותתן" או "ותאכל", אלא אסור להניח שיהי' "ותרא", כי הענין ד"ותרא" הוא הצעד הראשון להירידה למטה חס ושלום.

ואף שטוען: אני הרי למדן, למדתי תורה הרבה, וכיון ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"⁹⁸, מותר לי להסתכל היכן שאני רוצה, ולא יזיק לי – על כך אומרים לו, שאדם הראשון הי' יציר כפיו של הקב"ה⁹⁹, וחוה היתה מצלעותיו של אדם הראשון¹⁰⁰, ואעפ"כ, בשעה שהי' הענין ד"ותרא", הרי זה נמשך הלאה והלאה.

הדרך להשמר מהרשע ש"צופה גו' לצדיק ומבקש להמיתו"¹⁰¹; הדרך להשמר מהיצר הרע שכל הזמן מחפש עצות שיהי' "ותפקחנה גו' עירומים הם", היא – להקיף את המ"ם פתוחה, נגלה דתורה, בענינו של יצחק (כדאיתא בזהר), שמדרגתו היא מ"ם סתומה¹⁰², מאמר סתום – פנימיות התורה.

כה. ובפרטיות יותר:

ענינו המיוחד של יצחק – שמעולם לא יצא מארץ ישראל. אברהם אבינו – הי' במצרים, יעקב והשבטים היו בחרן, ואילו יצחק – בידעו מה שצריך לפעול בעבודתו – ידע שאסור לו לצאת מארץ ישראל, "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"²⁵.

וענין זה שיצחק לא יצא מארץ ישראל הגשמיית – מהוה הוראה ליהודי שאסור לו לצאת מארץ ישראל הרוחנית:

יהודי צריך להמצא תמיד בה"ציור" של ארץ ישראל – "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", דהיינו, לידע ולהרגיש שעל כל צעד וצעד נצב ה' עליו ומביט עליו, ובלשון רבינו הזקן בתניא ריש פרק מ"א: "והנה הוי' נצב עליו .. ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי",

וכאשר נרגש הדבר בנוגע לכל דבר קטן ("אויף יעדער קלייניקייט") – הרי זה כמאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' שלא יראני אדם כו'"¹⁰³. ולדוגמא:

(99) ראה ב"ר פכ"ד, ה. ועוד.

(100) בראשית ב, כא-כב.

(101) תהלים לז, לב.

(102) לקו"ת האריז"ל ר"פ תולדות וע"ח שט"ו פ"ד ואילך.

(103) ברכות כח, ב. הובא בתניא שם (נז, סע"א).

(93) ויק"ר פ"ט, ג.

(94) ראה ב"ר פי"ט, ו. הובא בפרש"י עה"ת בראשית ג, ז.

(95) ראה מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסה ואילך.

(96) לשון חז"ל – שבת קיח, סע"ב.

(97) בראשית שם.

(98) עקב ח, יז.

כאשר יהודי מתבונן שהקב"ה "מניח את העליונים ותחתונים", מרכבה עליונה ומרכבה תחתונה¹⁰⁴, ונעמד כנגדו ומביט עליו בשעה ששונה מים, אם הוא מברך, וכאשר מברך – אם הוא שומע פירוש המלות, וכאשר שונה – האם שונה כזולל וסובא, או כאדם שידוע שכדי שיוכל לעבוד את ה' באופן שהגוף לא יבלבל, הנה כאשר הגוף צמא, אזי צריך להשקותו מים, ואז, לא איכפת לו ("אים איז אַ קליינע נפקא-מינה") אם ישקה את נפש הבהמית במים פושרים, למרות גודל החום, או שיחפש דוקא מים קרים, כיון שיש בהם תענוג יותר.

– כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם¹⁰⁵ אודות ההנהגה בביתו, שכאשר מישהו הי' נכנס בהיותו מחומם ("צוהיצט"), היו מגישים לו לשותת תה חם... ושאל אצל אביו לטעם הדבר, אם זה ענין של רפואה, או ענין של אתכפיא, שלכן, לא די בכך שלא נותנים מים קרים (או מה שנקרא כאן: "אייז-קרים"), ולא די בכך שלא נותנים מים פושרים, אלא נותנים דוקא כוס תה חם... – יתכן שיש לזה מקום גם ע"פ רפואה, אבל, בודאי הרי זה ענין של אתכפיא, כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר תשובתו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע: "אויב דו ווילסט – זאָל דאָס זיין אתכפיא" (אם רצונך – שיהי' זה אתכפיא)! ובכל אופן, כך הי' הסדר בנוגע לפועל.

ולהעיר גם מהידוע¹⁰⁶ שהדרך היחידה שלא להכשל ב"שער אחד מן האיסור" היא להזהר ב"מאה שערים מן ההיתר"¹⁰⁷.

זהו איפוא ענינו של יצחק – שאף פעם אינו יוצא מה"ציור" של ארץ ישראל, כיון שנרגש אצלו הענין ד"עיני ה' אלקיך בה", וכפי שמאריך רבינו הזקן בענין ההתבוננות ש"הנה ה' נצב עליו.. ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי", "כראוי" דייקא, כלומר: לא "אם עובדו" בכלל (ועאכו"כ שלא צריך לבדקו אם הוא עובר רצונו ח"ו), אלא "אם עובדו כראוי", או שחסר משהו בההידור בעבודה!

כו. וענין נוסף שבו חלוק יצחק משאר האבות – ענין המסירת-נפש בפועל ברצון הטוב:

כאשר אברהם אבינו התחיל לעבוד עבודתו, והגיע להנסיון של אור כשדים – הנה עבודתו היתה לפרסם אלקות בעולם, כמ"ש¹⁰⁸ "ויקרא שם בשם ה' א-ל-עולם", וכאשר הגיע גוי וזרקו לכבשן האש, הרי בין אם הסכים לכך או שלא הסכים לכך, לא היתה לו ברירה אחרת.

ואילו מעלתו של יצחק היא – כפי שמצינו בעקידה, שלאחרי שאמר לו אברהם "אלקים יראה לו השה לעולה בני", "ואם אין שה לעולה בני", "שהבין יצחק שהוא הולך לישחט", אזי נאמר שוב "וילכו שניהם יחדיו"¹⁰⁹, באותו אופן כמו שהי' לפני שידע שהולך לעקידה, וכל זה – בידעו שהציווי אודות העקידה נאמר לאברהם, כך שאברהם יוכל לתבוע שכרו בעולם הבא על קיום הציווי, משא"כ יצחק שלא יוכל לתבוע מאומה, כיון שהוא לא נצטווה בכך!

כז. וכן הוא בעבודת כאו"א מישראל – שצריכה להיות אצלו עבודתו של יצחק, בשני הענינים האמורים: (א) לידע שישנה השגחה פרטית ("עיני ה' אלקיך גו") על כל צעד וצעד, (ב) גם במצב שיש צורך בענין של מסירת-נפש, הרי זה אצלו בשוה לגמרי – "וילכו שניהם יחדיו" – העיקר שיושלם רצונו של הקב"ה.

וכדי לבוא להכרה זו – בהכרח ללמוד פנימיות התורה, "מאמר סתום", שעיי"ז יהי' גם ה"מאמר פתוח", נגלה דתורה, באופן ד"יראתו קודמת לחכמתו"¹¹⁰.

(108) וירא כא, לג.

(109) שם כב, ח ובפרש"י.

(110) ע"פ אבות פ"ג מ"ט. וראה שיחת י"ב תמוז תש"ד ס"י

(סה"ש תש"ד ע' 156).

(104) ראה תו"א ויחי (בהוספות) קג, סע"א ואילך.

(105) ראה "רשימות" חוברת ח ע' 18.

(106) ראה תורת מנחם – התוועדות ח"ג ע' 240. וש"נ.

(107) ראה גם אוה"ח פינחס כו, כג.

כלומר: האדם הלומד תורה צריך לידע ש"הנה ה' נצב עליו", ו"עיני ה' אלקיך בו מרשית השנה ועד אחרית שנה" – הן בראש השנה, שאז "ה' בהמצאו"¹¹¹ לכאו"א מבני ישראל, באופן דקירוב המאור אל הניצוץ¹¹², והן באחרית שנה, ברגעים האחרונים של השנה החולפת, ובמילא נכלל גם כל משך הזמן שבינתיים.

ובמשך כל הזמן עומד הוא באותה תנועה – "וילכו שניהם יחדיו" – גם כאשר יש צורך בענין של מסירת נפש, מבלי לחפש ענינים שכליים כדי לפטור את עצמו ממס"נ, או להחליש את תנועת המס"נ. וכאשר רותמים את המ"ם פתוח, מאמר פתוח, מב' צדדיו, בענינו של יצחק – אזי "ותעצר המגיפה"¹¹³:

אין להתיירא מכך שישנם כאלו שהנהגה קשוחה יותר ("טאָמער וועט מען נעמען אַ ביסעלע שטרענגער") תגרום להם שינשרו לגמרי ("זיי וועלן אָפּפּאַלן"), כיון שיפחידו אותם בכך שדורשים מהם יתר על המדה – שהרי מבואר בזהר⁷⁸ שבכל הכ"ד אלף שמתו במגיפה לא הי' אחד מבני ישראל, אלא כולם היו מ"עמך אשר הוצאת מארץ מצרים"¹¹⁴, ה"ערב רב" שהכריזו על עגל הזהב: "אלה אלהיך ישראל"¹¹⁵.

כח. "והתורה היא נצחית"¹¹⁶ – הוראה על כל המקומות ועל כל הזמנים:

אין לחשוב שבכך שנותנים לילד ללמוד תורה יוצאים י"ח, ויכולים להיות בטוחים שהכל יהי' כשורה ("מ'איז שוין באַוואָרנט");

כאשר נמצאים בגלות – לא כל כך בגלות החיצוני כמו בגלות שמצד היצה"ר, עליו נאמר¹¹⁷ "לא יהי' בך א-ל זר", דהיינו, "א-ל זר" ש"בך"¹¹⁸, אשר "צופה רשע לצדיק"¹⁰¹, שממתין לראות בו איזה חלישות, ואז יכבוש אותו יחד עם ה"מאמר פתוח" שבו, היינו, שישתמש בהתורה שלמד באופן ד"לא זכה נעשית לו כו"⁸⁷, שהי' במצב גרוע יותר מכמו שהי' לפניו,

אזי אין עצה לזה מלבד הענין ד"ויקח רמח בידו" – כדאיתא במפרשים¹¹⁹ (ע"פ נגלה) ש"רמח" קאי על רמ"ח אותיות דק"ש, והרי ק"ש ענינה למסור נפשו באמירת "ה' אחד", "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"¹²⁰.

ובפרט ע"פ המבואר בזהר הנ"ל שבשביל זה יש צורך בענינו של יצחק, שענינו בעבודה הם ב' הענינים האמורים: הידיעה שיש השגחה פרטית על כל צעד וצעד, וענין המס"נ.

וכאמור, שכדי לבוא להכרה זו בהכרח ללמוד פנימיות התורה, הנקראת "אילנא דחיי", "דלית תמן לא קושיא מסטרא דרע (קליפה)", כמבואר בארוכה ברעיא מהימנא דמשה רבינו⁹⁰ שהוא הי' זה שהוציא את בני ישראל ממצרים, "גואל ראשון", והוא יהי' גם "גואל אחרון"¹²¹.

ועי"ז יוצאים מהגלות באופן של שלימות, ולא רק לבד, אלא "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"¹²²,

– שלא כדעת הטועים שבשביל הנוער חייבים לעשות פשרות, כיון שלולי זאת יפחידו אותם; זהו

(111) ישע"י נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ.
 (112) ראה לעיל ע' 179. וש"נ.
 (113) בלק כה, ח.
 (114) תשא לב, ז ובפרש"י.
 (115) שם, ד ובפרש"י.
 (116) תניא רפי"ז.
 (117) תהלים פא, יו"ד.
 (118) ראה שבת קה, ב.
 (119) ראה נחל קדומים (להחיד"א) ס"פ בלק.
 (120) ואתחנן ו, ד-ה.
 (121) ראה שמו"ר פ"ב, ד-ו. זח"א רנג, א. שעה"פ ויחי מט,
 יו"ד. תו"א ר"פ משפטים. – וראה גם מכתב ב' תמוז שנה זו
 (אגרות- קודש ח"א ע' ריד).
 (122) בא יו"ד, ט.

היפך הדברים! כדי להבטיח את השלימות ד"בנינו ובנותינו" צריכים להתנהג כפי שצוה "רעיא מהימנא" מאז ועד עתה.

ועי"ז מבטיחים גם את הקיום של ה"מאמר פתוח" – שלא זו בלבד שאין זה מביאו למקום בלתי-רצוי (לא זכה כו'), אלא שעוצרים את המגיפה רח"ל שהיתה יכולה להיות לולי זאת.

ואז – "הנני נותן לו את בריתי שלום"¹²³, וכפי שמצינו¹²⁴ שאז "הסב הקב"ה שמו של פינחס בשמו של אליהו", עליו נאמר¹²⁵ "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם", שע"ז מביאים את משיח עם הגאולה האמיתית והשלימה.

* * *

כט. בנוגע לחיוב דלימוד התורה בכל יום – הרי הפירוש הפשוט בזה הוא נגלה דתורה, אבל, מאז שהגיע זמנו של האריז"ל שאמר ש"בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה" (כמ"ש רבינו הזקן באגה"ק¹²⁶), שזוהי פנימיות התורה, והלבישו אותה באותיות כאלו השוות לכל נפש, שכל אחד יכול להפיק משהו משם – אזי נעשה חיוב על כל אחד מישראל לקבוע עתים בכל יום גם בנסתר דתורה, פנימיות התורה, כמו שפשוט הדבר שבהכרח שתהי' קביעות עתים בלימוד נגלה דתורה.

ואין מקום לחשוב שלימוד פנימיות התורה הוא בסתירה לענין נוסף של תומ"צ:

ובהקדים – ש"טעה בדבר משנה חזור"¹²⁷, היינו, שאין זה בגדר של טעות, כיון שזוהי משנה מפורשת.

ובנדו"ד: איתא במשנה¹²⁸ "עבירה גוררת עבירה", ובמילא, כאשר מישהו אוהז בעבירה, אין זה בגלל שעסק בנגלה דתורה או בנסתר דתורה, אלא בגלל שעסק בעבירה. וכמו כן משנה מפורשת¹²⁸ לאידך גיסא – "מצוה גוררת מצוה", והיינו, שכאשר עוסק בלימוד פנימיות התורה, שבכך מקיים מצות תלמוד תורה, הרי בהכרח – אם רצונו בכך אם לאו – שזה יגרור מצוה נוספת,

וכדיוק הלשון "מצוה גוררת מצוה" – שהפירוש הפשוט ד"גוררת" הוא אפילו שלא מרצונו, היינו, שאפילו אם מצד עצמו לא הי' עוסק בהמצוה הנוספת ("ער האָט ניט געהאַלטן דערביי"), הנה לימוד זה יגרור אותו לקיום מצוה נוספת, וכך ילך "מחיל אל חיל"¹²⁹.

וכיון שכן, הרי לא יתכן שע"י לימוד פנימיות התורה יגרע ח"ו בקיום המצוות, באיזו מצוה שתהי', ולא יתכן שע"י יחסר ח"ו בהבנה והשגה בתורה, באיזה מקצוע בתורה שיהי'.

– הרמב"ם¹³⁰ פוסק ש"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד או תיבה אחת אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה". וכיון שהכל מודים שפנימיות התורה ניתנה למשה מסיני, הרי לא יתכן שהעסק ב"דבר ה'" יביא חלישות באיזה ענין של קדושה שיהי'.

ולהעיר¹³¹:

עד לפני מאתיים שנה הי' זה בגדר של השערה, ובמילא, הי' יכול פלוני לומר שהוא משער באופן כן, וחבירו הי' יכול להתעקש שהוא משער באופן אחר;

אבל לאחרי שעברו מאתיים שנה מאז שנתגלה ונתפשט לימוד החסידות, ובמשך השנים ראו מעשים

(128) אבות פ"ד מ"ב.

(129) תהלים פד, ח. וראה ברכות ומו"ק בסופן.

(130) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(131) ראה בארוכה תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 190

ואילך. ע' 221 ואילך.

(123) פינחס כה, יב.

(124) יל"ש ר"פ פינחס.

(125) מלאכי בסופו. וראה יל"ש שם.

(126) רסכ"ו (קמב, ב).

(127) כתובות פד, ב. וש"נ.

בכל יום מה גרם לימוד החסידות, וכיצד שמר הדבר מפני נסיונות ומכשולים וכו' וכו' – יצא הדבר מגדר ספק ונעשה הלכה פסוקה, וכיון שזוהי "סברא" וגם "מעשה רב"¹³², הרי זה עוד יותר מאשר לימוד מפסוק¹³³.

ובמילא, אם ישנו מי שאינו רוצה ללמוד פנימיות התורה – אין זה הוא שאינו רוצה, כי אם, אותו אחד שאינו רוצה כל דבר שהוא רצון ה', כיון שכך נברא – כמשל הזונה ובן המלך¹³⁴ – כדי שלא להניח ליהודי לעשות רצון הקב"ה, שבזה תלוי טובו וישרו ברוחניות וגם טובו וישרו בגשמיות.

ל. ונקודת הענין – שלא תאבד מפני ריבוי הדברים – שצריכים ללמוד חסידות בכל יום.

וענין זה שייך לא רק לאלו שהם חסידים, מקושרים או שייכים לכ"ק מו"ח אדמו"ר, אלא כל אחד שהוא מבני אברהם יצחק ויעקב, שחל עליו החיוב ללמוד תורה עד שידע כל התורה כולה¹³⁵, הרי לאחרי שנתגלה גם חלק זה שבתורה באופן שכל אחד יכול ללמוד, חל עליו החיוב ללמוד גם חלק זה שבתורה.

וכדי שתהי' בזה הצלחה וסייעתא דשמיא, שזקוקים לכך הן בלימוד נגלה דתורה והן בלימוד החסידות – העצה לזה היא שיהיו ג' הענינים שנתבארו בקיצור בלקו"ת¹³⁶:

(א) "יהיב פרוטה לעני"¹³⁷, ליתן בכל יום חול קודם התפלה לכל-הפחות פרוטה לצדקה,

(ב) ענין הטהרה – טבילת עזרא,

(ג) לימוד המביא לידי אהבת ה' וליראתו, שזהו גם ענינו של לימוד החסידות – לא רק בתור קיום מצות תלמוד תורה, אלא נוסף לזה גם בתור ענין המביא סייעתא דשמיא, שכל היום כולו יהי' בהצלחה בעבודתו הרוחנית בשלשת העמודים שעליהם העולם עומד, תורה עבודה וגמילות חסדים¹³⁸, ועי"ז יהי' לו יום מוצלח גם בכל עניניו הגשמיים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אני מאמין"].

* * *

לא. ישנו עוד ענין של חידוש בפרשת פינחס – שבה נאמרה פרשת נחלות וירושה:

כאשר בנות צלפחד באו לפני משה ושאלו "למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו כי אין לו בן תנה לנו אחוזה"¹³⁹ – אזי "ויקרב משה את משפטן לפני ה'"¹⁴⁰,

– כיון ש"נתעלמה¹⁴¹ הלכה ממנו, כאן נפרע ("שקלי" למטרפסי' כו"¹⁴²) על שנטל עטרה לומר והדבר¹⁴³ אשר יקשה מכם תקריבון אלי", ועוד זאת, ש"זכו בנות צלפחד ונכתבה (פרשה זו) על ידן"¹⁴¹

ואז נאמרה פרשת נחלות וירושה: "איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו וגו'"¹⁴⁴. ולהעיר, שכללות הענין דמתן-תורה ע"י משה רבינו (עד לשמונה פסוקים האחרונים שהיו בסוף

(133) ראה כתובות כב, א. תוד"ה איבעית

(132) שבת כא, א. וש"נ.

– שבועות כב, סע"ב. וראה שד"ח כללים ס, כלל סג. וש"נ.

(139) כז, ד.

(134) זח"ב קסג, א. הובא בתניא ספ"ט. ספכ"ט.

(140) שם, ה.

(135) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"י. וראה גם מכתב ט"ז

(141) פרש"י עה"פ.

תמוז שנה זו (אגרות-קודש ח"א ע' רנג).

(142) לשון חז"ל – פסחים נז, ב. יבמות קה, ב.

(136) תבוא מג, ג.

(143) דברים א, יז ובפרש"י.

(137) ב"ב יו"ד, סע"א.

(144) שם, ח.

(138) אבות פ"א מ"ב.

שנת הארבעים), לא הי' יכול להסתיים – לב' הדעות במסכת גיטין¹⁴⁵ אם "תורה חתומה ניתנה" או "מגילה מגילה ניתנה" – עד שבאו הנשים הצדקניות שבאותו הדור (בנות צלפחד) וזכו שעל ידן ניתנה ונשלמה פרשה זו בתורה.

לב. ויש לבאר הענין בזה – ע"פ פתגם הבעש"ט¹⁴⁶ שמכל ענין צריך ללמוד משהו בנוגע לעצמו: בפרשה זו מדובר אודות מצב שיהודי בא ואומר ש"בן אין לו". ובהקדם החילוק שבין בן ובת – כדאיתא בגמרא במסכת יבמות¹⁴⁷ ש"איש דרכו לכבוש, והאשה אין דרכה לכבוש".

והענין בזה¹⁴⁸ – כדאיתא בספרי מוסר שתפקידו של יהודי הוא לכבוש את חלקו בעולם ולפעול בו כל מה שהקב"ה רוצה שיהודי יפעל בעולם, ולזה צריך תוקף הדעת, שלא להתפעל ושלא להתיירא בו, גם כאשר יש צורך במלחמה – שזהו ענינו של איש (בן).

אמנם, כאשר "בן אין לו", כי אם בנות בלבד, היינו, שמאיזה טעם שיהי' לא התעסק בהעמדת איש שדרכו לכבוש – אין לחשוב שעובדה זו פוטרת אותו מכיבוש הארץ; אף אחד אינו פטור מכיבוש הארץ. וגם אם "בן אין לו" – אזי "והעברתם את נחלתו לבתו", היינו, שהעבודה שהיתה צריכה להעשות ע"י הבנים, יכולות הבנות לעשותה.

וזהו גם התוכן בדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר¹²: נושאים אנו תפלה להשי"ת, "יהי הוי' אלקינו עמנו כאשר הי' עם אבותינו"¹³, הגם שאין אנו יכולים להידמות לאבותינו – שהרי אין זה אפילו בבחינת "חלא בר חמרא"¹⁴⁹, אלא הרבה למטה מזה.

ועד"ז בנדו"ד, שכאשר "בן אין לו" – שזהו ע"ד שנמצאים בדור כזה ש"אבותינו" אינם נשמות בגופים – אזי בהכרח לנצל את הסייעתא דשמיא וברכת ההצלחה באופן שהבנות יכבשו ויירשו את הארץ, מצד חיבת הארץ שיש אצלן¹⁵⁰.

לג. ואצל מי גדלות בנות כאלו – אצל יהודי בעל מסירת-נפש ("א מסירת-נפש איד"), יהודי שאינו מתיירא אפילו להפסיד את העולם- הבא:

צלפחד בן חפר – "מקושש עצים הי'¹⁵¹, ו"לשם שמים נתכוין", שמסר נפשו להיות "מקושש עצים ביום השבת", "כדי שיהרג ויראו אחרים"¹⁵², היינו, שעל ידו יתגלה ויתבאר הלכה ופס"ד בתורה – מהו דינו וענשו של מחלל שבת רח"ל.

והגע עצמך:

לשם מה צריכים לדאוג ("באָוואַרענען") ליהודי מחלל שבת, שיינו יין נסך וכו'¹⁵³, ובפרט לדאוג לו ע"י עשיית מעשה שכל הרואה יאמר עליו שהוא מחלל שבת?! ...!

– האמת היא שהמקושש עצים לא חילל את השבת, כדאיתא באחרונים, בשו"ת של הרב מלובלין¹⁵⁴

(145) ס, סע"א.

(153) ראה חולין ה, א. וש"נ.

(146) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג

(154) שו"ת אור המאיר סי"ב. – וראה לקו"ש חכ"ח ע' 94 ואילך. וש"נ.

ואילך. וש"נ.

(147) סה, ב.

– כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שאומר ענין זה "בשם אומרו",

(148) ראה גם תורת מנחם – התוודויות ח"ב ע' 153. וש"נ.

כיון שצריכים להביא את המשיח (כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם) – אבות פ"ו מ"ו. וראה גם שיחת י"ב תמוז תש"ח סכ"א (סה"ש תש"ח ע' 245).

(149) לשון חז"ל – חולין קה, א.

(150) ראה פרש"י כו, סד. כז, א.

כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר גם שנמצא כאן בהתוודות

(151) פרש"י שם, ג.

מחסידי לובלין.

(152) תור"ה אפי' – ב"ב קיט, סע"ב.

(לא בעל ה"תורת חסד", אלא ר' מאיר מלובלין, בעל התקנה של לימוד דף היומי), שהטעם שבחר במלאכה דמקושש עצים, כיון שחלוקה משאר המלאכות בכך שחיובה אינו אלא כאשר צריך לעצים, אבל כשאינו צריך לעצים פטור¹⁵⁵, וכיון שצלפחד עצמו ידע שלא הי' צריך לעצים, אלא כל רצונו אינו אלא שיתברר דין בתורה, נמצא, שלאמיתו של דבר לא חילל את השבת.

ומ"מ, כיון ש"האדם יראה לעינים"¹⁵⁶, ו"אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות"¹⁵⁷, הרי כאשר באו עדים והעידו שראוהו מקושש עצים [ועכצ"ל שגם השתמש בהעצים, דאל"כ, היו העדים מעידים שלא הי' צריך לעצים, ובמילא לא הי' חייב מיתה, ואז לא הי' מתברר הדין דחילול שבת], חייבים ב"ד לדון אותו כמחלל שבת. וכך הצליח לפעול שני הענינים גם יחד: הן בירור דינו של מחלל שבת, והן באופן שידע בעצמו שלא חילל את השבת.

ובכל אופן, כלפי כל הקהל הי' זה חילול שבת – נוסף על הענין דחילול השם – ומה גם שכיון שמאורע זה הי' מיד בשבת השני¹⁵⁸, הרי בגלל זה לא הי' יכול להיות הענין ד"משמין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלים"¹⁵⁹ (כשם שמצינו גבי לוקטי המן, ש"אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, שנאמר¹⁶⁰ ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט, וכתוב בתרי"ו ויבאו¹⁶¹ עמלק"¹⁵⁹).

אלא שענין זה הי' באופן של מסירת-נפש!

וכאשר נמצא יהודי בעל מסירת-נפש שמאיוו סיבה שתהי' לא זכה לבנים, ל"איש" ש"דרכו לכבוש" – לא הפסיד חלקו בארץ, אלא, הבנות שגידל וחניך זכו שעל ידן ניתוספה פרשה בתורה שבה נתבאר סדר ירושת הארץ, ש"ירושה אין לה הפסק"¹⁶².

ועוד זאת, שמעלת הירושה שאין לה הפסק, פועלת גם בענין המתנה:

ובהקדמה – שמבואר בחסידות¹⁶³ שלכל לראש ישנו הענין שבאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא, אבל אין זה מספיק עדיין, ולאח"ז מקבלים מה שהקב"ה נותן בדרך מתנה (שזהו הענין ד"קוב"ה שריא באתר שלים"¹⁶⁴), והיינו, שלאחרי שמקבלים האתערותא דלעילא שבערך האתערותא דלתתא, לפי ערך עבודתו וגיגעתו, אזי נותנים מלמעלה בדרך מתנה באופן נעלה יותר שלא בערך.

ולכאורה: כיון שמתנה יש לה גריעותא לגבי ירושה, שהרי מתנה יש לה הפסק¹⁶² – מהי המעלה שמבקשים שיהי' גם חלק המתנה?

ומבאר הצמח צדק¹⁶⁵, שהדין הוא¹⁶⁶ שהנותן מתנה למי שראוי ליורשו, אזי יש במתנה זו שתי המעלות: הן המעלה דירושה והן המעלה דמתנה.

ובנדו"ד: כיון שמדובר אודות בני אברהם יצחק ויעקב שהנחילו לכאו"א מישראל חלק בארץ בגשמיות (כפי שמצינו בנוגע לדין פרוזבול¹⁶⁷), שזהו לפי שכאו"א מישראל יש לו חלק בארץ ישראל ברוחניות – הרי גם מה שמקבל באופן של מתנה נעשה באופן שאין לו הפסק.

(162) ב"ב קכט, ב. קלג, סע"א.

(163) ראה לקו"ת שה"ש כב, ב ואילך. ובכ"מ.

(164) ראה זח"ג צ, סע"ב.

(165) ראה אוה"ת תשא ס"ע א'תתקע ואילך. וראה גם תורת

מנחם – התוועדויות ח"י ע' 104 ואילך. וש"נ.

(166) שם קל, רע"א (במשנה).

(167) ראה לקו"ש ח"כ ע' 309. וש"נ.

(155) ראה לקו"ש שם הערה 14. וש"נ.

(156) שמואל-א טז, ז.

(157) סנהדרין ו, סע"ב. וש"נ.

(158) פרש"י שלח טו, לב.

(159) שבת קיח, ב.

(160) בשלח טז, כז.

(161) שם יז, ח.

לד. ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁶⁸:

פרשה זו בתורה ניתוספה ע"י הנשים צדקניות שבאותו הדור, שפעלו ענין כזה שעד אז לא פעל משהו אחר – "ויקרב גו' משפטן לפני ה'".

וענין זה מהוה הוראה – שבכל זמן ובכל מקום שנמצאים, צריכות הנשים שבאותו הדור לידע שאינן רק טפל בלבד, ועליהם לעשות רק את הענינים המיוחדים אליהן ותו לא מידי, אלא יכולות הן להוסיף; כאשר תגשנה לקבל על עצמן הוראה מנשיא הדור, שזהו כ"ק מו"ח אדמו"ר, כפי שסידר את העבודה – אזי "ויקרב גו' משפטן לפני ה'", ואז מוסיפות הן ענינים של נחלה שאין לה הפסק, שאף אחד מלבדן אינו יכול לפעול, ואח"כ מקימות הן בתים בישראל, ומהם למדים כו"כ דינים, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה.

וכאמור לעיל – יש לפרש כל ענין בפשטות:

הנשים ובנות של דורנו זה צריכות לידע את היכולת הגדולה שיש להם לפעול בחיזוק והפצת היהדות, הן בהבית שלהן, והן בסביבתן, ואפילו במקומות הרחוקים.

וכיון שיש להן היכולת – הרי מובנת האחריות שמוטלת עליהן, והזכות שיש להן כאשר ממלאות את רצון הקב"ה להרבות חלק בתורה, להנחיל ולהקים משפחות בישראל שיהי' אח"כ למופת ולתפארת.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן ניגון שמחה].

* * *

לה. באחת ההתוועדויות די"ג תמוז¹⁶⁹ סיים כ"ק מו"ח אדמו"ר בברכה, שכל אלו שצריכים לנסוע לערי השדה – ל"קאנטרי" (כפי שנקרא כאן)¹⁷⁰ – שיהי' להם קיץ בריא ומוצלח ("א געזונטן זומער און א הצלחה'דיקן זומער").

– כ"ק מו"ח אדמו"ר דייק לומר "אלו שצריכים", וכיון שמשנה לשנה נחלשים הדורות, יש להוסיף ולומר גם "אלו שרוצים" ... שהרי ישנם כאלו שאינם צריכים, ואעפ"כ רוצים הם. וכיון שהקב"ה הוא טוב – יתן גם להם קיץ בריא.

פשוט הדבר, שברובא דרובא, אלו שנוסעים – אינם צריכים לנסוע, ואלו שצריכים – אינם יכולים לנסוע,

ובמילא, הרי זה כמו הסיפור דלעיל (ס"כ) אודות הנשמות התועות: הגביר שמקיים מצות "עזוב תעזוב", ובעל-העגלה שמקיים מצות הכנסת אורחים...

ובכל אופן, הנה הן אלו שצריכים, והן אלו שאינם צריכים, אבל מאיזו סיבה שתהי' יסעו גם הם – שיהי' להם קיץ בריא וקיץ מוצלח, וינצלו את שהותם ב"ערי השדה", או ב"שדה" סתם, כדי להפיץ שם יהדות, שהרי בכל מקום יכולים לפעול בענין זה.

וכידוע מאמר הבעש"ט¹⁷¹ שנדפס בהגהות ללקוטי תורה ש"נתפזרו ישראל בכל מקומות הארץ .. וגם מה שתועים בדרך להתהלך בעיירות הוא כדי לטהר ארץ העמים וכו'".

מנחם – התוועדויות הי"ב ס"ע 100 ואילך).

(168) שבת סג, א. וש"נ.

(169) ראה שיחת י"ב-י"ג תמוז תש"ה בסופה (סה"ש תש"ה

171) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקס"ד.

וש"נ.

ע' 116).

(170) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סל"א ואילך (תורת

הסיבה לכך שיהודי תועה בעיירות ודרכים, היא, לפי שמאז בריאת העולם ממתין מקום זה – פיסת אדמה במעבה יער נדח, או שדה, סמוך לנחל, או על גבי ההר – להרגע שיעבור בו יהודי ובשעת מעשה יהרהר דבר תורה או יאמר ברכה וכיו"ב¹⁷².

ולפעמים מבואר שענין זה הוא מצד "אמונתם הפשוטה .. אף שהיא בבחי' שינה"¹⁷¹, היינו, שאפילו אם לא יעשה שם מאומה, אלא עצם העובדה שבמקום זה עובר יהודי שיש לו נפש אלקית, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש"¹⁷³, כמבואר בחסידות¹⁷⁴ שזהו מה שאלקות נעשה נשמה – הנה מאז בריאת העולם ממתין מקום זה להרגע המיועד שבו יזכה שידרוך עליו בן או בת אברהם יצחק ויעקב! ועאכו"כ – אם גם יפעל במקום זה בענינים של תורה ומצוות.

לו. וכאשר נוסעים מתוך החלטה כזו לפעול שליחות זו – הנה מה שיהי' אח"כ בפועל, הרי הוא עשה את שלו.

וע"ד שמצינו בהלכות בדיקת חמץ¹⁷⁵, "שאף אם יבדוק הבודק ולא ימצא שום חמץ בבדיקתו, אעפ"כ לא בירך לבטלה, שכך המצוה לבדוק החמץ ולחפש אחריו שמא ימצא ממנו מאומה, ואם לא מצא אין בכך כלום, וכבר קיים המצוה כתיקונה" (ורק מצד הידור מצוה צריכים להניח פתיתי חמץ ולשורפם).

ועד"ז בנדו"ד, שכאשר נוסעים בשליחות זו, הנה מה שיהי' אח"כ בפועל, הרי הוא מילא את השליחות שלו, ואז מוכן ומזומן הוא שמישיח יקח אותו על העגלה שלו ("אויף זיין וואַגן") ויוליכו ל"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה" בגלוי, בגאולה האמיתית והשלימה.

אבל אעפ"כ, אין לסמוך על כך שבידעו שלא נוגע תוצאות הפעולה ("דער אויפטאָן"), כי אם הרצון בלבד, ובמילא יצא ידי חובתו בהרצון בלבד;

על כך באה ההוראה: "לא המדרש עיקר אלא המעשה"¹⁷⁶, ובמילא, הוא מצדו צריך לעשות כל מה שיש ביכלתו, ואח"כ, אם יזכה – יהי' לו גם המעשה בפועל, ואם ח"ו לא יזכה – יהי' רק שכר הליכה ושכר חזרה בידו¹⁷⁷, אבל הוא מצדו צריך לנסוע מתוך החלטה לעשות ככל שביכלתו בהענינים של תורה ומצוות.

לו. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

וכיון שאנשים רבים נוסעים מניו-יורק – הרי אלו הנשואים בניו-יורק נשואים כבר ב"קאָנטרי"...

ובכן: יפעלו גם הם בה"קאָנטרי" המקומי כל מה שצריכים לפעול בה"קאָנטרי" הנ"ל.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון מאדמו"ר הזקן, וניגנו הניגון "אבינו מלכנו". אח"כ הורה לכו"כ לומר "לחיים"¹⁷⁸. ואח"כ אמר:]

קיץ בריא, ונפגש בהתוועדויות חסידותיות.

(175) שו"ע אדה"ז או"ח סתל"ב סי"א.

(176) אבות פ"א מ"ז.

(177) ראה שם פ"ה מ"ד. פסחים, ח, ב. וש"נ.

(178) לא' אמר שיזדרו לומר "לחיים" קודם סיום

ההתוועדות, שהרי אח"כ, גם אם יבקש, לא יתנו לו...

(172) ראה שיחת י"ב תמוז תש"ז ס"ח (סה"ש תש"ז ע' 138).

וש"נ.

(173) תניא רפ"ב.

(174) ראה המשך תרס"ו ע' תנט. ע' תפט. סה"מ תרס"ב ס"ע

רכז ואילך. תרס"ד ע' שט ואילך (בהוצאת תשנ"ד – ע' קפג).

תרפ"א ע' קמב.

לקוטי שיחות פרשת חוקת. (כרך ב)

כל טעם שעלה ברצון¹⁰. מהותה של אכילה היא - קליטה פנימית.

הבאר הוא מים. מים אינם דבר מזין לכשעצמו, ולפיכך אומר הרמב"ם¹¹ את הטעם לכך ש"אין מערבין במים" - משום שאפשר לערב רק בדבר המזין ומים אינם דבר מזין. פעולתם של המים היא - שהיא מפזרת את המזון לכל חלקי הגוף.

וישנן אף בתורה כל שלש בחינות אלו: יש בתורה כפי שהיא נותנת לאדם באופן של פנימיות, יש בתורה כפי שהיא מגינה מבחוץ ויש בתורה כפי שהיא מחלקת אותן שתי הבחינות האמורות לכל ישראל.

ג. הוסבר לעיל שתורה היא מלשון הוראה, כלומר: שהתורה מלמדת התנהגות בחיי יום יום. זו בחינה של התורה כפי שהיא נותנת בפנימיות - כדוגמת המן. יש להבינה ולקלטה בפנימיות, כדי לדעת כיצד צריכה להיות ההתנהגות של האדם עצמו, של בני ביתו ובניו אחריו.

לגבי בחינה זו של התורה בה היא דומה למן - קיימים הבדלים בין יהודי אחד לרעהו, שכן מאחר שהדבר שייך לפנימיות הריהו לכל אחד לפי דרכו. כשם שבמן היו דרגות שונות - מ"לחם" ועד "דכו במדכה וגו'"¹²: לצדיקים היה המן מוכן ושונה הדבר לרשעים - בענני הכבוד ובבאר לא היו כל הבדלים, כי אם אך ורק במן, משום שהוא ענין של פנימיות - כך גם בתורה: יש כאלה שבאין אפשרות אחרת יוצאים הם ידי חובת מצות תלמוד תורה בקריאת שמע¹³ ויש כאלה שחובת תלמוד תורה המוטלת עליהם היא דוקא כל היום¹⁴.

הוא הדבר גם ביחד להידורי מצוה¹⁵, ואף יתר על כן: ישנם הידורים שמי שהגיע לדרגה המתאימה חייב בהם אבל מי שאינו שייך לכך - אסור לעשותן, משום "מחזי כיוהרא" וכיוצא בזה. סתם אדם אסור לעשות כן, ואילו אדם חשוב חייב לעשות, ואם לאו - יש בדבר משום חילול השם ח"ו¹⁶.

ד. ענין נוסף יש בתורה, שבו הוא דומה לענני הכבוד, בכך שהוא מגין מבחוץ.

א. במדרשי חז"ל הקשורים בפרשת השבוע (פ' חקת) מסופר שענני הכבוד היו בזכותו של אהרן, הבאר - בזכות מרים, והמן היה בזכות משה. כשאהרן ומרים הסתלקו - ניטלו ענני הכבוד והבאר, אלא שהוחזרו לאחר מכן בזכותו של משה¹.

למרות שהתורה היא חכמה, ככתוב²: "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים" - אין היא נקראת בשם "חכמה", כי אם בשם "תורה", מלשון: הוראה³, ומשמעות הדבר שכל ענין המסופר בתורה משמש הוראה לתמיד ולכל מקום בחיי יום-יום.

כלומר: לא רק המצוות שבתורה, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, משמשות הוראה בחיים, כי אם גם סיפורי התורה משמשים הוראה בחיים, הרי גם המצוות עצמן לא נכתבו בדרך ציווי, כי אם בדרך סיפור - שהקב"ה ציוה למשה ומשה אומר לבני ישראל. וכשם שהמצוות מהוות הוראה, אף שנכתבו בדרך סיפור, כך גם סיפורי התורה משמשים הוראה, שכן גם הסיפורים מהווים חלק מן התורה.

- לפיכך כותב הרמב"ם⁴, והדבר מופיע ברמזו אף בגמרא⁵, שאין הבדל בין הפסוק "ואחות לוטן תמנע" לבין הפסוק "שמע ישראל", למרות שהפסוק "שמע וגו'" כולל את אחת המצוות העיקריות ואילו הפסוק "ואחות וגו'" אינו אלא סיפור, שכן שניהם הם סיפורים, שניהם משמשים הוראות ושניהם מהווים חכמתו ורצונו, יתברך - כשם שכל סיפורי התורה משמשים הוראות - כך גם ספורנו האמור לעיל משמש הוראה בחיים.

ב. שלשה פרטים אלו: ענני הכבוד, מן, ומים - ניתנים להבנה ונמצאת בחינתם בתורה.

ענני הכבוד הגינו מבחוץ: הגינו מארבע הרוחות, הרגו את הנחשים שהיו במדבר, הנמיכו את ההרים⁸, גיהצו את הלבושים, ככתוב⁹: "שמלתך לא בלתה מעליך". כל אלה דברים של שמירה והגנה מבחוץ.

ענינו של המן הוא: אכילה, ובמן היתה אפשרות לחוש

(9) ראה לעיל עמוד 30 הערה 19.

(10) יומא עה, א.

(11) פירוש המשניות להרמב"ם עירובין פרק ג משנה א.

(12) יומא עה, א.

(13) מנחות צט, ב. שלהן ערוך אדמו"ר זוקן הלכות תלמוד תורה פרק ג הלכה ד.

(14) ראה תורה אור צח, ג.

(15) לקוטי תורה במדבר פד, ד. וראה קונטרס העבודה פרק ז.

(16) ראה יומא פו, א. רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ה הלכה יא.

(1) תענית ט, א.

(2) דברים ד, ו.

(3) זהר חלק ג נג, ב. גור ארי' (למהר"ל מפראג) ריש פרשת בראשית בשם הרד"ק.

(4) פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק י יסוד ת.

(5) סנהדרין צט, ב.

(6) בראשית לו, כב.

(7) דברים ו, ד.

(8) מכלילת בשלח - פתיחתא במדבר רבה א, ב. תנחומא בשלח, ג.

יורדים ממקום גבוה למקום נמוך" - כך התורה "ירדה והתלבשה למטה"²¹, חכמה מפוארת בכלי מכווער. שבכוחה של ירידה זו של התורה מסוגל כל יהודי, ע"י אמירת תורה שבכתב (אפילו כזה שאינו יודע פירוש המלים) וע"י לימוד תורה שבעל-פה (אפילו כזה שאינו יודע אלא את הפירוש הפשוט) - הוא מסוגל לגלות ולהוציא את ה"מן" ואת "ענני הכבוד" שבתורה.

כשם שהמים מוליכים את המזון לכל חלקי הגוף - כך גם ה"מים" שבתורה, כלומר: פרט זה של "ירדה והתלבשה למטה", מביא את ה"מן" שבתורה ואת "ענני הכבוד" שבתורה, לכל מחנה ישראל, לכל אחד ואחת²² מישראל, בכל הדרוש לו ולה בכל הענינים.

ו. כך יובן הקשר בין המן לבין משה, בין ענני הכבוד לבין אהרן ובין הבאר לבין מרים.

משה היה רועה ישראל והזין את כל אחד לפי ערכו, כפי המסופר²³. שבשעה שרעה את הצאן היה מאכיל את הקטנים במרעה רך ואת הגדולים במרעה קשה, שהרי מרעה הוא ענין של פנימיות וצריך לכן להיות מותאם לפי דרגתו של כל אחד. לפיכך היה המן, שהיה בפנימיות ובהתחלקות בזכותו של משה.

אהרן היה "אוהב את הבריות"²⁴. כלומר: הוא אהב גם את אלו שאינם אלא "בריות"²⁵, ולכן נאמר על אהרן²⁶: "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל", דבר שלא נאמר לגבי אחרים. וע"י אהבה זו לכל הבריות עורר גם בקרבם תשוקה למצוות²⁷, למרות שמצד עצמם היו רחוקים מכך. לפיכך היו ענני הכבוד בזכותו של אהרן, שכן בכל דבר קיים הנוהג של "מדה כנגד מדה"²⁸ ומאחר שהיה אוהב את הבריות בלי חלוקה כלשהי - "המשיך" את ענני הכבוד שהקיפו את כל בני ישראל במדה שוה.

מרים היתה הרי פועה²⁹ זו שהתמסרה לגידול התינוקות במצרים. - "למה נקרא שמה מרים?" - לפי שהיתה בזמן המר של קושי הגלות³⁰ - ועם זאת השמיעה את נבואתה שעתיד בקרוב להיוולד מושיען של ישראל³¹, וע"י כך ביטלה לא רק את גזרת פרעה, כי אם גם את גזירת עמרם - למרות שהיה לעמרם נימוק לגזירתו. מרים פעלה

כשמגיע זמנו של אדם לצאת אל המדבר, והכוונה כאן לכלל העולם הזה הנקרא: "עולם הקליפות וסטרא אחרא"¹⁷, "מדבר גדול ונורא אשר אין בו מים", כי אם "קליפות", "נחש שרף ועקרב", מגין אז עליו כח מסירות הנפש הטבוע בכל אחד מישראל, בנל בני ישראל, משום ש"ישראל" - ראשי תיבות: יש ששים רבוא אותיות לתורה¹⁸, והרי כשרותו של ספר תורה באה אף ורק ע"י כל אותיותיו¹⁹, ולפיכך יש לכל יהודי, אף לקל שבקלים, כח מסירות נפש - למסור נפשו על קידוש השם.

- אלו הם "ענני הכבוד" שבתורה. כשם שענני הכבוד הקיפו וסבבו את כל בני ישראל - מזמן קריעת ים סוף ועד שנכנסו לארץ ישראל, ואף את אלו שלקחו אתם את הפסל - אותם הקיפו ענני הכבוד - כך יש גם חלק בתורה - הפרט של "יש ששים רבוא אותיות לתורה" - שהוא כולל את כל בני ישראל, למן הגדול שבגדולים ועד הפחות שבפחותים, ומעניק להם כח ותוקף לעבור את ה"מדבר הגדול והנורא", בלי להתרשם מ"נחשים שרפים ועקרבים", ולחיות בהלך רוח של מסירת נפש.

כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁰ על תקופת ההפצצות בורשא, כשכולם חיפשו דרך להסתתר: פעם הזדמנה במקום מחסה אחד קבוצה שהכילה את הרבי, אנשים בינונים, אנשים פשוטים, וכאלו שתחלה חשבו עליהם שאין להם כל זיקה ליהדות, אך כשבמרחק מועט משם התפוצצה פצצה - קראו כולם פה אחד: שמע ישראל!

כשמגיעים ל"יחידה שבנפש", לעצם הנשמה - אמנם קשה להגיע אליה, אך כשמגיעים אליה, אם בדרך דוגמת האמורה או בדרכי נועם - משמיע גם הקל שבקלים קריאת "שמע ישראל" באותו תוקף כשל מנהיג ישראל.

אף כי יתכן שסיבת הקריאה "שמע ישראל" אז היתה בהשפעת הימצאם בד' אמותיו של בעל "נשמה כללית", שהם מהוים פרטים שלה, אך סיבה זו עוררה את ה"יחידה" שלהם, וקריאת "שמע ישראל" נבעה מן ה"יחידה" שלהם עצמם.

ה. וכדי שבכל יהודי יהיה גם ה"מן" וגם "ענני הכבוד" שבתורה - יש להזדקק ל"מים" שבתורה, הרי כשם ש"מים

(23) במדרש תהילים - הוצאת באבער - פרק עח הערה קנב מובאת גירסה זו ביחס למשה רבינו ע"ה.
 (24) אבות פרק א משנה יב.
 (25) ראה בכ"ז לעיל פ' בהעלותך עמ' 24 ואילך.
 (26) במדבר כ, כט וילקוט שם.
 (27) אבות דרבי נתן ריש פרק יב.
 (28) סוטה פרק א, משנה ז.
 (29) סוטה יא, ב.
 (30) ילקוט שמעוני רמז קסב.
 (31) סוטה יא, ב. יב, ב. מגילה יד, א.

(17) תניא סוף פרק ו.
 (18) מגלה עמוקות אופן קפו (מובא בילקוט ראובני בריש פרשת בראשית. בילקוט חדש ערך תורה סימן קעח. ועוד). ויש שהעירו מזהר חדש רות על הפסוק וזאת לפנים בישראל, ואף שמספר בני ישראל הוא יותר משישים ריבוא כ"י, הנה נודע שמספר זה הוא מספר השרשים וכל שרש מתחלק לשישים רבוא ניצוצות שכל ניצוץ הוא נשמה אחת - תניא פרק לו עיין שם.
 (19) ראה זהר חלק ג עא, א. תיקוני זהר תיקון כה.
 (20) ספר השיחות קיץ ה"ת"ש עמוד 12.
 (21) תניא פרק נא.
 (22) ראה הלכות תלמוד תורה לאדמו"ר הזקן סוף פרק א.

ח. נאמר הרי ב"תניא" ³⁷ שיש לכל איש ישראל ניצוץ של משה רבנו. מהוה איפוא, האמור הוראה לכל ישראל: למרות שיש לכל אחד ענינו ותפקידו - הרי כשחסר "הבאר שבזכותה של מרים" וחסרים "העננים שבזכותו של אהרן", וקיימת סכנה של "נחשים שרפים ועקרבים" - נדרש אז כל אחד שיחזיר הוא את הבאר ואת העננים - מבלי להרהר אם הדבר מתפקידו או לא.

גם כזה שלעצמו אין לו לחשוש כלל מ"נחשים, שרפים ועקרבים", משום שיש לו צלם אלקים, ולכן אין להם שליטה עליו, כמאמר הגמרא ³⁸: "אין חיה רעה שולטת באדם, אלא אם כן נדמה לה כבהמה" - בכל זאת, מאחר שלאחרים קיימת הסכנה, ואין נראים בשטח אהרן ומרים שדואגים למנוע את הסכנה - הרי זה ענין של פיקוח נפש, שבגללו מחללים את השבת והוא דוחה את כל התורה כולה, ואפילו בצירוף של כמה וכמה ספקות, ואפילו בגלל חיי שעה ³⁹, ומשום כך חייב הוא להיות זה הדואג לכך, שיהיו גם המן, גם העננים וגם הבאר.

וכשאדם יותר על עצמו ולא יעיין אם זה תפקידו או שתפקידו נעלה מזה, ויקרב ישראל לאביהם שבשמים - יקרב ה' אותו ואת בני ביתו, יתן להם את הדרוש להם, ועיקר הכל - בקיום "ועשו לי מקדש", מצוה המוטלת רק על הצבור ⁴⁰, אנשים ונשים ⁴¹, שאז יהיה "ושכנתי בתוכם" - בתוך כל אחד ואחד מישראל.

(משיחת י"ב תמוז, תשי"ג)

במסירות-נפש להכין את הילדים שיאמרו: "זה א-לי ואנוהו" ³², דור שיקבל את התורה. בזכותה היה, איפוא, הבאר, המים, שהרי ענינם של "מים" הוא הבאת והנחתת התורה למקום נמוך ³³, גם לאלו שהם בקצה המחנה.

ז. כשנסתלקו אהרן ומרים - נסתלקו ענני הכבוד והבאר, וחזרו בזכותו של משה. מכאן הכרח לומר שמשה החל ב"עבודה" חדשה. למרות שענינו לכשעצמו היה - ה"עבודה" של רועה ישראל (מן), החזירה ה"עבודה" החדשה גם את העננים והבאר.

הסימן האמתי של רועה ישראל הוא זה שאינו עוסק רק בעבודה השייכת לו בעצם, אלא שבשעה של הכרח, לצורך השעה, הוא מצטרף את עצמו, מזניח את עצמו, ומוסר נפשו למען בני ישראל.

בשעה של צורך לקרב לבן של ישראל, וגם של פחות שבפחותים, לאלקות - מניח רועה ישראל את עניניו ומלמד את בני ישראל אל"ף ב"ת, אם הא"ב של תורה ומצוות או הא"ב פשוטו כמשמעו. למרות שהוא כהן ³⁴ ו"מה לכהן בבית הקברות" "רשעים בחייהם - קרויים מתים" ³⁵? למרות שהוא "זקן" - שקנה חכמה ³⁶ וזקן אינו מחזיר אבידה כשאין הדבר לפי כבודו - ובכלל, אין הדבר מתפקידו, שכן מתפקידו ללמד את מנהיגי ישראל כיצד להנהיג את ישראל, אבל אין מענינו לבוא במגע עם אנשים שאינם כשרים. למרות כל זאת - הרי בשעה שנסתלקו אהרן ומרים, ואין מי שיטפל בדבר, פונה ראש ישראל להתעסק בענינים אלה, גם כשאין הדבר לפי ערכו.

(37) פרק מב.

(38) סנהדרין לח, ב. ועיין שבת קנא, ב. תניא פרק כד.

(39) שבת קלב, א. יומא פד, ב. רמב"ם הלכות שבת פרק ב הלכה א.

(40) ספר החינוך מצוה צה.

(41) רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יב.

(32) סוטה יא, ב.

(33) תענית ז, א. תניא פרק ד.

(34) ראה לעיל פ' בהעלותך עמוד 25 הערה 12.

(35) ברכות יח, ב.

(36) קדושין לב, ב.

יום ראשון כ"ט סיון

פיענוחים וכיאוורים כספר התניא

רק – אם כך הדבר, מדוע אנו אומרים רק שחכמה לגבי הקב"ה היא כמו עשיה לגבי חכמה, הרי ה"עצם" הוא למעלה מעלה בהרבה מאשר עשיה לגבי חכמה? – הרי זה מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה, שהיא ראשיתם, –

איך שהיא יורדת למדרגת עשיה השפלה, לכך אנו אומרים שגלגלי הקדוש-ברוך-הוא נחשבת מדרגת החכמה במדרגת עשיה ממש, – שמחכמה עד עשיה בנבראים היא הירידה הגדולה ביותר של מדרגות שבאפשרותם להשיג, דהיינו לומר – כלומר, שהיא – יתברך, רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד ממדרגת החכמה. ולא שיהי כלל ליחס אצלו שום ענין המתניחם להכמה, אפילו – לא בדרך מעלה ועליו רב, – אפילו התייחסות לחכמה כדי לציין איך הוא ברוך הוא למעלה מחכמה – גם זה אינו מתאים, בגון לומר עליו – על הקב"ה, שאי אפשר לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו, – כאן הרי משתמשים בענין ההבנה באופן של שלילה ועליונות, שאי אפשר להבין את

פיענוחים וכיאוורים כספר התניא

גשמי, הנעשה ונלקח בידיים, מתאים לומר עליו, שיכולים למשוך בידיים, ואילו ענין של שכל, ה"מתקבל" בשכל בלבד, לא מתאים כלל לומר שהחכמה היא כל כך עמוקה, שאי אפשר למשוך אותה בידיים. וככה ממש נחשבת לגבי

שער היחוד והאמונה

רק מפני שאין בנבראים כח להשיג רק ההשתלשלות ממדרגת חכמה שהיא ראשיתם למדרגת עשיה השפלה לכך אנו אומרים שלגבי הקדוש ב"ה נחשבת מדרגת החכמה כמדרגת עשיה ממש דהיינו לומר שהוא רם ונשא ונעלה עליו רב מאד מאד ממדרגת החכמה ולא שיהי כלל ליחס אצלו שום ענין המתניחם לחכמה אפילו בדרך מעלה ועליו רב כגון לומר עליו שא"א לשום נברא עליונים ותחתונים להשיג חכמתו או מהותו כי ענין ההשגה מתייחס ונופל על דבר חכמה ושכל לומר שאפשר להשיגו או אי אפשר להשיגו מן השכל והחכמה לא שיהי כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג כי אינו בבחי' השגה כלל והאומר עליו שאי אפשר להשיגו הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה שאי אפשר למשוך בידיים מפני עומק המושג שכל השומע יצחק לו לפי שחוש המישוש אינו מתייחס ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידיים וככה ממש נחשבת לגבי הקב"ה מדרגת השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש ואפילו השגת שכלים שבעולמות עליונים ואפילו מדרגת חכמה עילאה המחיה את כולם כדכתיב כולם בכתוב עשית. ומה שהקדוש ברוך הוא נקרא חכם בכתוב וגם חז"ל כינו לו מדרגת ומעלת החכמה היינו משום שהוא מקור החכמה שממנו ית' נמשך ונאצל מהות מדרגת חכמה עילאה שבעולם האצילות וכן רחום וחסיד על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים וכן

השכל וההשגה כעשייה גשמית ממש, ואפילו השגת שכלים – נמצאים בעלי הבנה גדולה, שבעולמות עליונים, ואפילו מדרגת חכמה עילאה – החכמה העליונה, שבעולם האצילות, המתנה את פלם, – כל הנבראים וכל עניני שכל, בכתוב: – כמו שכתוב: "כלם בְּחִכְמָה עֲשִׂית". – שהתהוות כל הנבראים וחיותם היא מ"חכמה", היינו חכמה דאצילות, אף על פי כן נחשבת גם חכמה עילאה (עליונה) שבאצילות כעשיה לגבי הקב"ה, שכן, הקב"ה הוא בלי ערך למעלה מחכמה שבאצילות – ממילא לא מתאים כלל לומר, שאי אפשר להבינו בחכמה ושכל, כיוון שענין החכמה והשכל אינו ה"חוש" כלל שעל ידו אפשר להשיגו, כי הוא למעלה לגמרי מכך. ומה שהקדוש-ברוך-הוא נקרא

"חכם" בכתוב, – הרי שכן מייחסים לו ענין החכמה, וגם חכמינו וברונם לברכה פנו לו מדרגת ומעלת החכמה, – שהוא יתברך חכם, הינו משום שהוא מקור החכמה, שממנו יתברך נמשך ונאצל – לגבי נבראים נאמר הלשון "נברא", דבר שנוצר, ולגבי מדרגה שמעולם האצילות, הלשון הוא "נאצל", שנאצל ונפרש ממנו יתברך מדרגה זו ונאצל זה, מהות מדרגת חכמה עילאה – עליונה, שבעולם האצילות. וכן – מה שקוראים לקב"ה בשם: "רחום" ו"חסיד", – למרות שהוא למעלה לגמרי ממדות רחמים וחסד, הרי זה מפני על שם שהוא מקור הרחמים והחסדים. וכן שאר המדות, – שמה שמציינים את הקב"ה במדות האחרות, הרי

הקב"ה – ובכל זאת לא שיהי כן אודות הקב"ה, כי ענין ההשגה מתניחם ונופל – רק על דבר חכמה ושכל, לומר שאפשר להשיגו, או אי אפשר להשיגו מפני עומק המושג; אבל הקדוש-ברוך-הוא שהוא למעלה מן השכל והחכמה – לא שיהי כלל לומר בו שאי אפשר להשיגו מפני עומק המושג, – זאת מפני כי – הקב"ה, אינו בכחינת השגה כלל, והאומר עליו – על הקב"ה, שאי אפשר להשיגו – הוא כאומר על איזו חכמה רמה ועמוקה, שאי אפשר למשוך בידיים מפני עומק המושג, שכל השומע – דברים אלה, יצחק לו, לפי שחוש המישוש אינו מתניחם ונופל אלא על עשייה גשמית הנתפסת בידיים, – דבר

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פיענוחים וביאורים כספר התניא

זה מפני שהוא מקור למדות אלו, שִׁכְלֵן - כל המדות, נִמְשְׁכוֹ וְנִאָצְלוּ מִמֶּנּוּ יתְבַרֵךְ. וְדָרַךְ וְעִנְיֵן הַחֲמִשָּׁה וְהֶאֱצִילוֹת, - כיצד נמשכו ונאצלו חכמה ומדות מהקב"ה, שהוא למעלה לגמרי מחכמה ומדות, ואף גם אחרי שנמשך ענין החכמה והמדות.

הן דבר אחד אתו יתברך, אִיךְ - נמשך ונאצל ענין החכמה והמדות מ"אין סוף" שלמעלה לגמרי מחכמה ומדות, ומה - איזו מהות נאצלה כאן, שבהיותה ענין של חכמה או מדות, היא דבר אחד אתו יתברך, הנה דבר זה ידוע לְמִשְׁכִּילִים!

שער היחוד והאמונה

שאר המדות שכולן נמשכו ונאצלו מומנו יתברך ודרך וענין המשכה והאצילות איך ומה ידוע לְמִשְׁכִּילִים*

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כבי" יותר בכ"מ בדא"ח - לדוגמא מצות האמנת אלקות וכו'". מראי-מקומות בענין זה אפשר למצוא גם ב"ספר הערכים - חב"ד", כרך ד', ערך "אורות דספירות - פשיטותם או ציורם".

יום שני ל' סיון

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פיענוחים וביאורים כספר התניא

(הגהה: - ב"הגהה" זו מוסבר בקיצור ענין הצמצומים שהיו נדרשים כדי שמאור אין סוף, יימצל ענין של חכמה ומדות: סוד הצְמִצּוּם כְּאוֹר-אִין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, - שלפני הצמצום האיר האור הבלי גבול, והצמצום פעל שיתגלה כוח הגבול שבאור אין סוף, וְצְמִצּוּם אָדָם קִרְמוֹן, - היינו המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר ההשתלשלות - נעשה כבר כאן ענין של מחשבה, אבל מחשבה כזו הכוללת כל סדר ההשתלשלות, וְסוֹד - הצמצום של הַדִּיקְנָא, - זקן ושערות, שהם ענין של צמצומים: כשם שבשערה החיות מצומצמת ביותר, עד שגם כשחותכים את השערה אין האדם חש בכאב, כך מהווה "סוד הדיקנא" אופן נוסף בצמצומים², שְׁפוּד כָּל הַצְּמִצּוּמִים - הוא, לְצַמֵּצַם הָאוֹר - כדי שיוכל,

שער היחוד והאמונה

והנה אין לנו עסק בנסתרו' אך הנגלות לנו להאמין אמונה שלימה דאיהו וגרמוהי חד דהיינו מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו עם מהותו ועצמותו המרום לבדו רוממות אין קץ מבחי' חכמה ושכל והשגה ולכן גם יחודו שמתייחד עם מדותיו שהאציל מאתו ית' ג"כ אינו בבחי' השגה להשיג איך מתייחד בהן ולכן נקראו מדותיו של הקדוש ב"ה שהן הספירות בזה"ק רוא דמהימנותא שהיא האמונה שלמעלה מן השכל:

הנה"ח

(סוד הצמצום כאור א"ס ב"ה וצמצום א"ק וסוד הדיקנא שסוד כל הצמצומים לצמצום האור שיתלבש בבחי' כלים ד"ם והנה אחר שנתלבש אור א"ס בבחי' כלים דחב"ד או שייך לומר מ"ש הרמב"ם הוא היודע והוא המדע והוא הידוע ובידיעת עצמו וכו' לפי שבחי' כלים דאצילות נעשים נשמה וחיות לבי"ע ולכל אשר בהם אבל בלי צמצום והלבשה הנ"ל לא שייך כלל לומר הוא היודע והוא המדע וכו' כי אינו בבחי' ונדר דעת ומדע כלל ח"ו אלא למעלה מעלה עליו רב עד אין קץ אפי' מבחי' ונדר חכמה עד שבחי' חכמה נחשבת אצלו ית' בבחי' עשה גשמות):

וְיִתְלַבֵּשׁ בְּבִחֵינִת פְּלִים דְּי' סְפִירוֹת. - שבעולם האצילות. "כלים" הם ענין של חכמה וחסד, ואילו "אור" הוא פשוט, בלי ציור של חכמה וחסד; הנה בשעה שהוא מצמצם את עצמו ונעשה ענין של כלים, של חכמה וחסד, בהם מתלבש ומתייחס האור, אז מתהווה ענין החכמה וחסד ובאופן שהם דבר אחד אתו יתברך. וְהֵנָּה, אַחַר שְׁנַתְלַבֵּשׁ אוֹר-אִין-סוֹף בְּבִחֵינִת פְּלִים דְּחַכְמָה-בִּינָה-דְּעֵת, אִו שִׁיף לומר מה שִׁכְתָב תְּרַמְכ"ם: - שהדעת והידיעה שלמעלה הן באופן ש"הוא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַמֵּדַע, וְהוּא הַיְדוּעַ, - הכל זה "הוא", הוא יתברך, ובידיעת עצמו וכו', - יודע כל הנבראים. לְפִי שְׂבִיחֵינִת פְּלִים דְּאֲצִילוֹת נְעֻשִׁים נִשְׁמָה

כו'" הוא גדר פרטי של חכמה, כלומר, זהו חכמה ולא ענין של חסד - הנה הוא יתברך למעלה מעלה לגמרי מן, עַד שְׂבִיחֵינִת חֻכְמָה נְחֻשְׁבֵּת אַצְלוּ יתְבַרֵךְ בְּבִחֵינִת עֲשִׂיָה גְּשְׂמִית): על כל פנים הרי אמר, שהדרך והאופן כיצד נמשך ונאצל מאור אין סוף ענין של חכמה ומדות, ובכל זאת תהיינה דבר אחד עם אור אין סוף, עד ש"הוא המדע וכו'" - דבר זה ידוע למשכילים, ורבונו הזקן ממשיך ואומר: וְהֵנָּה, אִין לָנוּ עֶסֶק בְּנִסְתָרוֹת, - כיצד נאצלו הספירות מאור אין סוף, ובאופן זה שהן דבר אחד עם אור אין סוף. אִךְ "הנגלות - לגו", - הוא, לְחֲאֲמִין אֲמוּנָה שְׁלֵמָה דְּאִיהוּ וְנְרַמְזוּהי חַד, - הוא יתברך ו"גרמוהי" הכלים והספירות שלו הם דבר אחד,

פיענוחים וביאורים כספר התניא

דְּהִינוּ מְדוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ וּבִנְיָתוֹ וְדַעְתּוֹ – הֵם דְּבַר אֶחָד עִם מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ, הַמְרוּמָם לְבָדוֹ רוּמָמוֹת אֵין קִין מְבַחֲנֵת חֻכְמָה וְשִׁבְלֵה וְהַשְּׁנָה. וְלָכֵן, – מִפְּנֵי שְׁהוּא לַמַּעֲלָה לְגַמְרֵי מַעֲנִין שֶׁל שְׂכַל וְהַשְּׁגָה, גַּם יְחִידוֹ שֶׁמִּתְנַחֵד עִם מְדוּתוֹ שֶׁהָאֲצִיל מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, גַּם בֶּן אֵינוֹ מְבַחֲנֵת הַשְּׁנָה

פיענוחים וביאורים כספר התניא

– שִׁיבְלוּ לְהַשִּׁיג אֵיךְ מִתְנַחֵד בְּהֵן. – אֵלֵּא זֶה עֲנִין שִׁישׁ "לְקַחְתּוּ" בְּאִמּוּנָה. וְלָכֵן נִקְרָאוּ מְדוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא – שֶׁהֵן הַסְּפִירוֹת – בְּזֶהֱרַר הַקְּדוּשָׁה: "רְיָא דְמַהֲיִמְנוּתָא", – טוֹד הָאִמּוּנָה, שְׁהוּא הָאִמּוּנָה שֶׁלְמַעַלָּה מִן הַשְּׂבִיל: – שְׂכָן, אֵין הַשְּׂבִיל יִכּוֹל לְהַשִּׁיג זֹאת, אִפְשֵׁר "לְקַבְלוֹ" רַק בְּאִמּוּנָה.

2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בב"י יותר בכ"מ בדא"ח לדוגמא ש' היחוד וכו' – "שער היחוד" לאדמו"ר האמצעי (בספר "נר מצוה ותורה אור")."

יום שלישי א' תמוז

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פֶּרֶק י.

בסוף הפרק הקודם, פרק ט', הסביר רבנו הזקן, שכיוון שהקב"ה למעלה אין קץ מחכמה, שכל השגה, לכן גם היחוד – שהוא ברוך-הוא מיוחד עם הספירות והמדות שבעולם האצילות (שלמרות שהם ענין של מדת החכמה ומדת החסד – הם בכל זאת מיוחדים עם אור אין סוף ברוך הוא באופן של "חד") – הוא למעלה מהשגת אנש. ולכן נקראות בזהר הקדוש, מדותיו של הקב"ה, שכן ה"ספירות", בשם "רוא דמהימנותא", טוד האמונה, שהרי ענין ה"ספירות" קשור באמונה, שהיא למעלה משכל ההשגה.

אֵךְ מְבַל מְקוּם, – לְמֵרֹת שֶׁה"ספירות" הֵן לַמַּעֲלָה מִשְׂכַּל וְהַשְּׁגָה, הוֹאִיל וְדַבְרָה תּוֹרָה בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשַׁבֵּךְ אֶת הָאֵין מַה שְׁהוּא יְכוֹלָה לְשַׁמַּע, לְבָד – לָכֵן, נִתְּן רְשׁוּת לְחֻכְמֵי הָאֱמֶת – חֻכְמֵי תוֹרַת הַקְּבִלָּה, לְדַבֵּר בְּסְפִירוֹת בְּדַרְבָּן מְשָׁל, – בִּיאור כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כשאומרים "משל" הרי זה מדגיש שאינם אותו הענין (הנמשל), כי אם שיש

פיענוחים וביאורים כספר התניא

אלא גם "מאור" – היא מקרינה מתוכה אור. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּבִי: "אֵת הַמְּאֹר הַגָּדוֹל וְגו'", – כְּלוֹמֵר: הַקְּב"ה בֵּרָא אֶת הַשְּׁמֶשׁ, הַנִּקְרָאת "מְאֹר", שְׁהוּא הַמְּקוֹר וְהַשִּׁיבוֹת לְאוֹר הַבָּא מִמֶּנָּה, וְהָיוּ וְהִנְיָצוּן הַמְּתַפְשֵׁט וּמְאִיר מִמֶּנּוּ – מֵה' שְׁמֹשׁ, נִקְרָא "אוֹר", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּבִי: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם, וּבִשְׁהָאוֹר הוּא בְּמִקְוֵוֹ בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ – הוּא מִיְחָד עָמוֹ – עִם הַשְּׁמֶשׁ, בְּתַכְלִית הַיְחוּד, כִּי אֵין שָׁם – בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ, רַק עֲצָם אֶחָד שֶׁהוּא גּוֹף הַמְּאֹר הַמְּאִיר, – אֵין מְקוּם לוֹמֵר, שִׁישְׁנָם שֵׁם שְׁנֵי דְבָרִים – ה"מְאֹר" עֲצָמוֹ, וְה"אוֹר" הַבָּא מִן הַמְּאֹר, אֵלֵּא שֵׁם קָיִים דְּבַר אֶחָד בְּלִבָּד – הוּא ה"מְאֹר", כִּי הָיוּ וְהָאוֹר – הֵם, שָׁם – בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ, עֲצָם אֶחָד מְשֻׁשׁ עִם גּוֹף הַמְּאֹר הַמְּאִיר, וְאֵין לוֹ – לַזוֹ,

שער היחוד והאמונה

פֶּרֶק י אֵךְ מִכָּל מְקוּם הוֹאִיל וְדַבְרָה תוֹרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם לְשַׁבֵּךְ אֶת הָאֵין מַה שְׁהוּא יְכוֹלָה לְשַׁמַּע לְכַךְ נִתְּן רְשׁוּת לְחֻכְמֵי הָאֱמֶת לְדַבֵּר בְּסְפִירוֹת בְּדַרְבָּן מְשָׁל וְקִרְאוּ אוֹתָן אִירוֹת כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁל הַזֶּה יוֹבֵן לָנוּ קִצַּת עֲנִין הַיְחוּד שֶׁל הַקְּדוּשָׁה ב"ה וּמְדוּתוֹ שְׁהוּא בְּדַרְבָּן מְשָׁל כְּעִין יְחוּד אִירוֹר הַשְּׁמֶשׁ שְׂכַתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ עִם גּוֹף הַשְּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא מְאֹר כְּמוֹ שֶׁ אֵת הַמְּאֹר הַגָּדוֹל וְגו' וְהָיוּ וְהִנְיָצוּן הַמְּתַפְשֵׁט וּמְאִיר מִמֶּנּוּ נִקְרָא אִירוֹר כְּמוֹ שֶׁ וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם וּכְשֶׁהָאוֹר הוּא בְּמִקְוֵוֹ בְּגוֹף הַשְּׁמֶשׁ הוּא מִיְחוּד עָמוֹ בְּתַכְלִית הַיְחוּד כִּי 174 אֵין שֵׁם רַק עֲצָם אֶחָד שְׁהוּא גּוֹף הַמְּאֹר הַמְּאִיר כִּי הָיוּ וְהָאוֹר שֵׁם עֲצָם אֶחָד מְשֻׁשׁ עִם גּוֹף הַמְּאֹר הַמְּאִיר וְאֵין לוֹ שׁוֹם מְצִיאוֹת כִּלָּל בְּפְנֵי עֲצָמוֹ וְכַדְבָּרִים הָאֵלֵּא מְשֻׁשׁ וְיוֹתֵר מִזֶּה הֵן מְדוּתוֹ שֶׁל הַקְּב"ה וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת עִם מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ כְּכִיכּוֹל הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם

שׁוֹם מְצִיאוֹת כִּלָּל בְּפְנֵי עֲצָמוֹ. – כְּלוֹמֵר: לְכַאוֹרָה, לְמֵרֹת שְׂדַבֵּר בְּרוֹר הוּא, שְׁבִגוֹף הַשְּׁמֶשׁ יִשְׁנֵי בּוֹדָאֵי אִירוֹר הַשְּׁמֶשׁ – שְׁהָרֵי כִיּוֹן שְׁאוֹר הַשְּׁמֶשׁ מְתַפְשֵׁט לְמֵרְחָק רַב כּוֹה עַד שְׁהוּא מְאִיר אֶת הָאֲדָמָה, וְדָאֵי הַדְּבַר שְׁהוּא נִמְצָא גַּם בְּשֶׁמֶשׁ עֲצָמָה – אֵלֵּא, יְחִידוֹ שֵׁם הוּא בְּאוֹפֵן שְׁהוּא כּוֹלוֹ מִיְחוּד עִם ה"מְאֹר" עֲצָמוֹ, וְאֵי אִפְשֵׁר לְצִיּוֹן אוֹתוֹ שֵׁם בְּשֵׁם "אוֹר" ו"זוֹ", שְׂכָן, שֵׁם אֵין הוּא מְצִיאוֹת לַעֲצָמוֹ כִּלָּל – שֵׁם קָיִים בְּמְצִיאוֹת רַק ה"מְאֹר" וְהַמְּקוֹר שֶׁל הָאוֹר. 5. וּבְדְבָרִים הָאֵלֵּא מְשֻׁשׁ, – אִירוֹת יְחִידוֹ שֶׁל אִירוֹר הַשְּׁמֶשׁ כְּשֶׁהוּא נִמְצָא בְּמְאֹר עֲצָמוֹ, וְיוֹתֵר מִזֶּה, – כְּלוֹמֵר: יוֹתֵר מֵאִשֶׁר הוֹסְבֵר בְּקִשֵׁר לְיְחוּד וְאִירוֹר אִירוֹר הַשְּׁמֶשׁ עִם ה"מְאֹר", הֵן מְדוּתוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת – "ספירות" עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בִּיְחוּדָם, עִם מְהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ – שֶׁל הַקְּב"ה, כְּכִיכּוֹל, הַמְּתַלְבֵּשׁ בְּתוֹכָם

דוּגְמָא בְּשִׁיבוֹת דְּפִרְטֵי הַמְשָׁל בִּינֵיהֶם – לְהַשִּׁיבוֹת בֵּין פִּרְטֵי הַנְּמִשָּׁל, אִף דְּפִרְטֵי הַמְשָׁל וְהַנְּמִשָּׁל אֵין כָּל עֵרָךְ וְשִׁיבוֹת בִּינֵיהֶם (עַל דַּרְךְ זֶה בְּנִידוֹן דִּידָן אֵין עֵרָךְ כִּלָּל לְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ עִם הַסְּפִירוֹת וּמְקוֹרָם – כִּי אִם הַמְשָׁל הוּא עַל יְחוּדָם (שִׁיבוֹתָם) דְּהָאוֹר וְהַשְּׁמֶשׁ שֶׁמְקִיל הַהֲבֵנָה בְּהַיְחוּד דְּהַסְּפִירוֹת בְּמְקוֹרָם כו')."

וְנִקְרָאוּ – הַמְּקוֹבְלִים, אוֹתָן – אֵת ה"ספירות", בְּשֵׁם "אוֹרוֹת", – מְשָׁל מַעֲנִין אִירוֹר וְגִילוּי, כְּדֵי שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁל הַזֶּה – מְאֹר, יִכָּן לָנוּ קִצַּת עֲנִין – וְאוֹפֵן, הַיְחוּד שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא וּמְדוּתוֹ, – ב"ספירות", שְׁהוּא בְּדַרְבָּן מְשָׁל כְּעִין יְחוּד אִירוֹר הַשְּׁמֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ – כְּמוֹ שְׁאוֹר הַשְּׁמֶשׁ הַנְּמִצָּא בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשְּׁמֶשׁ מִתְיְחָד עִם גּוֹף הַשְּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מְאֹר', – לֹא רַק "שְׁמֶשׁ",

פיענוחים וביאורים בספר התניא

– מהותו ועצמותו כביכול המתלבש בתוך ה"ספירות", ומתייחד עמהם בתכלית היחוד, – שכך ויותר מכך – הוא למשל יחודו של אור השמש עם השמש, בשעה שהאור נמצא בגוף השמש, מאחר שנמשכו ונאצלו – ה"ספירות", מאתו ותפרה, על דרך משל

כדרך התפשטות האור מהשמש. אך – ביחס ל"ספירות" ולמאצילן ברוך הוא, הרי זה לא ממש כדרך זה, – כפי שהדבר הוא באור המתפשט מהשמש, רק כדרך רחוקה ונפלאה מהשתנותו, כי נבחרו דרכיו – של הקב"ה, מדרבננו, ומכל מקום, – למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל האדם, בכל זאת, כדי לשפך האון, נשמע ונתבונן ממשל אור השמש, המיוחד וכשל במקורו, ואינו עולה – האור בהיותו בשמש עצמה, בשם כלל בפני עצמו רק

פיענוחים וביאורים בספר התניא

רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות במדותיו הקדושות, – חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי הנבראים, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים מהקב"ה על ידי התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו – במדותיו, נקראים הספירות והמדות בשמות חכמה, בינה, דעת ומדות. כדאיתא – כמו

שמצינו במדרש: "כעשרה דברים נברא העולם: כחכמה, כתבונה וכדעת וכו', דכתיב: – ככתוב: ה' כחכמה יסד ארץ, כונן שמים כתבונה, כדעתו תהומות נבקעו וגו'". – כתוב הרי במדרש, שהתהוות העולם היא ב"עשרה דברים", שהם עשר ה"ספירות", וכמאמר אליהו: – ב"פתח אליהו" שבהקדמת תיקוני זהר: "דאפיקת עשר תקוניו, וקרינו להון עשר ספירן, – אתה (ריבנו של עולם)

שער היחוד והאמונה

ומתייחד עמהם בתכלית היחוד מאחר שנמשכו ונאצלו מאתו ית' ע"ד משל כדרך התפשטות האור מהשמש אך לא ממש בדרך זה רק בדרך רחוקה ונפלאה מהשגותינו כי גבהו דרכיו מדרבננו ומ"מ לשכך האון נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהווה ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה כתבונה וכדעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים כתבונה כדעתו תהומות נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקוניו וקרינו להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיות כו'

שם המקור לבדו – כך – גם, כל מדותיו של הקדוש ברוך הוא ורצונו וחקמתו, אינן עולות ונקראות – לגבי הקב"ה, בשמות אלו – של מדות, רצון וחכמה, כלל אלא לגבי הנבראים – בלבד, הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם למטה מאצי" – בבריאה יצירה ועשי' – והיינו, עליונים ותחתונים, – הנבראים העליונים והנבראים התחתונים, שהויותם וחייתם והנהגתם, שהקדוש ברוך הוא מתנה ומנהיגם, הוא – על ידי, כרצונו וחקמתו ובינתו ודעתו – של הקב"ה, המתלבשות –

הוצאת עשרה "תיקונין" והם נקראים "עשר ספירות", לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין, – כדי להנדיג בהן (בעשר הספירות) את ה"עולמות הסתומים" (העולמות שלמעלה מהשגה), ואת ה"עולמות הגלויים" (שהם גלויים להשגת האדם), וכהון אתפסיות כו'". – ובהם (ועל ידם) אתה מתכסה ומסתתר מהנבראים, שלא יראו בגלוי את החיות האלקית המהווה ומחיה אותם. רבנו הזקן מביא להלן דוגמא כיצד נתהוו הנבראים מהמדות והספירות:

3. בראשית א, טז. 4. שם א, ה. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אאפ"ל "איך ואפס" מצד המאור – שהרי מציאות ענין מאור – מחשיב הענין דאור (שעש"ז נקרא מאור)". 6. ראה ישעיה נה, ט. 7. חגיגה יב, א. – כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 8. משלי ג, יט – כ. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבא"ע – אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר – כנ"ל) שבכל ספירה וכאן הראוי צ"ל על חכ' בינה כו'".

יום רביעי ב' תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

על דרך משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית – נגלית מדת החסד, – כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו הקדושות, ורצונו וחקמתו ובינתו ודעתו – של הקב"ה, מלבשין בה, – במדת החסד, וכברא בה – במדת החסד, את האור כמאמר

פיענוחים וביאורים בספר התניא

"הי אור", – כי, ענין האור הוא התהוות הבאה מהתגלות מדת החסד, והשייכות שבין "אור" ל"חסד", היא בכך: שהיא בחינת התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה, והתפשטותו – של האור, לעולם מסוף העולם עד סופו, שהיא

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלוכשין בה וברא בה את האור כמאמר יהי אור שהיא בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטותו בעולם מסוף העולם עד סופו שהיא בחי'

פיענוחים וביאורים בספר התניא

בְּחִינַת מְדַת חֶסֶד; – שהרי ענינה של חסד הוא: התפשטות וגילוי. רק מִפְּנֵי שְׂכָלוּלָה – מדת החסד, גַּם מְדַת גְּבוּרָה, – שהרי מדות וספירות (שבעולם האצילות) הן בהתכללות אחת בשניה, ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לְכֵן לֹא הָיָה – האור שנוצר

ממדת החסד, רוֹחְנֵי פְּאוֹר שֶׁל מַעֲלָה מִמֶּשֶׁה, וְגַם נִתְלַבֵּשׁ – אור זה, בְּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא בְּחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, שֶׁהוּא מִתְלַבֵּשׁ ת"ק – חמש מאות, שֶׁנֶּה מִתְאַרְצֵן לְרַקִּיעַ וּמְפֹרָח לְמַעְרָב¹⁰. – כל ההגבלות הללו לא היו קיימות אילו התהוות העולם היתה ממדת החסד עצמה, שהרי חסד הוא התפשטות בלי הגבלה; אלא, מפני שהתהוות היא מחסד כפי שהיא כלולה גם מגבורה – ומצד הצמצום של מדת

פיענוחים וביאורים בספר התניא

בראשית, וּמְדַת חֶסֶד כְּלוּלָה בָּהּ, – במדת הגבורה, כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה"¹¹, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי, הרי, שגם במקום שפועלת מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שֶׁהִכָּל – כל האמור הוא

כְּדִי שֶׁתִּרְאֶה הַיְבֻשָּׁה וְאָדָם עֲלֶיהָ לְעַבֵּד ה'. – הרי זה ענין של חסד, וְכֵן בְּלֵן. – כל שאר המדות, שיצרו ובראו את הנבראים, כל אחת ביום שלה. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר אֱלֹהֵינוּ בְּתַקּוּנִים – ב"תיקוני זוהר", שָׁם: "לְאַחֲזָא אֵיךְ אֶתְנַהֵיג עֲלֵמָא בְּצַדֵּק וּמִשְׁפָּט כו', – להראות כיצד מונהג העולם בצדק ומשפט וכו' – שה"ספירות" נאצלו בשביל ענין הנהגת העולם בצדק ומשפט וכו', צַדֵּק אֵיחֵו דִּין, – "צדק" הוא מדת הדין והגבורה, מִשְׁפָּט אֵיחֵו רַחֲמֵי כו', – "משפט" הוא רחמים כו', כָּלֵא לְאַחֲזָא אֵיךְ אֶתְנַהֵיג עֲלֵמָא, – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי להראות כיצד מונהג העולם, אָבֵל לֹא דְאִית לָךְ צַדֵּק וְדִיעָא דְאֵיחֵו דִּין, – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע, לנבראים, שזוהו דין, וְלֹא מִשְׁפָּט וְדִיעָא דְאֵיחֵו רַחֲמֵי, – ולא, שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע, לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא מִכָּל אֵינֻן מְדוּת כְּלָל": – ולא כלל מכל המדות. כלומר, "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות והנבראים, ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, שכן, לגביו אין מדות אלו דבר לעצמו כלל, הן מיוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא הוא בטל לגמרי ומיוחד בשמש עצמה.

שער היחוד והאמונה

היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בעה"ז שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מהלך ת"ק שנה מהארץ לרקיע וממזרח למערב וכן כיום שני נגלית מדת גבורה כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידעא דאיהו דין ולא משפט ידעא דאיהו רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

הגבורה, באות ההגבלות האמורות. – אך, כיוון שביום ראשון של ששת ימי בראשית נתגלתה ופעלה מדת החסד, נתהוו אז הנבראים שיש להם שייכות למדת החסד, המציאות של אור וכו'. וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי – של ששת ימי בראשית, נְגַלִּית מְדַת גְּבוּרָה – כפי שהיא כְּלוּלָה מִשְׁאֵר מְדוּת, וְרִצּוֹנוֹ כו', – וכן רצון, חכמה, בינה, דעת, מלובשים בה, וּבְרָא בָּהּ – והקב"ה ברא במדת הגבורה את הַרְקִיעַ בְּמִאֲמַר "יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וְיִהְיֶה מְבַדֵּל בֵּין מַיִם לַמַּיִם", – כך, שהמאמר והנברא שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, שֶׁהִיא – ההבדלה שברקיע, בְּחִינַת צְמִצּוּם וּגְבוּרָה לְהַעֲלִים מַיִם הָעֲלִיוֹנִים הַרוּחָנִיִּים מִמַּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל יְדֵי זֶה נִתְגַּשְׁמוּ – המים התחתונים בְּהַבְדֵּלָם מִ – המים הָעֲלִיוֹנִים; – נעשתה אם כן ההגשמה על ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי

10. ראה חגיגה יג, א. 11. תהלים פט, ג.

יום חמישי ג' תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

שלא רק המדות והספירות נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות", על ידם מתגלות המדות והספירות לחיות ולהנהיג את הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא לגבי למעלה, כיון שהם מיוחדים עם המדות והספירות המיוחדות בתכלית עם הקדוש ברוך הוא.

וְהֵנָּה, גַּם עֲשָׂרָה מְאֲמָרוֹת, גַּם בֵּן נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "מְאֲמָרוֹת" לְגַבֵּי הַנְּבְרָאִים בְּלִבְדוֹ. – "מאמר" הוא ענין

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם מאמרו' לגבי הנבראי' בלבד כי כמו

פיענוחים וביאורים בספר התניא

פרק יא.

בפרק הקודם, פרק י"ד, הסביר רבנו הזקן, שהספירות, (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים בלבד, המתחווים, מקבלים חיות ומונהגים על ידו. ואילו לגבי הקדוש ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן מיוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם לעצמן – כמו שהדבר באור וזו השמש בהיותם במקום – מאור השמש – שאינם עולים בשם להקרא "אור", מפני שהם מיוחדים שם עם המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו הזקן,

פיענוחים וביאורים בספר התניא

של התגלות, כפי שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, כי כמו שהמדות שבנשמת האדם, כשבאות להתגלות במעשה, - בפעולה הנוצרת מאותה מדה, הן באות מלבשות באותיות המהשכבה, - לפני שהמדה באה במעשה, היא באה בהתלבשות באותיות

המחשבה. כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה, אי אפשר לבא לידי התגלות בפעל ממש, - לעשות פעולה של חסד ורחמים, כי אם על ידי שמהשב - בתחילה, בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפעל ממש, כי אי אפשר לעשות - שום פעולה, בלי מהשכבה, - וישנו אופן, שלפני התגלות המדה במעשה, עליה להתלבש לא רק במחשבה, אלא גם בדיבור - כפי שיוסבר להלן. ואם מצוה לאחרים לעשות, כמו הפלגה, - המצווה לאחרים לעשות, אי מתלבשת מדת החסד ונס אותיות המהשכבה באותיות הדבור [וכן בשמדר דברי חסד ורחמים לרעהו] - שגם אז מתלבשות מדות חסד ורחמים יחד עם אותיות המחשבה, באותיות הדיבור. הרי שהתגלות הכוחות והמדות של הנפש, היא דוקא על ידי אותיות -

פיענוחים וביאורים בספר התניא

התגלות וכוח פרטי המורכב באופן כזה שממנו ייבא אור, והמשכבה בה זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יידי אור". כי אף שאינן - ענין של אותיות ממש, כאותיות מהשכבה שלפני חס ושלום, - בהביאו המשל האמור, שכשם שהתגלות

שער היחוד והאמונה

שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה כשבאות לבחי' התגלות פעולתן בתחתוני' נקרא גילוי זה והמשכבת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותו' שהרי א"א שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צירופים הנקרא' בשם אותיות כגון לבריאת האור ממדת החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכה לפעול ולברוא בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים וכיצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים אחרים המורים על התהוות המים וכיצא ונמצא כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקרא' בשם אותיות' הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו והכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותיות' המחשבה שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות

הנפש באדם היא דוקא על ידי אותיות המחשבה, כך גם למעלה, שהתגלות מדותיו הקדושות היא על ידי ענין של אותיות - מודגש כאן: שלמרות שבנפש הן אותיות ממש, עם כל ההגבלות שיש לאותיות, הרי למעלה אין הדבר כך חס ושלום, מפל מקום הם - בדומה לאותיות שהן, ענין המורה על התהוות האור מאין ליש, - שזה הכוח הפרטי לבריאת האור, שלכן נברא האור מהמשכת בה זה, ולא נבראו ממנו דברים אחרים שנבראו גם כן ממדת חסד, כמו מים וכיצא בהם, - הרי, שהרכב אותו כוח הוא באופן שהוא יוצר את האור דוקא, ולכן מכונה כוח זה כ"מאמר יהי אור", העובדה שמאותה מדת חסד מתהווים מים וכיצא בהם - ולא אור, הרי זה, מפני שנתלבשו בהם כחות כבחינות צרופים אחרים, המורים על התהוות המים

וכיצא. ונמצא, כי כל חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים לבראם מאין ליש ולהחיותם ולקיימם - נקראות - ההמשכות של חיות וכחות בשם "אותיות הקדושות", שהן בחינת המשכת החיות מרצונו והכמתו ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם. והם - העולמות הנוצרים מהאותיות, שני מיני עולמות: עלמין סתימין דלא אתגליין, - עולמות סתומים שאינם מתגלים, הם המתהווים וחיים וקיימים מכחות והמשכות נעלמות, כמו אותיות המחשבה שבנשמת האדם על דרך משל; - שכשם שאותיות המחשבה סמויות מהזולת, כך הכוחות סתומים מהנבראים, ומהם מתהווים העולמות הסתומים, ועלמין דאתגליין, - עולמות גלויים, נבראו וחיים מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות, הנקראות בשם

אותיות המחשבה או אותיות הדיבור. כך על דרך משל מדותיו של הקדוש ברוך הוא, כשבאות לבחינת התגלות פעולתן בתחתונים, נקרא גלוי זה והמשכת פעולה זו בשם "מאמר" ו"צירוף אותיות", שהרי אי אפשר שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי צרופים הנקראים בשם "אותיות" - כדי שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כגון לבריאת האור ממדת החסד - נמשך ממנה - ממדת החסד, המשכת פעולה וכה לפעול ולברא בו - באותו כוח, את האור, - שכן, כפי שיסביר להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר, היה צריך להימשך ממדת החסד

פיענוחים וביאורים בספר התניא

פיענוחים וביאורים בספר התניא

"אותיות המפחשבה", וכשהן - הכוחות הגנוזים, אותיות המחשבה, בכחנית התגלות להחיות עלמין דאתגליון - העולמות הגלויים, נקראות בשם "מאמרות" ו"דבר ה" ו"רוח פיו", כמו -

למשל, אותיות הדבור באדם על דרך משל, שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלב. - כך האותיות וההמשכות הן התגלות לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבכחנת "עלמין דאתגליון".

שער היחוד והאמונה

בשם אותו המחשב וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאתגליון נקראות בשם מאמרות ודבר ה' ורוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלב

יום שישי ד' תמוז

פיענוחים וביאורים בספר התניא

פיענוחים וביאורים בספר התניא

אבל באמת, בחינת אותיות הדבור של מעלה - היא למעלה מעלה מפרדגת ומהות חכמה ושכל הנבראים, - שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל, שהרי - ראייה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה משכל הנבראים היא מה

של נבראים, ולא נקראו בשם "אותיות" לגבי הנבראים, - מה שקוראים להן "אותיות", שלמטה מחכמה ושכל, אין זה לגבי נבראים, שכן, כאמור, הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל, אלא לגבי מדותיו ותקדו' בכבודן ובעצמן. - הן נקראות בשם

שער היחוד והאמונה

אבל באמת בחי' אותיות הדבור של מעלה היא למעלה מעלה ממדרגות ומהות חכמה ושכל הנבראי' שהרי במאמר ואותיו' נעשה אדם בצלמינו וגו' נברא האדם בעל חכמה ושכל או אפי' בהבל העליון פט לבד כדכתי' ויפח באפיו נשמת חיים וא"כ הדבור והבל העליון הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם הראשון הכוללת כל גשמות הצדיקים שהם גדולים ממלאכי השרת והיינו לפי שאותיות דיבורו ית' הן בחי' המשכות כחות וחיות ממדותיו ית' המיוחדות במהותו ועצמותו בתכלית היחוד שהוא למעלה מעלה לאין קץ ממדרגת חכמה שבנבראים ולא נקראו בשם אותיות לגבי הנבראים אלא לגבי מדותיו ית' בכבודן ובעצמן והנה הן כ"ב מיני המשכות חיות וכחות שונים זה מזה שבהן נבראו כל העולמות עליונים ותחתונים וכל הברואים שבתוכם שכן עלה ברצונו וחכמתו ית' לברוא העולם ככ"ב מיני המשכות שונות דוקא לא פחות ולא יותר והן הן כ"ב אותיות הקבועות בפה ולשון כדתנן בס' יצירה [ותמונתן ככתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמדו' שבנפש ממדותן ועצמותן כמ"ש כמ"א:

שבמאמר ואותיות נעשה אדם בצלמינו וגו' - נברא האדם בעל חכמה ושכל, - וכיון שמאותיות הדיבור באים חכמה ושכל, הרי שהן למעלה מעלה מחכמה ושכל, או אפלו - שהאדם וחכמה ושכל נתהוו בהבל העליון לבד, בדתיבו: - כמו שכתוב: "ויפח באפיו נשמת חיים", - ומ"הבל" זה, שנופח באדם, נתהווה יצור בעל שכל וחכמה. ואם כן - שמהדיבור וההבל נתהווה אדם בעל חכמה ושכל, הרי, הדבור והבל העליון, הוא מקור החכמה והשכל שבנשמת אדם הראשון, הכוללת - נשמתו של אדם הראשון כוללת כל נשמות הצדיקים, שהם גדולים

שהן מופיעות בתורה (במאמר) בצורתן המקובלת - כגון: "ו" היא "ו"ד" מלמעלה וקו הנמשך מה"ו"ד", היא מורה על ציור התפשטה, - באיזה אופן ההמשכה, כמו שיתבאר לקמן] - שגם אותיות הדבור והמחשבה שבנפש האדם, הן המשכות מהשכל והמדות שבנפש, ממהותן ועצמותן, - של השכל והמדות, כמו שיתבאר במקום אחר:

ממלאכי השרת. - וממילא השכל שלהם הוא מדרגה עליונה יותר גם משכל המלאכים - וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, והינו, לפי שאותיות דבורו ותקדו' הן בחינות המשכות כחות וחיות ממדותיו ותקדו' המיוחדות במהותו ועצמותו בתכלית היחוד, שהוא - יתברך, למעלה מעלה לאין קץ ממדרגת חכמה שבנבראים. - ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה והשכל

12. בראשית ב, כ. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדרי' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית'! - והבי' עפמי"ש באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש". 14. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

שבת קודש ה' תמוז

פיענוחים וביאורים כספר התניא פרק יב.

בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש ברוך הוא המיוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שזו נקראת אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים, כלומר, אותיות "עשרה מאמרות" הן למעלה מעלה מענין החכמה והשכל של נבראים; הן נקראות "אותיות" רק לגבי המדות הקדושות מהן הן נמשכות, אך לא לגבי הנבראים) והם דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא פחות ולא יותר) ואלו הן כ"ב האותיות, שכן, כך עלה ברצונו וחקמתו של הקב"ה לברוא את העולם בכ"ב סוגי המשכות.

ברם, בהתאם לכך, יכולה להתעורר שאלה: כיוון שישנם רק כ"ב סוגי המשכות בלבד, כיצד מתהווה מהם ריבוי עצום כל כך של נבראים שונים אחד מהשני – יסביר זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק י"ב. הערת כ"ק ארמו"ר שליט"א: "ועוד (ועפ"י תובן אריכות הדין לקמן בזה – דלכאורה שייך לסי' יצירה וכי"ב הדנים בסי' ההשתל' ואופנה – ולא בשער המוקדש לבי' ענין היחוד – אלא) שמדגיש ענין היחוד עוד יותר ובפעול: דכל הנבראים הם רק כ"ב המשכות וכו'".

רק - מה, שהקראים מתחלקים למיניהם - השונים בכללות - כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חיי" - ההבדל הכללי בנבראי העולם הזה, ובפרטותו, - ובמינים פרטיים. במין כללי אחד, כמו: במין הדוי עצמו

ישנם כל סוגי מינים - בהמות וחיות, עופות וכדומה, - הבדלים רבים מספור אלה של כל כך הרבה מינים, נעשה: על ידי שנינו הצרופים - של אותיות. בשעה שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים - מתהווה מין כזה, וכשהן מצטרפות לצירוף אחר - מתהווה מין אחר, וכלופים ותמורות, בנוסף לעיל. - כנזכר בפרק א', שישנו הענין של חילופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת, והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך חיותם מעשרה מאמרות על ידי שאותיות העשרה מאמרות מתחלפות באותיות אחרות, כי כל אות היא המשכת חיות וכן מיוחד פרטי, והערת כ"ק ארמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה - כיון דמובדלים זמ"ז מי מחברם, ואיך בכחו לחברם? ומתריך": ובשנצטרפו אותיות הרבה להיות תבה - כלומר, כוחות שונים רבים ביחד, אינו מלבד רבוי מיני כחות וחיות הנמשכים פסי מספר האותיות שבתבה, עוד זאת - ישנו עוד כוח, העולה על כללן - העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: המשכת כח עליון בלגה - העולה על כל הכוחות הפרטיים, והוא: המשכת כח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות

פיענוחים וביאורים כספר התניא

פרטיות של האותיות ועולה על גביהן, - של הכוחות הפרטיים, והיא - המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מהכרתן ומצרפתן - מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד¹⁵, להשפיע בהן וחיות לעולם הנברא בתבה זו, לכללו - לעולם באופן כללי, ולפרטיו.

- לנבראים הפרטיים שבעולם. הגהה (לפי שפ"ל אות ואות מכ"ב אותיות התורה, היא המשכת חיות וכן מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת, לכך גם תמונתן פקתב - כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית, - בצירוף פרטי מיוחד, המורה - תמונת האור מראה על ציור התמשכה - באיזה ציור ואופן ההמשכה, והתנגלות האור והחיות והתנגלה הנמשך באות זו, איך הוא נמשך והתנגלה ממדותיו של הקדוש-ברוך-הוא ורצונו והכמתו (וכו'): - להלן מביא רבנו הזקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי רקיע"¹⁶ למשל) הנבראים

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שנינו הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתבה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא

הגהה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות התורה היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה מיוחדת פרטית המורה על ציור ההמשכה והתנגלות האור והחיות והכח הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך והתנגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו וחקמתו (וכו')):

וכן מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו רקיעים

הפרטיים והכלליים של העולמות. הערת כ"ק ארמו"ר שליט"א: "וגודל ענין היחוד גם כמו שהענינים הם בעוה"ז, דכל ז' הרקיעים וכל צבא השמים - חיות כו' ממאמר האחד דיהי רקיע וגו' !!!" בגון דרך משל, בתבות שבמאמר: "יהי רקיע וגו'", שנבראו בהן - במלים "יהי רקיע", ז' רקיעים¹⁷ וכל צבא השמים - הנבראים שבשמים, אשר בהם, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה¹⁸: "שחקים, - הרקיע שנקרא "שחקים", שבו רחיים עומדות ומזחנות מן לצדיקים וכו', וכול, - הרקיע שנקרא "זבול", שבו ירושלים ובית המקדש ומזבח וכו', מכון, - הרקיע שנקרא "מכון", שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו', - הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו הכללי מה שהוא רקיע, והענינים הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" - "רחיים וכו'", ב"זבול" - "ירושלים וכו'" וכך הלאה. שכללות הרקיעים - מהותם הכללי בתור רקיעים, נבראו וחיים וקיימים בכללות תבות אלו, שבמאמר "יהי רקיע וכו'" - באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת הרקיעים בתור כלל של רקיעים¹⁹, ופרטי

פיענוחים וביאורים כספר התניא

הגוברת והיא העקר בכריאה זו, – הכוח של האות הראשונה, הוא כוח העיקרי והראשי בהרכבת ואריגת הכוחות – אם הוא כוח של חסד, החסד הוא בהתגברות; ואם כוח אחר, הרי אותו כוח בהתגברות, והשאר – שאר האותיות, והכוחות שהן מבטאות, מפלות אליה – לאות

(לכוח הראשונה, ונקבלות

כאורה, – של אותה אות¹⁵,

ועל ידי זה – שצירוף

האותיות הוא אחר, והאות

הראשונה בצירוף זה היא

אחרת, נבראת בריה

חדשה. – שכך הדבר

בצירוף אחר של אותיות.

וכן בחלופי אותיות או

תמורותיהן, – כשאות "א"

לדוגמה מתחלפת באות

"ע", וכדומה, שכאן לא רק

שבצירוף החדש ישנן כבר

אותיות אחרות לגמרי, המחליפות את

האותיות הקודמות, נבראות בריאות

חדשות פחותי המעלה

בערך הנבראים מהאותיות עצמן.

פיענוחים וביאורים כספר התניא

הברואים שבו רקיעים²⁰, נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צורה אותיות מתכות אלו, או חלופיהן ותמורותיהן, שהן – הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, כפי בחינת חיות הנברא הפרטי ההוא. – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדוייק הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיות אותו נברא. כי כל

שנוי צורה, הוא הרקבת

ואריגת הכחות והחיות

בשנוי, – למשל, האותיות

א-ב-ג, המצטרפות למלה

"אבן" (השם, החיות והכוח

של אבן) – הרי זה דוקא

כשהצירוף הוא לפי סדר זה:

א-ב-ג; אך בשעה שסדר

האותיות משתנה, מתקבל

צירוף אחר של שלש

אותיות – למרות שכיוון שהן

אותן אותיות, וממילא, לכאורה, גם

אותן כוחות – אך כיוון שזה

באופן הרכבה אחר של כוחות,

מתהווה מכך סוג אחר של כוח

וחיות, שכל אות תקופת צירוף –

לדוגמה: במלה "אבן", שה"א" הוא

הראשון בצירוף מלה זו, היא

שער היחוד והאמונה

נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות

מתיכות אלו או חלופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי'

חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שנוי צירוף הוא

הרכבת ואריגת הכוח' והחיות בשנוי שכל אות

הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בכריאה

זו והשאר טפילות אליה ונקבלות באורה וע"ז נבראת

בריה חדשה וכן בחלופי אותיות או תמורותיהן

נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים

מהאותיות עצמן

15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: " (מחברתן) מלשון חבר – שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף – חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה". 16. בראשית א, ו. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל דו' רקיעים הם ומזה סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי ומר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג. 18. חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הרי"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"שער היחוד והאמונה" פרק י'

בהתוועדות י"ט כסלו (תשכ"ח) הסביר כ"ק אדמו"ר שליט"א הענין בו מדובר בתחילת פרק י' שב"שער היחוד והאמונה", שהמדות העליונות, ה"ספירות", מיוחדות בתכלית היחוד עם מקורן – אור אין סוף ברוך הוא, כמאמר "איהו וחיהו חד איהו וגרמודי חד", שהקב"ה ומדותיו הם דבר אחד. על יחוד זה של ה"ספירות" והקב"ה, מביא רבנו הזקן משל, שהוא "כעין יחוד אור השמש שבתוך גוף כדור השמש עם גוף השמש" – הדבר דומה לאופן שאור השמש מיוחד עם מאור השמש כשהאור נמצא עדיין בתוך גוף השמש.

אור השמש אינו נמצא רק בחלל העולם (מחוץ לשמש), אלא גם (ובודאי) בשמש עצמה (והוא שם "ביתר שאת"). אלא, בהיותו במקורו, בגוף כדור השמש, מאוחד אור השמש כל כך עם גוף השמש, שאין הוא נראה כ"מציאות" לעצמו, אין הוא יכול להיות מוגדר בשם נפרד (של אור), כיוון ששם קיים רק "עצם" אחד – גוף המאור. כך, ויותר מכך, ב"ספירות" (מדותיו של הקב"ה, חכמתו ורצונו): הן מיוחדות במקורן, בהקב"ה, בתכלית היחוד, עד שאין הן עולות בשם להיקרא בשמות אלה (רצון, חכמה, וכדומה), כי הן דבר אחד ממש עם הקב"ה.

ברם, ישנם בענין זה פרטים רבים הדורשים הסבר, וביניהם הפרטים הבאים:

מיד לאחר שרבנו הזקן מוזכר כאן את המשל האמור אודות יחודו של אור השמש עם השמש – עוד לפני שהוא מסבירו בפרוטרוט – הוא מוסיף, שהשמש נקראת "מאור", ומביא ראייה על כך מפסוק בתורה ("את המאור הגדול"); ושאר וזיו השמש, נקרא "אור", וגם על כך מביא ראייה מפסוק שבתורה ("ויקרא אלקים לאור יום"). ולא מובן:

(א) לענין אודותו מדובר כאן – שאור השמש בהיותו בתוך השמש, הוא מיוחד עם גוף השמש – נדרש לכאורה לדעת רק שהשמש היא מקור לאורה ולזיוה (וממילא, כשדבר נמצא במקורו אין לו שום מציאות עצמית); מה נוגע איפוא לדעת כאן, שהשמש נקראת "מאור", וזיוה – "אור"?

(ב) נניח שבגלל טעם מסויים אכן רוצה רבנו הזקן לפרש שהשמש היא "מאור" – האם צריכים להביא ראייה לכך? הרי דבר מובן הוא: כיוון שמהשמש מתפשטת אורה, הרי ברור הדבר שהיא "מאור", מה מוסיפה כאן הראייה מפסוק?

(ג) – הדבר לא מובן עוד יותר ביחס לפרט השני, שאור וזיו השמש נקרא "אור", ולכך עוד מובאת ראייה מפסוק "ויקרא אלקים לאור יום": האם יש צורך לפרש, שהזיו המאיר מהשמש נקרא "אור", ש"אור השמש" הוא – "אור"? ומאידך, מה מוסבר כאן

ב"חידוש" (ובראיה מן הפסוק "ויקרא אלקים לאור יום"), שאור נקרא "יום"? כל הקושיות האמורות מתחזקות בכך, שהמשל האמור מיוחד אור השמש (איך שהוא מיוחד עם המקור בהיותו בגוף השמש) כבר מובא לעיל בפרק ג' – וכן בפרק ל"ג של החלק הראשון – ושם לא מוזכר שהשמש נקראת "מאור", ושזו השמש נקרא "אור", ולא מובאות שם (כמובן) הראיות האמורות מהפסוקים. באשר לפרק ל"ג מובן הדבר: שם אין הוא נכנס לשום פרטים, כי הוא מביא שם את הענין רק בדרך אגב, בהוסיפו ("וכמש" באריכות"), שבמקום אחר מוסבר הדבר באריכות ובמפורט; אך, בפרק ג' שב"שער היחוד והאמונה", בו הוא מביא את המשל לראשונה, ומפרטו בפרופרט – הרי אם דרוש להסברת הענין להביא את הפרטים האמורים (שהשמש היא "מאור" וכו'), היה צריך הרי להביא אותם מיד לראשונה בפרק ג'. מן ההכרח לכן לומר, שבמשל האור הכלול בשמש, כאן בפרק י', כוונתו להסביר ענין אחר מאשר באותו משל בפרק ג', ובגלל חידוש זה והביאור בפרק י' דרוש להביא הפרטים האמורים.

כדי להבין, במה מתבטא ההבדל בין המגמה במשל בפרק י' לבין פרק ג' – יש להסביר את ההבדל בין תוכן הנמשל (המובן על ידי המשל) בפרק י' לבין פרק ג', שיש חילוק ביניהם: בפרק י' בא המשל מהאור הכלול בשמש להסביר את יחודו של הקב"ה עם הספירות העליונות – שלמרות שאין לספירות שום ערך כלל לגבי הקב"ה, ואפילו ספירת החכמה, שהיא הראשונה מעשר הספירות, אין לה שום ערך לגבי הקב"ה – וכפי שהוא מסביר באריכות בהקדמה לענין בפרק ט', שלגבי הקב"ה נחשבת מדריגת החכמה בדיוק כמו מדריגת העשיה; ושהחכמה היא כל כך בלי ערך כלל לגבי הקב"ה, עד שאין לחכמה שום יחס אתו יתברך, אפילו לא בדרך שלילה (כלומר, שאין גם שום מקום לגרוס שאי אפשר להשיג את הקב"ה על-ידי חכמה. וכפי שהוא אומר שם שזה בדוגמת מי שאומר על חכמה עמוקה ונעלה, שאי אפשר לממש אותה בידיים בגלל עמקותה – שכל השומע יצחק לו – כי חוש המישוש שייך רק ביהס לדבר גשמי, ואין לו שום שייכות לחכמה ולשכל. כך שהמושג "מישוש" אינו ניתן לשימוש בנוגע לשכל, גם לא בדרך של שלילה, שאי אפשר לממש את השכל בידיים. והאמת היא, שאין מקום לומר שלא יכולים להשיג את הקב"ה בחכמה יותר מאשר אין מקום לומר שאי אפשר לממש את החכמה בידיים, שכן המרחק ממעשה (בו שייך ענין המישוש) לשכל, כולל חמש מדריגות בלבד: מעשה, דיבור, מחשבה, מדות ושכל; ואילו-הקב"ה מופרש ונעלה מן חכמה מרחק אין-סופי) – אף על פי כן מיוחדות הספירות עם הקב"ה, עד ש"איהו וחיהו חד איהו וגרמוהי חד" ובאופן של אחדות פשוטה.

עד כאן תוכנו של פרק ט': לכאורה אין זה מובן לגמרי: כיצד אפשר לומר על שני דברים שאין כל שייכות ביניהם, אפילו לא בדרך שלילה, שהם מיוחדים בתכלית היחוד? כדי להסביר זאת, הוא מביא המשל מאור השמש, שבעת שהאור כלול בשמש, הוא מיוחד עם השמש בתכלית היחוד (וענין זה שהאור הכלול בשמש מיוחד עם גוף השמש, הוא "חידוש" שלא מוצאים בפרקים שעד פרק י'). כדי להסביר כיצד מיוחד אור השמש עם מקורו, נדרש להוסיף, שהשמש נקראת "מאור", והזיו והניצוץ המתפשט מהשמש, נקרא "אור" (כפי שיוסבר להלן).

ואילו בפרק ג', בו בא המשל מהאור הכלול בשמש להסביר (לא אודות היחוד של ספירות, אלא) איך הנבראים בטלים והם אין ואפס ממש לגבי הכוח האלקי המהווה אותם מאין ואפס המוחלט; וכיוון שהנבראים הם אין ואפס לגבי הכוח האלקי המהווה ומחיה אותם, אין מקום לומר, שהם מיוחדים חס ושלום עם הקב"ה – אי אפשר שייאמר, "איהו והבריאה" הם, חס ושלום, אחד. פשוט: כיוון שהם אין ואפס ממש לגבי הקב"ה – אין הרי שום מציאות שתהיה מיוחדת אתו יתברך. שונה הדבר בפרק י', שם מדובר, כאמור, אודות ספירות המיוחדות עם הקב"ה ("איהו וחיהו וגרמוהי חד"). ועל ענין היחוד הוא מביא את המשל מהאור הכלול בשמש ש"מיוחד עמו בתכלית היחוד כו". – נקודה זו במשל מובנת ומודגשת יותר על ידי ההוספה שהמקור, השמש, נקרא "מאור", וזיו השמש נקרא "אור", ועל ידי הבאת הראיות מהפסוקים: הכוונה בהבאת המובאה האמורה היא, לציין, שרק ה"זיו" וה"ניצוץ", האור המתפשט אל מחוץ לשמש, נקרא "אור"; ואילו האור הכלול בגוף השמש לא מציינים כלל כ"אור". והיות שיש בדבר זה משום חידוש, הוא מביא על כך ראייה מפסוק שבתורה "ויקרא אלקים לאור יום" – שגדר ה"אור" הוא – "יום", שהוא ההיפך מ"לילה" (חושך); כלומר, "אור" הוא אורה נראית בפועל ("יום"). אבל אור שאינו בא לידי ביטוי גלוי כמו "יום" (גם כשהוא קיים, אלא הוא "בלוע" במקור) אינו מצוין כ"אור".

מדוע, אכן, אין האור שבמקור נקרא "אור"?

הרי זה מובן מאליו:

כיוון שאור זה מיוחד במקורו בתכלית היחוד, אי אפשר לציין כ"אור", שכן, אז היה יוצא שבמקור (גוף השמש) ישנם שני דברים: "מאור" ו"אור" – והרי המקור נקרא אך ורק "מאור". והא ראייה: הפסוק קורא לשמש – "מאור". אלא הם עצם אחד של מאור, שהרי תכלית היחוד משמעה, ששם הוא יחיד, כי גם האור הכלול שם, אינו אור, אלא מאור. פרט זה נוגע לנמשל, להבנה של יחוד הקדוש ברוך הוא ומדותיו – יחוד הקב"ה עם מדותיו הוא ב"אחדות פשוטה" (כאמור בתחילת פרק ח'), ולכן מן ההכרח לומר, ש"כל מדותיו של הקב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל", כפי שהוא אומר כאן בפרק י', שכן, אם הם היו נקראים בשמות מדות, רצון וחכמה, היתה הרי הרכבה חס ושלום של ה"איהו" (של אור אין סוף) עם "מדות", "רצון" וחכמה. כדי להסביר ענין זה בנמשל מן ההכרח להסביר גם במשל, שרק הזיו והניצוץ המתפשט מהשמש נקרא "אור", ואילו בהיותו במקור, הוא "אינו עולה בשם כלל בפני עצמו", רק בשם ה"מאור" בלבד.

ה'תש"ג	כט סיון	יום שישי
		שיעורים. חומש: קרח, ששי עם פירש"י. תהלים: קמ-קמד. תניא: והחשבון . . . האותיות עצמן.
		עבודת האדם ע"פ תורת החסידות, להרגיל את עצמו לראות ענין השגחה פרטית, איך כי בטובו ית' מחדש את העולם והנבראים בכל רגע בהשגחתו הפרטית, אשר זה אך זה הוא מציאות הנבראים חיותם וקיומם.

יום
ראשון

ה'תש"ג	ל סיון, שר"ח	שבת
		שיעורים. חומש: קרח, שביעי עם פירש"י. תהלים: קמה-קנ. תניא: פרק ח. והנה . . . ומקור החיות.
		העברת הפרשה שמו"ת [שנים מקרא ואחד תרגום] – פסוק פסוק. וקורין גם ההפטר, או שתי ההפטרות אם הוא שבת ר"ח, או פרשיות מחוברות וכיוצא בזה.
		מענה רבינו הזקן לאברך עילוי מצוין ובעל כשרון מפורסם כשנכנס ליחידות שלו הראשונה – בשנת תקנ"ה בליאזנא: רוחניות וגשמיות זיינען [הם] הפכים בעצם מהותם. דאָס וואָס עס איז א מעלה אין גשמיות, איז א חסרון אין רוחניות. [מה שהוא מעלה בגשמיות, הוא חסרון ברוחניות]. אין גשמיות איז א שמח בחלקו דער גרעסטער בעל מעלה. און דורך עבודה וועט אזא איינער צוקומען צו די העכסטע מדריגות. אין רוחניות אָבער איז א שמח בחלקו דער גרעסטער חסרון, און ער ווערט, ר"ל, א יורד ונופל. [בגשמיות – השמח בחלקו הוא בעל מעלה הגדולה ביותר, ועל ידי 'עבודה' יגיע אחד כזה למדריגות הגבוהות ביותר. אבל ברוחניות – השמח בחלקו הוא החסרון הגדול ביותר, והוא נהי' רחמנא ליצלן, יורד ונופל.]

יום
שני

ה'תש"ג	א תמוז, ב דר"ח	יום ראשון
		שיעורים. חומש: חוקת, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: א-ט. תניא: פרק ט. אבל . . . אין קץ.
		מס"נ הראוי' לבני תורה הוא כדרו"ל אדם כי ימות באהל, להמית את כל התענוגים בעיני עולם. כי אפילו דברים קלי הערך בתענוגי עולם, מונעים המה מלהיות מסור ונתון באהלה של תורה.

יום
שלישי

ה'תש"ג	ב תמוז	יום שני
		שיעורים. חומש: חוקת, שני עם פירש"י. תהלים: י-יז. תניא: רק מפני . . . למשכילים.
		רבינו הזקן כותב בסידורו: נכון לומר קודם התפילה הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך. זאת אומרת, אשר מצות אהבת ישראל היא שער הכניסה, אשר דרך בו יכול האדם לבוא לפני ה"א להתפלל, בזכותה תקובל תפילת המתפלל.

יום
רביעי

יום חמישי

יום שלישי **ג תמוז** **ה'תש"ג**

שיעורים. חומש: חוקת, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: יח-כב.
 תניא: הגהה. סוד . . . מן השכל.

אאזמו"ר אמר: א אידישער קרעכץ וואָס קומט ח"ו בסבה פון א ניט גוט גשמי איז אויך א תשובה גדולה, בפרט א קרעכץ בסבה פון א ניט גוט רוחני איז אודאי און אודאי א תשובה מעליתא. דער קרעכץ שלעפט ארויס פון עומק רע, און שטעלט אנדער אין א מעמד טוב.

תרגום חפשי

אאזמו"ר אמר: אנהא יהודית הבאה ח"ו בסיבת לא טוב גשמי – גם היא תשובה גדולה, במיוחד אנהא בעקבות לא טוב רוחני – ודאי וודאי שהיא תשובה מעולה. האנחה מחלצת מעומק רע, ומציבה במעמד טוב.

יום שישי

יום רביעי **ד תמוז** **ה'תש"ג**

שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: כג-כח.
 תניא: פרק י. אך . . . -174- מדרכנו.

חסיד אחד או תלמיד אחד כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה וחיזוקה, פועל ישועות בעיר גדולה בכל עניני העיר, והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.

שבת קודש

יום חמישי **ה תמוז** **ה'תש"ג**

שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: כט-לד.
 תניא: ומ"מ . . . -174- אתכסיאת כו'.

רבינו הזקן שאל את אחד החסידים הגדולים המקורבים ביותר בהיותו אצלו ביחידות, למצבו. ויתאונן החסיד כי ירד מנכסיו וכו'. ויענהו רבינו: דיך דארף מען – אז דו זאָלסט מאַכען ליכטיג דיין סביבה מיט תורה ועבודה שבלב. פרנסה און וואָס דו דארפסט – דאָס דארף דער אויבעשטער ב"ה דיר געבען. טו וואָס דו דארפסט, וועט השי"ת טאָן וואָס ער דארף נלך זקוקים שתאיר סביבתך בתורה ועבודה שבלב; פרנסה ומה שאתה צריך – זה צריך הקב"ה לתת לך. עשה מה שאתה צריך, יעשה השי"ת את מה שהוא צריך].

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - ב"ט סיון-ה' תמוז ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות מלוה ולוה פרק ד

לבין עצמן - שניהם ככופרין בה' אלהי ישראל, וכפרו ביציאת מצרים, שנאמר: "את כסף לא תתן לו בנשף... אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

ח. אסור לאדם ללוות בגוי ובגוי ביתו ברבית; אף על פי שאינו מקפיד, ומתנה הוא שנותן להן - הרי זה אסור, שמה נגילן בדבר זה.

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו - הרי זה מת; שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין חמור אסור הרבית.

י. המלוה את חברו ומצא הלוה יתר, או שהחזיר לו חובו ומצא יתר - אם בכרי שהדעת נוטה - חיב להחזיר; ואם לאו - מתנה הוא שנתן לו, או גזלה הייתה לו בידו והבליע לו בחשבון, או אחר צויה להבליע לו. בכמה הדעות נוטה? באחת ובשתיים או בחמשה או בעשרה, שמה חמשה חמשה מנה, או עשרה עשרה מנה בהם. וכן אם מצא יתר מנן החמישיות או מנן העשרות אחד אחד - חיב להחזיר לו, שמה האחדים שהיה מונה בהם החמישיות או העשרות נתעברו עמהן.

יא. המלוה את חברו על המטבע, וכן הכותב לאשתו בכתבתה מטבע ידוע, ופרש משקלו, והוסיפו על משקלו - אם הוולו הפרות מחמת התוספת - מנכה לו שעור התוספת, ואפלו הוסיפו עליו כל שהוא; ואם לא הוולו מחמת התוספת - אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. במה דברים אמורים? בשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה ארבעה ועשרה חמשה. אבל אם הוסיפו עליו יתר על חמישיתו - מנכה לו כל התוספת, אף על פי שלא הוולו הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו.

יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל - אם יכול להוציא במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה המדינה - נותן לו ממטבע שהלוהו, ואומר לו: 'לך והוציא במקום פלוני'; ואם אין לו דרך לשם, נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. וכן בכתבה.

יג. הורו מקצת הגאונים, שלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו, או שעתיד לקח ממנו - אף על פי שקנו מידו שמחל או נתן מתנה, אינו מועיל כלום; שכל רבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה, ואסרה מחילה זו. ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפלו ברבית של דבריהם. נראה לי, שאין הוראה זו נכונה; אלא מאחר שאמורים למלוה החזרו לו, וידע המלוה שדבר אסור עשה, ושיש לו לטל ממנו - אם רצה למחל, מחל כדרך שמוחל הגזל. ובפרוש אמרו חכמים, שהגזלנין ומלווי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, מפלל שהמחילה מועלת להן. יד. נכסי תומים - מתר לתן אותן לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים, קרוב לשכר ורחוק להפסד. ביצד? אומרין

א. נשף ומרבית - אחד הוא, שנאמר: "את כסף לא תתן לו בנשף, ובמרבית לא תתן אכלך", וילהלן הוא אומר: "נשף כסף, נשף אכל, נשף כל דבר אשר ישף". ולמה נקרא שמו 'נשף'? מפני שהוא כנושף, שמצער את חברו ואוכל את בשרו. ולמה חלקן הפתוב? לעבר עליו בשני לאוין.

ב. כדרך שאסור לנותן להלוות, כך אסור ללוקח ללוות ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחיך" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה ללוה, כלומר: לא תנשף לאחיך. וכן אסור להתעסק בין לוה ומלוה ברבית. וכל מי שהיה ערב, או סופר, או עד ביניהן - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשימון עליו נשף", זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר. הא למדת, שהמלוה ברבית עובר על ששה לאוין - "לא תהיה לו כנשף", "את כסף לא תתן לו בנשף", "ובמרבית לא תתן אכלך", "אל תקח מאתו נשף ומרבית", "לא תשימון עליו נשף", "ולפני עור לא תתן מכשל". והלוה עובר בשנים - "לא תשיף לאחיך", "ולפני עור לא תתן מכשל". ערב, ועדים, וכיוצא בהן - אין עוברין אלא משום "לא תשימון עליו נשף". וכל מי שהיה סרסור בין שניהם, או שסיע אחד מהן, או הורהו - עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשל".

ג. אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין, אינן לוקין, מפני שנתן להשבון; שכל המלוה ברבית - אם הייתה רבית קצוצה, שהיא אסורה מן התורה - הרי זו יוצאה בדינין, ומוציאים אותה מן המלוה, ומחזירין ללוה; ואם מת המלוה, אין מוציאים מיד הבנים.

ד. הניח להן אביהן מעות של רבית - אף על פי שהן יודעין שהן של רבית, אינן חביבין להחזיר. הניח להן פרה וטלית של רבית, וכל דבר המסס - חיבין להחזיר, מפני כבוד אביהם. במה דברים אמורים? בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת. אבל אם לא עשה תשובה - אין חוששין לכבודו, ואפלו דבר המסס אין מחזירין.

ה. הגזלנין ומלווי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, כדי לפתח להן דרך לתשובה; וכל המקבל מהן, אין רוח חכמים נוטה הימנו. ואם הייתה הגזלה קימת, והרבית דבר מסס, והרי הוא בעצמו - מקבלין מהן.

ו. שטר שכתוב בו רבית, בין קצוצה בין של דבריהם - גובה את הקרן, ואינו גובה את הרבית. קדם וגובה הפל, מוציאים ממנו הרבית הקצוצה; אבל אבק רבית, שהוא מדבריהם - אינו גובה מן הלוה למלוה, ואין מחזירין אותו מן המלוה ללוה.

ז. כל הכותב שטר רבית, הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שפפר בה' אלהי ישראל. וכן כל הלוה ומלוה ברבית בינן

לקח בהן פרות למחצית שֶׁכָּר, ולא ביצים להושיבן תחת הפרנגולין שֶׁלוּ למחצית שֶׁכָּר, ואין שמין עגלים וסגחין לפשמן למחצית שֶׁכָּר - אלא אם כן נתן לו שֶׁכָּר עֲמֵלוּ ומזונו, או יהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו שבארנו בענין השתפות.

י. המשתתף עם חברו במעות, או בקרקע, או הנותן לו עסק - לא יצרך השֶׁכָּר עם הקרן; שֶׁמָּא לא יהיה שֶׁם שֶׁכָּר, ונמצאו באין לידי רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שתפות, ויכתב אותן מלנה; שֶׁמָּא ימות, ונמצא השֶׁשֶׁר ביד היושר, וגובה בו את הרבית.

יא. אסור להקדים את הרבית, או לאחר אותה. כיצד? נתן עיניו ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות בשביל שילוהו - זו היא רבית מקדמת; לנה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו היא רבית מאחרת. ואם עבר ועשה כן, הרי זה אבק רבית.

יב. מי שלנה מחברו, ולא היה רגיל מקדם להקדים לו שלום - אסור להקדים לו שלום; ואין צריך לומר שיקלוסו בדברים, או ישכים לפתחו, שנאמר: "נִשְׁפָּךְ כָּל דָּבָר", אפלו דברים אסורים. וכן אסור לו ללמד את המלוה מקרא או תלמוד, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקדם, שנאמר: "נִשְׁפָּךְ כָּל דָּבָר".

יג. המלוה את חברו - לא יאמר לו: 'דע אם בא איש פלוני ממקום פלוני', כלומר: 'שתכבדו ותאכילו ותשקהו כראוי'; וכן כל פיוצא בזה.

יד. יש דברים שהן כמו רבית, ומתריין. כיצד? לוקח אדם שטרותיו של חברו ומלתו של חברו בפחות, ואינו חושש. ומתן לאדם לתן לחברו דינר, כדי שילנה לפלוני מאה דינרין; שלא אסרה תורה, אלא רבית הבאה מן הלנה למלוה. וכן אומר אדם לחברו: 'הא לך דינר זה, ואמר לפלוני שילוני'; שלא נתן לו אלא שֶׁכָּר אמירה.

טו. יש דברים שהן מתריין, ואסור לעשותן מפני הערמת רבית. כיצד? אמר לו: 'הלוני מנה', אמר לו: 'מנה אין לי, חטים במנה יש לי', ונתן לו חטים במנה, וחזר ולקחן ממנו בתשעים - הרי זה מתן, אבל אסרוהו מפני הערמת רבית; שהרי נתן לו תשעים, ולוקח מנה. ואם עבר ועשה כזה - הרי זה מוציא ממנו המאה בדין, שאפלו אבק רבית אין כאן. וכן מי שהיתה שדה חברו ממשכנת בידו - לא יחזר וישפיר אותה לבעל השדה, מפני הערמת רבית; שהרי זה עומד בשדהו כשהיה, ונותן לזה שֶׁכָּר בכל חדש בשביל מעותיו שהלנהו.

טז. אסור להשפיר את הדינרין, שאין זה דומה למשפיר את הפלי; שהפלי חוזר בעצמו, וזה מוציא אלו ומביא דינרין אחרות, ונמצא זה אבק רבית.

יז. מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המכס הקצוב על כל איש ואיש על ידי זה שלא נתן, ישתעבד בו, ונתן על ידו דינר - אף על פי שמשעבד בו יתר מדינר, הרי זה מתן. וכן כל פיוצא בזה.

לו: 'תהיה נושא ונותן בהן - אם היה שם רוח, תן להם חלקם מן הרוח, ואם יש שם הפסד, תפסיד לבדך'; שזה אבק רבית הוא, וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי תומים לא גזרו.

הלכות מלוה ולוה פרק ה

א. הגוי וגר תושב, לוין מהן ומלוין אותן ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחיד" - נִשְׁךְ "לאחיד" אסור, ולשאר העולם מתן. ומצות עשה להשיף לגוי, שנאמר: "לנכרי תשיף" - מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה; וזה הוא דין תורה.

ב. אסרו חכמים שיהיה ישראלי מלוה את הגוי ברבית קצוצה, אלא בכדי חיו. גזרו שֶׁמָּא ילמד ממעשיו, ברב ישיבתו עמו; לפיכך, מתן ללוות מן הגוי ברבית, שהרי הוא בורח מלפניו, ואינו רגיל אצלו. ותלמיד חכמים, שאינו בא ללמד ממעשיו, מתן להלוות לגוי ברבית, אפלו להריות. וכל אבק רבית עם הגויים, מתרת לכל.

ג. ישאל שלנה מעות מן הגוי ברבית, ובקש להחזירם לו - מציאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו' - הרי זה רבית קצוצה, אפלו העמידו אצל הגוי; עד שיטל הגוי מעותיו, ויחזר ויתנם ביד הישראלי האחר.

ד. גוי שלנה מעות מישראל ברבית, ובקש להחזירם לו - מציאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לישראל' - הרי זה מתן; ואם העמידו אצל ישראל - אף על פי שנתן הגוי המעות בידו - הואיל ומדעת ישראל נתן, הרי זה רבית קצוצה.

ה. אסור לישראל לתלות מעותיו ביד גויים, כדי להלוות אותן לישראל ברבית. וגוי שהלנה את ישראל ברבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב; שפינן שדיניהם שתובע את הערב תחלה, נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חייב בה לגוי; לפיכך, אם קבל עליו הגוי שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מתן.

ו. ישראל שלנה מעות מן הגוי ברבית, וזקפן עליו במלוה, ונתגיר - אם עד שלא נתגיר זקפן עליו במלוה - גובה את הקרן ואת הרבית; ואם משנתגיר זקפן - גובה את הקרן, ואינו גובה הרבית. אבל גוי שלנה מישראל ברבית, וזקף עליו את הרבית במלוה - אף על פי שזקפן עליו אחר שנתגיר, גובה את הקרן ואת הרבית, שלא יאמרו: 'בשביל מעותיו נתגיר זה'; וגובה הישראל ממנו אחר שנתגיר, כל מעות הרבית שנתחייב בהן כשהיה גוי.

ז. מצוה להקדים הלואת ישראל בחנם, להלואת הגוי ברבית.

ח. ואסור לאדם לתן מעותיו קרוב לשֶׁכָּר ורחוק להפסד, שזה אבק רבית הוא; והעושה כן - רשע. ואם נתן, חולקין בשֶׁכָּר ובהפסד בדין העסק. והנותן מעותיו קרוב להפסד ורחוק לשֶׁכָּר, הרי זה חסיד.

ט. אין מושיבין חנוני למחצית שֶׁכָּר, ולא יתן לו מעות

הלכות מלוה ולוה פרק ו

א. המלוה את חברו סלע בחמשה דינרים, או סאתים חטים בשלש, או סלע בסלע וסאה, או שלש סאין בשלש סאין ודינר - כללו של דבר, כל הלואה בתוספת כל שהוא - הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדינין. וכן המלוה את חברו, והתנה עמו שידור בחצרו חנם עד שיחזיר לו הלואתו, או ששכר ממנו בפחות וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר עד שיחזיר לו הלואתו, או שמשפן בידו מקום שפרותיו מצויין בעת הלואתו, כגון שמשפן חצרו על מנת שידור בו חנם - הרי זו רבית של תורה, ויוצאה בדינין. וכן המוכר שדה או חצר באסמכתא - הואיל ולא קנה הגוף - הרי כל הפרות שאכל רבית, ומחזיר אותן. והוא הדין לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחלה, שהוא מחזיר את הפרות, מפני שאם אכל הפרות, הרי זו רבית של תורה. וכל דבר שהוא אסור משום רבית, חוץ מאלו - הרי הוא אסור מדבריהם, גזרה שמא יבוא לרבית של תורה; והוא הנקרא 'אבק רבית', ואינו יוצא בדינין.

ב. המלוה את חברו - לא ימשך עבדו כדי שיעשה בו מלאכה, אף על פי שהעבד יושב ויבטל. ולא ידור בחצרו בחנם, אף על פי שאין החצר עשויה לשכר, ואין דרך בעל החצר להשכיר. ואם דר, צריך להעלות לו שכר; ואם לא העלה לו - הרי זה אבק רבית, לפי שלא התנה עמו שילווה וידור בחצרו. לפיכך, אם עדין לא החזיר לו חובו, וכא לנכות שכר החצר שדר בה מן החוב - אם היה השכר כנגד החוב - אינו מנכה הכל, אלא כמו שיראו הדינין; שאם תסלק אותו בלא כלום, הרי זה כמו שהוציא אותו בדינין, ואבק רבית אינה יוצאה בדינין.

ג. הורו רבותי, שהמלוה את חברו, וילאחר זמן תבע חובו, ואמר לו הלנה: 'דור בחצרי עד שאחזיר לך חובך' - הרי זה אבק רבית, לפי שלא קצץ בשעת הלואה, שנאמר: "לא תתן לו בנשך".

ד. המלוה את חברו על השדה, ואמר לו: 'אם לא תחזיר לי מכאן עד שלש שנים, הרי היא שלי' - הרי זה לא קנה, מפני שהיא אסמכתא; לפיכך מנכה כל הפרות שאכל, מפני שהיא רבית של תורה. אכל אם אמר לו המוכר: 'אם לא אחזיר לך עד שלש שנים, קנה אותה מעכשו', והביא לו בתוף שלש - אין לו פרות; לא הביא לו בתוף שלש, הרי כל הפרות ללוקח.

ה. המוכר בית או שדה, ואמר המוכר ללוקח: 'לכשיהיו לי מעות תחזיר לי קרקעי' - לא קנה; וכל הפרות שאכל - רבית קצוצה, ומוציאין אותה. אכל אם אמר לו הלוקח מדעתו: 'כשיהיו לי מעות אני אחזיר לך קרקעי' - זה מתר; והלוקח אוכל פרות, עד שיחזיר לו מעותיו.

ו. מכר לו את השדה, ונתן לו מקצת הדמים - אם אמר לו המוכר: 'קנה בשעור מעותיך' - כל אחד משניהם אוכל פרות בשעור מעותיו. אמר המוכר ללוקח: 'לכשתביא שאר המעות, תקנה מעכשו' - שניהן אסורין לאכל הפרות מיד: המוכר אסור - שמא יביא הלוקח שאר המעות, ונמצאת השדה שלו, ונמצא המוכר אוכל הפרות בשביל המעות

שנשארו לו אצל הלוקח. וכן הלוקח אסור - שמא לא יביא, ונמצא שאכל בשביל מקצת המעות שיש לו אצל המוכר. לפיכך מניחין את הפרות על ידי שלישי, עד שינתנו לאחד מהן. אמר לו המוכר: 'לכשתביא שאר המעות, תקנה' - הרי המוכר אוכל פרות עד שיביא הלוקח; ואם אכל הלוקח, מוציאין ממנו. אמר לו המוכר: 'קנה מעכשו, ושאר המעות הרי הן חוב אצלך' - הרי הלוקח אוכל הפרות; ואם אכל המוכר, מוציאין ממנו כל מה שאכל.

ז. הורו רבותי, שהמלוה את חברו, ומשפן לו שדהו על מנת שיאכל כל פרותיה כל ימי המשכונה - אף על פי שאינו מנכה לו כלום - הרי זה אבק רבית, ואינה יוצאה בדינין; שאין הממשפן את השדה דומה לממשפן חצרו, שהרי אין בשדה פרות מצויין בעת ההלואה, ואפשר שירויח ויהיו שם פרות, ואפשר שיפסיד בנריעתה ועבודתה; ולפיכך היא אבק רבית. וכן אין המשכונה דומה למי שמכר באסמכתא - שהמוכר באסמכתא לא גמר והקנהו, והממשפן גמר והקנהו גוף זה לפרותיו. וכזה נראה מן התלמוד, שהמשכונה אבק רבית, ואין לה להעמידה אלא בממשפן שדהו, כמו שהורו רבותי. נמצאת למד, ששלש משכונות הן: משכונה שהיא רבית קצוצה, ומשכונה שהיא אבק רבית, ומשכונה המתרת. כיצד? משפן לו מקום שפרותיו מצויין תדיר, כגון חצר או מרחץ או חנות, ואכל פרותיהן - הרי זו רבית קצוצה. משפן לו שדה וכיוצא בה, וכאן שם פרות ואכלן - הרי זו אבק רבית; וכן אם משפן חצרו וכיוצא בה בנכוי, הרי זו אבק רבית. משפן שדהו בנכוי, הרי זה מתר. כיצד הוא הנכוי? כגון שהלוחו מאה דינרין, ומשפן לו בהן חצרו או שדהו, ואמר לו המלוה: 'הריני מנכה לך מעה כסף בכל שנה בשכר קרקעך, כדי שיהיו פרותיה שלי' - בחצר וכיוצא בה, אסור; ובשדה וכיוצא בה, מתר.

ח. הורו מקצת גאונים, שכל משכונה שאין בה נכוי כלל, הרי זו רבית קצוצה בין בחצר בין בשדה; ולא ירדו לעמק הדבר, להפריש בין שדה לחצר, ולפיכך נחקשו להם דברי חכמי תלמוד. וכן הורו, שכל משכונה, אפלו בנכוי - אסורה, בין בחצר בין בשדה; ואין להם משכונה מתרת אלא בדרך הזאת: כיצד? כגון שהלוחו מאה דינרין, ומשפן לו בהן בית או שדה, והתנה עמו שאחר עשר שנים תחזר קרקע זו לבעליה חנם - הרי זה מתר לאכל פרותיה כל עשר שנים, אפלו היה שכרה שנה אלה דינר בכל שנה, שאין זה אלא כמי ששכר בפחות. וכן אם התנה בעל השדה עמו, כל זמן שיביא לו מעות יחשב לו עשר בכל שנה ויסלקו ממנה - הרי זה מתר. וכן אם התנה הלוח, שכל זמן שירצה מחשב לו מה שדר בו, ויחזיר לו שאר הדמים ויסתלק - הרי זה מתר; שאין זה אלא כשכירות, וכל תנאי שבשכירות קיים כמו שבארנו, ומתר.

יום שני

הלכות מלוה ולוה פרק ז

א. המלוה את חברו, ומשפן לו את השדה עד זמן קצוב,

החצר, ואמר לו: 'אם מעכשו אתה נותן לי, הרי היא לך בעשר סלעים בכל שנה, ואם תתן שכר חדש חדש, הרי הוא בסלע בכל החדש' - הרי זה מתר.

ט. המשפיר שדה לחברו בעשרת כורים לשנה, ואמר לו: 'תן לי מאתים וזו שאפרנס בהן את השדה, ואני אתן לך שנים עשר כור בכל שנה' - הרי זה מתר; מפני שאם פרנס את השדה בדינרין אלו, יהיה שכר יותר. וכן אם השפיר לו חנות או ספינה בעשרה דינרין לשנה, ואמר לו: 'תן לי מאתים וזו שאבנה בהן חנות זו ואצירנה ואכירנה, או אממן בהן ספינה זו וכל כלי תשמישיה, ואני אעלה לך שנים עשר דינר בכל שנה' - הרי זה מתר. אבל אם אמר לו: 'תן לי מאתים כדי להתעסק בהן בחנות, או אוציאם בסחורה של ספינה, או אשכר בהן מלחים, ואני אעלה לך בשכר' - הרי זה אסור.

י. אסור להרבות בשכר האדם. כיצד? לא יאמר לו: 'עשה עמי היום מלאכה זו שהיא שנה בסף, ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה שהיא שנה שתיים'.

יא. ומתר לאדם לומר לחברו: 'נכש עמי ונאנכש עמך', 'עדר עמי ואעדר עמך'; אבל לא יאמר לו: 'נכש עמי ואעדר עמך', 'עדר עמי ונאנכש עמך', כל ימי גריד אחד, וכל ימי רביעה אחד'. לא יאמר לו: 'חרש עמי בגריד, ואני אחרש עמך ברביעה', שהרי טרח החרשה בימות הגשמים יותר. וכן כל פיוצא כזה.

יב. השוכר את הפועל בימי החרף לעשות עמו בימי הקר בדינר בכל יום, ונתן לו השכר, והרי שכרו שנה בימי החרף סלע בכל יום - הרי זה אסור, מפני שגראה כמלוח אותו היום כדי שיזיל לו בשכרו. אבל אם אמר: 'תעשה עמי מהיום עד זמן פלוני בדינר בכל יום' - אף על פי ששנה שכרו סלע בכל יום, הרי זה מתר; הואיל והוא מתחיל לעשות מעתה, אינו נראה כנוטל שכר מעותיו שהקדים ונתן לו בשכרו.

הלכות מלוה ולוה פרק ח

א. אסור להרבות על המכר. כיצד? המוכר לחברו קרקע או עבדים או מטלטלין, ואמר לו: 'אם מעכשו תתן לי הדמים, הרי הן שלך במאה, ואם עד זמן פלוני, הרי הן שלך במאה ועשרים' - הרי זה אבק רבית; שנה דומה כמי שנוטל עשרים בשביל שנתן לו מאה להשתמש בה עד זמן פלוני. וכשיתבענו בדין, אינו חייב לתן לו אלא מה שהיה שנה בשעת המכר; או יחזיר ממכרו מידו, אם היה קיים. וכן אם מכר לו מטלטלין עד זמן פלוני במאה, והיו שוין בשוק למי שקונה במעותיו מיד תשעים - הרי זה אסור, ואינו נותן לו אלא תשעים; או מחזיר מידו סחורתו, אם היתה קיימת.

ב. הלוקח מחברו חפץ בשוה, על מנת שיתן לו מכאן ועד שנים עשר חדש - הרי זה רשאי לומר לו: 'תן לי מיד בפחות', ואינו חושש משום רבית.

ג. חבית של זין שהיא שנה עתה דינר, ומכרה לו בשתיים

או עד שיביא לו מעות ויסתלק, והיה המלוח אוכל כל פרוטיה - אפלו אכל קשעור חובו, אין מסלקין אותו בלא כלום; שאם תסלק אותו בלא מעות, הרי זה כמו שהוציא ממנו בדינרין. ואין צריך לומר שאם אכל יותר על מעותיו, אין מוציאין ממנו. וכן אין מחשבין משטר לשטר במשכונה. היתה הקרקע הממשכנת בידו של יתומים, ואכל שעור חובו - מסלקין אותו בלא כלום. אבל יותר על חובו - אין מוציאין היתר, ומחשבין לו משטר לשטר. כיצד מחשבין משטר לשטר? הרי שהיתה שדה זו ממשכנת לו במאה דינרין, ושדה אחרת ממשכנת לו בשטר אחר במאה דינרין, ושתי השדות לאדם אחד, ואכל מפרות השדה האחת בחמשים ומפרות השניה במאה וחמשים - אומרין לו: 'אכלת מן הפרות במאתים ואין לך כלום, וכאלו שני השטרות שטר אחד ומשכונה אחת'.

ב. מקום שנהגו לסלק המלוח כל זמן שיביא לו מעות - הרי זה כמי שפרש, ואינו צריך לפרש דבר זה. וכן מקום שנהגו שלא יסתלק המלוח עד סוף זמן המשכונה - הרי זה כמי שפרש; וכל הממשכן סתם, אינו יכול לסלקו עד שנים עשר חדש.

ג. מקום שדרבן לסלק המלוח כל זמן שירצה הלוה, והתנה עמו המלוה שלא יסתלק עד סוף זמן המשכונה - הרי זה אינו יכול לסלקו. הנה המנהג שאין המלוה מסתלק עד סוף זמנו, וקבל המלוה עליו שישתלק בכל עת שיביא לו מעותיו - הרי זה צריך לקנות מידו על כך.

ד. המשכונה במקום שמהגין לסלק המלוה בכל עת שיביא לו מעותיו - אין בעל חוב של מלוה גובה ממנה כדרך שגובה מן הקרקע, ואין הבכור נוטל בה פי שנים, ושבועית משמטתה. וכשמסלק אותו, אינו נוטל אפלו פרות שבשלו ונפלו לארץ; ואם הגביה אותן קדם שישלכו, קנה אותן. ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו - בעל חוב גובה ממנה, והבכור נוטל בה פי שנים, ואין השבועית משמטתה.

ה. אף על פי שמשכונה זו אסורה היא, ואבק רבית כמו שבארנו - אפשר שיהיה זה מנהג בטעות, או לגויים, או דרך כל מי שחוטא ומשכן באותה המדינה; הואיל ואבק רבית היא, הולכין אחר המנהג. ויש מי שהורה שזאת המשכונה בנכוי.

ו. גוי שמשכן חצרו לישראל, וחזר הגוי ומכרה לישראל אחר - אין הממשכן חייב להעלות שכר לישראל מצת שקנה הישראל, אלא דר בחצר בלא שכר עד שייחזר לו הגוי את המעות שיש לו על חצר זו; שהרי היא ברשות הממשכן בדיניהם, עד שיתן לו מעותיו ויסתלק.

ז. הממשכן בית או שדה ביד חברו, והיה בעל הקרקע הוא האוכל פרוטיה, ואמר לו המלוה: 'לכשתמכר קרקע זו, לא תמכרנה אלא לי בדימים אלו' - הרי זה אסור; ואם אמר: 'לא תמכרנה אלא לי בשויה, ועל מנת כך אני מלוה אותך' - הרי זה מתר.

ח. מתר להרבות בשכר הקרקעות. כיצד? השפיר לו את

וכן מתר להשכיר סיר של נחשת וכיוצא בו, ונוטל השכר ודמי מה שפחת ממשקלו. וכן כל כיוצא בזה.

יב. אין מקבלין צאן ברזל מישראל, מפני שהוא אבק רבית. וכיצד הן צאן ברזל? הרי שהיה לו מאה צאן, וקבלן ממנו להטפל בהן, ויהיו הולדות והגזות והחלב לאמצע לשליש או לרביע, עד שנה או עד שנתים כמו שהתנו ביניהם, ואם מתו הצאן, הרי המקבל משלם דמיהן - הרי זה אסור, שהרי בעל הצאן קרוב לשכר ורחוק להפסד. לפיכך, אם קבל עליו בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו הרי הן ברשותו, או אם נטרפו הרי הן ברשותו - הרי זה מתר. וכן כל כיוצא בזה.

יג. השם פרה מחברו, ואמר לו: 'אם מתה, הרי היא עלי בשלשים דינרים, ואני אעלה לך סלע בכל חדש' - מתר, לפי שלא עשה דמים אלא לאחר מיתה.

יד. ומשכרת אשה לחברתה תרנגלת לישב על הביצים בשני אפרוחים בשנה, ואין כאן חשש רבית.

טו. מי שהיה נושה בחברו ארבעה דינרין של רבית, ונתן לו בהן חפץ ששונה חמשה - כשמוציאין ממנו, מוציאין ממנו חמשה, הואיל ובתורת רבית בא לידו. וכן אם נתן לו בהן כסות או כלי, מוציאין ממנו אותו הפלי עצמו ואותה הכסות עצמה. השכיר לו בהן מקום ששונה שכרו שלשה דינרין - כשמוציאין, מוציאין ממנו ארבעה, שהרי בארבעה שכר מקום זה ממנו, והרי קבל עליו.

הלכות מלוה ולוה פרק ט

א. אין פוסקין על הפרות, עד שיצא השער; יצא השער, פוסקין - אף על פי שאין לוה, יש לוה. כיצד? הנה השער לחטים קבוע בשוק ארבע סאין בסלע - הרי זה פוסק עמו על מאה סאין, ונותן לו חמש ועשרים סלעים. ואם יתן לו מאה סאה של חטים אחר זמן, בעת שיהיו החטים סאה בסלע - אין בזה רבית כלל, אף על פי שלא היה למוכר חטים כלל בעת שפסק. במה דברים אמורים? בשלא היה לו כלום מאותו המין שפסק עליו. אבל אם היה למוכר מאותו המין - אף על פי שעדין לא נגמרה מלאכתו - הרי זה מתר לפסק עליו, אף על פי שעדין לא יצא השער. כיצד? הנה הוא תחלה לקוצרים - הרי זה פוסק על החטים, אף על פי שעדין הן גדיש; ופוסק על הנין, משויבצר הענבים ויתגם בעביט; ועל השמן, משנתן הזיתים במעטן; ועל הסיד, משישקענו בכבשן. וכן פוסק על כלי החרש, משיעשה היוצר הביצים שלהן. במה דברים אמורים? בששהיה עפרן לבן. אבל עפר שחר - פוסק על הפלים הנעשין ממנו, אף על פי שלא נעשו, מפני שהוא מצוי לכל; ואף על פי שאין לוה, יש לוה. וכן פוסק על הגבל כל ימות השנה, אף על פי שאין לו זבל, מפני שהוא מצוי תמיד.

ב. כל דבר שהוא מחסר מלאכה אחת או שתיים, פוסק עמו עליו. הנה מחסר שלש מלאכות - אינו פוסק עליו, אלא אם כן יצא השער; שכיבון שהוא מחסר שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין לו מאותו המין כלום, וכאלו לא בא לעולם עדין.

עד הקיץ, על מנת שאם תארע בה תקלה, הרי היא ברשות המוכר עד שימכרנה הלוקח - הרי זה מתר; שאם אבדה או נשברה, אינו משלם כלום; ואם לא מצא למכרה ולהרויח בה, היה לו להחזירה לבעלים. וכן אם מכרה לו בשתיים, ואמר לו: 'היתר על השתיים יהיה שכרך בשביל שאתה מטפל למכרה, ואם לא תמצא למכר אותה כמו שתדעה, החזירה לי' - הרי זה מתר; אף על פי שאם אבדה או נגנבה או התמיצה, תהיה ברשות הלוקח.

ד. היו לו פרות שאם ירצה למכרן בשוק ולקח דמיהן מיד, מוכרן בעשרה, ואם תבע אותן הלוקח לקנותן, ויתן המעות מיד יקנה אותן בשנים עשר - הרי זה מתר למכרן בשנים עשר, עד שנים עשר חדש; שאפלו הביא זה מעותיו עתה, בשנים עשר הנה קונה אותן. וכן כל כיוצא בזה.

ה. אסור לקנות פרי הפרדס, קדם שיגמר ויתבשל; מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר, הוא פרי ששונה עשרים לשיגמר; נמצאת התוספת בשביל ההקפה. אבל אם קנה עגל בזול, והיה אצל הבעלים עד שיגדיל - הרי זה מתר; שהרי אם מת או כחש, ברשות הלוקח הוא; והמיתה דבר מצוי תמיד.

ו. הנותן מעות לבעל הפרס על השריגים ועל הזמורות, וכשיפרתו שוין ביקר, והן קונין אותן בזול עד שייכשו ויפרתו - הרי זה צריך להפך בהן כשהן מחברין, שנמצא קונה אילן לזמורותיו. ואם לא הפך, נמצאו המעות הלואה, והן לוקחין בזול מפני ההקפה, ואסור.

ז. שומרי השדות שנותנין להן החטים בשכרן בזול מן הגרן - כשיבואו לגרן, צריכין להתעסק עמהן במלאכה בגרן, כדי שיהיו החטים האלו שנטלו, בסוף זמן השכירות. ואם לא עשו כן - נמצאת השכירות אצל הבעלים כמלוה, וזה שלקחו בזול, מפני שאחרו שכרן עד הגרן.

ח. ארסינ שהיו בעלי השדות מסלקין אותם מן השדה בניסן, ונותנין להם הארסינ בכל זרע חמר ארבע סאין, והניח זה ארסינ בתוף שדהו עד איר, ונטל מהם שש סאין - הרי זה מתר, ואין כאן שם רבית.

ט. הלוקח חטים ארבע סאין בסלע, וכן השער, ונתן לו את המעות, וכשבא לגבות את החטים לאחר זמן, הוסיף לו במדה ונתן לו יתר - הרי זה מתר; שהרי ברצונו הוסיף לו, ואלו רצה - לא הוסיף, שהרי לא היה שם תנאי.

י. מתר לאדם לתן דמי חבית של זין לחברו, ולומר לו: 'אם התמיצה מכאן עד יום פלוני, הרי היא ברשותך, אבל אם הוזלה או הוקירה, הרי היא שלי'; שפיון שקבל עליו הזול, הרי זה קרוב לשכר ולהפסד. וכן כל כיוצא בזה. וכן מתר לאדם לקנות מחברו בתשרי מאה פדין של זין בדינר, ואינו נוטלן עד טבת, וכשנוטלן - בודק ומחזיר החמץ ולוקח המין הטוב; שלא קנה ממנו אלא זין, ואלו שהחמיצו מתחלה היו ראויין להחמיץ, אבל לא יודע הדבר עד אחר זמן.

יא. מקום שנהגו לשכר הספינה ולטל שכרה, ואם נשברה שמיין לו מה שפחתה ומשלם יתר על השכר - הרי זה מתר.

ח. החמירין שנכנסו לעיר, והרי החטים ארבע סאין בסלע, הוזילו ומכרו למכיריהם או לספסריהם חמש בסלע במעות שנתנו להם תחלה כשיכנסו לעיר, עד שיפתחו שקיהם ומכרו לכל אדם - הרי זה מתר; שאין אלו מוכרין להן בזול מפני שנתנו המעות עתה ולא יקחו אלא לאחר זמן, אלא מפני שמודיעין להם את השער ומסעדין אותם.

ט. המוליך פרות ממקום למקום - מצאו חברו ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך פרות שיש לי במקום פלוני באותו מקום' - אם יש לו שם, מתר; ואם לאו, אסור. הנה מוליך סחורה ממקום למקום - אמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך דמיה כמו ששנה באותו מקום' - אם היתה ברשות המוכר עד שהגיע לשם, מתר; ואם היתה ברשות לוקח, אסור.

י. הנותן לבעל הגנה דמי עשור קשואין אלו, דמי עשור אבטיחים אלו, והרי הם קטנים, והתנה עמו שיתנם לו כשינגדילו - הרי זה מתר; שהרי הוא מניחם, והם גדלים מאליהם; ואלו קצצם עתה לששהם קטנים, לא היו באים אחרים תחתיהם. וכן כל פיוצא בזה, מדבר שאין בו הפסד ולא חסרון על המוכר.

יום שלישי

הלכות מלוה ולוה פרק י

א. כשם שמתר למוכר לפסק על שער שבשויק - כך מתר ללוות סתם הפרות, ופורעין אותן בלא קביעת זמן על שער שבשויק. ביצד? הנה השער קבוע וידוע לשניהם, ולוה מתברר עשור סאין - חזב להחזיר לו עשור סאין, אף על פי שהוקרו החטים; שהרי כשלוה ממנו, הנה השער ידוע; ואלו רצה - הנה קונה ומחזיר לו, שהרי לא קבע לו זמן.

ב. הנה לו מאותו המין שלוה - הרי זה מתר ללוות סתם בלא קביעת זמן, ופורע סתם, אף על פי שעדין לא יצא השער. ואפלו היתה לו סאה אחת, לנה עליה כמה סאין; היתה טפה אחת של שמן או יין, לנה עליה כמה גרבי יין ושמן. לא הנה לו מאותו המין פלוס, ולא נקבע שער השוק עדין, או שלא ידעו בשער שבשויק - הרי זה אסור ללוות סאה בסאה. וכן בשאר הפרות - לא ילוה אותן, עד שיעשה אותן דמים. ואם לנה, ולא עשה אותם דמים, והזולו - מחזיר לו פרות כמדה שלנה ממנו, או כמשקל; ואם הוקרו, נוטל דמים שהיו שוין בשעת ההלואה. אף על פי שיש לו מאותו המין, או שהנה השער קבוע בשויק - הרי זה אסור ללוות פרות בפרות, עד זמן קבוע; אלא לנה סתם, ופורע באיזה זמן שיפרע.

ג. לא יאמר אדם לחברו: 'הלוני פור חטים, ואני מחזיר לך פור לגרן'; אבל אומר לו: 'הלוני עד שיבוא בני', או 'עד שאמצא את המפתח'.

ד. לנה פרות עד זמן קבוע - אם הזולו, מחזיר לו פרות בזמן שקבע; ואם הוקרו, נותן לו דמים שהיו שוין בשעת ההלואה.

ה. מלוה אדם את אריסיו חטים בחטים זרע, בין קדם שיירד האריס לשדה, בין אחר שיירד. במה דברים אמורים?

ביצד? גדיש שהנה מחסר גדישה שייבש, ודישה, וזריה - אינו פוסק עליו; שבינן שהוא מחסר שלש מלאכות - הרי זה כמי שאין לו מאותו המין פלוס, וכאלו אינו. הנה יבש, ואינו מחסר אלא דישה וזריה - פוסק עליו. ביצים של יוצר שהיו מחסרין לפיפה, ויבוש, והולכה לכבשן, וישרפה, והוצאה - אינו פוסק עליהן. היו יבשין, ואינן מחסרין אלא הולכה לכבשן וישרפה - פוסק עליהן; והוא שיהיה הדרך הלוקח להוציא אותן מן הכבשן; אבל אם הנה המוכר הוא שמוציא - הרי אלו מחסרין שלש, ואינו פוסק עליהן עד שיצא השער. וכן כל פיוצא בזה.

ג. ההולך לחלב את עזיו, ולגזו את רחליו, ולרדות את פורתו, ומצאו חברו ואמר לו: 'מה שעזי חולבות מכור לך', 'מה שרחלי גוזזות מכור לך', 'מה שפורת רודה מכור לך' - הרי זה מתר. אבל אם אמר לו: 'מה שעזי חולבות כך וכך מכור לך כך וכך', 'מה שרחלי גוזזות כך וכך מכור לך כך וכך', 'מה שפורת רודה כך וכך מכור לך כך וכך' - אסור, אלא אם בן פסק עמו בשער שבשויק. וכן כל פיוצא בזה.

ד. אין פוסקין על שער שבעירות, מפני שאין השער קבוע, אלא על שער המדינה. היו החטים החדשות במדינה ארבע סאין בסלע, וישנות שלש סאין בסלע - אין פוסקין, עד שיצא השער לחדש ולישן. היו החטין של לקוטות ארבע סאין בסלע, ושל בעל הבית שלש - פוסק ללקוטות בשער לקוטות; ולא יפסק לבעל הבית, עד שיקבע השער לבעל הבית.

ה. בינן שנקבע השער, מתר לו לפסק על השער הגבוה. ביצד? היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ופסק עמו שיתן לו החטים בשער הזול - אם עמדו אחר בן עשור סאין בסלע, נותן לו עשור סאין; עמדו שלש סאין בסלע - נותן לו ארבע סאין בשער שהיה בשויק, שהרי פסק עמו בשער הגבוה. נתן לו המעות סתם, ולא פסק עמו בשער הגבוה, והזולו - נותן בשער שהיו שוין כשנתן לו המעות; ומי שחזר בו, מקבל 'מי שפרע'. במה דברים אמורים? בפוסק על דעת עצמו. אבל אם הנה שליח לאחרים, בין המוכר בין הלוקח - אינו נוטל אלא בשער הזול, או מחזיר את הדמים, ואינו מקבל 'מי שפרע' כשליח; שהרי המשלח אומר לו: 'לתקן שלחתיך, ולא לעות', כמו שבארנו.

ו. היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע, ונטל הדמים שיתן לו חמש בסלע - אם יש לו חטים, מתר. היו לו חטים חוב אצל אחרים, ונטל המעות עד שייגבה חטיו ויתן לו - אסור; שהרי הן מחסרין גביה, וכאלו אינם; והרי זה פקובע זמן, והזויל לו מפני שמקיפו.

ז. היו החטים במדינה ארבע סאין בסלע, ובכפרים שש בסלע - הרי זה מתר לתן סלע לתגר, כדי שייביא לו שש סאין מן הכפר; והוא, שהיה ברשות הלוקח - אם אבדו בדרך או נגבבו, אבדו לו. ואדם חשוב, אסור לו לעשות זה. ובמיני סחורה - אסור לכל אדם, לפי שאין מיני סחורה מצויין תמיד בפרות.

אף על פי שהחזק כתב ידו בבית דין, הרי זו כמלנה על פה לכל דבר. ואם טען שפרע - נשבע הסת, ונפטר; ואינו גובה בכתב זה, לא מן היורש ולא מן הלקוחות.

ד. כל מלנה שבשטר - גובה אותה מן היורשין, וגובה אותה מן הלקוחות, כמו שיתבאר. ומלנה על פה - גובה אותה מן היורשין, ואינו גובה אותה מן הלקוחות; לפי שאין לה קול, לפיכך לא יטרף בה. אבל מלנה שבשטר, קול יש לה, והלוקח הפסיד על עצמו, שלא שאל עד שידע שונכסיו של זה משעבדין במלנה שעליו, שכל נכסי הלנה תחת שעבוד המלנה, מן התורה.

ה. המוכר שדהו בעדים, ויצאת מתחת ידי הלוקח - אף על פי שאין שם שטר ביד הלוקח, הרי זה חוזר וטורף מנכסים משעבדים, כמו שיתבאר; שכל המוכר - בפרהסיא מוכר, וקול יש לו.

ו. אין ההלנאה שעל פה נגבית מן היורשין, אלא באחד משלשה דברים אלו: כשהחייב בה מודה, וצוה בחלוו שיש לפלוני עליו חוב צדין. או שהיתה ההלנאה לזמן, ולא הגיע זמן לפרעה; וחקקה היא שאין אדם פורע בתוך זמנו. או שנדוהו עד שיתן, ומת בנדויו. כל אלו גובין מן היורש בלא שבועה. אבל אם באו עדים שהיה אביהן חייב לזה מנה, או בפנינו הלנהו - אינו גובה מן היורש כלום, שמא פרעו; שהמלנה את חברו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים. וכן אם הוציא כתב יד אביהן שהוא חייב לו - אינו גובה בו כלום, כמו שבארנו.

ז. לנה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע - אם נודע לבית דין שחלה מעותיו ביד אחרים, כופין אותו למכר ולתן לבעל חובו. ואם לא נודע להם דבר זה, מחרימין על מי שידע לו מטלטלין, או מי שיש לו מטלטלין ולא יביאם; ואחר כך יודיין לבינונית שבנכסיו, ומגבין לבעל חובו, כמו שיתבאר. במה דברים אמורים? בזמן שנפרעין מן הלנה עצמו. אבל הכא להפרע מן היורש, בין קטן בין גדול - לא יפרע מן המטלטלין, אפלו היו מפקדין או מלנה אצל אחרים; שהמטלטלין אינן תחת שעבוד בעל חוב מן התורה.

ח. מצוה על היתומים לפרע חוב אביהן מן המטלטלין שהניח. ואם לא רצה היורש לתן, אין כופין אותו; ואם תפש בעל חוב מתיים, גובה מהן. טען שמתיים תפשי, והיורש טען שאחר מיתה תפש - על היורש להביא ראיה, או ישבע המלנה שכן וכך הוא חייב לו; ויכול לטען עד כדי דמיהן, וכולל בשבועתו שמתיים תפש. היו הדברים שתפש שטרות, וטען שהן משכון בידו על חובו, ושמתיים תפש - על המלנה להביא ראיה שמתיים תפש; ואם לא הביא - יחזיר ליוורשין, מפני שאינו טוען לקנות גופן אלא לראיה שבהן.

ט. יתומים שגבו קרקע בחוב שהיה לאביהן אצל אחרים - יש לבעל חוב של אביהם לחזר ולגבות אותה מהן, שהרי קרקע זו של אביהם היא.

י. ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקף שמעון דמי

במקום שנהגו שיתן האריס את הנדע, שהרי ביד בעל הקרקע לסלקו כל זמן שלא נתן. אבל במקום שדורף בעל הקרקע לתן את הנדע - אם צדין לא ירד האריס, הרי זה מתר להלוותו חטים בחטים; שצדין יש לו לסלקו, נמצא בעת שיירד לשדה, ירד על דעת שיחזיר לו חטים שהלוהו. אבל אחר שיירד לשדה - הואיל ואינו יכול לסלקו, הרי הוא ככל אדם, ואסור להלוותו חטים בחטים לנדע; אבל מלוהו סתם, על שער שבשוק.

ו. מי שהיה נושה בחברו מעות, ואמר לו: 'תן לי את מעותי, שאני רוצה לקח בהן חטים', אמר לו: 'צא ובעשה אותן עלי כשער של עכשו, ויהיה לך אצלי חטים בהלנאה' - אם יש לו חטים כשעור מעותיו, מתר; ואם אין לו אותו המין, הרי זה אסור; שלא אמרו חכמים שמתר לפסק על שער שבשוק אף על פי שאין לו כלום מאותו המין, אלא בנותן מעותיו לקנות בהן; אבל הרוצה להעמיד ההלנאה על גב הפרות - אסור, עד שיהיו לו פרות. הנה ללנה חטים, ובעשה ההלנאה עליו חטים, ובא אחר זמן ואמר לו: 'תן לי חטי, שאני רוצה למכרן ולקח בדמיהן זין', אמר לו: 'צא ובעשה אותן עלי זין, כשער שבשוק עתה' - אם יש לו זין, הרי זה מתר, ונעשת ההלנאה אצלו זין; ואם אין לו זין, אסור. הרי שלא היה לו, ועבר והחזיר ההלנאה פרות - אף על פי שקנה פרות אחר כך - אינו חייב לתן לו פרות, אלא נותן לו מעות שהלוהו.

הלכות מלוה ולוה פרק יא

א. המלוה את חברו בפני עדים, או שאמר לעדים: 'היו עלי עדים שאני חייב לך מנה', או 'אתם עדי שאני חייב לזה מנה' - זו היא הנקראת 'מלוה על פה', ואינו צריך לפרעו בעדים; לפיכך, אם טען אחר כך ואמר 'פרעתי' - נשבע הסת, ונפטר. אבל המלוה את חברו בשטר, צריך לפרעו בעדים; לפיכך, אם טען ואמר: 'פרעתי שטר זה', אינו נאמן, אלא אומרים לו: 'או הבא עדים, או עמד ושלם לו חובו'. לפיכך, האומר לעדים: 'היו עלי עדים שאני חייב לזה מנה' - אין כותבין עדותו ונותנין למלוה; שלא יחזירו עדות על פה מלוה בשטר, עד שיאמר להן הלנה: 'כתבו שטר וחתמו ותנו לו'. ואף על פי שאמר להם כך, צריכין להמלך בו אחר שחתמו בשטר, ואחר כך נותנין השטר ביד המלוה. קנו מידו שהוא חייב לו מנה - הרי אלו כותבין ונותנין, אף על פי שלא אמר להם 'כתבו'; שסתם קנין - לכתובה עומד, ואינן צריכין להמלך בו.

ב. לנה שכתב שטר בכתב ידו, והעיד בו עדים ונתנו למלוה - הרי זה שטר כשר. וכן אם כתב שטר, אף על פי שאין בו עדים, ונתנו למלוה בפני עדים - הרי זו מלוה בשטר; והוא שיהיה כתב שאינו יכול להודיף, ויקראו אותו העדים שנקסרו בפניהם. ויש מן הגאונים שהורה שצריך לומר לעדים שמסרו בפניהם, 'חתמו והעידו שנקסרו בפניהם'.

ג. הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ואין שם עדים -

לקוחה לו ממורישם, ויש לו עדים שהחזיק בה ואכלה שני חזקה בחיי אביהם - אין מוציאין אותה מידם, עד שיגדילו; שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין, והקטן כאלו אינו עומד פאן הוא חשוב. אבל אם הוציא שטר שהיא לקוחה בידו - הרי זה מקיים את השטר, ומוציאין אותה מידן אחר שמעמידין להם אפיטרופוס.

ח. כשנזקקין בית דין לנכסי יתומים למכר - שמין את הקרקע, ואחר כך מכריזין עליה שלשים יום רצופין, או ששים יום שני וחדשי; ומכריזין בבקר ובצערב, בשעת הכנסת פועלין ובשעת הוצאת פועלין. וכל מי שרוצה לקנות, יוליף הפועלין לבקר לו. ובעת שמכריזין, מסימין את השדה במצריה, ומודיעין כמה היא זפה, ובכמה היא שומה, ומפני מה רוצין למכרה, אם להגבות לבעל חוב או לכתבת אשה; לפי שיש מי שרוצה לתן לבעל חוב, ויש מי שרוצה להגבות לאשה.

ט. כשכותבין האדרכתא על נכסי יתומים, בין גדולים בין קטנים, כותבין בה: 'והכרנו שהנכסים האלו הם של פלוני המת'. ואם לא כתבו כך, הרי האדרכתא פסולה; ואין אוכלין בה פרות, אפלו מאחר ששלמו ההכרזות.

י. בית דין שמכרו שלא בהכרזה - נעשו כמי שטעו בדבר משנה, וחוזרין ומוכרין בהכרזה. ובית דין שמכרו, האחריות על היתומים.

יא. ובית דין שהכריזו כראוי, ובדקו זפה זפה, ודקדקו בשומא - אף על פי שטעו ומכרו שנה מנה במאתים, או שנה מאתים במנה - הרי מכרן קיים. אבל אם לא בדקו בשומא, ולא כתבו אגרת בקרת, שהיא דקדוק השומא וההכרזה, וטעו והותרו שנות או פתחו שנות - מכרן בטל; פחות משנות, מכרן קיים. וכן אם מכרו הקרקע בעת שאינן צריכין להכריז עליה, וטעו ופתחו שנות או הותרו שנות - מכרן בטל, אף על פי שהכריזו. פחות משנות - מכרן קיים, אף על פי שלא הכריזו; שאינן צריכין להכריז באותה העת. וזו היא העת שאינן צריכין להכריז: בעת שימכרו קרקע לקבוצה, או למזון האשה והבנות, או לתן מנת המלך - אין צריכין להכריז, לפי שהדבר נחזין. וכן בית דין שמכרו דברים שאין צריכין להכריז, וטעו בשנות - מכרן בטל; פחות משנות, מכרן קיים. ואלו הן הדברים שאין מכריזין עליהן: העבדים, והשטרות, והמטלטלין. העבדים, שמא ישמעו ויברחו; והשטרות והמטלטלין, שמא יגנבו. לפיכך, שמין אותם בבית דין, ומוכרין אותן מיד. ואם השוק קרוב למדינה, מוליכין אותן לשוק.

יום רביעי

הלכות מלוה ולוה פרק יג

א. מלוה שבא להפרע בשטר שבכדו שלא בפני לוה - אם יכולין בית דין לשלח אליו ולהודיעו, עד שיעמד עמו בדין - שולחין ומודיעין לו. ואם אי אפשר להודיעו במהרה - אומרים למלוה שישבע ויטל מנכסיו, בין מן הקרקע בין מן המטלטלין; ואין חוששין לשובר. ודין זה - תקנת חכמים

השדה עליו מלוה לראובן, ומת ראובן, ובא בעל חוב של ראובן לטרף משמעון השדה, ופיסו שמעון במעות והלף לו - הדין נותן, שיבואו יורשי ראובן, ויתבעו שמעון במלוה שזקף עלי; שהרי אינה משתעבדת לבעל חוב של ראובן. לפיכך, אם היה שמעון פקח - נותן להם הקרקע שלקח מראובן במלוה שזקף על עצמו, וחוזר וטרף אותה מהם מפני המעות שנתן לבעל חובו של ראובן כדי שלא יטרף אותה ממנו; שהרי באחריות לקחה מראובן.

יא. כתבו הגאונים האחרונים פלן, שיהיה בעל חוב גובה מטלטלין מן היורשין; וכן דנין ישראל בכל בית דין שבעולם. אבל במערב היו כותבין בשטרי חובות, שיש לו לגבות מן הקרקע ומן המטלטלין, בין בחיי בין אחר מותו; ונמצא גובה לפי תנאי זה יותר מן התקנה. וסג גדול עשו בדבר - שמא לא ידע הלוה בתקנה זו, ונמצא ממון יתומים יוצא שלא בדין; שאין כח בתקנת אחרונים לחייב בה יתומים.

הלכות מלוה ולוה פרק יב

א. אין נפרעין מן היורשין אלא אם כן היו גדולים; אבל יורשין קטנים, אין נפרעין מהן שטר חוב.

ב. אפלו היה בו כל תנאי שבעולם - לא יפרע בו המלוה כלום, עד שיגדלו היתומים; שמא יש להם ראיה ששוברין בה את השטר.

ג. היתה המלוה רבית של גוי, שהרי הרבית אוכלת בנכסיהן - מעמידין להם אפיטרופוס, ונזקקין בית דין לנכסיהן, ומוכרין ופורעין החוב. וכן אשה שתבעה כתבתה, בין אלמנה בין גרושה - מעמידין להן אפיטרופוס, ונזקקין משום חן האשה, כדי שיהיה לה כלום שתנשא בו האשה לאחר. לפיכך, אם קפצה האשה ונשאת, ואחר כך באת לתבע כתבתה מנכסי יתומים - אין נזקקין לה עד שיגדלו היתומים; שהרי אין לה מזונות, והרי נשאת.

ד. הורו מקצת הגאונים, שאם היו הנכסים כנגד הכתבה בלבד, או פחותין ממנה - שאין נזקקין להן, שהרי אין פאן זכות ליתומים; שלא אמרו 'נזקקין לנכסי יתומים להפרע מהן הכתבה', אלא כדי שלא יפתחו הנכסים מן המזונות; וזאת, הואיל והיא נוטלת הכל, מה זכות יש ליתומים הקטנים בדבר זה, עד שנוזקקין להן, ולא תשו לחן האשה.

ה. צוה המורישה ואמר: 'תנו מנה לפלוני', או 'תנו שדה לפלוני' - נזקקין, אחר שמעמידין להן אפיטרופוס לטען טענתו. אמר: 'תנו מנה זה לפלוני', או 'שדה זה לפלוני' - נותנין, ואין צריכים להעמיד להם אפיטרופוס.

ו. נמצאת קרקע שאינה שלהן, אלא טען הטוען שהיא גזול ביד מורישן - נזקקין להם, ומעמידים להם אפיטרופוס לטען ולדון; ואם נמצאת גזולה, מתזירין אותה לבעליה. וכן קטן שתקף בעבדיו, ויבר לתוף שדה חברו, וכבשה - אין אומרים: 'צמתיך לו עד שיגדיל', אלא מוציאין אותה מידו; ולכשיגדיל - אם יש לו עדים, יביא עדי.

ז. קרקע שהיתה בתזקת קטנים, ובא אחד וטען שהיא

בכלום. אבל אם אמר המלוה: 'יודע אני שהיה שנה יתר על החוב, אבל איני יודע כמה הוא' - הרי זה משלם כל מה ששען הלוה בלא שבועה, כמי שאמר: 'חמשים יש לך ביד, וחמשים איני יודע' - שהוא מחייב שבועה ואינו יכול להשבע, כמו שיתבאר. ויש לו להחרים על מי שטוען שקר.

ה. המלוה את חברו, וקבע לו זמן לפרעו - אף על פי שלא קנו מידו, אינו יכול לתבעו עד סוף הזמן; בין במלוה על פה, בין במלוה בשטר, בין שהלוהו על המשכון, בין שמת לוה, בין שמת מלוה. וסתם מלוה - שלשים יום, בין בשטר בין על פה בין על המשכון. ואם התנה שיתבע בכל עת שירצה - יש לו לתבעו ביומו, שתנאי ממון הוא.

ו. טען המלוה ואמר: 'היום סוף הזמן שקבעתי, והלוה אומר: 'עד עשרה ימים קבעת' - הלוה נשבע הסתם. ואם היה שם עד אחד שהיום סוף זמנו - הרי זה נשבע שבועת התורה, כשאר הטענות. זה אומר: 'חמשה ימים נשאר מן הזמן, וזה אומר: 'עשרה' - אומרין למלוה: 'המתן עד סוף החמשה, וישבע הסתם שנשאר עוד חמשה ימים.

ז. היתה המלוה בשטר, וטען הלוה שזמן קבעת לי' - יראה לי שישבע בעל החוב הסתם שלא קבע לו זמן, ויטל מיד.

ח. המלוה נתנה להתבע בכל מקום. ביצר? המלוה את חברו בישוב, ותבעו במדבר - אינו יכול לחרותו, אלא חייב לפרע לו בכל מקום שיתבענו. בא הלוה לפרעו במדבר, הרשות ביד המלוה: אם רצה, מקבל; ואם רצה, אומר לו: 'איני נפרע אלא בישוב, כדרך שנתתי לך, והרי הן ברשותו עד שיפרענו בישוב.

הלכות מלוה ולוה פרק יד

א. הפוגם את שטרו, או שעד אחד מעיד על שטרו שהוא פרוע, והבא לפרע שלא בפני הלוה, והטורף מיד הלוה, והנפרע מן היורש בין קטן בין גדול - לא יפרע אלא בשבועה כעין של תורה; ואומרין לו כשיתבע: 'השבע, ואחר כך תטל'. ואם היה החוב לזמן קבוע, ותבע בזמנו - נפרע שלא בשבועה; עבר זמנו, לא יגבה אלא בשבועה.

ב. התובע את חברו לפרעו, וטען הלוה שפרע שטר זה או מקצתו, ובעל השטר אומר: 'לא פרעת כלום' - אומרין לו: 'שלם לו'. טען הלוה ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי ויטל' - משביעין אותו בנקיטת חפץ שלא נפרע כלום, או שלא פרעו אלא כך וכך, ואחר כך יטל; ואם היה המלוה תלמיד תלמידים, אין נזקקין לשבועתו.

ג. הוציא עליו שטר מקום, והלוה טוען ואומר: 'שטר מזויף הוא, ומעולם לא כתבתי שטר זה', או שטען שחוב זה רבית הוא או אבק רבית, או שטען שהוא שטר אמנה, או שטען: 'כתבתי ללוות ועדין לא לויתי' - כללו של דבר: טען טענה שאם הודה בה בעל השטר, היה השטר בטל, והמלוה עומד בשטרו ואומר שנה שקר טוען, ואמר הלוה: 'ישבע לי ויטל' - הרי זו מחלקת בין הגאונים: יש מי שהורה שחייב בעל השטר להשבע כעין של תורה, כמי

הוא, כדי שלא יהיה כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חברו והולך ויושב לו במדינה אחרת, ונמצא נועל דלת בפני לוין.

ב. שלש ראיות צריך להביא לבית דין, ואחר כך יפרע שלא בפניו: ראיה ראשונה, לקום השטר שבידו; ראיה שנייה, שבעל חובו במדינה אחרת ואינו מצוי בכאן לעמוד עמו בדין; ראיה שלישית, שאלו נכסים של פלוני הלוה הן.

ג. מלוה שבא לבית דין, והביא משכון בידו, ואמר: 'זה משכוננו של פלוני הוא, ואני רוצה למכרו ולהפרע חובי' - אין בית דין נזקקין לו, עד שיבוא לוה ויטען; שאם רצה לומר 'לקוח הוא ביד, אומר. ומשיאין לו עצה למכרו בפני עדים, כדי שיבדע הלוה בכמה נמכר. וכן המלוה את חברו על המשכון, ומת הלוה והמלוה, בין שמת לוה תחלה, בין שמת מלוה - הואיל והוא נפרע ממה שסתת ידו, ואלו רצה לומר 'לקוח הוא ביד' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, כדרך כל הנשבעין ונוטלין. ומפני מה אינו נשבע הסתם? לפי שאינו נשבע על עצמו של משכון, אלא על הממון שלו; ואלו אמר על עצמו של חפץ זה: 'אתה מכרת לי', 'אתה נתת לי במתנה' - היה נשבע הסתם ונפטר. אבל אם היה שם עדים שחפץ זה משכון בידו, ולא ידעו על כמה - אינו יכול לטל אלא בשבועה. והואיל ואין שם עדים, ויכול לומר 'שלי הוא' - נאמן לומר 'יש לי עליו כך וכך'. וכן בשבועה עצמה שהיה נשבע, אם היה שם עדים שהוא משכון - שאין אומרין 'מגו' לפטרו משבועה אלא לפטרו מממון, שלא יחזיר המשכון עד שיטל מה שטען.

ד. המלוה את חברו על המשכון, ואבד או נגנב בלא אגס, שהרי המלוה חייב בדמי המשכון, כמו שבארנו, ואמר המלוה: 'סלע הלוייתך עליו, ושגי דינרין היה שנה, ולוה אומר: 'סלע הלוייתי עליו, וסלע היה שנה' - הרי המלוה נשבע תחלה שבועת השומרין שאינו ברשותו, והלוה נשבע הסתם שהיה שנה כנגד החוב, ויפטר. אמר המלוה: 'סלע הלוייתך עליו, ושגי דינרין היה שנה, והלוה אומר: 'סלע הלוייתי עליו, ושלשה דינרין היה שנה' - ישבע המלוה תחלה שאינו ברשותו, ואחר כך ישבע הלוה כמה היה שנה, שהרי הודה במקצת, וישלם הדינר. אמר הלוה: 'סלע הלוייתי עליו, ושתיים היה שנה, והמלוה אומר: 'סלע הלוייתיך עליו, וסלע היה שנה' - ישבע המלוה שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו שהיה המשכון כנגד החוב. אמר הלוה: 'סלע הלוייתי עליו, ושתיים היה שנה, והמלוה אומר: 'סלע הלוייתיך עליו, ושתיים היה שנה' - ישבע המלוה תחלה שבועתו, ויכלל שלא היה שנה יתר על חמשה דינרין, וישלם דינר. 'סלע הלוייתך עליו, ושגי דינרין היה שנה, והלוה אומר: 'איני יודע דמיו' - ישבע מלוה שאינו ברשותו, וכולל בשבועתו ששגי דינרין היה שנה, וישלם הלוה שאר החוב; שהרי הוא יודע בודאי שהוא חייב לו, ואינו יודע אם פרעו אם לא פרעו. 'סלע הלוייתיך עליו, ושתיים היה שנה, והמלוה אומר: 'איני יודע דמיו' - ישבע המלוה שאינו ברשותו, ויכלל שאינו יודע שדמיו יתר על החוב אפלו בפרוטה אחת, ויפטר; שהרי לא חייב עצמו

ומדמיו נפרע - בטל השטר, ואף על פי שאין עדים עליו שפרע מדמיו; וישבע הלנה הסת שפרעו. וכן כל פיוצא בזה.

י. הוציא עליו שטר חוב בעד אחד, והלנה טען: 'פרעתי' - הרי זה מחיב שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם. טען ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי', (הרי זה נשבע; שאפלו היו בשטר שני עדים, ואמר: 'ישבע לי שלא פרעתי') - הרי זה ישבע, כמו שבארנו.

יא. וכן הורו רבותי, שהכופר במלנה על פה בבית דין, וכא עד אחד שלנה - הרי זה ישבע שבועת התורה. חזר ואמר: 'כן הנה, לויתי ופרעתי', או 'מחל לי', או 'נתחייב לי ממקום אחר' - הרי זה מחיב שבועה ואינו יכול להשבע, ומשלם.

יב. מי שטען שפרע השטר, ואמר: 'ישבע המלנה ויטל' - אומרים לו: 'הבא מעותי, ואחר כך ישבע ויטל'. אם אין לו פלוס לשלם - משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו; ולכשתגיע ידו, ויתן לבעל חובו, ישבע שלא פרעו, ואחר כך יתן לו.

יג. מי שהיה לו חוב על חבירו בשטר, ואבד השטר והרי העדים קימין - אף על פי שקנו מידו, וטען שפרע - הרי זה נשבע הסת. והורו רבותי, שאפלו היה החוב לזמן, ועדין לא הגיע זמנו להפרע - הואיל וכתבו לו שטר ואין בידי שטר, והלנה טוען 'פרעתי' - נאמן, ונשבע הסת שפרעו; שאנו חוששין שמה פרעו, ולפיכך קרע השטר או שרפו. וכן הורו, שאפלו היה השטר יוצא מתחת ידי אחר, והלנה טוען: 'ממני נפל אחר שפרעתי' - אף על פי שהוא בתוך זמנו, נשבע הסת ונפטר; שבינן שאין השטר בידי המלנה, אין שם תזקה.

יד. שנים שהיו אוהזין בשטר - המלנה אומר: 'שלי הוא, והוצאתי להפרע בו ממך', והלנה אומר: 'פרעתי, וממני נפל' - אם היה השטר שיכול לקימו, זה ישבע שאין לו בדימין אלו פחות מחצים, וזה ישבע שאין לו בהן פחות מחצים, וישלם הלנה מחצה. ואם אינו יכול לקימו - ישבע הלנה הסת שפרעו, ויגלה לו.

טו. האומר לחבירו: 'מנה יש לי בידך', והלה אומר: 'אין לך בדי פלוס', או שאמר 'פרעתיך' - אומר לו התובע: 'השבע לי הסת, אומר לו הנתבע: 'והלא שטר יש לך עלי, ואתה רוצה להשביע אותי תחלה, ואחר כך תוציא השטר הפרוע ותגבה בו' - אומרים לו: 'הבא השטר'. אומר המלנה: 'אין לי עליו שטר מעולם', או 'שטר היה לי ואבד' - הורו רבותי שאומרים למלנה: 'בטל כל שטר שיש לך קדם זמן זה, ואחר כך תשביעוהו הסת, או התרם תרם סתם, ולך ובקש עד שתמצא השטר'.

הלכות מלנה ולנה פירק טו

א. המלנה את חבירו בעדים, ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים' - בין שאמר לו בשעת הלואה, בין שאמר לו אחר שהלואה - הרי זה צריך לפרעו בעדים, מפני התנאי. טען

שטען עליו שפרעו, ורבותי הורו שלא ישבע המלנה, אלא אם כן טען עליו הלנה שפרעו בלבד, שהרי הודה בשטר, ולפרעון הוא עומד; אבל כל אלו הטענות, לא כל הימנו לבטל שטר מקים, אלא ישלם, ואחר כך יטען על המלנה כמה שירצה - אם יודה, יחזיר לו, ואם כפר, ישבע הסת. ולנה דעתי נוטה.

ד. המוציא שטר חוב על חבירו - מלנה אומר: 'לא נפרעתי פלוס', ולנה אומר: 'פרעתי מחצה', והעדים מעידים שפרעו פלו - נשבע הלנה ונותן מחצה, שהרי הודה במקצת; ואינו כמשיב אבדה, מפני שאימת השטר עליו. ואין המלנה גובה המחצה אלא מבני החורין, שהרי הלקוחות אומרים: 'אנו על העדים נסמך, והרי בטלו שטר זה'.

ה. הוציא עליו שטר חוב שאינו יכול לקימו, ואמר הלנה: 'אמת שאני כתבתי שטר זה, אבל פרעתי', או 'אמנה הוא', או 'כתבתי ללוות בו ועדין לא לויתי', וכל פיוצא בזה - הואיל ואם רצה, אומר: 'לא היו דברים מעולם', והרי מפיו נתקים - הרי זה נאמן, וישבע הסת ויפטר. ואם קימו המלנה אחר כך בבית דין, הרי הוא כשאר שטרות.

ו. הוציא עליו שטר מקים, ואמר הלנה: 'שטר מזיף הוא, ומעולם לא כתבתי', או 'שטר אמנה הוא', ואמר המלנה: 'כן הדברים, אבל שטר כשר היה לי עליו ואבד' - אף על פי שהמלנה, הוא ששבר את שטרו, ואלו רצה, אומר: 'אינו מזיף', שהרי נתקים בבית דין - אינו גובה בו פלוס, אלא נשבע הלנה הסת ונפטר; שהרי זה השטר כתרש הוא חשוב.

ז. שטר שלנה בו ופרעו - אינו חוזר ולנה בו, שכבר נמחל שעבודו ונעשה כתרש.

ח. המוציא שטר חוב מקים על חבירו, ואמר לו הלנה: 'והלא פרעתיך', ואמר לו המלנה: 'כן היה, אבל חזרתי והחזרתי לך המעות, והלויתי אותך פעם שניה' - הרי בטל השטר; ששטר שנופרע, הרי הוא כתרש. אבל אם אמר לו: 'החזרתי לך המעות, מפני שלא היה טובות, עד שתחליפם' - לא בטל השטר, ועדין שעבודו קים.

ט. הוציא עליו שטר מקים שיש לו עליו מנה, ואמר לו: 'והלא פרעתיך בפני פלוני ופלוני', ובאו אלו והעידו שפרעו, אבל לא הזכיר לו השטר, ואמר לו המלנה: 'כן הוא שפרעתי, אבל חוב אחר פרעתי שהיה לי אצלך' - הרי בטל השטר. כמה דברים אמורים? בשהעידו שנתן לו בתורת פרעון. אבל אם ראוהו נותן לו מעות, ולא ידעו אם נתן בתורת פרעון, או בתורת פקדון, או בתורת מתנה - אם אמר בעל השטר: 'לא היו דברים מעולם' - הרי זה החזוק בפרן, ובטל השטר. ואם אמר: 'פרעון של חוב אחר היה' - הרי זה נאמן, ונשבע ונוטל מה שבשטר; שהרי לא פרעו בעדים, ומתוך שיכול לומר 'מתנה נתנם לי', נאמן לומר 'פרעון של חוב אחר הם'. אומר לו הלנה: 'והלא שטר חוב זה, דמי שור שלקחתי ממך הוא, ואתה גבית את דמי בשרו', ואמר לו בעל השטר: 'כן, אני גביתי דמיו מחוב אחר שהיה לי אצלך' - הואיל והודה מעצמו שדמי השור הוא החוב,

בפניהם, שהשנים כמאה. אבל אם אמר לו: 'הרי אתה נאמן עלי לשלשה' - האיל וירד למנן - אם פרעו בפני ארבעה, הרי זה פרוע. זה שהאמין המלוה כשני עדים, מה תהיה תקנתו כשיפרע? יקרע השטר, או יעיד זה המלוה על עצמו שבטל כל שטר שיש לו על פלוני, או יעיד על עצמו שלא בפני הלוה שקבל כל חוב שיש לו אצל פלוני.

ה. הרי שפרעו, וטען המלוה שלא נפרע, וחזר ופרעו פעם שניה מפני התנאי - הרי הלוה חוזר ותובע את המלוה בדין, ואומר לו: 'כף וכף אתה חיב לי, מפני שפרעתיו שמי פעמים': אם הודה, ישלם; ואם כפר, ישבע שבועת הסת על כף שלא פרעו אלא פעם אחת. וכן כל פיוצא כזה.

ו. התנה הלוה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר 'פרעתי' - אינו גובה בשטר זה, לא מן הירושלמי ולא מן הלוקח. ואפלו אמר לזה 'לא פרעתי' - אין המלוה טורף בשטר זה מן הלוקחות; שמא יעשו קנוניא על נכסיו של זה. טען הלוה בשטר זה ואמר: 'פרעתיך מקצתו', והמלוה אומר: 'לא פרעת כלום' - משלם המקצת שהודה בו, ונשבע שבועת הסת, שהרי האמינו. ואם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שבועת הסת, אינו נשבע.

ז. התנה המלוה שיהיה גובה בלא שבועה, הרי זה גובה ממנו בלא שבועה. אבל אם בא לגבות מירושיו, ישבע ואחר כך יגבה; ואם התנה שיגבה אף מן הירושלמי בלא שבועה, גובה בלא שבועה. וכן אם התנה שיגבה מן העדית - גובה מן העדית אף מן הירושלמי, שכל תנאי שבממון קיים. בא לגבות מן הלוקח - לא יטרף אלא בשבועה, שאין זה מתנה לאבד ממון חבירו.

יום חמישי

הלכות מלוה ולוה פרק טז

א. החוב באחריות הלוה, עד שיפרענו ליד המלוה או ליד שלוחו. אמר לו המלוה: 'זרק לי חובי והפטר', וזרקו לו ואבד או נשרף קדם שיגיע ליד המלוה - פטור. אמר לו: 'זרק לי חובי בתורת גטין' - היו המעות קרובין ללוה, הרי הן עדין באחריותו; היו קרוב למלוה, נפטר הלוה. מחצה על מחצה - אם אבדו משם או נגנבו, משלם הלוה מחצה. ב. הנה ראובן חיב לשמעון מנה, ואמר ללוי: 'הולף לשמעון מנה זה שאני חיב לו' - אם בא לחזר, אינו חוזר; והוא חיב באחריותו, עד שיגיע המנה לשמעון. החזיר לוי את המנה לראובן - שניהם חיבין באחריותו, עד שיגיע ליד שמעון כל חובו.

ג. ראובן שהיה חיב לשמעון מנה, ואמר שמעון לראובן: 'מנה שיש לי בידך, תנהו ללוי', והיו שלשתן עומדין, וקבל לוי, ונמצא ראובן עני, ואין לו מה שיגבה ממנו - הרי לוי חוזר בחובו על שמעון, שנה הטעוהו. ואם ידע לוי שהוא עני, או שהיה עשיר באותה שעה והעני - אינו יכול לחזר בו, שהרי קבל. טען לוי שהיה ראובן עני, והטעוהו, ושמעון אומר: 'עשיר היה, והעני' - יראה לי שעל שמעון להביא ראיה, ואחר כך יפטר מחוב לוי; לא יהיה אלא שובר בידו

הלוה ואמר לו: 'וכן עשיתי, ופרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להם למדינת הים', או 'מתו' - הרי זה נאמן, ונשבע שבועת הסת שפרעו, ונפטר. וכן אם אמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני תלמידי חכמים', או 'בפני רופאים', ואמר לו: 'בפניהם פרעתיך, ואותן העדים שפרעתיך בפניהם מתו', או 'הלכו להן למדינת הים' - הרי זה נאמן, ונשבע שבועת הסת ונפטר. אבל אם אמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני', ואמר לו: 'פרעתיך בפני אחרים, ומתו' או 'הלכו למדינת הים' - אינו נאמן; שמפני טענה זו התנה עליו ואמר לו: 'אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון' שהם עומדין עמו, כדי שלא ידחה אותו ויאמר 'בפני אחרים פרעתי, והלכו להם'.

ב. יש גסחאות מן התלמוד שכתוב בהן, שהאומר לחבירו 'אל תפרעני אלא בעדים', ואמר לו 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני, והלכו להן למדינת הים' - אינו נאמן. וטעות סופרים היא; ולפיכך טעו המורים, על פי אותן הספרים. וכבר תקרתי על הגסחאות הישנות, ומצאתי בהן שהוא נאמן. והגיע לידי במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על הגוילים, כמו שהיו כותבין קדם לזמן זה בקרוב מחמש מאות שנה, ושתי גסחאות מצאתי מן הגוילים בהלכה זו, ובשניהם כתוב: 'ואם אמר 'פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים', נאמן'. ומפני טעות זו שארצה למקצת הספרים, הורו מקצת גאונים, שאם אמר לו 'אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני', ופרעו בפני אחרים - שאינו נאמן. אף על פי שהביא העדים שפרעו בפניהם. וגם זו טעות גדולה. והדין האמת, שאם באו עדים שפרעו בפניהם - נפטר, ואין פאן מקום חשש. גם ההוראה הזאת, על פי ספריהם שכתוב בהן באותו שאמר לחבירו 'פרעני בפני עדים שישנו הלכות', 'והלף ופרעו בפני עדים', וזו טעות סופרים היא. ומצאתי בגוילים כתוב, 'אזל פרעיה ביניה לבין דיליה'. אף על פי שהספרים המגהיין כמו שאמרנו, כף יראאה מדין התלמוד. ועוד, דברים של דעת הן; וכי מה הנה לו לעשות - אמר לו: 'אל תפרעני אלא בעדים', פרעו בעדים; וכי יש לו לאסור את העדים בבית הסהר כל ימיהם, שלא ילכו? ועוד, אם מתו, מה יעשה? נמצא זה פורע פעם אחר פעם לעולם, עד שיקביא עדים. אם בן הוא, נעשת עדות זו בשטר, ונמצא זה, פינן שאמר לו 'אל תפרעני אלא בעדים', נעשת מלוה בשטר; ואין מי שעלה זה על לבו. אבל ודאי אם אמר לו 'בפני פלוני ופלוני' - הוא הפסיד על עצמו, שפרע בפני אחרים והלכו להן; אבל אם באו והעידו שפרעו, אין פאן בית מחוש. וכנה ראוי לדון ולהורות.

ג. התנה המלוה על הלוה, שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא פרעו - הרי זה נוטל בלא שבועה, אף על פי שטען שפרעו. ואם הביא עדים שפרעו, אינו נוטל כלום.

ד. התנה עליו שיהיה המלוה נאמן כשני עדים - אף על פי שהביא עדים שפרעו, הרי זה גובה ממנו בלא שבועה, שחרי האמינו כשני עדים; ואפלו הביא מאה עדים שפרעו

ומתחת ידי המלנה או מתחת ידי יורשיו יצא - אין השובר כלום.

י. נמצא השטר בין שטרות פרועין - הרי זה פרוע, ואף על פי שאין עדים על הכתב הנמצא. וכן אם נמצא כתוב בגופו של שטר, בין מלפניו בין מאחוריו ואפלו בקצתו, ששטר זה פרוע או נפרע ממנו כך וכך - עושין על פי הכתב, אף על פי שאין על הכתב עדים, ואף על פי שיש צא מתחת ידי המלנה; שאלו לא נפרע, לא היה כותב על השטר.

יא. המוצא שטר בין שטרותיו, ואין ידוע מה טיבו - יהיה מנח עד שיבוא אליהו.

יב. האומר לבניו: 'שטר בין שטרותי פרוע, ואיני יודע איזה הוא' - שטרותיו כלן פרועין; נמצא לאחד שם שנים, הגדול פרוע והקטן אינו פרוע. אמר לחברו: 'שטר יש לך בדי פרוע' - הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע; 'חוב לך בדי פרוע' - כל שטרות שיש לו עליו, כלן פרועין.

הלכות מלוה ולוה פרק יז

א. מלוה שמת, ובא היורש לתבע את הלנה בשטר שעליו, ואמר: 'פרעתי את אביך', והיורש אומר: 'איני יודע' - אומרין לו: 'עמד ושלם לו'. אמר: 'ישבע לי' - הרי זה נשבע בנקיטת חפץ, 'שלא פקדנו אבא על ידי אחר, ושלא אמר לנו אבא כפיו, ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע', וגובה.

ב. מת הלנה אחר שמת המלוה, ובא היורש להפרע מן היורש - לא יפרע אלא בשבועה; ואומר לו תחלה: 'השבע שלא פקדנו אבא, ושלא אמר לנו אבא, ולא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע'. ואפלו היה היורש קטן המטל בעריסה כשמת מורישו - הרי זה נשבע ונוטל. ואם צוה המלוה בשעת מיתתו ששטר זה אינו פרוע - יפרע היורש בלא שבועה, אפלו מן היורש.

ג. מת הלנה תחלה, ואחר כך מת המלוה - אין יורשי מלוה נוטלין מירשי לוה כלום; שבשעה שמת הלנה, נתחייב המלוה להשבע ואחר כך נטל, כמו שבאנו; וכבר מת, ואין אדם מוריש שבועה לבניו, שאינן יכולין להשבע שלא נפרע אביהן כלום. ואם עבר הדין והשביע יורשי מלוה, וגבו את חובן - אין מוציאינן מידן. לפיכך, שטר חוב של יתומים הנכאים להפרע מן היורשים שמת אביהן הלנה תחלה - אין קורעין אותו, ואין מגבין בו; אין גובין בו, שאין אדם מוריש שבועה לבניו כמו שבאנו; ואין קורעין אותו, שמא יבוא דין שידון בו ויוציא בו.

ד. אפלו היה שם ערב, ומת הלנה תחלה - לא יפרעו יורשי המלוה מן הערב; שאם תאמר יפרעו מן הערב, הרי הערב חוזר ונפרע מירשי לוה.

ה. אין דנין מדין זה לכל הדומה לו; אלא הרי הפוגם את שטריו ומת - אף על פי שאינו גובה אלא בשבועה, הרי בניו נשבעין 'שלא פקדנו אבא, ולא צונו אבא, ולא מצינו בין שטרותיו של אבא שכל השטר הזה פרוע'; וגובין את שאר

- אומרין לו: 'קיים שוברך, והפטר'.

ד. כבר באנו בהלכות מקח וממכר, שראובן שלא היה לו אצל שמעון כלום, והיה ראובן חייב ללוי מנה והמתהו אצל שמעון - אף על פי שהמתהו במעמד שלשמן, לא קנה. ואם רצה שמעון שלא יתן, לא יתן; ואם נתן - חוזר וגובה מראובן, שהרי על פיו נתן. וכן אם רצה לוי לחזור בו, ולומר: 'איני רוצה לגבות משמעון' - חוזר וגובה חובו מראובן; ואף על פי שנפרע מקצת משמעון, חוזר וגובה השאר מראובן.

ה. חנוני שהיה נותן לבעל הבית מן החנות כל מה שירצה בתורת הלואה, ומקיפו עד שיתקבץ הכל ופורע לו, ואמר לו בעל הבית: 'תן לפועלי סלע', או 'לבעל חובי מנה שיש לו אצלי, ואני אתן לך', והרי החנוני אומר 'נתתי', והפועל או בעל חוב אומר 'לא לקחתי' - הרי הפועל או בעל חוב נשבע, ונוטל מבעל הבית חובו; וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה ששצן שנתן, שהרי הוא אמר לו לתן. והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני נשבע במעמד הפועל או בעל חוב, כדי שיפלומו זה מזה. וכן כל פיצא בזה. ושבועה זו תקנת חכמים היא בנקיטת חפץ, מפני שבאין שניהן לטל. לפיכך, אם מת החנוני, נוטל בעל חוב שלא בשבועה; וכן אם מת הפועל או בעל חוב, נוטל החנוני שלא בשבועה; שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, ואינו משלם אלא תשלום אחד.

ו. החנוני אומר: 'אתה אמרת לתן לזה', או 'צוית לי ואמרת אם יבוא פלוני תן לו', ובעל הבית אומר: 'לא אמרתי לך' - הרי בעל הבית נשבע הסת ונפטר, והחנוני עושה דין עם זה שנתן לו. וכן אם אמר החנוני לבעל הבית המקיפו: 'כתוב בפנקסי שיש לי אצלך מנה', ובעל הבית אומר: 'איני יודע' - נשבע בעל הבית הסת שאינו יודע, ונפטר, כדין כל טוען על חברו לכל דבר; ואין בזה תקנת חכמים.

ז. ראובן שהוציא שטר חוב שיש ללוי על שמעון, וטען ש'לוי נתנו לו בכתיבה ומסירה, ואבד השטר שהקנהו בו, או שטען שהקנהו לו על גב הקרקע - הרי זה גובה אותו משמעון, הואיל ויצא מתחת ידו. טען שמעון שפרע ללוי, ואמר 'ישבע לי' - ישבע לו, ואחר כך יגבה ראובן. הודה לו שפרע, ושלם לוי לראובן. טען לוי שלא מכר ולא נתן שטר זה - נשבע הסת ונפטר.

ח. שטר שהיה ביד שלישי, והוציאו מתחת ידו בבית דין, ואמר 'פרוע הוא' - נאמן, אף על פי שהשטר מקים; שאלו רצה, היה שורפו או קורעו. וכן אם מת השלישי, ונמצא כתב יוצא מתחת ידי השלישי ששטר זה המנח אצלו פרוע - הרי זה פרוע, אף על פי שאין עדים על הכתב. אבל כתב שיצא מתחת ידי המלוה ששטר פלוני פרוע - אפלו היה בכתב ידי המלוה, אינו אלא כמשחק.

ט. היו עדים על הכתב - אם היו מקימין, הרי השטר פרוע. ואם אין עליו קיום, ישאלו העדים הוחתמין על זה השובר: אם לא ידעו, או שאין העדים מצויין - הואיל

השטר, בין מן הלנה בין מיורשיו.

ו. יורש שבא לגבות מן היורש, ואמר יורשי לזה: 'אמר לנו אבא, לא ליתתי חוב זה' - הרי יורשי המלוה גובין שלא בשבועה; שכל האומר 'לא ליתתי', כאומר 'לא פרעתי'. וכן מלוה שבא להפרע מיורשי לזה, ואמר: 'אמר לנו אבא, לא ליתתי חוב זה' - הרי זה גובהו בלא שבועה, ואפלו האמינו בשטר כל זמן שיאמר 'פרעתי'; שכל האומר 'לא ליתתי', כאומר 'לא פרעתי'.

ז. יורש שבא להפרע מן הלנה בשטר שיש בו נאמנות ללנה כל זמן שיאמר 'פרעתי' - הרי הלנה נשבע הסת שפרעו לשטר זה ונפטר, אף על פי שלא כתב לו 'והרי אתה נאמן על יורשי'; שעקר השטר, על תנאי זה הנה. אם התנה עליו שיהיה נאמן בלא שום שבועה - אינו נשבע אפלו ליורשי מלוה.

ח. יורש קטן שהנה שטר חוב לאביו, ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו - אין קורעין את השטר, ואין מגבין בו עד שיגדלו היתומים; שמא שובר מזיף הוא, ולפיכך לא הוציאו הלנה בחיי האב.

ט. המוציא שטר חוב על חברו, והיה כתוב בכבל, מגבהו ממעות בכל; היה כתוב בארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל - מה שאין בן בכתבה. לא היה בשטר שם מקום, והוציאו בכבל - גובהו בו ממעות בכל; הוציאו בארץ ישראל, גובהו בו ממעות ארץ ישראל. בא לגבות בו ממעות המקום שהוציא בו השטר, וטען הלנה שהמעות שאני חייב לו מכסף שהוא פחות מזה המטבע - ישבע המלוה ויטל. היה בו כסף סתם - מה שירצה לזה, יגבהו. מכאן אתה למד, ששטר שאין בו שם מקום שנקתב בו, כשר לכל דבר. והוא הדין לשטר שאין בו זמן כלל, שהוא כשר, אף על פי שעדות זו אין אתה יכול להזמנה. אין מדקדקין בדיני ממונות בדרישה וחקירה, כמו שיתבאר, כדי שלא תנעל דלת בפני לזין. ולפיכך, שטרי חוב המאחרין כשרין, אף על פי שאין יכול להזמן, כמו שיתבאר במקומו.

הלכות מלוה ולוה פרק יח

א. המלוה את חברו סתם, הרי כל נכסיו אתראין וערכאין לחוב זה. לפיכך, כשיבוא לגבות, תובע את בעל חובו תחלה: אם מצא עמו נכסים, בין מטלטלין בין קרקעות - גובה מהן ברצון הלנה; ואם לא נתן הלנה מדעתו, מגבין אותו בית דין. לא הספיק לו כל הנמצא כנגד שטר חובו - הרי זה גובה מפל הקרקעות שהיו ללנה, אף על פי שהן עתה מכורין לאחרים או נתונים במתנה; הואיל ומכר הלנה או נתן אחר שנשתעבד בחוב זה, הרי זה מוציא מיד הלקוחות או מיד בעלי המתנות; וזה הוא הנקרא 'טורף'. במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלונה. אבל נכסים הבאין לו לאחר שלונה - לא נשתעבדו לבעל חוב, ואינו טורף. ואם התנה עליו שכל נכסים שיקנה יהיו משעבדין להפרע מהן, וקנה אחר שלונה ומכר או נתן - הרי בעל חוב טורף מהן.

ב. אין כל הדברים האלו אמורין, אלא בקרקע. אבל המטלטלין, אין עליהן אחריות; אפלו מטלטלין שהיו לו בעת שלונה, שמכרן לשעתו - אין בעל חוב טורף אותן. הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב הקרקע שיש לו, להיותו נפרע מן הכל - הרי זה טורף מאותן המטלטלין; והוא שיקתב לו בשטר חובו: 'שהקנתי לך מטלטלין שיש לי על גב הקרקע שיש לי, שלא כאסמכתא, ושלא כטפסי השטרות'. וכן אם כתב לו: 'שכל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הן משעבדים לך להפרע מהן, והמטלטלין קנויין לך על גב הקרקעות להפרע מהן, שלא כאסמכתא, ושלא כטפסי השטרות' - הרי זה טורף אף מן המטלטלין שקנה הלנה לאחר שלונה; שכל תנאי שבממון קיים.

ג. עשה שדהו היפותיקי לבעל חובו, או לאשה בכתבתה, והוא שיקתב להן: 'מכאן תגבו', ושטפה נהר - הרי זה גובה משאר נכסים, וטורף אותן; ואם התנה עמו שלא יהיה לו פרעון אלא מזו, אינו גובה משאר נכסים. וכן אם לזה ממנו, ופרש שאין לו עליו אחריות - הרי זה אינו גובה מן המשעבדין לעולם.

ד. העושה שדהו היפותיקי לבעל חוב או לאשה בכתבתה, ומכרה - הרי זו מכורה; וכשיבוא בעל חוב לגבות - אם לא ימצא נכסים בני חורין, יטרף אותה. במה דברים אמורים? בשמכרה לשעתה; אבל מכרה ממכר עולם, אינה מכורה.

ה. עשה עבדו היפותיקי ומכרו - הרי בעל חוב גובה ממנו, מפני שיש לו קול. עשה שורו היפותיקי ומכרו, אין בעל חוב גובה ממנו; וכן שאר המטלטלין, מפני שאין להן קול.

ו. עבד שעשהו רבו היפותיקי, ושחררו - אף על פי שקתב לו: 'לא יהיה לך פרעון אלא מזה', יצא לחרות; וכן אם הקדישו; שהחמץ והשחרור וההקדש מפקיעין מיד השעבוד; והרי בעל חוב חוזר וגובה חובו מן הלנה, וכותב עליו שטר בחובו, וטורף מזמן זה השטר. ולמה הוא חייב לשלם? מפני שגורם לאבד ממון חברו, וכל הגורם להזיק - משלם, כמו שבארנו במקומו. וכופין את רבו השני לשחררו, מפני תקון העולם, שלא ימצאנו בשוק, ויאמר לו: 'עבדי אתה'.

ז. המקדיש נכסיו - אין בעל חוב יכול לטרף מן ההקדש, שההקדש מפקיע השעבוד. וכשפורין הקרקע מיד ההקדש, אומדין במה אדם רוצה לתן בשדה זו, על מנת שיתן לבעל חוב את חובו, ולאשה כתבתה; לפי ששקשפתדה ותצא לחלין ביד הלוקח - יבוא בעל חוב ויטרף אותה, או האשה בכתבתה, כמו שבארנו בערכין.

ח. בעל חוב שבא לטרף - אם יש מעות ללוקח, יכול לסלקו ולתן לו דמי מה שהוא טורף; וחוזר הלוקח, ותובע למוכר. ואם עשה אותה היפותיקי, אינו יכול לסלקו בדימים. ט. ראוהו שהיה חייב לשמעון מאתים זוז, והיה לו שתי שדות, ומכר אחת מהן ללוי במנה, וחזר ומכר לו השנייה

במנה, וכא שמעון וטרף האחת במנה, וחזר לטרף השנייה במנה הנשאר לו, והביא לוי מאתים ואמר לו: 'אם תרצה להיות השדה שטרפת שומה לך בכל המאמים שיש לך, הרי מוטב; ואם לאו, הילך מאתים של חובך והסתלק' - הדין עם לוי. רצה שמעון, ועמד בה - אף על פי שקבלה במאמים, אין לוי חוזר ותובע ראובן אלא במנה.

י. מת ראובן, והניח שדה אחת שנה מאה, וכא שמעון וטרפה, ונתנו לו היתומים מאה מן המטלטלין שהניח אביהם וסלקוהו - הרי זה חוזר, וטרף אותה בשאר חובו; שמא שנתנו לו - מצנה עשו, שמצנה על היתומים לפרע חוב אביהן. ואם אמרו לו: 'אלו המאה דמי השדה שטרפת', אינו יכול לחזר ולטרף אותה פעם אחרת בשאר חובו.

יום שישי

הלכות מלוה ולוה פרק יט

א. קשיורדין בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן, לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו. ודין תורה, שיגבה בעל חוב מן הזבורית, שנאמר: "בחוץ תעמד, והאיש אשר אתה נשה בו יוציא" וגו' - מה דרכו של אדם להוציא? פחות שבכליו. אבל תקנו חכמים בבינונית, כדי שלא תנעל דלת בפני לוי. במה דברים אמורים? בכא להפרע מן הלוה עצמו. אבל הכא להפרע מן הירושין, בין קטנים בין גדולים - לא יפרע אלא מן הזבורית.

ב. אין נפרעים מנכסים משעבדין, במקום שיש נכסים בני חורין; ואפלו היו בני חורין זבורית, והמשעבדין בינונית או עדיית, בין שמכרן בין שנתנו. נשתדפו בני חורין, הרי זה טורף מן המשעבדין; שפיון שגשחתו, כאלו אינו.

ג. ראובן שמכר כל שדותיו לשמעון, והלך שמעון ומכר שדה אחת מהן ללוי, וכא בעל חוב של ראובן לטרף - רצה מזה, גובה; רצה מזה, גובה. במה דברים אמורים? בשלקח לוי בינונית. אבל אם לקח עדיית או זבורית - אינו טורף מלוי; שהרי זה אומר לו: 'מפני זה טרחתי ולקחתי שדה שאין דינך לגבות ממנה'. וכן אם לקח לוי בינונית, והניח אצל שמעון בינונית כמו הבינונית שלקח - אינו טורף מלוי, שהרי זה אומר לו: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו'.

ד. פכר בארנו, שהנזקין שמין להן בעדיית, ובעל חוב בבינונית, וכתבת אשה בזבורית. היו לו עדיית וזבורית - נזקין בעדיית, ובעל חוב וכתבת אשה בזבורית. היו לו עדיית ובינונית - נזקין בעדיית, ובעל חוב וכתבת אשה בבינונית. היו לו בינונית וזבורית בלבד - נזקין ובעל חוב בבינונית, וכתבת אשה בזבורית.

ה. מכרן לשלשה בני אדם בבת אחת - בלן נכנסו תחת הבעלים, והנזקין טורפין מן העדיית, ובעל חוב טורף מן הבינונית, וכתבת אשה טורפת מן הזבורית. מכרן לזה אחר זה, בלן טורפין מן האחרון; לא הספיק, טורפין השאר משלפניו; לא הספיק, טורפין השאר משלפני פניו - אפלו היה האחרון הוא שלקח הזבורית, שהרי הלוקח הקודם

אומר לטורף: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו'. ו. מכרן לאחד זו אחר זו, הרי זה הלוקח נכנס תחת הבעלים. במה דברים אמורים? שלקח עדיית באחרונה. אבל לקח זבורית באחרונה - בלן גובין מן הזבורית, שהרי אומר לטורף: 'כשיבוא לגבות מן השדה שלקח תחלה, הרי הנחתי לך מקום לגבות ממנו'. ולמה אינו אומר לו הטורף כן, אם לקח עדיית באחרונה, ותגבה האשה ובעל חוב מן העדיית שלקח באחרונה? שזו תקנה היא ללוקח, והרי אומר להן: 'אי אפשי בתקנה זו, אלא כל אחד מהם יגבה מן הראוי לו'.

ז. מכרן לאחד זו אחר זו, ומכר לו עדיית באחרונה, וחזר הלוקח ומכר זבורית ובינונית, ושיר עדיית לפניו - בלן גובין מן העדיית, שהרי אין לו במה ידחה אותן. מכר עדיית, והניח בינונית וזבורית - הנזקין טורפין מן העדיית שביד לוקח השני, ובעל חוב וכתבת אשה גובין מבינונית וזבורית ששיר לפניו.

ח. מי שלנה מאחד, ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים, וכתב בעל חוב ללוקח שני: 'דין ודברים אין לי עמך', וקנו מידו - אינו יכול לטרף מלוקח ראשון; שהרי אומר לו: 'הנחתי לך מקום לגבות ממנו אצל בעל חובך, והן הנכסים שקנה לוקח שני אחרי, ואתה הפסדת על עצמך, שהרי סלקת עצמך מהן'. והוא הדין לאשה בכתבתה, אם כתבה לשני - אבדה כתבתה, ואינה יכולה לטרף. אבל אם כתבו לראשון, טורפין מן השני. מכר הלוה שדה ללוקח, ומכר אחריה שדה שניה ללוקח שני, וכתב המלוה ללוקח שני: 'דין ודברים אין לי עמך', וקנו מידו - הרי בעל חוב טורף מלוקח ראשון שדה ראשונה; ולוקח ראשון טורף מלוקח שני שדה שניה, שהרי קנה אחרי; ולוקח שני טורף אותה מבעל החוב, שהרי כתב לו; ולוקח ראשון חוזר וטורף משני; וחזרין חלילה, עד שיעשו פשרה ביניהן. וכן האשה בכתבתה. והוא שהנה החוב כנגד שתי השדות.

הלכות מלוה ולוה פרק כ

א. מי שיש עליו חובות הרבה - כל שקדם חובו, גובה תחלה, בין מן הלנה עצמו, בין מן הלוקחות. ואם קדם האחרון ונכה - מוציאם מידו; שכל שקדם חובו, זכה. במה דברים אמורים? בקרקעות שהיו לו בעת שלוה. אבל הקרקעות שקנה אחר שלנה מבעלי חובות הרבה - אף על פי שכתב לכל אחד מהן: 'מה שאני עתיד לקנות משעבד לך' - אין בהן דין קדימה, אלא יד בלן שנה; וכל שקדם ונכה - זכה, אף על פי שהוא אחרון.

ב. לוה וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', ואחר כך קנה שדה, וחזר ולוה מאחר - הרי השדה משעבדת לראשון, והוא קודם לגבות. וכן אפלו היו מאה. אין דין קדימה במטלטלין, אלא כל שגבה מהן - זכה, אף על פי שהוא אחרון. קדם אחד משאר אדם, ותפש מן המטלטלין של זה, כדי לזכות בהן לאחד מבעלי חובות - לא זכה; שכל התופש לבעל חוב במקום שיש עליו חוב לאחרים,

חוב על שמעון מאתים, ומכר שמעון ללוי שדה במנה, והוציא עליה לוי הוצאות, והשביחה ויהי היא שנה מאתים - כשיבוא ראובן לטרף את לוי, טורף ממנה במאה ותמשים: מאה של דמי המקח, ותמשים של חצי השבח. ואם השביחה מחמת עצמה, כגון שהוקרה בדימים או עלו בה אילנות - גובה את פלה. הורו גאונים גדולים ותכמים ואמרו: לא יהיה הלוקח רע כח מיורד לשדה חבירו שלא ברשות, ששמין לו, וידו על התחתונה. לפיכך, אם השביח הלוקח במאה והוציא תמשים - נוטל כל ההוצאה, וחצי השבח היתר על ההוצאה, והחצי עם הקרן הוא שטורף בעל חוב; ודברים של טעם הם, וכך ראוי לדון. וחוזר הלוקח וגובה הקרן מנכסי שמעון, אף מן המשעבדין שמכר או נתן מאחר זמן שמכר בו ללוי. אכל השבח שטרף ממנו בעל חוב, בין חציו בין פלו - אין לוי גובהו אלא מנכסים בני חורין של שמעון; שתקנת עולם היא, שלא יגבה השבח ולא הפרות שאכל הגולן ולא מזון האשה והבנות מנכסים משעבדין, שאלי דברים שאין להן קצבה. ומקלי קצבה, שלא תטרף אשה מן השבח כתבתה. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח בלבד, הבא מחמת הוצאה? לפי שהשבח בא לאחר שלוח ראובן ולאחר שמכר ללוי, ונמצא ראובן ולוי כשני בעלי חובות לשמעון; והשבח מנכסים שבאו לו אחר שלוח משניהם, שהן חולקין באחד, כמו שבארנו. לפיכך, ראובן שלוח שמעון מנה, וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', וחזר ולנה מלוי מאתים, וכתב לו: 'שאני עתיד לקנות משעבד לך', וקנה אחר כך שדה, ומכרה ליהודה במאה ותמשים, והשביחה יהודה בהוצאתו, ויהי היא שנה שלש מאות - טורף שמעון ולוי הקרן, וחולקין אותו בשנה; ונמצא ביד זה חמשה ושבעים, וביד זה חמשה ושבעים. וחוזר שמעון ולוי ויהודה שלשפתן, וחולקין מאה ותמשים של שבח על הדרך שפרשנו; נמצא שמעון טורף מנה שלו משנה זו, ולוי טורף מאה ושלושים ושבעה ומחצה, ויהודה נוטל מן השבח שנים וששים ומחצה. וכנה הן חולקין, אפלו הן מאה.

ב. כל הפרות שאכל הלוקח, אינן נטרפין ממנו. אכל הפרות המחברין לקרקע - אף על פי שאינן צריכין לקרקע, כענבים שהגיעו להבצר - הרי בעל חוב גובה מהן, כמו שגובה מן השבח.

ג. מתנה ששכחה מחמת הוצאה, אין בעל חוב גובה משכחה כלום; אלא רואין כמה היתה שנה בשעת מתנה, וגובה. ואם שכחה מאליה, בעל חוב גובה את פלה. ואם קבל הנותן אחריות המתנה - הרי בעל חוב גובה ממנה את השבח, כדרך שגובה מן הלוקח. ולמה יטרף בעל חוב חצי השבח מן הלוקח, ולא יטרף ממקבל המתנה כלום? מפני שהמוכר כותב ללוקח בשטר מכירה: 'שאני מחיב לך בקרן, ובעמל שתעמל, ובשבח שתשביח, ועלי אחריות הכל', ורצה הלוקח וקבל דבר זה, שהרי הלוקח ירד על תנאי זה, שאם ילקח ממנו השבח, יחזר על המוכר; ואפלו לא כתב, כבר נודע שנה דין המוכר עם הלוקח. אכל המתנה, שאין

לא קנה. אכל אין עליו חוב לאחרים, קנה לו. וכן אם אמר לו הלנה: 'זכה בחפץ זה לפלוני', או 'תן זה' - זכה לו; ואין אחד מבעלי חובות יכולין לגבות מאלו המטלטלין, שכבר זכה בהן אחר.

ג. שטרות שזמנן בלן יום אחד, או שעה אחת במקום שפותבין שעות - כל שקדם מהן וגבה, בין קרקע בין מטלטלין - זכה.

ד. באו בלן ביחד לגבות, וכן בעלי חובות שכל אחד מהן קודם לזמן חברו שבאו לגבות מן המטלטלין, שהרי אין בהן דין קדימה, או שבאו לגבות מקרקע שקנה הלנה לאחר שלוח מן האחרון שבהן, ואין מנכסים כדי שיגבה כל אחד מהן את חובו - מחלקין ביניהן. ביצד חולקין? אם כשיתחלק הממון הנמצא על מנינם, יגיע לפחות שבהן כשעור חובו או פחות ממנו - חולקין לפי מנינם בשנה. ואם יגיע לפחות שבהן יותר על חובו - חולקין מכל הממון ביניהן כדי שיגיע לפחות שבהן כשעור חובו, וחוזרין הנשארים מבעלי חובות וחולקין היתר ביניהם כדרך הזאת. ביצד? הרי שלשה - חובו של זה מנה, ושל זה מאתים, ושל זה שבע מאות - אם היה כל הנמצא שם שלש מאות, נוטלין מאה מאה; וכן אם נמצא שם פחות משלש מאות, חולקין בשנה. נמצאו שם יתר על שלש מאות - חולקין שלש מאות בשנה, ויסתלק בעל המאה; ושאר הממון חולקין אותו השנים על אותה הדרך. ביצד? נמצאו שם חמש מאות או פחות - חולקין שלש מאות בשנה, ויסתלק השנה, ויחזרין וחולקין המאיתים או הפחות בשנה בין השנים, ויסתלק השני. נמצאו שם שש מאות - חולקין שלש מאות בשנה, ויסתלק בעל המנה; וחוזרין וחולקין המאיתים בין השנים בשנה, ויסתלק בעל המאיתים; ונותנין המאה הנשארת לבעל השבע מאות, ונמצא בידו שלש מאות בלבד. ועל דרך זו חולקין, אפלו הם מאה, כשיבואו לגבות באחת. ויש מן הגאונים שהורה שחולקין לפי ממונם.

ה. ראובן ושמעון, לכל אחד משניהם שטר חוב על לוי - ראובן שטרם בחמשה בניסן, ושמעון שטרם בניסן סתם, ויהי יש ללוי שדה שאינה כדי חוב של שניהם - מורידין לתוכה ראובן, שמא שטרם של שמעון בסוף ניסן היה. וכן אין שמעון יכול לטרף מאיר ואילף, שהרי הלוקח אומר לו: 'שמא באחד בניסן הוא זמנו של שטרך, ויהי שדה בת חורין ביד ראובן שתגבה אותה, ויבוא ראובן שהוא אחר זמנה, והוא שיש לו לטרף ממני'. לפיכך, אם כתבו הרשאה זה לזה, טורפין מאיר ואילף מכל צד. והוא הדין בראובן ושמעון שמכר להן לוי שדה אחת בשני שטרות, שטרם של זה בחמשה בניסן, ושטרם של זה בניסן סתם.

הלכות מלוה ולוה פרק כא

א. בעל חוב גובה את השבח שהשביח הלוקח - בין שהשביח מחמת הוצאה, בין ששכחו נכסים מאליהם; אלא שאם השביחו מאליהן, טורף כל השבח; ואם השביחו מחמת הוצאה, גובה חצי השבח. ביצד? ראובן שהיה לו

יש לה ראייה, יחזיר; ואם היה המלנה אלם, ושמה אינו יכול להחזיר מידו - מניחין על ידי שלישי.

ג. קבעו לו זמן להביא ראיה ולבטל השטר, והגיע הזמן ולא בא - ממתינין לו שני וחמישי ושני; לא בא - כותבין עליו פיתחא, ומשמתין אותו, וממתינין לו והוא בנדויו תשעים יום. שלשים ראשונים, שמה הוא טורח למכר; אחרונים, שמה מעות; אמצעיים, שמה הוא טורח למכר; אחרונים, שמה הלוקח ממנו טורח להביא מעות. שלמו התשעים יום, ולא בא - בית דין כותבין אדרכתא על נכסיו, ומתירין לו נדויו.

ד. אין כותבין אדרכתא על נכסיו, עד ששולחין ומודיעין לו; והוא שיהיה קרוב לבית דין מהלך שני ימים או פחות; יתר על זה, אין צריכין להודיעו. במה דברים אמורים? בשניהם כל התשעים יום נשט ואומר: 'עתה אבוא ואביא ראיה ובטל השטר'. אבל אם אמר: 'איני בא לבית דין' - מיד כותבין אדרכתא על נכסיו, בין על הקרקעות בין על המשולטין. וכן אם היה השטר על הפקדון - אין ממתינין לו תשעים יום, אלא כותבין אדרכתא על נכסיו מיד.

ה. זה שאמרנו שאם לא בא בסוף התשעים, כותבין אדרכתא על נכסיו - על הקרקעות. אבל המשולטין - אפלו אחר תשעים יום, כל זמן שהוא אומר 'עתה אביא ראיה ובטל השטר' - אין מורידין המלנה למשולטין; שמה יאכל אותם, ויביא זה ראיה ובטל השטר, ולא ימצא מה יטל; ואפלו היה למלנה קרקע, שמה תכסוף או תשתדף.

ו. כיצד כותבין האדרכתא? אם לנכסים בני חורין הורידוהו, הו אומרים: 'איש פלוני נתחייב לפלוני בדין כך וכך, ולא נתן לו מעצמו, וכתבנו לו אדרכתא זו על שדה פלונית שלו'. ואחר כך שמין לו שלשה מאותה השדה פנגד חובו, ומכריזין עליה כפי מה שיראו, עד שיפסקו המוסיפין. ומורידין אותו בחובו לחלק ששמו אותו; וקורעין שטר החוב, אם היה שם שטר. ואם לא היה לו נכסים בני חורין, כותבין האדרכתא כך: 'איש פלוני נתחייב לפלוני כך בשטר חוב שיש בידו, ולא נתן לו חובו, ולא מצאנו לו נכסים בני חורין, וכבר קרענוהו לשטר שהיה לו עליו, ונתנו רשות לפלוני לדרש ולחקר, ולהיות ידו נטויה על כל נכסים שימצאו לו, וכל קרקעות ששכר מזמן פלוני והלאה, יש לו להפרע ולגבות חובו מן הכל'.

ז. ואחר שכותבין אדרכתא זו, הולך המלנה ומחפש: אם מצא לו נכסים בני חורין, שמין לו מהן. מצא לו נכסים משעבדין מאחר זמן שטר, טורף מהן. וקורעין שטר האדרכתא, וכותבין לו שטר הטרפא.

ח. כיצד כותבין? 'איש פלוני בן פלוני זכה בדין לטרף בחוב שפלוני חייב לו שהוא כך וכך, משדה פלונית שלקחה פלוני בכך וכך מזמן פלוני; וכבר קרענו האדרכתא שהיתה בידו, והרשינוהו לטרף מהו בכך וכך'.

ט. ואחר שכותבין הטרפא לטורף, מורידין שלשה בקיאים לאותה השדה, ושמין לו ממנה כשעור חובו כפי מה שראוי לו מן הקרן, וחצי השבח, כמו שבארנו. ומכריזין עליה שלשים יום, כדרך שמכריזין על נכסי יתומים.

שם תנאי זה, אינו גובה משבח שהשביחה בהוצאתו כלום. ד. וכן יתומים שהשביחו הנכסים, אין בעל חוב גובה מן השבח כלום. אבל אם שכחו נכסים מאליהם, גובה את השבח בלו.

ה. בעל חוב שטרף בחובו מיד הלוקח מה שראוי לו מן הקרן וחצי השבח - רואין הנשאר מן הקרקע: אם יש בו תעלה ללוקח - כגון שנשאר לו בשדה בית תשעת קבין, וכגנה בית חצי קב - ישתתפו בה שניהן; ואם לא נשאר לו דבר שאלו יחלק יהיה שם כלו עליו - נותן לו בעל חוב את דמיו.

ו. היתה השדה היפותיקי, בעל חוב נוטל את פלה. ורואין חצי השבח הנשאר ללוקח: אם היה חצי השבח יתר על ההוצאה פלה - נוטל ההוצאה מבעל חוב, שהרי אומר לו בעל חוב: 'שדי היא שהשביחה'; והנשאר לו מן השבח, נוטל אותו מן המוכר. וכן אם היה חצי השבח פחות מן ההוצאה - אין לו מבעל חוב אלא דמי חצי השבח, וחוזר וגובה מן המוכר חצי השבח שנטרף בלבד.

ז. בעל חוב שבא לטרף מן היתומים - יתומים אומרים: 'אנו השבחנו, ובעל חוב אומר: 'שמה אביכם השביחו' - על היתומים להביא ראיה. הביאו ראיה שהם השביחו - שמין להם את השבח ואת ההוצאה, ונוטלין הפחות שבשניהם, ומעלה אותם בדמים. במה דברים אמורים? בשעשה שדה זו היפותיקי. אבל אם לא עשה היפותיקי - אם רצו היתומין לסלק בעל חוב בדמים, מסלקין; ואם רצו, נוטלין מן הקרקע שעור שבח שלהן.

שבת קודש

הלכות מלוה ולוה פרק כב

א. סדר גבית החוב כך הוא: כשביא המלוה שטרו לבית דין, ויתקנם - אומרין ללוה: 'שלם'. ואין יורדין לנכסיו תחלה, עד שיתבענו; ואם טעה הדין והוריד המלוה לנכסיו לזה קדם שיתבענו, מסלקין אותו. אמר הלוה: 'הריני משלם, קבעו לי זמן כדי שאלוה מאחר או אמשכן או אמכר ואביא המעות' - קובעין לו זמן שלשים יום; ואין מחיבין אותו לתן משכון, שאלו היה שם משולטין, מיד היה בית דין גובין מהן. ואם רצה המלוה להחרים על מי שיש לו מעות או משולטין, ומפליג אותו בדברים - הרי זה מחרים. ואין מחיבין את הלוה להביא ערב עד שיתן. שלמו השלשים יום, ולא הביא - בית דין כותבין אדרכתא על נכסיו. וכן אם אמר בתחלה כשתבעו, 'איני משלם' - כותבין אדרכתא על נכסיו מיד, ואין קובעין לו זמן. וכן אם אין שם שטר אלא מלוה על פה, או שהודה - כותבין אדרכתא על נכסים בני חורין שיש לו.

ב. טען ואמר: 'שטר זה שנתקנם בפניכם מזנף הוא, ואני אביא ראיה ובטלנו, ועדי במקום פלוני, והם פלוני ופלוני' - אם נראה לדינן שיש ממש בדבריו - קובעין לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להן שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דפי - אומרין לו: 'שלם, ואחר כך אם

ד. שטר שזמנו כתיב בשבת, או בעשרה בתשרי - שטר מאחר הוא, וכשר. ואין חוששין שמא מקדם הוא, ובאחד בשבת או באחד עשר בתשרי נכתב, אלא מעמידין את השטר על חזקתו; שהדבר ידוע הוא, שאין כותבין בשבת, ולפיכך אחרוהו.

ה. כותבין שטר ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; ואין כותבין למלוה, עד שיהיה הלוה עמו. במה דברים אמורים? בשטר שיש בו קנין; שהרי משעה שקנו מידו, נשתעבדו נכסיו. אבל שטר שאין בו קנין - אין כותבין אפלו ללוה, עד שיהיה המלוה עמו, ויתן השטר ביד המלוה בפנינו; שמא יכתב עתה ללוות ממנו בניסן, ולא ילוה ממנו עד תשרי, ונקמצא המלוה טורף בשטר זה מניסן שלא פדין, שהרי לא הגיע לידו עד תשרי.

ו. עדים שקנו מיד הלוה או המוכר וכיוצא בהן, ונתאחרה כתיבת השטר זמן מרבה - אם ידעו יום שקנו ממנו בו - כותבין בשטר זמן הקנין, ואף על פי שאינו זמן חתימתו, ואין צריכין לומר: ונתאחרה כתיבת ידנו עד יום פלוני. ואם לא ידעו יום שקנו בו - כותבין זמנו של שטר משעת הכתיבה. וכן מי שנומסרה להן העדות במדינה, וכתבו השטר במדינה אחרת - אין מזכירין בשטר שם מקום שנומסרה בו העדות, אלא מקום שכתבו בו חתימתו.

ז. שטרי מקח וממכר שלא נכתבו בזמן - אפלו המאחרין, פסולין; שהרי אפשר לטרף בהן שלא פדין. כיצד? כגון שחזר המוכר וקנה השדה מיד הלוקח קדם שיגיע זמן השטר המאחר, ויוציא השטר המאחר, ויאמר: 'חזרתי ולקחתיה פעם שניה ממך'; ונקמצא טורף שלא פדין. ולמה לא נחש בן לשטר חוב המאחר, שמא יפרענו קדם שיגיע זמנו ויכתב שובר, ויחזר ויוציא השטר המאחר, ויטרף בו שלא פדין? לפי שכל הכותב שטר מאחר, תקנתו שיכתב השובר סתם, שכל זמן שיצא השטר, ישבר אותו זה השובר. ואם לא עשה כן, וכתב השובר בזמן הפרעון - הוא הפסיד על נפשו.

ח. מי שמכר שדהו באנס ומסר מודעא, או שקדם ומכר או נתן לאחר קדם שימכר לאנס - הרי המעות של אנס אצל המוכר כמלוה על פה, ואינו טורף בשטר מכר שבירדו כלום; מפני שאין דין שטר זה שיכתב, ולא נכתב אלא מפני האנס. וכן כל פיוצא בזה.

ט. אפשר לטורף שיטרף בלא שטר, אלא בעדות על פה. כיצד? כגון שיש לו עדים שזאת הארץ גזולה מאביו - הרי יש לו להוציאה בעדים אלו, ואין פאן שטר. וכן אם העידו לו שנגמר הדין לאביו לטרף מנכסי פלוני בכך וכך מזמן פלוני, ומת אביו ועדין לא טרף - הרי הבן טורף בעדות זו. י. לפיכך, אין כותבין שני שטרי מכר על שדה אחת - שמא יעשה הלוקח קנוניא עם בעל חוב, ויטרף שלא פדין. כיצד? יבוא זה ויטרף שדה זו בעדות שהעידו לו מחמת אביו, ויחזר הלוקח ויטרף בשטר המכר שבירדו מן הלוקחות שלקחו אחריו, ויקרע שטר המכר שבירדו; ויחזר בקנוניא ויעמד בשדה שנטרפה ממנו, ויבוא הוא שטרפה בעצמו

י. ואחר כך משיביעין את הלוה שאין לו כלום, בתקנת גאונים, אם היה הלוה עמנו במדינה. ומשיביעין את הטורף בנקיטת חפץ, שלא נפרע חוב זה, ולא מחלו, ולא מכרו לאחר. ואחר כך מורידין אותו לנכסי הלוקח, בשומא שלו. וכותבין לו הורדה.

יא. כיצד כותבין? 'אחר ששמנו לפלוני בשומא שהיתה בידו, והכרזנו שלשים יום פראוי, והשבחנו את זה הטורף, ואת בעל חובו - הורדנוהו לשדה פלונית להיות משתמש בה, כדרך שמשתמש כל אדם בקנינו'.

יב. ומאימתי אוכל הטורף פרות שדה זו? משיפסקו ימי ההכרזה.

יג. כל אדרכתא שאין כתיב בה 'קרענוהו לשטר ההלואה', אינה אדרכתא; וכל טרפא שאין כתיב בה 'קרענוהו לאדרכתא', אינה טרפא; וכל שומא שאין כתיב בה 'קרענוהו לטרפא', אינה שומא.

יד. שלשה שירדו לשום - אחד אומר במנה ושנים אומרים במאתים, או אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה - בטל יחיד במעוטו. אחד אומר במנה ואחד אומר בשמונים ואחד אומר במאה ועשרים, נדון במאה; אחד אומר במאה ואחד אומר בתשעים ואחד אומר מאה ושלושים, נדון במאה ועשרה. ועל דרך זו שמין ביניהן לעולם.

טו. בית דין ששמו לטורף בנכסי לוקח, וטעו בכל שהוא - מכרין בטל; שהרי הן פשליח לטורף וללוקח, ויש להן רשות לתקן אבל לא לענות, פשליח. וכל המורים, כנה הורו. טז. בית דין ששמו לבעל חוב, בין בנכסי לזה בין במשעבדין שבכדי הלוקח, ולאחר זמן השיגה ירו של לזה, או של נטרף, או יורשיהם, והביאו לבעל חוב את מעותיו - מסלקין אותו מאותה הקרקע; שהשומא חוזרת לבעלים לעולם, משום שגאמר: 'ועשית הישר והטוב'.

יז. קרקע ששמו אותה לבעל חוב, ואחר כך שמוה בית דין לבעל חוב של זה המלוה - הרי זו חוזרת לבעלים; לא יהיה כחו גדול מכח בעל חוב הראשון. מכרה בעל חוב או נתנה במתנה, או ששמה לבעל חובו מדעתו, או שמת והורישו - אינה חוזרת. שמו קרקע לאשה ונשאת, או ששמו ממנה ונשאת - בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא, ולא מחזיר ולא מחזירין לו.

הלכות מלוה ולוה פרק כג

א. שטרי חוב המקדמין - פסולין, שהרי טורף בהן לקוחות שלא פדין; ולפיכך, קנסו אותו חכמים, ולא יגבה בשטר מקדם אלא מפני חורין - גזרה, שמא יטרף בו מזמן ראשון שהקדימו.

ב. שטרי חוב המאחרין - כשרין, שהרי הורע כחו של בעל השטר, שאינו טורף אלא מזמן השטר; ואף על פי שלא כתבו בו שהוא מאחר, הרי זה כשר.

ג. שטר שכתבוהו ביום ונתתם בלילה הסמוך לו - פסול, מפני שהוא מקדם; ואם היו עסוקים בענין עד שונכנס הלילה, וחתמוהו - אף על פי שקנו ממנו בלילה, כשר.

הלכות מלוה ולוה ופרק כד

א. כפר בארנו, ששטר חוב שיש בו קנן - כותבין אותו ללוה, אף על פי שאין המלוה עמו; וכן כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין הלוקח עמו. וכן כותבין שובר למלוה, אף על פי שאין הלוה עמו, ושובר לאשה, אף על פי שאין בעלה עמה, וגט לאיש, אף על פי שאין אשתו עמו. אבל אין כותבין שטרי ארוסין ונשואין, ושטרי אריסות וקבלנות, ושטר ברירת הדינין או שטרי טענות בעלי דינין, וכל מעשה בית דין, אלא מדעת שניהן. וכל השטרות האלו, צריכין להזרה בתקונן כשאר השטרות.

ב. ומי נותן שכר הסופר? בשטרי הלואה, הלוה נותן שכר; ובשטרי מקח וממכר, הלוקח נותן שכר. והאשה נותנת שכר הגט, והחתן נותן שכר שטר הארוסין או הנשואין. והמקבל וכן האריס או השוכר נותן שכר השטר. אבל שטר ברירת הדינין, או טענות בעלי דינין - שניהם נותנין שכר.

ג. אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חברו, ואחד השטרות שאין כותבין אותן אלא מדעת שניהם ושניהם עומדין, כגון שטר שכותבין למלוה או ללוקח - בלן צריכין העדים שיהיו מפירין השמות שבשטר, שזה הוא פלוני בן פלוני, וזה הוא פלוני בן פלוני; שמה יבואו שנים ויעשו קנוניא, וישנו שמותיהן כשמות אחרים וידו זה לזה.

ד. כל מי שהחזיק שמו בעיר שלשים יום - אין חוששין לו שמה שם אחר יש לו, והוא שנהו כדי לרמות ולעשות קנוניא; שאם אהה אומר בן, אין לדבר סוף. לפיכך, מי שלא החזיק שמו בעיר שלשים יום, ובא ואמר: 'כתבו עלי שטר שאני חייב לפלוני או לזה כן וכך דינין' - אין כותבין לו, עד שיביא ראיה שזה שמו, או יחזיק.

ה. כל שטר שיצא לפנינו ויטען הלוה ויאמר: 'אני איני חייב כלום, שמה אחד רמאי העלה שמו כשמי והודה לזה', או שאמר: 'לא לזה אני חייב אלא לאחר, וזה רמאי הוא והעלה שמו כשם בעל חובי' - מאחר שלא החזיק שם שנים ששמותיהן שוין, אין חוששין לדבריו; שחזקה היא, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן הן מפירין אלו הנזכרים בו. וכן חזקה, שאין העדים חותמין על השטר, אלא אם נודע להם בודאי שאלו שהעידו על עצמן גדולים ובגי דעת. ואין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן יודעין לקרות ולחתם.

ו. עדים שאינן יודעין לחתם, וקראו להם גיר וחתמו על הרשם - מפין אותם מפת מרדות, והשטר פסול.

ז. ראש בית דין שהיה יודע ענין השטר, וקרא השטר לפני הסופר שלו - הואיל והוא מאמין אותו, ואמתו עליו - הרי זה חותם על השטר, אף על פי שלא קראהו הוא בעצמו. ואין שאר העם רשאים לעשות כן, עד שיקרא העד השטר מלה מלה.

ח. שנים שהיו בעיר, שם כל אחד מהם יוסף בן שמעון' - אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב, אלא אם כן באו עדי השטר בעצמן, ואמרו: 'זה הוא שהעידנו עליו, וזה הוא שהעידנו לו בהלואה זו'. וכן אין מגרשין נשותיהן, אלא זה בפני זה.

ויטרף אותה פעם שניה בעדות עדיו, ויוציא הלה שטר המכר השני, ויטרף בו לקוחות אחרים שלא כדין. אם כן מי שאבד לו שטר המכר, ועדיו קימין - כיצד יעשה? יכתבו לו שטר שני, ויאמרו בו: 'שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משעבדים ולא מנכסים בגי חורין, ולא כתבנוהו אלא להעמיד שדה זו ביד פלוני הלוקח, כדי שלא יוציאה מידו המוכר ולא יורשו'.

יא. בשטרי החובות אינו כן: אף על פי שעדיו קימין, וקנו מידו, ויחזר בשעתו ואמר: 'שטר שכתבתם לי עתה אבד או נשרף' - אין כותבין לו שטר שני, שמה פרועו או מחלו; ואפלו היה החוב לזמן. ואינו גובה בעדים אלו כלום, אלא אם אמר הלוה 'לא היו דברים מעולם', שנה יחזק בפרן בעדותם, כמו שיתבאר.

יב. מי שבלה שטר חובו, והרי הוא הולף להמתק - מעמיד עליו עדים, ובא לפני בית דין, והן עושין לו קיום. אבל עדי השטר עצמן - אין כותבין לו שטר אחר, אף על פי שנמתק בפניהם; אבל באין לבית דין, ובית דין עושין לו קיום.

יג. כיצד מקימין שטר זה? כותבין שטר אחר, ואומרים: 'אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיו. ואם כתבו: 'וזהקנונו לעדותם של עדים, ונמצאת מכוונת' - גובה בשטר זה שכתבו לו, ואינו צריך קיום אחר; ואם לא כתבו כן - צריך להביא ראיה על העדים הראשונים, עד שתתקיים עדותן.

יד. שטר חוב שנתקרע, כשר; נמתק או נששטש - אם רשמו גבר, כשר. וקרע קרע בית דין, הרי זה פסול. אינה הוא קרע בית דין? שתי וערב.

טו. מי שפרע מקצת חובו, אם רצה - מחליף, וכותבין לו בית דין שטר אחר בשאר החוב מזמן ראשון; אבל לא עדי השטר. ואם רצה, יכתב שובר.

טז. הבא לפרע כל חובו, ואמר המלוה: 'אבד לי השטר' - הרי זה יכתב לו שובר, ויפרע כל חובו; ויש ללוה להחרים סתם על מי שכובש השטר, וטוען שאבד. ואם טען הלוה טענת ודאי ואמר: 'השטר אצלו, ועתה הניחו בכיסו' - הורו רבותי שישיבע המלוה הסת שאבד השטר, ואחר כך יפרע חובו ויכתב שובר.

יז. מי שהוציא שטר חוב במנה, ואמר: 'עשו לי ממנו שנים בתמשים חמשים' - אין עושין לו; שזכות ללוה להיות הכל בשטר אחד, שאם יפרענו מקצת, נמצא שטר פגום. וכן אם הוציא שני שטרות בתמשים חמשים, ואמר: 'עשו לי אותם אחד במאה' - אין עושין לו, אלא עושין לו קיום לכל אחד ואחד; שזכות היא ללוה להיותן שנים, שלא יכף אותו בדין בפעם אחת לגבות הכל.

יח. הוציא שטר חוב במאה, ואמר: 'קרעוהו, וכתבו לי שטר אחר בתמשים' - אין שומעין לו; שמה פרועו הכל, וכתב לו שובר על שטר של מאה, וכשיחזר ויוציא קיום זה של שטר חמשים, ויוציא הלוה השובר, יאמר לו: 'זה שטר אחר הוא'.

אין האחרון יכול לומר לראשון, 'אלו הייתי חביב לך, היאף אתה לנה ממני'; אלא זה גובה חובו, וזה גובה חובו. הנה זה במאה וזה במאה, ויש לזה עדיית ולזה עדיית, או לזה בינונית ולזה בינונית, לזה זבורית ולזה זבורית - אין נזקקין להם, אלא כל אחד עומד בשלו. הנה לזה עדיית ובינונית ולזה זבורית - זה גובה מן הבינונית, וזה גובה מן הזבורית. יא. המוציא שטר חוב על חברו, והלה מוציא שטר שמכר לו את השדה - אם היו במקום שנותן הלוקח המעות, ואחר כך כותב לו המוכר את השטר - הרי שטר חובו של זה בטל, שהרי אמר לו: 'אלו הייתי חביב לך, הנה לך לפרע חובך'. אבל במקום שפותבין, ואחר כך נותנין - הרי שטר החוב קיים, שהרי זה אמר לו: 'מכרתי לך את השדה, כדי שיהיה לך נכסים ידועים, שאגבה מהן החוב שלי'.

וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו שובר ששטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם שעליו פרועין. וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שוין, ושמות אבותיהן שוין? ישלשו. היו שמות אבות אבותיהן שוין, יכתבו סימניהן. היו דומין זה לזה בצורתן, יכתבו יחוסן. היו שניהם כהנים או לויים, יכתבו דורות.

ט. הוציא עליו שטר שכתוב בו: 'אני פלוני בן פלוני לריתי ממך מנה' - אף על פי שאין בו שם המלנה - כל מי שיצא שטר זה מתחת ידו, גובה בו; ואינו יכול לדחותו ולומר, 'של אחר הוא, ונפל'. וכן שני יוסף בן שמעון הדרין בעיר אחת, שהוציא אחד מהן שטר חוב על אחד מבני העיר - אינו יכול לדחותו ולומר לו, 'לפלוני ששמו כשמה אני חביב, וממנו נפל השטר'; אלא הרי זה שיצא מתחת ידו גובהו, ואין חוששין לנפילה. י. שנים שהוציא כל אחד משניהן שטר חוב על חברו -

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ט סיון ה' תמוז ה'תשס"ו

מצטרפין להרגו, אבל לא להרגה. וכן כל פיוצא בזה. פלוני רבע את שוריו - הוא ואחר מצטרפין להרגו, שאין אדם קרוב אצל ממונו.

ג. שנים שהעידו על אחד שהוא פסול בעברה מאלו העברות, ויבאו שנים והעידו שעשה תשובה וחרו בו או שלקה - הרי זה כשר. אבל אם באו שנים והכחישום, ואמרו: 'לא עשה עברה זו ולא נפסל' - הרי זה ספק פסול; לפיכך לא יעיד, ואין מוציאין ממונו בעדותו, ולא ידון - עד שינדע שעשה תשובה.

ד. כל מי שנתחייב מלקות - פיון שלקה בבית דין, חזר לכשרותו. אבל שאר פסולי עדות, שהן פסולין משום ממונו שחמסו או גזלו - אף על פי ששלמו, צריכין תשובה, והרי הן פסולין עד שינדע שחזרו בתשובה מדרך הרעה.

ה. מאימתי חזרת מלנה ברבית? משיקרעו את שטריהם מעצמם, ויחזרו חזרה גמורה, שלא ללוו ברבית אפלו לגוים. ו. מאימתי חזרת המשחקין בקביה? משישברו את פסיפסיהן מעצמן, ויחזרו בהם חזרה גמורה, שלא יעשו ויפלו בהנם.

ז. ומאימתי חזרת מפריחי יונים? משישברו את הכלים שצדין בהם, ויחזרו בהם חזרה גמורה, שאפלו במדבר לא יהיו עושין.

ח. מאימתי חזרת סחרי שביעית? משתגיע שביעית אחרת, ויבדקו. ולא חזרת דברים בלבד, אלא כותב: 'אני פלוני בן פלוני פנסתי מאתים זוז מפרות שביעית, והרי הם נתונים במתנה לעניים'.

ט. מאימתי חזרת המועל בשבועות? משיבוא לבית דין שאין מכירין אותו, ויאמר להם: 'חשוד אני, או יתחייב שבועה בבית דין שאין מכירין אותו במקומו חשוד, וישלם ולא ירצה להשבע. וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר, ויצאת טרפה מתחת ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה,

יום ראשון

הלכות עדות פרק יב

א. כל הנפסל בעברה - אם העידו עליו שני עדים שעשה עברה פלונית, אף על פי שלא התרו בו אינו לוקה, הרי זה פסול לעדות. במה דברים אמורים? בשעבר על דברים שפשוט בישראל שהם עברה - כגון שנשבע לשקר או לשוא, או גזל, או גנב, או אכל גבלה וכיוצא בה; אבל אם ראוהו עדים עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג - צריכין להזהירו, ואחר כך יפסל. כיצד? ראוהו קושר או מתיר בשבת - צריכין להודיעו שזה חלול שבת, מפני שרוב העם אינן יודעין זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב - צריכין להודיעו שהוא שבת, שמה שובח הוא. וכן המשחק בקביה תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו - צריכין העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות; שרוב העם אינן יודעין דברים אלו. וכן כל פיוצא בזה. כללו של דבר: כל עברה שהדברים מראים לעדים שזה גרע שהוא רשע, ועבר בזדון - אף על פי שלא התרו בו, הרי זה פסול לעדות, ואינו לוקה.

ב. אין אדם נפסל בעברה על פי עצמו. כיצד? הרי שבא לבית דין, ואמר שגנב או גזל או לנה ברבית - אף על פי שמשלם על פי עצמו, אינו נפסל. וכן אם אמר שאכל גבלה או בעל בעילה אסורה - אינו נפסל, עד שיהיו שם שני עדים; שאין אדם משים את עצמו רשע. לפיכך, ראובן שהעיד עליו שמעון שהלנה ברבית, והעיד לוי ואמר: 'לי הלנה ברבית' - הרי ראובן נפסל בעדות שמעון ולוי; אף על פי שהודה לוי שלנה ברבית, אינו משים עצמו רשע; ונאמן על ראובן, ואינו נאמן על עצמו. וכן מי שהעיד שפלוני רבעו, בין באגסו של נרבע בין לרצונו - הוא ואחר מצטרפין להרגו. פלוני בא על אשתו - הוא ואחר

- הרי אתה מעיד לשאר קרוביך, כגון בניו ואחיו. וכן כל אשה שאין אתה מעיד לה, מפני שהיא אשת קרובך - הרי אתה מעיד לשאר קרוביך.

יא. ואבי פלה ואבי חתן, מעידים זה לזה.

יב. אחי האח מן האם - מעידין זה לזה, שהרי אין ביניהם קרבה כלל. כיצד? רחל שנשאת ליוסף, וילדה ממנו ראובן, והיה ליוסף בן מאשה אחרת, והוא מנשה, ונשאת לשמעון, וילדה ממנו יהודה - הרי מנשה ויהודה מעידין זה לזה.

יג. האיש עם אשתו - פראשון בראשון; לפיכך, אינו מעיד לא לבנה, ולא לאשת בנה, ולא לבצל בתה, ולא לאביה, ולא לאמה, ולא לבצל אמה, ולא לאשת אביה.

יד. אשתו ארוסה - אף על פי שלא נגמרה האישות, הרי היא לו כנשואה לענין עדות. במה דברים אמורים? בארוסתו עצמה, שאינו מעיד לה. אבל אם העיד לקרובי ארוסתו, כגון בעל אחותה או בנה וכתה וכיוצא בהן - אין פוסלין אותה עד שישאנה.

טו. זה שפסלה תורה עדות הקרובים - לא מפני שהן בחזקת אוקרים זה את זה, שהרי אינו מעיד לו לא לטובתו ולא לרעתו; אלא גזרת הכתוב היא. לפיכך, האוהב והשונא פשר לעדות, אף על פי שהוא פסול לדנות, שלא גזרה תורה אלא על הקרובים.

יום שלישי

הלכות עדות פֶּרֶק יד

א. כל מי שאין אתה מעיד לו מפני שהוא בעל קרובתך - אם מתה אשתו, אף על פי שהניחה לו בנים, הרי זה נתרחק וכשר.

ב. מי שהיה יודע לחברו עדות עד שלא נעשה חותנו, ונעשה חותנו, או שביד העדות והוא פקח, ואחר כך נתחרש, פתח ונסתמא, אף על פי שיוכל לבנות מדת התקוע שמעיד בה ומססם מצריקה, שפוי, ונשתטה - הרי זה פסול. אבל אם היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו ומתה בתו, פקח, ונתחרש וחסר ונתפקח, שפוי, ונשתטה וחסר ונשתפה, פתח, ונסתמא וחסר ונתפתח - כשר. זה הכלל: כל שתחלתו בכשרות וסופו בכשרות - כשר, אף על פי שנפסל בינתים; תחלתו בפסלות - אף על פי שסופו בכשרות, פסול. לפיכך, מי שהיה יודע עדות והוא קטן, ונבא והעיד בה כשהוא גדול - אינה פלוס.

ג. ויש דברים שפוסמכין בהן על עדותן כשהוא גדול, הואיל והם דברים של דבריהם. ואלו הן הדברים שאדם נאמן להעיד בגדלו, על מה שראה בקטנותו: נאמן אדם לומר: 'זה כתב ידו של אבי', או 'של אחי' - מפני שקיום שטרות מדבריהם. 'זכור אני בפלונית שנשאת, ונעשה לה מנהג הבתולות' - הואיל ורב הנשים בתולות נשאות, וכתבה מדבריהם. 'שהמקום הזה בית הפרס', מפני שטמאתו מדבריהם. 'עד פאן היינו באין בשבת', שצמצום התחום עד אלפים בלבד מדבריהם. 'שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבל ולאלל בתרומתו', ו'שהיה חולק עמנו

שהם פסולין לעדות - הרי זה פסול לעדות, עד שיראה ממעשיו שנחם על רעתו, וילבש שחרים ויכסה שחרים וילך למקום שאין מפירין אותו, ויחזיר אבדה בדבר חשוב, או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב.

י. וכן עד זומם שהלך למקום שאין מפירין אותו, ונתנו לו ממון חשוב להעיד בשקר, ולא רצה - הרי זה עשה תשובה, וחסר לכשרותו. וכן כל כיוצא בזה.

יום שני

הלכות עדות פֶּרֶק יג

א. הקרובים פסולין לעדות דין תורה, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים, ובנים לא יומתו על אבות". מפי השמועה למדו, שבכלל לאו זה, שלא יומתו אבות על פי בנים, ולא בנים על פי אבות; והוא הדין לשאר הקרובים. אין פסול בדין תורה, אלא קרובים ממשפחת אב בלבד; והם: האב עם הבן, והבן עם האב, והאחין מן האב זה עם זה, ובניהם זה עם זה; ואין צריך לומר, הדוד עם בן אחיו. אבל שאר הקרובים מן האם, או מדרף האישות - גלן פסולין מדבריהן.

ב. הגרים אינם בדין הקרובים. אפלו שגוי אחים תאומים שנתגירו, מעידים זה לזה; שהגר שנתגיר, כקטן הנוולד הוא חשוב.

ג. האחים זה עם זה, בין מן האב בין מן האם - הרי הם ראשון בראשון; ובניהם זה עם זה - שני בשני; ובני בניהם זה עם זה - שלישי בשלישי.

ד. ויעולם שלישי בראשון כשר, ואין צריך לומר שלישי בשני. אבל שני בשני, ואין צריך לומר שני בראשון - שניהם פסולין.

ה. והאב עם בנו, בראשון בראשון הוא. לפיכך, האב עם בן בנו, פסול; ועם בן בן בנו, שהוא רביעי ממנו - כשר, מפני שהוא שלישי בראשון. וכן הדרף בנקבות. כיצד? שתי אחיות או אח ואחותו, בין מן האב בין מן האם - הרי הם ראשון בראשון; ובניהם, בין זכרים בין נקבות - שני בשני; בני בניהם, או בנות בניהם - שלישי בשלישי. כדרך שאמה מונה בזכרים, דור ראשון ושני ושלישי - כך אמה מונה בנקבות.

ו. כל אשה שאמה פסול לה - כך אמה פסול לבעלה; שהבעל כאשתו. וכל בעל שאמה פסול לו - כך אמה פסול לאשתו; שהאשה כבעלה.

ז. כל שתי נשים שהן זו עם זו שני בשני, בעליהן מעידין זה לזה; אבל אם היו ראשון בראשון, כגון שלקח זה אשה וזה בתה - אין מעידין זה לזה.

ח. וכן בעלי אחיות - פסולין זה לזה, והרי הן ראשון בראשון.

ט. וכן לא יעיד לבן אחות אשתו, ולא לבעל בת אחות אשתו; אבל מעיד הוא לבן בעל אחות אשתו שיש לו מאשה אחרת.

י. כל איש שאין אתה מעיד לו, מפני שהוא בעל קרובתך

הקצוב עלינו ונעיד' - אין שומעין להן; שהגנה היא להן שיתעשרו עניים אלו, הואיל והן סמוכין על בני העיר. וכן כל פיוצא בזה.

ד. קרקע שבין שני שתפין, שבא מערער להוציאה מתחת יד השתף - אינו מעיד לשתפו עליה, אלא אם סלק עצמו ממנה וקנה מידו שנתנה לשתפו, ושם בא בעל חוב שלו וטרפה מיד השתף, משלם לו דמיה; ואחר כך מעיד לו עליה. וכן כל פיוצא בזה.

ה. העורר על השדה - אם יש בה פרות, אין האריס מעיד עליה; שהרי רוצה האריס להעמידה ביד בעליה, כדי שיטל חלקו בפרות; ואם אין בה פרות, מעיד. אבל השוכר - אם לקח השכירות בידו, ואמר: 'כל מי שתתקיים שדה זו בידו יטל' - הרי זה מעיד. ואם כבר נתן השכירות לבעל השדה - אינו מעיד; כיון שאם תצא השדה למערער, חזב לתן לו שכר כל השנים שישב בה. וכן כל פיוצא בזה.

ו. שמעון שלנה, והיה ראובן ערב, ובא יהודה לערער על שמעון הלנה, ולהוציא קרקע מתחת ידו - אם יש לשמעון שדה אחרת כנגד החוב - הרי ראובן הערב יש לו להעיד על אותה קרקע שהיא של שמעון; שאין לו בזה הגנה - שאם לקחה יהודה, הרי שדה אחרת שיפרע ממנה בעל חובו.

ז. וכן לוקח ראשון מעיד ללוקח שני שלקח אחרון, שנה השדה שלו - והוא שיש למוכר שדה בן חורין, כנגד דמי השדה זו של לוקח הראשון; שאין ללוקח ראשון הגנה בעמידת זו השדה ביד לוקח שני - שאפלו נטרף לוקח הראשון, על המוכר הוא חוזר, והרי יש שדה אחרת שיגבה ממנה.

יום חמישי

הלכות עדות פּרָק טו

א. ראובן שגזל שדה או טלית משמעון, ובא יהודה וערער על ראובן ואמר: 'שדה זו' או 'טלית זו שלי היא' - אין שמעון יכול להעיד לראובן שאין זו השדה של יהודה, ולא זו הטלית של יהודה; שהרי שמעון רוצה להעמיד שדה זו וטלית זו ביד ראובן, שהוא טוען שהוא גזלה ממנו, כדי שיחזור לו מיד הגזלן - שהרי אפשר שתהיה הראיה של שמעון שמוציא בה מיד ראובן, אפשר שאינו יכול להוציא בה מיד יהודה. וכן אם מכר ראובן השדה הגזולה, או הורישא ללוי, ובא יהודה לערער על לוי - אין שמעון מעיד שאינה של יהודה, שמא נחת יש לו להוציאה מיד לוי.

ב. מכר הטלית הגזולה ללוי, ובא יהודה לערער - אם מת ראובן, שמעון מעיד עליה שאינה של יהודה; שהרי אין טלית זו חוזרת לשמעון לעולם, שפכר קנה אותה הלוקח ביאוש ושנוי רשות, וכבר מת ראובן הגזלן, ואין לו ממי יטל דמיה. אבל אם עדין ראובן קיים - אין שמעון מעיד אף על הטלית; שהגנה היא לו שלא תעמד ביד יהודה, כדי שיביא ראיה שראובן גזלה, וישלם לו דמיה. וכן אם היתה הטלית ביד יורשי ראובן, אין שמעון מעיד עליה - מפני

תרומה, ושהיינו מוליקים חלה ומתנות לפלוני הכהן על ידי עצמו, ואמר לי אבא, משפחה זו כשרה, משפחה זו פסולה, ואכלנו בקצצה של פלוני שהאכילנו אחרי כדי להודיע שאחיהם פלוני נשא אשה שאינה הגונה לו - שכל אלו הדברים להחזיק זה הכהן לאכל בתרומה של דבריהם, או לדחותו ממנה.

ד. כל אלו שמעיד בהן הגדול במה שידע כשהיה קטן - אם היה גוי או עבד כשראה דברים אלו, והעיד אחר שנתגזר ונשתחרר - אינו נאמן.

ה. מי שהיה יודע לחברו בעדות עד שלא נעשה גזלן, ונעשה גזלן - הוא אינו מעיד על פתב ידו, אבל אם החזק כתב ידו שבשטר זה בבית דין קדם שיעשה גזלן - הרי זה שטר כשר. וכן אם נעשה חתנו - הוא אינו מעיד על פתב ידו, אבל אחרים מעידין על פתב ידו; אף על פי שלא החזק בבית דין, אלא אחר שנעשה חתנו - הרי זה כשר; שאינו דומה הפסול בעברה לפסול בקריבה - שהפסול בעברה, חשוד לזיפה.

ו. שטר שיש בו שני עדים בלבד, ושניהם קרובים זה לזה, או שאחד משניהם פסול בעברה - אף על פי שמסר לו השטר בשני עדים כשרים - הרי הוא כחוש, מפני שהוא מזיף מתוכו.

ז. הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בעדות אחת, והעדים קרובים לאחד ממקבלי המתנה, ורחוקים מן השני - הרי השטר פסול, מפני שהיא עדות אחת. אבל אם כתב בשטר אחד: 'שנתתי לראובן חצר פלונית, ושנתתי לשמעון שדה פלונית', ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים לזה - זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קמת; שאלו שתי עדיות, אף על פי שהן בשטר אחד. למה זה דומה? לאומר: 'היו עלי עדים, שנתתי לראובן כך וכך, ושפכתי לשמעון כך וכך, ושלויתי מלוי כך וכך' - שאף על פי שכתב בשטר אחד, והמקנה איש אחד - הרי אלו שלש עדיות, שאינן תלויות זו בזו.

יום רביעי

הלכות עדות פּרָק טו

א. כל עדות שתבוא לאדם הגנה ממנה - אינו מעיד בה; שזה כמעיד לעצמו. לפיכך, בני העיר שבא מערער לערער עליהן במרחץ או ברחוב של עיר - אין אחד מבני העיר מעיד בדבר זה, ולא דן בו, אלא עד שישלם עצמו בקנין, ואחר כך ידין או יעיד.

ב. בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן - הואיל ולשמיעה הוא עשוי, שאי אפשר לאדם לסלק עצמו ממנו - אין דינין בדניי אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. וכן כל פיוצא בזה.

ג. האומר: 'תנו מנה לעניי עירי' - אין דינין בדניי אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר. במה דברים אמורים? בשעהו העניים סמוכים עליהן, ופוסקין להן צדקה ככל שנה. אפלו אמרו שנים מאנשי העיר: 'אנו נתן דבר

מפי אחרים - הרי זה עד שקר, ועובר בלא תעשה, שגאמר: "לא תענה ברעך עד שקר".

ב. לפיכך, מאימין אף על עדי ממון. וכיצד מאימין על עדי ממון? מאימין עליהן בפני הכל, ומודיעין אותם פת עדות השקר, ובשנת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא; ואחר כך מוציאים את כל האדם לחוץ, ומשירין את הגדול שבצדים, ואומרים לו: 'אמר, היאך אתה יודע שזה חייב לזה?' אם אמר: 'הוא אמר לי: חייב אני לו', 'איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו' - לא אמר כלום; עד שיאמר: 'בפנינו הודה לו שהוא חייב לו'. והיו מכניסין את העד השני, ובדוקין אותו כף. נמצאו דבריהם מכניין - נושאים ונותנים בדבר, וגומרים הדין.

ג. המטמין עדים לחברו, והודה לו בינו לבין חברו, והעדים רואין ושומעין שהוא אומר לו: 'ודאי יש לך אצלי כף וכף, אבל אני מתנרא שמא תכפני בדין למחר' - הרי זו אינה עדות; עד שיוודה בפני עדים.

ד. אחד המודה בפני עדים, ואמר דרך הודיה: 'זה יש לי אצלי כף וכף', או שאמר: 'אתם עדי', או 'היו עלי עדים' - בין שאמר הלזה, בין שאמר המלנה ושטק הלזה דרך הודיה מאמין לדבריו - הרי אלו עדים. ואין צריך לומר אם קנו מידו, או שאמר להם: 'כתבו עלי שטר שיש לזה אצלי כף וכף', וכל פיוצא בדברים אלו - הרי הם הודיה, ומעידין על פיו.

ה. תלמיד שאמר לו רבו: 'יודע אתה, שאם נותנין לי כל ממון העולם - איני משקר! מנה יש לי אצל פלוני, ויש לי עליו עד אחד; לך והצטרף עמו'! - אם נצטרף, הרי זה עד שקר.

ו. אמר לו: 'בוא ועמד עם העד, ולא תעיד, כדי שיראה הלזה ויפחד, ויעלה על דעתו שאתם שני עדים, ויודה מעצמו' - הרי זה אסור לו לעמד ולהראות שהוא עד, אף על פי שאינו מעיד. ועל זה וכיוצא בו נאמר: "מדבר שקר תרחק".

ז. השוכר עדי שקר להעיד לחברו - פטור מדיני אדם, וחיב בדיני שמים. וכן עד שכבש עדותו ולא העיד - פטור מדיני אדם, וחיב בדיני שמים.

שבת קודש

הלכות עדות פּרָק יח

א. מי שהעיד בשקר, ונודע בצדים שהעיד בשקר - זה הוא הנקרא 'עד זומם'. ומצות עשה לעשות לו, כמו שרצה לעשות בעדותו: אם בעברה שחיבין עליה סקילה העידו והומו, נסקלין בלן; ואם שרפה, נשרפין; וכן שאר המיתות. ואם העידו במלקות - לוקה כל אחד מהן, כשאָר מחיבי מלקות: אומדין כחו, ומפין אותו. ואם העידו עליו לחיבו ממון - משלשין הממון ביניהם לפי מנן העדים, כל אחד ואחד חלק המגיע לו; ואינן לוקין במקום השלוימין.

ב. במה דברים אמורים? בעדים שהומו. אבל שתי פתי עדים המכחישות זו את זו, אין כאן עדות; ואין עונשין את

שסופה, אם תעמד ביד הירוש, לחזר לו. וכן כל פיוצא בזה. ג. ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ובא יהודה לערער על שמעון ולהוציאה מתחת ידו - אין ראובן מעיד לו עליה; שאף על פי שאין עליו אחריותה, הרי הוא רוצה שתעמד ביד שמעון - כדי שיבוא בעל חוב של ראובן, ויטרף אותה בחובו, ולא יהיה: "לזה רשע, ולא ישלם".

ד. ראובן שמכר פרה או טלית לשמעון, ובא יהודה לערער ולהוציא מיד שמעון - ראובן מעיד לו עליה שהיא של שמעון; שאפלו עמדה ביד שמעון - אין בעל חובו של ראובן טורף מן הנכסים והמטלטלין, ואפלו היו היפותיקי. במה דברים אמורים? בשהיה שמעון מודה שזו הפרה והטלית הן של ראובן המוכר בודאי, והוא יודע שאמת הן שלו. אבל אם לא הודה שמעון, אין ראובן מעיד לאבד זכות הודה; שאם תצא מתחת ידי שמעון - יחזר שמעון, ויתבע ראובן בדמים, ויאמר לו: 'מכרת לי דבר שאינו שלך, שחרי באו עדים שהן של יהודה'. במה דברים אמורים, שיעיד ראובן לאבד זכות הודה, ויעמיד המטלטלין ביד שמעון? כשבאו עדים והעידו, שאינו יודעין ראובן זה שלא היתה לו קרקע מעולם. אבל אם לא באו עדים בכה, אף על הפרה והטלית אינו מעיד. ולמה אינו מעיד עליהן? שמא הקנה אותן לבעל חובו על גב הקרקע, וכתב לו 'קנה', והקנה לו מטלטלין על גב הקרקע, שנמצא בעל חוב טורף אף הפרה והטלית; לפיכך לא יעיד עליהן, שחרי רוצה להעמיד ביד שמעון, כדי שיבוא בעל חוב שלו ויטרף אותו. וכן כל פיוצא באלו הדרכים. ודברים אלו אינן תלוין אלא בדעת הדין ועצם בינתו, שחיבין בעקרי המשפטים, ויבדע דבר הגורם לדבר אחר, ויעמיק לראות: אם ימצא שיש לזה העד צד הנגה בעדותו, וזו אפלו בדרך רחוקה ונפלאה - הרי זה לא יעיד בה. וכדרך שלא יעיד בדבר זה, שמא נוגע בעדותו הוא - כף לא ידון באותו דבר. וכן שאר מיני הפסולות - כשם שפוסלין בעדים, כך פוסלין בדינין.

ה. ולפיכך, אין סומכין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה, בין בסנהדרין גדולה בין בסנהדרין קטנה. אבל אלו שמוסיפין עד שבעה לעבר השנה, כמו שבארנו בהלכות קדוש החדש - יראה לי שאם היה בהן קרוב, אין בכך כלום.

ו. כל הפשר לדון, פשר להעיד. ויש פשר להעיד, ואינו פשר לדון: האוהב, והשונא, והגר, והמשחרר, וכן הזקן, והסריס, והממזר, וסומה באמת מעיניו - פשרין להעיד, ואינן פשרין לדון דיני נפשות, כמו שבארנו.

יום שישי

הלכות עדות פּרָק יז

א. מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בהכמה וביראה, שהם ראו פלוני שעבר עברה פלונית, או שלזה מפלוני - אף על פי שהוא מאמין הדבר בלבד באלו ראהו - לא יעיד, עד שיראה הדבר בעיניו, או יודה לו הלזה מפיו ויאמר לו: 'היה עלי עד, שגאמר: "או ראה או ידע"'. ואין לך עדות שמתקיימת בראיה או בידיעה, אלא עדות ממון. וכל המעיד

ד. עדים זוממין, אינן צריכין התנאה. ועדים שהתקשו, ולבסוף הומו - הרי אלו נהרגין, או לוקין, או משלמין; מפני שהתקשה - תחלת הזמה היא, אלא שעדין לא נגמרה.

ה. אין מזמין את העדים, אלא בפניהם; ומכחישין את העדים שלא בפניהם. ועדים שהומו שלא בפניהם, הרי התקשו; ולפיכך, אם מתו העדים שהומו קדם שיזמו אותם בפניהם - אין פאן עדות, שהרי הכחישו זו את זו.

ו. עדי נפשות שהתקשו ולא הומו - אפלו בא הנהרג ברגליו, אינם לוקין; מפני שהוא לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין, ואין לוקין עליו. אבל בית דין מפין אותן מפת מרדות, כפי מה שיראו.

ז. עדים זוממין צריכין הכרזה. והיאף היא התכרזה שלהן? כותבין ושולחין לכל עיר ועיר: 'פלוני ופלוני העירו בקך וקך, והומו, והרגנום', או 'לקו בפנינו', או 'ענשנו אותם קך וכך דינרין', שנאמר: "והנשארם, לשמעו ויראו".

ח. חיוב העדים הזוממים לשלם במקום שחזקין לשלם - קנס הוא; ולפיכך, אין משלמין על פי עצמם. ביצד? הרי שהעידו, ונחקרה עדותם בבית דין, ואחר כך אמרו שניהם: 'עדות שקר העדנו, ואין לזה אצל זה כלום', או שאמרו: 'העדנו על זה בקך וכך, והומונו' - אין משלמין על פיהם. אבל אם אמרו: 'העדנו על זה, והומונו בבית דינו של פלוני, ונתחייבנו לתן לו כך וכך' - הרי אלו משלמין; שזו הודאה בממון שנגמר דינם לתן אותו. ואם אמר האחד כך, משלם חלקו.

אחת מהן, לפי שאין אנו יודעים מי היא הפת השקרנית. ומה בין התקשה להזמה? התקשה - בעדות עצמה: זאת אומרת 'היה הדבר הזה', וזאת אומרת 'לא היה', או יבוא מקלל דבריה שלא היה. וההזמה - בעדים עצמן, ואלו העדים שהזמום - אינם יודעים אם נהיה הדבר, או לא נהיה. ביצד? עדים שבאו ואמרו: 'ראינו זה שהרג את זה', או 'לזה מזה, ביום פלוני במקום פלוני', ואחר שהעידו ונדקו, באו שנים עדים אחרים ואמרו: 'ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם, לא זה הרג את זה, ולא זה הלזה את זה' - הרי זו התקשה. וכן אם אמרו להם: 'היאף אתם מעידים כך, וזה ההורג או הנהרג או הלזה או המלזה, היה עמנו ביום זה במדינה אחרת?' - הרי זו עדות מכחשת; שזה כמי שאמר: 'לא הרג זה את זה', ו'לא זה הלזה את זה', שהרי עמנו היה, ולא נהיה דבר זה. וכן כל פיוצא בדברים אלו. אבל אם אמרו להם: 'אנו, אין אנו יודעים אם זה הרג זה ביום זה בירושלים, כמו שאתם אומרים, או לא הרגו; ואנו מעידים, שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בבבל' - הרי אלו זוממין, ונהרגין או משלמין; הואיל והעדים שהומו אותם לא השגיחו על עצמה של עדות כלל, אם היא אמת או שקר.

ג. וזה שהאמינה תורה עדים האחרונים על העדים הראשונים, גזרת הכתוב היא. אפלו היו העדים הראשונים מאה, ובאו שנים והזמום ואמרו להם: 'אנו מעידים שאתם המאה, בלכם עמנו הייתם במקום פלוני' - הרי אלו נענשין על פיהם; שהשנים כמאה, ומאה כשנים. וכן בשתי פתי עדים המכחישות זו את זו - אין הולכין אחר הרב, אלא דוחין את שתייהן.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ט סיון-ה' תמוז ה'תשס"ו

יום ראשון

מצות עשה קמב.

המצוה הקמ"ב — הצווי שנצטוינו לנגוש את הנכרי וללחוץ עליו בתביעת החובות, כדרך שנצטוינו לחמול על ישראל והזהרנו מלנגשו, והוא אמרו יתעלה: "את הנכרי תגש" (דברים טו, ג). ולשון ספרי (פרשת ראה): "את הנכרי תגש — זו מצות עשה".

יום שני

מצות לא תעשה רלט.

המצוה הרל"ט — האזהרה שהזהרנו מלמשך את החיב, כמו דינו, אלא בפקדות הדין ועל-ידי ש'לוחו, ולא שנפגס אנהנו לבית החיב בעל פרחו ונמשכנו. והוא אמרו יתעלה: "לא תבא אל-ביתו לעבט עבטו" (דברים כד, י). ולשון המשנה (בבא

מציעא פרק ט משנה יג): "המלוה את-חברו לא ימשכנו אלא בבית דין ולא יפגס לביתו לטול את-משכונו, שנאמר: "בחוז תעמד" (שם, יא). ולא זה נתק לעשה, והוא אמרו יתעלה: "השב תשיב לו את-העבט" (שם, יג), וכך נתבאר בפרק אחרון בגמרא מכות (טז). ודע שאם לא התחזירו ולא קיים עשה שבה — חיב מלקות ומשלם דמי המשכון, כמו שנתבאר באחרון דמכות (טז) וכך נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (קיג).

יום שלישי

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

המצוה הקצ"ט — הצווי שנצטוינו להחזיר את-המשכון לבעליו הישראלי בעת שהוא צריך לו. אם המשכון ממה-שנזקקים לו ביום, כגון: כלי עבודתו ומלאכתו — יחזירם לו ביום וימשכנו

דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא (שם).
 המצוה הרמ"ב — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
 פלים שמשמשים בהם בני אדם בהכנת
 מזונותיהם, כגון פלי הטחינה וכלי הלישה וכלי
 הבשול וכלי שחיטת בעלי החיים וזולתם ממה-
 שכוללו שם דבר שעושים בו אכל נפש, והוא אמרו
 יתעלה: "לא יחבל רחים ורכב (החלק העליון —
 ה"רוכב" — של הרחיים) פי נפש הוא חבל" (שם, ו).
 ולשון המשנה (שם): "לא רחים ורכב בלבד, אלא
 כל-דבר שעושין בו אכל נפש, שנאמר: פי-נפש
 הוא חבל". ונשאר שנבאר לה כאן אמרם: "וחיב
 משום שני פלים, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב",
 שאפשר לחשוב על-פי זה שהן שתי מצוות, וכל-
 שכן באמרם (בבא מציעא קטז): "וחיב על הרחים
 בפני עצמן ועל הרכב בפני עצמו". וענין דבר זה,
 שכל-הממשכן פלי שעושין בו אכל נפש — הרי
 זה עובר על מצוות לא-תעשה, כמו שנתבאר; ואם
 משכן פלים רבים שכל-אחד מהם עושין בו אכל
 נפש — חיב על כל-פלי וכלי, כגון שמשכן פלי
 טחינה וכלי אפייה וכלי לישה. וזה ממה שאין צריך
 לבארו, לפי שהוא דומה למי שחבל בגד אלמנת
 ראובן ובגד אלמנת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא
 עובר על כל-בגד ובגד. אבל ענין הדבר במי שחבל
 שני פלים, שבשניהם יחד נעשה אכל נפש ואין
 אחד מהם מספיק לעשית אכל נפש בלעדי האחר,
 האם נאמר כיון שאין האכל נעשה אלא בשניהם
 יחד הרי הם ככלי אחד ויהיה חיב משום פלי אחד;
 או כיון שהם שני פלים — חיב על כל-אחד ואחד
 לבדו. לפיכך בארו לנו שהוא חיב עליהם משום
 שני פלים, אף-על-פי שבשניהם יחד נעשית
 המלאכה כמו רחים ורכב, שאין טוחנים באחד
 מהם בלעדי האחר, שאם חבל רחים ורכב יהיה
 כמי שחבל ערבת הלישה וספין השחיטה שהם שני
 פלים שכל-אחד מהם מיחד למלאכתו, וזהו ענין
 אמרם: וחיב משום שני פלים, לא שהן שתי מצוות.
 וזה לשון ספרי (פרשת כי תצא) בענין זה שבארתי
 לה, אמרו: "מה רחים ורכב מיחדין שני פלים
 ומשמשין מלאכה אחת וחיבין על זה בפני עצמו
 ועל זה בפני עצמו, כך כל-שני פלים שמשמשין
 מלאכה אחת חיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני
 עצמו". ענין הדבר ובאורו: אף-על-פי שמשמשין

בלילה: ואם הוא ממה-שנזקקים לו בלילה —
 כגון מצעות וכסות (שמיכות, וצרכי לילה) שהוא
 ישן בהן — יחזירם בלילה וימשכנם ביום. ולשון
 המכלתא (פרשת משפטים): "עד-בא השמש תשיבנו
 לו" (שמות כב, כה) — זו כסות יום שאתה מחזיר
 לו כל-היום; וכסות לילה שאתה מחזיר לו כל-
 הלילה מנין? תלמוד לומר: השב תשיב לו את-
 העבוט (המשכוך) כבוא השמש (דברים כד, יג) מכאן
 אמרו: ממשפנין כסות יום ביום וכסות לילה בלילה.
 וכבר נתבאר בגמרא מכות (טז). שאמרו: "לא-תבא
 אל-ביתו לעבט עבטו" (שם, י) — הוא לאו שנתק
 לעשה (המקיים את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו),
 ושהעשה הוא אמרו: "השב תשיב לו את-העבוט".
 ולשון ספרי (פרשת כי-תצא שם): "השב תשיב —
 מלמד שמחזיר לו פלי יום ביום, וכלי לילה
 בלילה: סגוס (שמיכת צמר) בלילה, ומחרשה
 ביום". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ט'
 (מבבא מציעא קיג).

המצוה המשלימה מאתים וארבעים —
 האזהרה שהזהרנו מלמנוע המשכון מבצעו
 שהוא צריך לו, אלא נחזיר לו כלי-יום ביום
 וכלי-לילה בלילה, כמו שאמרה המשנה (בבא
 מציעא פרק ט משנה יג): "מחזיר את-הכר בלילה
 ואת-המחרשה ביום". והלאו שבא בענין זה הוא
 אמרו יתעלה: "לא תשכב בעבטו" (שם, יב). ולשון
 ספרי (פרשת כי תצא שם): "לא תשכב ועבטו
 עמך". אלא מחזיר לו מה-שאי אפשר לו בלעדיו
 (אין לו תחליף לשימוש) מתמת עניו, כמו שבאר
 ואמר: "פי הוא כסותה לבדה הוא שמלתו לערו"
 (שמות כב, כו), וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק
 ט' מבבא מציעא (שם).

יום רביעי

מצות לא תעשה רמא רמב.

המצוה הרמ"א — האזהרה שהזהרנו מלמשכן
 אלמנה בין עניה בין עשירה, והוא אמרו: "ולא
 תחבל בגד אלמנה" (דברים כד, יז). ולשון המשנה
 (בבא מציעא פרק ט משנה יג): "אלמנה בין שהיא
 עניה בין שהיא עשירה אין ממשפנין אותה,
 שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". וכבר נתבארו

מלכות ברבית. לפי שאלו לא בא לאו ללוה מלכות ברבית הנה אפשר לסבר שיהא המלוה עובר מפני שהוא חומס ואין הלוה עובר, כי הוא רק הסכים להיות נחמס, והנה זה דומה לאונאה שעובר המאנה, לא המתאנה. לפיכך בא הלאו גם ללוה שלא ילוה ברבית, והוא אמרו יתעלה: "לא תשיף לאחיד נשף כסף נשף אכל" (דברים כג, כ), ובא הפרוש: לא תנשף לאחיד. ובפרוש אמרו בגמרא בבא מציעא (עה): "לוה עובר משום לא תשיף ומשום ולפני עור לא תתן מכשל" (ויקרא יט, יד), כמו שנבאר כשנזכיר אותה מצוה (לא תעשה רצט).

שבת קודש

מצות לא תעשה רלז.

המצוה הרל"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתעסק בהלוואת הרבית בין הלוה והמלוה, שלא נערב לאחד מהם, ולא נעיד להם. ולא נכתב ביניהם שטר במה שהספיקו עליו מעניגי הרבית, והוא אמרו יתעלה: "לא תשימונו עליו נשף" (שמות כב, כד). ולשון גמרא בבא מציעא (עה): "ערב ועדים אינם עוברים אלא משום: "לא תשימונו עליו נשף", אף-על-פי שפא במתעסקים ביניהם — הרי הוא כולל גם את המלוה, ולפיכך יהיה המלוה ברבית עובר על ששה לאוין: האחד — לא תהיה לו פנשה, והשני — את-כסף לא-תתן לו בנשף, והשלישי — ובמרבית לא-תתן אכלך, והרביעי — אל-תקח מאתו נשף, והחמישי — לא-תשימונו עליו נשף, והששי — ולפני עור לא-תתן מכשל. ושם אמרו: "ואלו עוברים בלא-תעשה: המלוה, והלוה, הערב, והעדים; וחכמים אומרים: אף הסופר — עוברים על בל-תתן, ועל בל-תקח ממנו, ועל לא-תהיה לו פנשה, ועל לא-תשימונו עליו נשף, ועל ולפני עור לא תתן מכשל". ובגמרא: "אמר אביי: מלוה עובר בכלן, לזה עובר משום לא-תשיף ולפני עור לא תתן מכשל: ערב ועדים אין עוברים אלא משום לא-תשימונו עליו נשף". והעובר על לאו זה (המלוה בריבית) — אם היא רבית קצוצה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוציאים אותה מידו ומחזירים לזה שממנו נלקחה הרבית.

מלאכה אחת חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. ואם עבר ומשכן — מוציאים מידו ויושב לבצעו, ואם אבד או נשרף קדם שיחזירנו — לוקה. וכך הדין בבגד אלמנה וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ט' מבבא מציעא.

יום חמישי

מצות לא תעשה רלה.

המצוה הרל"ה — האזהרה שהזהרנו מלהלוות ברבית, והוא אמרו יתעלה: "את-כסף לא-תתן לו בנשף (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) ובמרבית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לא-תתן אכלך" (ויקרא כה, לז). ושני לאוין אלו באו בענין אחד (ונאמרו) לחזוק (ליתר תוקף), שהמלוה ברבית יהיה עובר בשני לאוין. לא שהם שני ענינים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשף' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל), לפי שהנשף הוא הרבית והרבית הוא הנשף. ובגמרא בבא מציעא (ס): (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת 'נשף' ובאוכל 'תרבית' בכל זאת) אי אפה מוצא נשף בלא תרבית ולא תרבית בלא נשף (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), ולמה חלקו הפתוב? לעבור עליו בשני לאוין. ושם אמרו "דאורייתא נשף ותרבית חדא מלתא נהו (דבר אחד הם)". ועוד אמרו שם: השתא דכתיב, את-כסף לא-תתן לו בנשף ובמרבית — קרי בה (המילים "נשף ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): את-כסף לא-תתן לו בנשף ובמרבית, ובנשף ובמרבית לא-תתן אכלך, ויהיה כל-המלוה ברבית כסף או פרות עובר על שני לאוין, נוסף על שאר לאוין שבאו גם בן במלוה, לחזוק, לפי שפבר נכפל לאו זה בלשון אחר ואמר: "אל-תקח מאתו נשף ותרבית" (שם, לו) ונתבאר בגמרא בבא מציעא (סא), שגם לאו זה למלוה הוא, אלא שפאלו לאוי תירי, כמו שבארנו בפלל התשיעי, לפי שכלם בענין אחד נכפלו, והוא שהזהר המלוה מלהלוות ברבית. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ה' מבבא מציעא.

יום שישי

מצות לא תעשה רלו.

המצוה הרל"ו — האזהרה שהזהר גם הלוה

פרק ה' משנה ד'

עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים. עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשר על הים. עשרה נסיונות נסו אבותינו את הקדוש ברוך הוא במדבר. שנאמר: וינסו אתי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי.

נקודות משיחות קודש

של שבה, כמבואר בתניא⁸ לגבי חטא המרגלים (האחרון מבין עשרת הנסיונות)⁹:

בתחילה לא רצו ישראל להיכנס לארץ בטענה "כי חזק הוא ממנו"¹⁰, שלא האמינו ביכולת הקב"ה (חס־שלום) לכבוש את הארץ. אך לבסוף שינו את דעתם ואמרו "הננו ועלינו"¹¹. ומקשה שם (בתניא) - כיצד חזרה אליהם לפתע האמונה ביכולת ה' והרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת חדשים שיוכיחו את יכולת ה' לכבוש את הארץ?

ומבאר, שישראל הם "מאמינים בני מאמינים", ורק שה"סטרא אחרא" אשר נתלכשה בגופם, הגביהה את עצמה "בחוצפה בלי טעם ודעת". אך כאשר שמעו דברים קשים, שקצף ה' עליהם "והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - "נכנע ונשבר לבם בקרבם", "וממילא נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישראל עצמן מאמינים בני מאמינים". זוהי אפוא הסיבה לשינוי שהתחולל אצל בני-ישראל שאמרו לפתע "הננו ועלינו".

משמעות הענין היא: כאשר מופיעה אצל יהודי הנהגה בלתי-רצויה אין זה דבר טבעי; אדרבה, מצד טבע נפשו קשור היהודי עם תכלית הטוב; ענין חיצוני בלבד הוא שמונע אותו מלקיים את רצון ה'. לכן, כאשר דבר חיצוני זה מתבטל ונעלם (בחטא המרגלים היה זה על ידי "שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש"), ממילא מתגלה טבעו ורצונו האמיתי של היהודי.

מעתה נבין את דברי התנא - המביא גם את הסיפא של הפסוק, "ולא שמעו בקולי" - למעליותא:

הסיבה שבני-ישראל ניסו את הקב"ה לא היתה שהם לא הכירו, חלילה, במציאות ה' (בדוגמת פרעה, להבדיל, שאמר "לא ידעתי את ה'"); אלא מפני ש"לא שמעו בקולי": בני ישראל ידעו שזהו "בקולי", קולו של הקב"ה, רק שהיה חסר אצלם ה"שמעו" (ה"דערהעין") "שמיעה מלשון הבנה וקליטה"¹².

לכן, כאמור, ברגע ש"הרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - מיד "נכנע ונשבר לבם בקרבם" כי נתגלה רצונם האמיתי.

(יתורת-מנחם - התוועדויות' תשמ"ג, כרך ג, עמ' 1704)

עשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים הם מה שבני ישראל לא נפגעו מעשר המכות שבאו על המצרים, וכדכתיב¹ "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים", וכן², "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל"³. וקשה⁴ אם כן, מדוע הקדימה המשנה "עשרה נסים שנעשו לאבותינו" ל"עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים"; היה לה, לכאורה, לכתוב את הדברים כסדר התרחשותם תחילה המכות ולאחר מכן הניסים שנעשו לאבותינו?!

ויש לומר בביאור הדברים:

מצד הנהגת העולם על-פי טבע ("סדר ההשתלשלות") לא היה מקום לחלק בין המצרים לבין בני-ישראל ("נגוף למצרים ורפוא לישראל"⁵). ואמנם, זו היתה טענתה של "מידת הדין" - הללו עובדי עבודה-זרה והללו עובדי עבודה-זרה!⁶

כדי שבכל-זאת תתאפשר הבדלה זו בין המצרים לבני-ישראל היה צורך בהתגלות אור נעלה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הארה זו היא היסוד לעשרת הנסים שנעשו לאבותינו - "נס" מלשון הרמה⁷. הקב"ה הגביה את ישראל למעלה מסדרי הטבע ולכן המכות לא פגעו בהם.

הגבהה זו שהגביה ה' את בני-ישראל, היא ההכנה ליציאת מצרים, שענינה העיקרי הוא "שבירת" קליפת מצרים ועל-ידי זה - ביטול שיעבוד מצרים.

לפי זה, מובן מדוע הקדים התנא "עשרה נסים" ל"עשר מכות": בכדי שהמכות שהביא הקב"ה על המצרים אכן ימלאו את יעודן, צריך היה להקדים להן את ה"נסים", דהיינו להגביה ולהעלות את ישראל למעלה מהטבע; רק אז יכלו המכות לפגוע במצרים (ולא בישראל), "לשבור" את המצרים ולפרוק את עולם מעל צוארם של בני-ישראל.

(ליקוטי-שיחות, כרך ד, עמ' 1220)

יש להבין: כדי להוכיח מהפסוק ש"עשרה נסיונות ניסו אבותינו וכו'", די היה לתנא להביא את חלקו הראשון של הפסוק ("וינסו אותי זה עשר פעמים") ולשם מה הביא גם את סיומו ("ולא שמעו בקולי") המבליט את הפך שבחן של ישראל?

ויש לומר שאדרבה, סיום הפסוק אינו ענין של גנאי אלא

(1 וראו ט, ד. 2 בא יא, ז. 3) כן פירשו הרמב"ם, רבינו-יונה ומדרש-שמואל. (4 תויו"ט. 5) זוהר חלק-ב לו, א. (6) ראה זוהר שם קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. (7) תורה-אור יתרו ע, ד. (8) פרק כט. (9) ראה פירוש רע"ב. (10) שלח יג, לא. (11) שם טו, מ. (12) ראה רש"י מקץ מב, כג.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

מקום בגן עדן – פרק קי"ט

על סבו ר' משה, ראש קהלת פוזנא לשעבר, שמע ברוך, אביו של רבי שניאור זלמן מייסד חסידות חב"ד, הרבה מאד מפי ידידו ר' יצחק שאול, הנפח הלמדן. אך הוא לא ציפה כלל כי תוך כדי שהייתו בדוברומיסל כעוזרו של ר' יצחק שאול בנפחיה ישמע גם על גיסו ר' יוסף יצחק, בעלה של דבורה לאה אחותו, מי שנודע כעילוי משריי, שלאחר נישואיו התמנה לראש ישיבה בוויטבסק. ברוך הופתע, איפוא, מאד לשמוע סיפור על גיסו, ובמיוחד בנסיבות שבהן סופר הסיפור.

לאמתו של דבר היה ברוך עד, תוך כדי עבודתו בנפחיה, לויכוח בקשר לגיסו שבוויטבסק. בהתאם לדרכו המיוחדת שמע ברוך את הסיפור מבלי להודיע כי העילוי משריי, שעליו מוסב הדיבור, הוא גיסו. מעולם לא דיבר ברוך על יחוס משפחתו. כל ענינו היה לשמוע וללמוד מפי כל מי שניתן ללמוד ממנו, אך נמנע מלרמוז על עצמו, על למדנותו או למדנות בני משפחתו.

עם זאת שמח ברוך בלבו על כך שעד לדוברומיסל, העיירה הקטנה, הגיע שמעו של גיסו, ובמיוחד על כך שהסיפור שמע עליו הוכיח לו כי גיסו אינו רק למדן סתם, שחכמתו מרובה ממעשיו, אלא שהוא בעל מדות ומעשים טובים, וכפי ששיער על-פי הסיפור נמנה על חסידי הבעל-שם-טוב.

וכך היה המעשה: בראשית האביב, כאשר הנפחיה פתוחה שעות רבות משום שרבו אז האכרים שהיו מגיעים כדי לתקן את מחרשותיהם, לפרזל את סוסייהם ולהתקין את מרכבותיהם, היו מתאספים גם יהודים, הולכי בטל למחצה ולשליש ולרביע, כדי להחליף מלים עם בעל-הנפחיה ועובדיה. מפעם לפעם היו מצטרפים גם יהודים למדנים, וביניהם אחד בשם ר' ירוחם פישל.

ר' ירוחם פישל היה ספוג התנגדות לדרך החסידות החדשה, אך לא ידע כי ר' יצחק שאול עצמו, אותו העריץ בגלל למדנותו, הוא חסיד. ר' יצחק שאול מצדו הבין כי לא יצליח להשפיע על ר' ירוחם פישל ולכן הגביל את נושאי שיחותיו אתו בפלפולי דאורייתא. כך גם נהג ברוך הצעיר.

הנפחיה מצאה חן בעיני ר' ירוחם פישל, משום שבעליה, אליעזר ראובן, למרות היותו יהודי פשוט, השיא את שלוש בנותיו ללמדנים, ואת בנו היחיד, שמואל נחום, שלח לישיבה, הנפחיה היתה "בית ועד לחכמים".

שמואל נחום נסע ללמוד ב"זמן" החדש, לאחר חג הפסח, באחת משיבות העיר וויטבסק. הסיע אותו זבולון בנימין, פושט הנבלות, שהיה בעבר עם-הארץ גדול ורק הודות לקירובו של אליעזר ראובן הנפח נעשה לידוע ספר במדה מסויימת (ראה חלק א', פרקים ט"ז-ט"ז, וכן פרק מ"ט והלאה).

עתה חזר זבולון בנימין מוויטבסק וסיפר בנפחיה כי מכל ישיבות וויטבסק בחר שמואל נחום בישיבתו של רבי יוסף יצחק, העילוי משריי. כך צף שמו של גיסו של ברוך מבלי שברוך ירמוז כי מדובר בגיסו.

ואז התפתחה שיחה על רבי יוסף יצחק. זבולון בנימין, היהודי הפשוט, החל לשבח את הגאון הצעיר. "לדידי ראוי למדן כזה לדרגתו" - אמר זבולון בנימין - "שכן אפילו אדם פשוט כמוני מסוגל להבין את דברי התורה שלו".

הוא סיפר כי רבי יוסף יצחק נהג להשמיע את שיעור-הפתיחה שלו, בראשית כל "זמן", לפני צבור רחב, שכן יהודים רבים מאד היו משתתפים בשיעור זה, ובכללם יהודים פשוטים. הסיבה לכך היתה כיוון שנהג לשלב בשיעורים אלה דברי מוסר מאגדות חז"ל באופן שיהיו מובנים גם לאנשים פשוטים.

זבולון בנימין סיפר, איפוא, בהתלהבות רבה על כך שבהביאו את שמואל נחום אל הישיבה נשאר לשמוע את שיעור הפתיחה.

"היה זה פשוט תענוג, מעמד מחיה נפשות" - אמר - "תארו לעצמכם: אני מוצא עצמי יושב בין בני ישיבה ויהודים למדנים, מאזין לדבריו של הגאון, ומבין כל מלה. לא האמנתי לעצמי כי אני אכן מבין אותו. אספר לכם סיפור ששמעתי ותיווכחו לדעת כי קלטתי אותו".

וכך סיפר זבולון בנימין בשמו של העילוי משריי:

חכם גדול הגיע לעיר ופגש באליהו הנביא. שאל החכם את אליהו מי מתושבי המקום מובטח בחלקו לעולם הבא, וזאת כדי לדעת מי ראוי להיות חברו.

אמר לו אליהו הנביא: אדרבה, צא העירה וראה מעשי בני-אדם ואמור לי מי מהם לפי הבנתך הוא בן-העולם-הבא.

בכך התכוון אליהו לבחון את כוחו של החכם להכיר בטיבם של בני אדם.

יצא האורח לחפש את בני העולם הבא. ראשית דרכו היתה, כמובן, לבתי המדרש שבעיר.

בבואו לבית-המדרש ראה יהודים יושבים ועוסקים בתורה בהתמדה. חשב החכם האורח בלבו: ודאי כאן מצוי זה שהוא מובטח לשבת בגן-עדן.

בעודו עומד ותוהה מי מבין האנשים שלפניו הוא בן העולם הבא ניגש אליו אליהו ואמר לו: ודאי שיהודים אלה זכאים לשכר טוב בגלל לימוד תורתם, אך בוא ואראה לך את הראויים להיות חבריך בגן-עדן ומובטחים בחלקם בעולם הבא.

הלך אליהו, ואחריו החכם, אל השוק, והצביע לו על שני יהודים עניים, שפניהם מצומקות ומסוגפות, והם חגורים בחבלים על מתניהם. הם לא שונים בשום דבר מבני ההמון שהתהלכו בשוק.

שני היהודים אספו סביבם אנשים, מבוגרים וצעירים, שהיו מדוכאים מעוני וסבל, והתחילו לדבר לפניהם. הם סיפרו להם סיפורים שונים ודברים מבדחים. מיד החלו היהודים הללו, העצורים והדאוגים, לחייך, ונהרה התפשטה על פניהם.

"רואה אתה שני יהודים אלה"? - אמר אליהו הנביא לאורח - "שני יהודים אלה הם בני העולם הבא. מקומם מובטח להם בגן-עדן והם זכאים להיות חבריך. אין להם כסף כדי להחיות בהם עניים, אך עזרתם לנדכאים ומרי נפש גדולה מכל עזרה אחרת. הם משמחים שבורי לב, ובזכותם שוכחים העניים את עניים והסובלים מסיחים דעתם מסבלם. זכותם גדולה ואשרי חלקם!"

זבולון בנימין סיפר את הסיפור בלשונו וכפי קליטתו והבנתו, בהסיקו מכאן כי כל יהודי מסוגל לזכות לחיי עולם הבא על-ידי מעשים טובים. עיניו נוצצו מחזוה ומסיפוק על הדרך שנסללה לפניו בחיים להגיע לגן-עדן בכוח מעשים טובים.

ר' יצחק שאול האזין בקורת רוח לסיפורו של זבולון בנימין, שתאם את השקפותיו והלך רוחו גם שמחתו של ברוך היתה גדולה, שכן גם מסלול מחשבותיו היה זהה לתוכן הסיפור, ובמיוחד שמח על כך שגיבור הסיפור הוא גיסו מסיפורו של זבולון בנימין הבין ברוך כי גיסו רבי יוסף יצחק אינו רק למדן גדול, כי אם מצא לו את דרכו המיוחדת בעבודת ה'.

כשסיפר זבולון בנימין את סיפורו נכח בנפחיה גם ר' ירוחם פישל הלמדן. ר' ירוחם פישל הכיר את זבולון בנימין זה שנים רבות והחשיב אותו לבור דאורייתא. סיפורו של זבולון בנימין חרה לו מאד, וקצפו גדל על העזתו של זה "לתת ציונים" ללמדנים, בהביעו את הערכתו לסוג זה של למדנים כרבי יוסף יצחק. כשסיים זבולון בנימין את סיפורו התפרץ לעברו ר' ירוחם פישל בדברי גנאי ונזיפה על כך שהוא מעין למדוד ולהעריך את גדלותו של הגאון משריי, ולמסור בשמו איזה סיפור אגדה "פשוט" המדבר על הבנתם של עמי-הארץ. "רק בור ואדם נקלה יכול להעריך את גדלותו של גאון בקנה-מדה של סיפור פשוט" - טען בלהט, בהוסיפו דברי זלזול וגנאי על חשבון "מבינותו" של פושט נבילות בעיני למדנים וגאונים.

שטף החירופים שהתפרץ מפיו של ר' ירוחם פישל בזעם ובקצף הדהים את כל הנוכחים בנפחיה, ובמיוחד את ר' יצחק שאול וברוך. בתדהמה גוברת והולכת ראו את ר' ירוחם פישל הלמדן יוצא מכליו כשתוך כדי כך הוא מוציא מפיו מלים שאינן רגילות גם אצל אדם פשוט.

ר' יצחק שאול וברוך ניסו לאחר מכן לנחם את זבולון בנימין ולעודדו. לכשעצמם סיכמו להם את המאורע כהוכחה נוספת על החסרון שבדרכם של הלמדנים הרחוקים מתורת הבעש"ט ודרכו.

אך לברוך נועדו בדוברומיסל ידיעות נוספות על בעלי יחס מבני משפחתו.

א ומליל יי עם משה ועם אהרן
 למימר: ב דא גזרת אורייתא די
 פקיד יי למימר מלל עם בני
 ישראל ויסבין לך תורתא סמקתא
 שלמקתא די לית בה מומא די לא
 סליק עלה נירא: ג ותתנון תתה
 לאלעזר פהנא ונפק תתה למברא
 למשריתא ויכוס תתה קדמוהי:
 ד ויסב אלעזר פהנא מדמה
 באצבעה וידי לקבל אפי משפן
 זמנא מדמה שבע זמנין:
 ה ויודד ית תורתא לעינוהי ית
 משפיה וית בשורה וית דמה על
 אכלה יודד: ו ויסב פהנא אעא
 דארזא ואזובא וצבע זהורי וירמי
 לגו יקידת תורתא: ז ויצבע
 לבושוהי פהנא ויסחי בשרה
 במיא ובתר פן יעול למשריתא
 ויהי מסאב פהנא עד רמשא:
 ח ודמוקד תתה יצבע לבושוהי
 במיא ויסחי בשרה במיא ויהי
 מסאב עד רמשא: ט ויכנוש גבר
 דכי ית קטמא דתורתא ויצנע
 למברא למשריתא פאתר דכי
 ותהי לכנשתא דבני ישראל
 למטרא למי אדיותא חטאתא

יט א וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן
 לאמר: ב זאת חקת התורה אשר-צוה יהוה
 לאמר דבר א אל-בני ישראל ויקחו אליך
 פרה אדמה תמימה אשר אין-בה מום אשר
 לא-עלה עליה על כס"י: ג ונתתם אתה אל-
 אלעזר הכהן והוציא אתה אל-מחוץ למחנה
 ושחט אתה לפניו כס"י: ד ולקח אלעזר הכהן
 מדמה באצבעו והוה אל-נכח פני אהל-
 מועד מדמה שבע פעמים כס"י: ה ושרף את-
 הפרה לעינו את-ערה ואת-בשרה ואת-
 דמה על-פרשה שרף: ו ולקח הכהן עץ ארו
 ואזוב ושני תולעת והשליך אל-תוך שרפת
 הפרה: ז וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים
 ואחר יבא אל-המחנה וטמא הכהן עד-
 הערב כס"י: ח והשרף אתה יכבס בגדיו במים
 ורחץ בשרו במים וטמא עד-הערב: ט ואסף א
 איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ
 למחנה במקום טהור והיתה לעדת בני-

רש"י

לשלוש מחנות: ושחט אתה לפניו. (יומא מב) זר
 שוחט ואלעזר רואה: (ד) אל-נכח פני אהל-
 מועד. עומד במזרחו של ירושלים ומתפונ ורואה
 פתחו של היכל בשעת הזאת הדם (יומא כח):
 (ז) אל-המחנה. למחנה שכינה, שאין טמא
 משלח חוץ לשתי מחנות, אלא זב ובעל קרי
 ומצרע: וטמא הכהן עד-הערב. סרסוהו ודרשוהו:
 "וטמא עד-הערב ואחר יבא אל-המחנה":
 (ט) והניח מחוץ למחנה. (פרה פ"ג) לשלשה

(ב) זאת חקת התורה. לפי שהשטן ואמות
 העולם מונין את ישראל לומר: מה המצוה הזאת
 ומה טעם יש בה? לפיכך פתב בה "חקה", גזרה
 היא מלפני, אין לך רשות להרהר אחריה: ויקחו
 אליך. (במדבר רבה) לעולם היא נקראת על שמך:
 פרה שעשה משה במדבר: אדמה תמימה. שתהא
 תמימה באדמימות, שאם היו בה שתי שערות
 שחורות - פסולה: (ג) אלעזר. (ספרי) מצותה
 בסגן: אל-מחוץ למחנה (יומא סח ספרי) חוץ

יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמִי נָדָה חַטָּאת הוּא כִּסְיִי:
 וְכַבֵּם הָאִסְף אֶת־אִפְרֵי הַפָּרָה אֶת־בְּגָדָיו
 וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב וְהִיְתָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלִגְר
 הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם: י"א הַנִּגְעַ בְּמַת
 לְכָל־נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שְׁבַעַת יָמִים: י"ב הוּא
 יִתְחַטָּא־בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 יִטְהַר וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם
 הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר כִּסְיִי: י"ג כָּל־הַנִּגְעַ בְּמַת
 בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא אֶת־
 מִשְׁכַּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא
 מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מִי נָדָה לֹא־זָרַק עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה
 עוֹד טָמֵאתוּ בּוֹ כִּסְיִי: י"ד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
 כִּי־יָמוּת בְּאֵהָל כָּל־הַבָּא אֶל־הָאֵהָל וְכָל־אֲשֶׁר
 בְּאֵהָל יִטָּמֵא שְׁבַעַת יָמִים כִּסְיִי: טו וְכָל כְּלִי
 פְתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צְמִיד פְּתִיל עָלָיו טָמֵא

היא: י ויצבע דבניש ית קטמא
 דתורתא ית לבושוהי ויהי מסאב
 עד רמשא ויהי לבני ישראל
 ולגירא דיתגירון ביניכון לקים
 עלם: יא דיקרב במתא לכל
 נפשא דאנשא ויהי מסאב שבא
 יומין: יב הוא גדי עלוהי פיומא
 תליתאה וביומא שביעאה ידפי
 ואם לא גדי עלוהי פיומא
 תליתאה וביומא שביעאה לא
 ידפי: יג כל דיקרב במתא
 בנפשא דאנשא די ימות ולא גדי
 עלוהי ית משפנא דני סאב
 וישתצי אנשא ההוא מישראל
 ארי מי אדיותא לא אזדריקו
 עלוהי מסאב יהי עוד סאבתה
 בה: יד דא אוריתא אנש ארי
 ימות במשפנא כל דעלל
 למשפנא וכל די במשפנא יהי
 מסאב שבאעא יומין: טו וכל מן
 דחסף פתיח דלית מגופת שייע
 מקף עלוהי מסאב הוא:

רש"י

הזה): (יג) במת בנפש. ואיזה מת? של נפש
 האדם, להוציא נפש בהמה, שאין טמאתה צריכה
 הנאה (ולא טמאת שבעה). דבר אחר: בנפש, זו
 רביעית דם (חולין עב): את־משפן ה' טמא. אם
 נכנס לעזרה אפלו בטבילה בלא הנאת שלישי
 ושביעי: עוד טמאתו בו. אף־על־פי שטבל:
 (יד) כל־הבא אל־האהל. בעוד שהמת בתוכו:
 (טו) וכל כלי פתוח. (חולין כה א) בכלי חרס
 הפתוח מדבר, שאין מקבל טמאה מנבו אלא
 מתוכו, לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו
 יפה בחבור - טמא הוא. הא אם יש צמיד פתיל
 עליו - טהור: פתיל. לשון מחבר בלשון עברי. וכן

חלקים מתחלקת: אחד נתן בהר המשחה, ואחד
 מתחלק לכל המשמרות, ואחד נתן בחיל; זה של
 משמרות הנה חוץ לעזרה, לטל ממנו בני העזרות
 וכל הצריכין להטהר, וזה שבהר המשחה - כהנים
 גדולים לפרות אחרות מקדשין הימנה, וזה שבחיל
 - נתון למשמרת מגזרת הפתוח, שנאמר: "והיתה
 לעדת בני־ישראל למשמרת": למי נדה. למי
 הנה, כמו (איכה ג): "וידוֹאֵבֶן בִּי", (זכריה ב):
 "לידות את־קרנות הגזים" לשון זריקה: חטאת
 הוא. לשון חטוי כפשוטו; ולפי הלכותיה קראת
 הפתוח "חטאת", לומר שהיא פקדשים להאסר
 בהנאה: (יב) הוא יתחטא־בו. באפר הפרה (ס"א

הוא כס"י: טז וְכָל אֲשֶׁר-יִזַּע עַל-פְּנֵי הַשָּׂדֶה
 בַּחֲלָל-חֶרֶב אוֹ בַּמָּת אוֹ בַּעֲצֵם אָדָם אוֹ
 בַּקָּבֵר יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים כס"י: יז וְלָקְחוּ לַטְּמֵא
 מֵעֵפֶר שְׂרַפַת הַחֲטָאִת וְנָתַן עָלָיו מִיֵּם חַיִּים
 אֶל-כָּלִי: שני יח וְלָקַח אֶזוֹב וְטָבַל בְּמַיִם אִישׁ
 טָהוֹר וְהָיָה עַל-הָאֵהָל וְעַל-כָּל-הַבָּלִים וְעַל-
 הַנְּפֹשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ-שָׁם וְעַל-הַנְּגִיעַ בַּעֲצָם אוֹ
 בַּחֲלָל אוֹ בַּמָּת אוֹ בַּקָּבֵר: יט וְהָיָה הַטָּהוֹר
 עַל-הַטְּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
 וְחָטְאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּכְבַס בְּגָדָיו וּרְחַץ בְּמַיִם
 וְטָהַר בַּעֲרֹב כס"י: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר-יִטְמָא וְלֹא
 יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל
 כִּי אֶת-מִקְדָּשׁ יְהוָה טָמָא מִי נִדָּה לֹא-זֹרֵק
 עָלָיו טָמָא הוּא כס"י: כא וְהִיתָה לָהֶם לְחֻקַּת
 עוֹלָם וּמִזֵּה מִי-הַנְּדָה יִכַּסּ בְּגָדָיו וְהַנְּגִיעַ בְּמִי
 הַנְּדָה יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב כס"י: כב וְכָל אֲשֶׁר-יִזַּע-

טז וְכָל דִּי יִקְרַב עַל אִפֵּי חֻקְלָא
 בַּקָּטָל חֶרֶבָא אוֹ בַּמָּתָא אוֹ
 בַּגְרָמָא דְאִנְשָׁא אוֹ בַּקָּבְרָא יְהִי
 מְסָאב שְׁבַעַת יוֹמִין: יז וְיִסְבוּן
 לְדַמְסָאב מֵעֵפֶר יְקֻדַת חֲטָאִתָא
 וְיִתְנוּן עֲלוּהִי מִי מְבוּעַ לְמָן:
 יח וְיִסַּב אֶזוֹבָא וְיִטְבֹּל בְּמַיָא
 גְּבַר דְכִי וְיַדֵּי עַל מִשְׁפָּנָא וְעַל כָּל
 מְנִיָא וְעַל נְפִשְׁתָא דִּי הוּוּ תַמָּן
 וְעַל דִּיקְרַב בַּגְרָמָא אוֹ בַּקָּטָלָא אוֹ
 בַּמָּתָא אוֹ בַּקָּבְרָא: יט וְיַדֵּי דְכִיָא
 עַל מְסָאבָא בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
 וּבְיוֹמָא שְׁבִיעֵאָה וּיְדַכְּנָה בְּיוֹמָא
 שְׁבִיעֵאָה וְיִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחִי
 בְּמַיָא וְיִדְפִי בְרַמְשָׁא: כ וְגַבְרִי
 יִסְתָּאב וְלֹא יַדֵּי עֲלוּהִי וְיִשְׁתַּצִּי
 אִנְשָׁא הַהוּא מִגּוֹ קָהָלָא אֲרִי יָת
 מִקְדָּשָׁא דְיִי סָאב מִי אֲדִיּוּתָא לֹא
 אֲזַדְרִיקוּ עֲלוּהִי מְסָאב הוּא:
 כא וְתַהִי לְהוֹן לְקַנְסַ עֲלָם וְדִי
 מִי אֲדִיּוּתָא יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהִי
 וְדִיקְרַב בְּמִי אֲדִיּוּתָא יְהִי מְסָאב
 עַד רַמְשָׁא: כב וְכָל דִּי יִקְרַב בַּה
 מְסָאבָא יְהִי מְסָאב וְאִנְשׁ דִּיקְרַב

רש"י

(בראשית ל): "נפתולי אלהים נפתלתי", נתחברתי
 עם אחותי: (טז) על-פני השדה. (חולין עב)
 רבותינו דרשו: לרבות גולל ודופק, ופשוטו:
 "על-פני השדה", שאין שם אהל - מטמא המת
 שם בנגיעה: (יט) וחטאו ביום השביעי. (ספרי)
 הוא גמר טהרתו: (כ) ואיש אשר-יטמא וגו'.
 אם נאמר מקדש, למה נאמר משפן כו' ? כדאיתא
 בשבועות (דף טז): (כא) ומזה מי-הנדה. (נדה ט,
 יומא יד) רבותינו אמרו שהמזה טהור, וזה בא
 ללמד שהנושא מי חטאת - טמא טמאה חמורה
 לטמא בגדים שעליו, מה שאין כן בנוגע. וזה
 שהוציאו בלשון "מזה", לומר לך שאינן מטמאין

עד שיהא בהן שעור הזאה: והנגע וגו' יטמא.
 ואין טעון כפוס בגדים: (כב) וכל אשר-יגע-בו.
 הטמא הזה שנטמא במת יטמא: והנפש הנגעת.
 בו בטמא מת: תטמא עד-הערב. מכאן למדנו,
 שהמת אבי אבות הטמאה והנוגע בו אב הטמאה
 ומטמא אדם. זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה.
 ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה
 הדרשן, וזהו: (ב) ויקחו אליך. משלהם, כשם
 שהם פרקו נזמי הזֶּבֶח לַעֲגֹל מִשְׁלָהֶם, כֶּף יְבִיאוּ זֹ
 לַכֶּפֶר מִשְׁלָהֶם: פָּרָה אֲדָמָה. מִשָּׁל לְכֶן שִׁפְחָה
 שִׁטְנָף פִּלְטִין שָׁל מְלֶךְ. אָמְרוּ: תְּבֵא אִמּוֹ וְתִקְנַח
 הַצּוֹאֵה, כֶּף תְּבֵא פָּרָה וְתִכְפֹּר עַל הָעֲגֹל: אֲדָמָה. עַל

בו הטמא יטמא והנפש הנגעת תטמא
 עד-הערב כס"י: פ כ א ויבאו בני-ישראל כל-
 העדה מדבר-צן בחדש הראשון וישב העם
 בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם כס"י:
 ב ולא-היה מים לעדה ויקהלו על-משה ועל-
 אהרן כס"י: ג וירב העם עם-משה ויאמרו
 לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני יהוה כס"י:
 ד ולמה הבאתם את-קהל יהוה אל-המדבר
 הזה למות שם אנחנו ובעירנו: ה ולמה
 העליתנו ממצרים להביא אתנו אל-המקום
 הרע הזה לא | מקום זרע ותאנה וגפן ורמון
 ומים אין לשותות: ו ויבא משה ואהרן מפני
 הקהל אל-פתח אהל מועד ויפלו על-פניהם

בה יהי מסאב עד רמשא:
 א ואתו בני ישראל כל פנשתא
 למדברא דצין בנרחא קדמאה
 ויתב עמא ברקם ומיתת תמן
 מרים ואתקברת תמן: ב ולא
 תהו מיא לכנשתא ואתפנשו על
 משה ועל אהרן: ג ונצא עמא
 עם משה ואמרו למימר ולוי
 דמתנא במותא דאהנא קדם יי:
 ד ולמא אעלתון ית קהלא די
 למדברא הדין לממת תמן אנחנא
 ובעירנא: ה ולמא אסקתונא
 ממצרים לאיתהא יתנא לאתרא
 בישא הדין לא אתר פשר לבית
 זרע ואף לא תינין וגופנין
 ורמונין ומיא לית למשתי:
 ו ועל משה ואהרן מן קדם
 קהלא לתרע משפן זמנא ונפלו
 על אפיהון ואתגלי יקרא די

רש"י

בו, כף פרה מטמאה כל העוסקין בה, וכשם
 שנטהרו באפרו, שנאמר (שם): "ויזר על-פני המים
 וגו'", כף, ו"לקחו לטמא מעפר שרפת החטאת
 וגו'": (א) כל-העדה. עדה השלמה, שפבר מתו
 מתי מדבר ואלו פרושו לחיים: ותמת שם מרים.
 (מ"ק כ"ח) למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה
 אדמה? לומר לה: מה קרבנות מכפרין (ס"א כמו
 שפרה אדמה מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת:
 ותמת שם מרים. (שם) אף היא בנשיקה מתה.
 ומפני מה לא נאמר בה: "על-פי ה'"? שאינו דרף
 כבוד של מעלה. ובאהרן נאמר (במדבר לג): "על-
 פי ה'", ב"אלה מסעי": (ב) ולא-היה מים
 לעדה. מכאן, שכל ארבעים שנה היה להם הבאר
 בזכות מרים: (ג) ולו גוענו. הלואי שגוענו:
 בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר. למד שמיתת
 צמא מגנה ממנה: בגוע. שם דבר הוא, כמו
 "במיתת אחינו", ולא יתכן לפרשו "כשמתו

שם (ישעיה א): "אם יאדימו כתולע", שהחטא קרוי
 אדם: תמימה. על שם ישראל שהיו תמימים
 ונעשו בו בעלי מומין - תבא זו ותכפר עליהם
 ויחזרו לתמותם: לא עלה עליה על. כשם שפרקו
 מעליהם על שמים: (ג) אל-אלעזר הפהן. כשם
 שנקהלו על אהרן, שהוא פהן, לעשות העגל, ולפי
 שאהרן עשה את העגל לא נעשית עבודה זו על
 ידו, שאין קטיגור נעשה סניגור: (ד) ושרף
 את-הפרה. כשם ששרף העגל: (ו) עץ ארז
 ואזוב ושני תולעת. שלשה מינין הללו כנגד
 שלשת אלפי איש שנפלו בעגל. וארז הוא הגבה
 מכל האילנות ואזוב נמוך מכלם, סימן, שהגבה
 שנתגאה וחסא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת,
 ויתכפר לו: (ט) למשמרת. כמו שפשע העגל
 שמור לדורות לפרענות, שאין לה פקדה שאין בה
 מפקדת העגל, שנאמר (שמות לב): "וביום פקדי
 ופקדתי וגו'". וכשם שהעגל מטמא כל העוסקין

להון: ז ומליל יי עם משה
 למימר: ח סב ית חטרא ואכנש
 ית כנשתא את ואהרן אחוה
 ותמללון עם פיפא לעיניהון ויתן
 מוהי ותפק להון מיא מן פיפא
 ותשקי ית כנשתא וית בעירהון:
 ט ונסיב משה ית חטרא מן קדם
 יי כמא די פקדה: י ואכנישו
 משה ואהרן ית קהלא לקדם
 פיפא ואמר להון שמעו כען
 סרבניא המן פיפא הדין נפק
 לכון מיא: יא וארם משה ית
 ידה ומחא ית פיפא בחטריה
 פרתין זמנין ונפקו מיא סגיאי
 ושתיאת כנשתא ובעירהון:
 יב ואמר יי למשה ולאהרן חלף
 די לא המנתון במימרי לקדשותי
 לעיני בני ישראל ככן לא תעלו
 ית קהלא הדין לארעא די יהבית
 להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה

וירא כבוד יהוה אליהם: פ שלישי וידבר
 יהוה אל משה לאמר: ח קח את המטה
 והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך
 ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו
 והוצאת להם מים מן הסלע והשקית את
 העדה ואת בעירם כס"י: ט ויקח משה את
 המטה מלפני יהוה כאשר צוהו: י ויקהלו
 משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר
 להם שמעו נא המרים המן הסלע הזה
 נוציא לכם מים כס"י: יא וירם משה את ידו ויד
 את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים
 ותשת העדה ובעירם כס"י: ס יב ויאמר יהוה
 אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי
 להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה

רש"י

ולא הוציא. אמרו: שמא צריך להכותו כבראשונה,
 שנאמר (שמות יז) "והפית בצור" - ונזדמן להם
 אותו סלע והכהו: (יב) יען לא האמנתם בי.
 גלה הפתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין
 לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם: כעון שאר דור
 המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה
 עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא) "הצאן ופקר
 ישחט" קשה מזו? אלא לפי שבפסתר - חסף עליו
 הפתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל - לא חסף עליו
 הפתוב, מפני קדוש השם: להקדישני. שאלו
 דברתם אל הסלע והוציא, הייתי מקדש לעיני
 העדה ואומרים: מה סלע זה, שאינו מדבר ואינו
 שומע ואינו צריך לפרנסה, מקים דבורו של מקום,
 קל וחמר אנו!: לכן לא תביאו. בשבועה, כמו

אחינו, שאם בן היה לו להקד "בגוע" (בחולם
 הוא"ו): (ח) ואת בעירם. (במדבר רבה) מפאן,
 שחס הקדוש-ברוך-הוא על ממונם של ישראל:
 (י) ויקהלו וגו'. (שם) זה אחד מן המקומות
 שהחזיק מעט את המרבה. המן-הסלע הזה
 נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך
 הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והיו
 ישראל אומרים להם: מה לכם? מאיזה סלע
 תוציאו לנו מים? לכך אמר להם: "המרים",
 סרבנים, לשון יוני שוטים - מורים את מוריהם,
 המן הסלע הזה, שלא נצטוינו עליו, נוציא לכם
 מים?: (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא
 אלא טפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא
 "ודברתם אל-הסלע", והמה דברו אל סלע אחר

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם כִּסְיִי: יג הַמָּה מִי
 מְרִיכָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
 וַיִּקְדָּשׁ בָּם כִּסְיִי: טו רַבִּיעִי יִשְׁלַח מֹשֶׁה
 מִלְּאֲכִים מִקִּדְּשׁ אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם כֹּה אָמַר
 אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
 אֲשֶׁר מָצֵאתָנוּ כִּסְיִי: טז וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִמָּה
 וַנָּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם
 וְלֹא־בִתְּיָנוּ כִּסְיִי: טז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוּ
 וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ
 בְּקִדְּשׁ עֵיר קִצְהָ גְבוּלְךָ כִּסְיִי: יז נַעֲבְרָה־נָא
 בְּאַרְצְךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם וְלֹא נִשְׁתָּה
 מִי בְּאֵר דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּלְךָ לֹא נִטָּה יָמִין

להון: יג אנון מי מצותא די נצו
 בני ישראל קדם יי ואתקדש
 בהון: יד ושלח משה אנגדין
 מרקם לות מלכא דאדום כדון
 אמר אחוך ישראל את ידעת ית
 כל עקמתא די אשפכתנא:
 טו ונתתו אבהתנא למצרים
 ויתכנא במצרים יומין סגיאיין
 ואבאישו לנא מצראי
 ולאבהתנא: טז וצלינא קדם יי
 וקביל צלותנא ושלח מלאכא
 ואפקנא ממצרים והא אנחנא
 ברקם קרתא דבסטור תחומך:
 יז נעבר כען בארעך לא נעבר
 בחקל ובכרם ולא נשתי מי גוב
 בארץ מלכא גזל לא נסטי
 לימינא ולסמאלא עד דנעבר

רש"י

על יעקב: (טו) וירעו לנו. סבלנו צרות רבות:
 ולאבתינו. מפאן, שהאבות מצטערים בקבר
 כשפצענו באה על ישראל: (טז) וישמע קלנו.
 בברכה שברכנו אבינו (בראשית כז): "הקל קול
 יעקב", שאנו צועקים ונענים: מלאך. זה משה.
 מפאן, שהנביאים קרואים "מלאכים", ואומר (ד"ה
 ב לו): "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים":
 (יז) נעברה-נא בארצך. אין לך לעורר על
 הירשה של ארץ-ישראל, כשם שלא פרעת החוב,
 עשה לנו עזר מעט לעבר דרך ארצך: ולא נשתה
 מי באר. (במדבר רבה) "מי בורות" היה צריך לומר,
 אלא כן אמר משה: אף-על-פי שיש בדינו מן
 לאכל ובאר לשותת, לא נשתה ממנו, אלא נקנה
 מכס אכל ומים להנאתכם. מפאן לאכסנאי, שאף-
 על-פי שיש בידו לאכל, יקנה מן החנוני, כדי
 להנות את אשפיו: דרך המלך גלך וגו'. אנו
 חוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכל:

(שמואל א ג): "לכן נשבעתי לבית עלי". נשבע
 בקפיצה, שלא ירבו בתפלה על כן: (יג) המה
 מי מריכה. הם הנזכרים במקום אחר: (סנהדרין ק"א
 ב) את אלו ראו אצטגניני פרעה, שמושיען של
 ישראל לוקה במים, לכך גזרו (שמות א): "כל-הבן
 הילוד היארה תשליכהו": ויקדש בם. שמתו משה
 ואהרן על גדם, (זבחים קט"ו ב) שכשהקדוש-ברוך-
 הוא עושה דין במקדשיו, הוא גראוי ומתקדש על
 הפירות. וכן הוא אומר (תהילים סח): "נורא אלהים
 ממקדשך", וכן הוא אומר (ויקרא י): "בקרבי
 אקדש": (יד) אחיך ישראל. מה ראה להזכיר
 כאן אחיה? אלא אמר לו: אחים אנחנו, בני
 אברהם, שנאמר לו (בראשית טו): "כייגר יהיה
 זרעך" ועל שנינו היה אותו החוב לפרעו: אתה
 ידעת את כל-התלאה. לפיכך פירש אביכם מעל
 אבינו (שם לו): "וילך אל-ארץ מפני יעקב
 אחיו" - מפני השטר חוב המטל עליהם, והטילו

וּשְׂמָאוֹל עַד אֲשֶׁר-נֶעְבַר גְּבֻלָּךְ כִּשְׁ"י: יח וַיֹּאמֶר
 אֵלָיו אָדוֹם לֹא תֵעָבֶר בִּי פֶן-בַּחֲרַב אֵצִא
 לְקִרְאֲתָךְ כִּשְׁ"י: יט וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
 בְּמִסְלָה נֵעְלָה וְאִם-מִימֶיךָ נִשְׁתַּה אָנִי וּמִקְנֵי
 וְנִתְתִי מְכָרָם רַק אֵינְךָ דָּבָר בְּרַגְלֵי אֵעֲבָרָה כִּשְׁ"י:
 כ וַיֹּאמֶר לֹא תֵעָבֶר וַיֵּצֵא אָדוֹם לְקִרְאֲתוֹ בַּעַם
 כְּבֹד וּבִיד חֻזְקָה כִּשְׁ"י: כא וַיִּמָּאֵן אָדוֹם נִתַן
 אֶת-יִשְׂרָאֵל עָבַר בְּגִבּוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעֵלָיו: פ
 חֲמִישִׁי כב וַיִּסְעוּ מִקִּדְשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-
 הָעֵדָה הָרֹהֵר הָהָר כִּשְׁ"י: כג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה
 וְאֶל-אַהֲרֹן בְּהַר הָהָר עַל-גְּבוּל אֶרֶץ-אָדוֹם
 לֵאמֹר כִּשְׁ"י: כד יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל-עַמּוּי כִּי לֹא
 יָבֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל
 אֲשֶׁר-מְרִיתֶם אֶת-פִּי לְמִי מְרִיבָה: כה קַח
 אֶת-אַהֲרֹן וְאֶת-אֶלְעָזָר בְּנָו וְהֵעַל אֹתָם הָרֹהֵר
 הָהָר כִּשְׁ"י: כו וְהִפְשֵׁט אֶת-אַהֲרֹן אֶת-בְּגָדָיו

תְּחִוּמָּךְ: יח וַאֲמַר לֵה אָדוֹמָא
 לֹא תֵעָבֶר בְּתַחֲוִמֵי דִילְמָא
 בְּדִקְטָלִין בְּחַרְבָא אָפּוֹק
 לְקִדְמוֹתָךְ: יט וַאֲמָרוּ לֵה בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּאַרְח כְּפִישָׂא נִסְק וְאִם
 מִיָּךְ נִשְׁתִּי אָנָּא וּבְעִירֵי וְאִיהֵב
 דְּמִיְהוֹן לְחוּד לִית פְּתַגְס דְּבִישׁ
 בְּרַגְלֵי אֵעֲבַר: כ וַאֲמַר לֹא תֵעָבֶר
 וּנְפִק אָדוֹמָא לְקִדְמוֹתָה בְּחִיל
 רַב וּבִידָא תְּקִיפָא: כא וְסָרִיב
 אָדוֹמָא לְמִשְׁבַּק יֵת יִשְׂרָאֵל
 לְמֵעָבֶר בְּתַחֲוִמָּה וּסְטָא יִשְׂרָאֵל
 מְלוֹתָה: כב וּנְטָלוּ מִרְקָם וְאָתוּ
 בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל כְּנִשְׁתָּא לְהוּר
 טוּרָא: כג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
 וְלְאַהֲרֹן בְּהַר טוּרָא עַל תְּחוּם
 אֶרְעָא דְּאָדוֹם לְמִימַר: כד יִתְכַנְּשׁ
 אַהֲרֹן לְעַמֵּיה אָרִי לֹא יֵעוּל
 לְאַרְעָא דִּי יְהִיבִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 עַל דִּי סָרְבַתוֹן עַל מִימְרֵי לְמִי
 מְצוֹתָא: כה דְּבַר יֵת אַהֲרֹן וְיֵת
 אֶלְעָזָר בְּרֵיה וְתִסִּיק יִתְהוֹן לְהוּר
 טוּרָא: כו וַאֲשַׁלַּח יֵת אַהֲרֹן יֵת
 לְבוֹשׁוֹהֵי וְתִלְבַּשְׁנוֹן יֵת אֶלְעָזָר

רש"י

(יח) פֶּן-בַּחֲרַב אֵצִא לְקִרְאֲתָךְ. אַתֶּם מִתְגַּאֲמִים
 בְּקוֹל שְׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם וְאִמְרַתֶּם: "וּנְצַעַק אֶל-ה'
 וַיִּשְׁמַע קוֹלִנוּ", וְאִנִּי אֵצִא עֲלֵיכֶם בְּפֹה שְׁהוֹרִישְׁנִי
 אָבִי (בראשית כז): "וְעַל חַרְבֶּךָ תַחְזֶה": (יט) רַק
 אֵינְךָ דָּבָר. אֵינְךָ שׁוֹם דְּבָר מִזִּיקָךְ: (כ) וּבִיד חֻזְקָה.
 בְּהִבְטָחַת זְקַנְנוּ (שם): "וְהִיבִדִּים יָדַי עֲשׂוּ":
 (כב) כָּל-הָעֵדָה. כָּלֶם שְׁלָמִים וְעוֹמְדִים לְהַפְנִס
 לְאַרְץ, שְׁלֹא הָיָה בְּהֵן אַחַד מֵאוֹתָם שְׁנַגְזָה גְזָרָה
 עֲלֵיהֶם, שְׂכָבָר כְּלוּ מִתִּי מִדְּבָר, וְאֵלוּ מֵאוֹתָן שְׂכָתוֹב
 בְּהֵן (דברים ד): "חַיִּים כָּלְכֶם הַיּוֹם": הַר הָהָר. הַר
 עַל גְּבֵי הַר, כְּתַפּוּחַ קָטָן עַל גְּבֵי תַפּוּחַ גְּדוֹל.
 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהַעֲנֵן הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם וּמִשׁוּהָ אֶת

הַר הָהָר, וְהָרֹהֵר הָהָר - הַר סִינַי - לְתוֹרָה, וְהָרֹהֵר - לְקַבּוּרַת מֹשֶׁה. וְהָרֹהֵר - לְקַבּוּרַת אַהֲרֹן:
 (כג) עַל-גְּבוּל אֶרֶץ-אָדוֹם. מַגִּיד, שְׂמִפְנֵי
 שְׁנַתְחַבְּרוּ כָּאֵן לְהִתְקַרֵּב לְעֲשׂו הַרְשָׁע, נִפְרָצוּ
 מֵעֲשִׂיהֶם וְחִסְרוּ הַצְדִּיק הַזֶּה, וְכֵן הִנְבִּיא אוֹמֵר
 לִיהוֹשֻׁפֵט (ד"ה ב ט): "בְּהִתְחַבְּרֶךָ עִם-אֲחִיזָהוּ פְרִץ
 ה' אֶת מֵעֲשִׂיךָ": (כה) קַח אֶת-אַהֲרֹן. בְּדַבְרֵי
 נְחוּמִים. אָמַר לוֹ: אֲשֶׁרִיךְ שְׁתַּרְאָה כְּתָרְךָ נִתּוֹן
 לְבִנְךָ, מֵה שְׂאִין אֲנִי זָכָאי לְכָךְ: (כו) אֶת-בְּגָדָיו.
 אֶת בְּגָדֵי כְּהֵנָה גְדוֹלָה הִלְבִּישָׁהוּ וְהִפְשִׁיטֵם מֵעֵלָיו
 לְתַתָּם עַל בְּנָו בְּכַפְּיוֹ. אָמַר לוֹ: "הַפְנִס לְמַעְרָה",
 וּנְכַנְּס. רָאָה מִטָּה מְצַעַת וְנָר דְּלוּק. אָמַר לוֹ: "עֲלָה

וְהִלְבַּשְׁתֶּם אֶת־אֲלֻעֶזֶר בְּנוֹ וְאֶהֱרֹן יֵאָסֶף וּמַת שֵׁם כִּסִּי: כו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּעֲלוּ אֶל־הָהָר לְעֵינֵי כָל־הָעֵדָה כִּסִּי: כח וַיִּפְשַׁט מֹשֶׁה אֶת־אֶהֱרֹן אֶת־בְּגָדָיו וַיִּלְבַּשׂ אֹתָם אֶת־אֲלֻעֶזֶר בְּנוֹ וּמַת אֶהֱרֹן שֵׁם בְּרֵאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֲלֻעֶזֶר מִן־הָהָר: כט וַיֵּרְאוּ כָל־הָעֵדָה כִּי גֹוע אֶהֱרֹן וַיִּכְבוּ אֶת־אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל־בַּיִת יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: ס כא א וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מִלֶּךְ־עַרְדַּי יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב אִמְנוֹ

כרה ואהרן יתפגש וימות תמן: כו ועבד משה כמא די פקיד יי וסליקו להר טורא לעיני כל כנשתא: כח ואשלח משה ית אהרן ית לבושהי ואלביש יתהון ית אלעזר ברה ומית אהרן תמן בריש טורא ונחת משה ואלעזר מן טורא: כט ויחזו כל כנשתא ארי מית אהרן ויכו ית אהרן תלתין יומין כל בית ישראל: א ושמע כנענאה מלכא דערד יחב דרומא ארי אתא ישראל ארע מאלליא ואגח קרבא בישראל

רש"י

דהא, לפי שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו. למה ויראו? לפי שהרי מת אהרן, אבל על תרגום ויחזו כל כנשתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר שהוא, מגזרת שמוש אי, שמצינו "אם" משמש בלשון "אשר", כמו (איוב כא): "ואם-מדוע לא-תקצר רוחי". והרבה מפרשים מזה הלשון (שם יד): "אם חרוצים ימיו": (א) וישמע הכנעני. שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו', כדאיתא בראש השנה (דף ג). ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל, מזמן בכל עת לפרענות: ישב הנגב. זה עמלק, שנאמר (במדבר יג): "עמלק יושב בארץ הנגב", ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקדוש-ברוך-הוא לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען; אמרו: "נתפלל סתם", שנאמר: "אם-נתן תתן את-העם הזה בידך": דרך האתרים. דרך הנגב שהלכו בה המרגלים, שנאמר (שם): "ויעלו כנגב דבר אחר: "דרך האתרים" דרך התיר הגדול הנוסע לפניהם, שנאמר (שם י): "דרך שלשת ימים

למטה" - ועלה, "פשט ידיך" - ופשט, "קמץ פיך" - וקמץ, "עצם עיניך" - ועצם, מיד חמד משה לאותה מיתה, וזהו שנאמר לו (דברים לב): "כאשר-מת אהרן אחיך" - מיתה שנתאווה לה: (כז) ויעש משה. (במדבר רבה) אף-על-פי שהדבר קשה לו, לא עכב: (כט) ויראו כל-העדה וגו'. (שם) כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד, אמרו: היכן הוא אהרן? אמר להם: מת. אמרו: אפשר, מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלט בו מלאך המות? מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה, ראו - והאמינו: כל בית ישראל. האנשים והנשים; לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו: פי גוע. אומר אני שהמתרגם "דהא מית", טועה הוא, אלא אם כן מתרגם ויראו - ואתחזיאו, שלא אמרו רבותינו זכרונם לברכה, "פי" זה משמש בלשון "דהא", אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדאמר רבי אבהו (ראש השנה ג): אל תקרי "ויראו" אלא "ויראו", ועל לשון זה נופל לשון

שְׁבִי כְּשִׁי: ב וַיֵּדֶר יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר
 אִם־נָתַן תִּתֵּן אֶת־הָעַם הַזֶּה בְּיָדִי וְהִחַרְמֹתִי
 אֶת־עַרְיָהֶם כְּשִׁי: ג וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל
 וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּנַעֲנִי וַיַּחַרֶם אֹתָהֶם וְאֶת־עַרְיָהֶם
 וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם חֶרְמָה כְּשִׁי: ד וַיִּסְעוּ מֵהַר
 הָהָר דֶּרֶךְ יַם־סוּף לְסֹבֵב אֶת־אֶרֶץ אֲדוּם
 וַתִּקְצַר נַפְש־הָעַם בַּדֶּרֶךְ כְּשִׁי: ה וַיֹּדְבַר הָעַם
 בְּאֱלֹהִים וּבַמִּשְׁהָ לָּמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
 לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וַנִּפְשָׁנוּ
 קָצָה בַלֶּחֶם הַקָּלָקֶל כְּשִׁי: ו וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּעַם
 אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים וַיִּנְשָׁכוּ אֶת־הָעַם וַיָּמָת

וּשְׁבָא מִנָּה שְׁבִיא: ב וְקִיָּם
 יִשְׂרָאֵל קִיָּם קָדָם יי וַאֲמַר אִם
 מִמָּסַר תִּמְסַר ית עֲמָא הַדִּין בְּיָדִי
 וְאֶגְמַר ית קְרוּיָהוֹן: ג וְקָבִיל יי
 צְלוּתָה דְיִשְׂרָאֵל וּמָסַר ית
 כְּנַעֲנָאָה וְגַמְר וְתַהוֹן וְיַת קְרוּיָהוֹן
 וַקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא חֶרְמָה:
 ד וַנִּטְלוּ מֵהַר טוּרָא אֶרֶץ נִמָּא
 דְסוּף לְאַקְפָּא ית אֶרְעָא דְאֲדוּם
 וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאֶרְחָא:
 ה וְאֶתְרַעַם עֲמָא בְּמִימְרָא דִי
 וְעַם מִשְׁהָ נָצוּ לָמָּא אֶסְקַתוּנָא
 מִמִּצְרַיִם לָמָּת בַּמִּדְבָּר אַרִי
 לִית לַחְמָא וְלִית מַיָּא וַנִּפְשָׁנָא
 עַקַת בְּמִנָּא הַדִּין דְמִיכְלָה קָלִיל:
 ו וַגִּרִי יי בְּעַמָּא ית חוּזַן קָלַן

רש"י

לומר "ותקצר נפש העם בדרך" - בהיותם בדרך, ולא פירש בו במה קצרה, שכל מקום שתמצא קיצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון (זכריה יא): "ותקצר נפשי בהם", וכגון (שופטים י): "ותקצר נפשו בעמל ישראל", וכל דבר הקשה על אדם נופל בו לשון "קצור נפש", כַּאֲדָם שֶׁהִטְרַח כָּא עָלָיו וְאֵין דַּעְתוֹ רַחֲבָה לְקַבֵּל אוֹתוֹ הַדָּבָר וְאֵין לוֹ מְקוֹם בְּתוֹף לְבוֹ לְגוֹר שֵׁם אוֹתוֹ הַצָּעַר. וּבַדָּבָר הַמְטְרִיחַ נוֹפֵל לְשׁוֹן גְּדֹל, שְׂגוּדוֹל הוּא וְכַבֵּד עַל הָאָדָם, כְּגוֹן (זכריה יא): "וְגַם נַפְשָׁם בְּחִלָּה כִּי גְדֹלָה עָלָיו", (איוב י): "וַיִּגָּאָה כִּשְׁחַל תְּצוּדֵנִי". כָּלֹלוּ שָׁל פְּרוּשׁוֹ: כָּל לְשׁוֹן קָצוּר נֶפֶשׁ בְּדָבָר - לְשׁוֹן שְׂאֵין יְכוּל לְסַבְּלוֹ הוּא, שְׂאֵין הַדַּעַת סוֹבְלָתוֹ: (ה) בְּאֱלֹהִים וּבַמִּשְׁהָ. הַשּׁוֹר עֹבֵד לְקוּנו (במ"ר): לָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ. שְׂגִיָּה שׁוִיָּם: וַנִּפְשָׁנוּ קָצָה. אִף זֶה לְשׁוֹן קָצוּר נֶפֶשׁ וּמָאוּס: בַּלֶּחֶם הַקָּלָקֶל. (ע"ז ה) לִפִּי שְׂהִמָּן נִבְלָע בְּאֵיבָרִים, קָרְאוּהוּ "קָלוּקֶל", אָמְרוּ: עֲתִיד הֵמֶן הַזֶּה שְׂיִתְפַּח בְּמַעֲיָנוּ, כְּלוּם יֵשׁ לְוֹד אִשָּׁה שְׂמִכְנִים וְאֵינוּ מוֹצִיא: (ו) אֶת הַנְּחָשִׁים הַשָּׂרְפִים. (במ"ר) שְׂשׁוּרְפִים אֶת הָאָדָם

לתור להם מנוחה: "וישב ממנו שבי. אינה אלא שפחה אחת (ילקוט בשם מדרש): (ב) והחרמתי. אקדיש שללם לגבה: (ג) ויחרם אותם. בהריגה: ואת עריהם. חרמי גבה: (ד) דרך ים-סוף. פינן שמת אהרן ובאה עליהם מלחמה זו, חזרו לאחוריהם דרך ים סוף, הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזרת מרגלים, שגאמר (דברים א): "יסעו המדברה דרך ים-סוף". וכאן חזרו לאחוריהם (עיינ פ' פנחס) שבע מסעות, שגאמר (שם י): "ובני ישראל נסעו מבארת בני-יעקן מוסרה שם מת אהרן". וכי במוסרה מת? והלא בהר הקר מת? אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאלו הוא בפניהם. וצא ודק במסעות ותמצא שבע מסעות מן מוסרה עד הר הקר: לסבב את-ארץ אדום. שלא נתנם לעבר בארצו: ותקצר נפש-העם בדרך. בטרח הדרך שהקשה להם. אמרו: עכשו היינו קרובים להפנס לארץ ואנו חוזרים לאחורינו, כך חזרו אבותינו ונשתהו שלשים ושמונה שנה עד היום, לפיכך קצרה נפשם בענוי הדרך. ובלשון לע"ז אנקרוטלו"ר. ולא תבין

וּנְכִיתוּ יָת עֲמָא וּמִית עִם סְגִי מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאַתָּא עֲמָא לְמֹשֶׁה וְאַמְרוּ חֲבִנָא אַרְי אַתְרַעֲמָנָא קְדָם יְיָ וְעַמְדָּא נְצִינָא צְלִי קְדָם יְיָ וְיַעֲדִי מִנָּנָא יָת חוּזָא וְצְלִי מֹשֶׁה עַל עֲמָא: ח וְאָמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַד לָךְ קְלִיָּא וְשׂוּי יָתָה עַל אֶת וְיִהִי כַל דִּיתְנַכִּית וְיַחֲזִי יָתָה וְיִתְקַיֵּם: ט וְעַבְד מֹשֶׁה חוּזָא דְנַחֲשָׁא וְשׂוּיָה עַל אֶת וְהָוָה כַּד נִכִּית חוּזָא יָת גְּבַרָא וּמִסְתַּפֵּל לְחוּזָא דְנַחֲשָׁא וּמִתְקַיֵּם: י וְנָטְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרוּ בְּאַבְתָּ: יא וְנָטְלוּ מֵאַבְתָּ וְשָׂרוּ בְּמַגִּיזָת עֲבָרָאֵי בְּמַדְבְּרָא דִּי עַל אֲפִי מוֹאָב מִמְדַּנַּח שְׂמֻשָׁא: יב מִתְּמָן נָטְלוּ וְשָׂרוּ בְּנַחְלָא דְזֹרְדָּ: יג מִתְּמָן נָטְלוּ וְשָׂרוּ מַעֲבָרָא דְאַרְנוֹן דִּי בְּמַדְבְּרָא דְנִפְקָ מִתְּחוּם אֲמֹרָהּ

עִם־רַב מִיִּשְׂרָאֵל כְּשִׁי: ז וַיִּבְאֹ הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חֲטֵאֵנוּ כִּי־דַבַּרְנוּ בְּיַהוָה וְכָךְ הִתְפַּלֵּל אֶל־יַהוָה וְיִסַּר מֵעַלְיָנוּ אֶת־הַנַּחֲשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם כְּשִׁי: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲשֵׂה לָךְ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ עַל־נֶסֶם וְהִיָּה כַל־הַנְּשׂוּף וְרָאָה אֹתוֹ וְחִי כְּשִׁי: ט וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֲשׁ נְחָשֶׁת וַיִּשְׂמֶהוּ עַל־הַנֶּסֶם וְהָוָה אִם־נִשְׂף הַנַּחֲשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט אֶל־נַחֲשׁ הַנְּחָשֶׁת וְחִי כְּשִׁי: שִׁי וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאַבְתָּ: יא וַיִּסְעוּ מֵאַבְתָּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵינֵי הָעֵבְרִים בְּמַדְבַּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמְזַרְחַ הַשָּׁמֶשׁ כְּשִׁי: יב מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחְל זֹרְדָּ: יג מִשָּׁם נָסְעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בְּמַדְבַּר הַיַּצְיָא מִגְּבֹל

רש"י

בְּאַרְסֵי שְׂנֵיהֶם: וַיִּנְשְׁכוּ אֶת־הָעָם. יבֵּא נַחֲשׁ שְׂלֵקָה עַל הוֹצָאת דָּבָה וְיִפְרַע מִמוֹצֵיאֵי דָּבָה, יבֵּא נַחֲשׁ שְׂכַל הַמִּינִין נִטְעָמִין לוֹ טַעַם אֶחָד (טַעַם עֶפֶר) וְיִפְרַע מִכְּפֹוּי טוֹבָה, שְׂדָבֵר אֶחָד מִשְׁתַּנָּה לָהֶם לְכַמָּה טַעָמִים: (ז) וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה. מִכָּאֵן לְמִי שְׂמִבְקָשִׁים מִמֶּנּוּ מִחִילָה, שְׂלֵא יִהְיֵא אֲכֹזְרֵי מִלְמַחַל: (ח) עַל־נֶסֶם. עַל כְּלוֹנֶס, שְׂקוֹרִין פִּירִק"א בְּלַעַז, וְכֵן (ישעיה ל): "וְכִנְס עַל־הַגְּבֻעָה" (שם מ:ט): "אַרְיִים נְסִי" (שם יג): "שְׂאוֹ־נֶס"; וּלְפִי שֶׁהוּא גְּבֻה לְאוֹת וְלְרֵאָיָה, קוֹרְאוֹ "נֶס": כַּל־הַנְּשׂוּף. (במדבר רבה) אֲפֵלוּ כְּלָב אוֹ חֲמוֹר נוֹשְׁכוֹ, הִיָּה נְזוּק וּמִתְנַוְנָה וְהוֹלֵךְ. אֵלֵא נְשִׁיכַת הַנַּחֲשׁ מִמְהֵרַת לְהַמִּית, לְכַף נֹאֲמַר כָּאֵן: "וְרָאָה אֹתוֹ", רֵאָיָה בְּעֵלְמָא, וּבְנִשְׁיכַת הַנַּחֲשׁ נֹאֲמַר: "וְהִבִּיט" - "וְהִיָּה אִם־נִשְׂף הַנַּחֲשׁ אֶת־אִישׁ וְהִבִּיט וְגו'", שְׂלֵא הִיָּה מִמְהֵר נִשְׂוּף הַנַּחֲשׁ לְהַתְרַפְּאוֹת, אֵלֵא אִם כֵּן מִבִּיט בּוֹ בְּכֹוֹנָה וְאַמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: וְכִי נַחֲשׁ מִמִּית אוֹ מִחִיָּה? אֵלֵא

בְּזִמְן שְׁהִיּוּ יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִין כְּלַפֵּי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לְבָם לְאַבְיָהֶם שְׂבַשְׂמִים, הִיּוּ מִתְרַפְּאִים, וְאִם לָאוּ הִיּוּ נִמְוָקִים (נ"א נְזוּקִים): (ט) נַחֲשׁ נְחָשֶׁת. (שם) לֵא נֹאֲמַר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ שְׂל נַחֲשׁ וְאֵנִי אֶעֱשֶׂנוּ שְׂל נַחֲשֶׁת! לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן: (יא) בְּעֵינֵי הָעֵבְרִים. לֵא יַדְעֵתִי לָמָּה נִקְרָא שְׂמֵם עֵינִים. וְעֵי לְשׁוֹן חֲרַבָּה הוּא, דְּכַר הַטְּאוּט בְּמִטְאַטָּא, וְהָעֵינִין בּוֹ יְסוּד לְבַדָּה, וְהוּא מְלִשׁוֹן "יַעֲיִם" (ישעיה כח): "וַיַּעַזְבֵּהוּ כְּרֹד": הָעֵבְרִים. דְּרַף מַעֲבַר הָעוֹבְרִים שֶׁם אֶת הַר נְבוֹ אֵל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁהוּא מִפְסִיק בֵּין אֶרֶץ מוֹאָב לְאֶרֶץ אֲמֹרִי: עַל־פְּנֵי מוֹאָב מִמְזַרְחַ הַשָּׁמֶשׁ. בְּמִזְרְחָה שְׂל אֶרֶץ מוֹאָב: (יג) מִגְּבֹל הָאֲמֹרִי. תְּחוּם סוּף מִצַּר שְׂלָהֶם, וְכֵן (דברים ב): "גְּבֹל מוֹאָב", לְשׁוֹן קֶצֶה וְסוּף: מַעֲבַר אַרְנוֹן. הַקִּיפּוֹ אֶרֶץ מוֹאָב כָּל דְּרוּמָהּ וּמִזְרְחָהּ עַד שְׂבָאוּ מַעֲבַר הַשָּׁנִי לְאַרְנוֹן בְּתוֹף אֶרֶץ הָאֲמֹרִי, בְּצַפּוֹנָה

הַאֲמַרְי כִּי אֲרַנּוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין
הַאֲמַרְי כְּשׁ"י: יד עַל־כֵּן יֹאמֵר בְּסֵפֶר מִלְחַמַּת
יְהוָה אֶת־זֵהב בְּסוּפָה וְאֶת־הַנְּחָלִים
אֲרַנּוֹן כְּשׁ"י: טו וְאֲשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת
עַר וְנִשְׁעַן לְגְבוּל מוֹאָב כְּשׁ"י: טז וּמִשָּׁם בְּאֵרָה
הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסַף
אֶת־הָעָם וְאֶתְנֶה לָּהֶם מַיִם כְּשׁ"י: ס יֵאָז יִשְׂרָאֵל

ארי ארנון תחום מואב בין מואב
ובין אמוראה: יד על פן יתאמר
בספרא קרבין דעבד יי על ימא
דסוף ויגבורן דעל נחלי ארנון:
טו וספוף נחליא דמדברין לקבל
לחית ומסתמיה לתחום מואב:
טז ומתמן אתיהיבת להון בירא
היא בירא די אמר יי למשה
כנוש ית עמא ואיהב להון מיא:
יז ככן שפח ישראל ית
תושפחמא הדא סקי בירא שפחו

רש"י

של ארץ מואב: היצא מגבל האמרי. רצועה
יוצאה מגבול האמורי, והיא של אמוריים, ונכנסת
לגבול מואב עד ארנון, שהוא גבול מואב; ושם
חנו ישראל ולא באו לגבול מואב, כי ארנון גבול
מואב והם לא נתנו להם רשות לעבר בארצם. ואף
על פי שלא פירשה משה, פירשה יפתח, כמו
שאמר יפתח (שופטים יא): "וגם אל-מלך מואב
שלח ולא אבה". ומשה רמזה (דברים ב): "כאשר
עשו-לי בני עשו הישבים בשעיר והמואבים
הישבים בער". מה אלו לא נתנום לעבר בתוך
ארצם אלא הקיפוה סביב, אף מואב כן: (יד) על-
כן יאמר. על חגיגה זו נסים שנעשו בה יאמר
בספר מלחמת ה'. כשמספרים נסים שנעשו
לאבותינו, יספרו "את-זהב וגו'": את-זהב. כמו
"את זהב", כמו שיאמר מן יעד, ועד, כן יאמר מן
זהב וזהב, והני"ו יסוד הוא, כלומר: את אשר זהב
להם והרבה נסים בימים-סוף: ואת-הנחלים ארנון.
כשם שמספרים בנסי ים-סוף, כך יש לספר בנסי
נחלי ארנון, שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם
הנסים?: (טו) ואשד הנחלים. תרגום של
"שפף". אשד - שפף הנחלים, שנשפף שם דם
אמוריים, שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים
גבהים והנחל עמק וקצר וההרים סמוכים זה לזה:
אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר
מזה, והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו אמוריים:

כשיכנסו ישראל [לארץ] לתוך הנחל לעבר, נצא
מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים
ואבני בליסטראות. והיו אותן הנקעים בהר של צד
מואב, ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים
כמין קננות ושדים בולטין לחוץ. כיון שבאו
ישראל לעבר, נודעו ההר של ארץ ישראל
כשפחה היוצאת להקביל פני גברתה, ונתקרב לצד
הר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותן
נקעים והרגום. וזהו: "אשר נטה לשבת ער",
שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד גבול מואב
ונדבק בו, וזהו: "ונשען לגבול מואב". (בס"א אינו).
(ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו הנסים האלו
אלא על ידי הבאר שנכנס לשם): (טז) ומשם
בארה. משם בא האשד אל הבאר. פיצד? אמר
הקדוש-ברוך-הוא: מי מודיע לבני הנסים הללו?
המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו".
לאחר שעברו - חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה
לתוך הנחל והעלתה משם דם ההרוגים וזרועות
ואיברים ומוליכתן סביב המחנה וישראל ראו
ואמרו שירה: (יז) עלי באר. מתוך הנחל, והעלי
מה שאת מעלה. ומנין שהבאר הודיעה להם?
שנאמר "ומשם בארה" (במ"ר). וכי משם היתה?
והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמקם? אלא
שירדה לפרסם את הנסים. וכן (שבת לה): "אז ישיר
ישראל" - השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים

ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו
 לה כש"י: יה באר חפרוה שרים פרוה נדיבי
 העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה כש"י:
 יט וממתנה נחליאל ומנחליאל במות כש"י:
 כ ומבמות הגיא אשר בשדה מואב ראש
 הפסגה ונשקפה על פני הישימון כש"י: פ שביעי
 כא וישלח ישראל מלאכים אל סיחון מלך
 האמרי לאמר כש"י: כב אעברה בארצך לא נטה
 בשדה ובכרם לא נשתה מי באר בדרך
 המלך גלך עד אשר נעבר גבלך כש"י: כג ולא
 נתן סיחון את ישראל עבר בגבלו ויאסוף

לה: יח בירא דחפרוה רברביא
 פרוה רישי עמא ספריא
 בחטריהון וממדברא אתיהיבת
 להון: יט ומדאתיהיבת להון
 נחתא עמהון לנחליא ומנחליא
 סלקא עמהון לרמתא: כ
 ומרמתא לחיליא די בחקלי
 מואב ריש רמתא ומסתכיא על
 אפי בית ישימון: כא ושלח
 ישראל אנגדין לנת סיחון מלך
 דאמריא למימר: כב אעבר
 בארעך לא נסטי בחקל ובכרם
 לא נשתה מי גוב בארץ מלך
 גל עד די נעבר תחומך: כג ולא
 שבק סיחון ית ישראל למעבר
 בתחומה וכנש סיחון ית כל עמה

רש"י

המקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר, שהוא
 שם. דבר אחר: ונשקפה, הבאר על-פני הישימון,
 שנגנזה בימה של טבריה, והעומד על הישימון
 מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר, כך דרש
 רבי תנחומא: (כא) וישלח ישראל מלאכים.
 ובמקום אחר תולה השליחות במשה, שנאמר
 (דברים ב): "ואשלח מלאכים ממדבר קדמות", וכן
 (במדבר כ): "וישלח משה מלאכים מקדש אל-מלך
 אדום", וכיפתח הוא אומר: (שופטים יא): "וישלח
 ישראל מלאכים אל-מלך אדום וגו'". הכתובים
 הללו צריכים זה לזה: זה נועל וזה פותח, שמשה
 הוא ישראל וישראל הם משה, לומר לה שגשיא
 הדור הוא פכל הדור, פי הנשיא הוא הפל:
 (כב) אעברה בארצך. אף על פי שלא נצטוו
 לפתח להם בשלום, בקשו מהם שלום: (כג) ולא-
 נתן סיחון וגו'. לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו
 מס, שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גיסות. פינן
 שאמרו לו ישראל: אעברה בארצך, אמר להם: כל
 עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם, ואתם
 אומרים כך: ויצא לקראת ישראל. אלו היתה

והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים, ומה ראה
 לפתח כאן? אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו:
 (יח) באר חפרוה. זאת היא הבאר אשר חפרוה
 שרים - משה ואהרן: במשענתם. במטה:
 וממדבר. נתנה להם: (יט) וממתנה נחליאל.
 כתרגומו: (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב.
 פי שם מת משה ושם בטלה הבאר. דבר אחר:
 פרוה נדיבי העם - כל נשיא ונשיא, כשהיו חונים,
 נוטל מקלו ומושף אצל דגלו ומחנהו, ומי הבאר
 נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חנית כל שבט
 ושבט: במחקק. על-פי משה שנקרא: "מחקק",
 שנאמר (דברים לג): "כי-שם חלקת מחקק ספון".
 ולמה לא נזכר משה בשירה זו? לפי שלקה על ידי
 הבאר. וכיון שלא נזכר שמו של משה, לא נזכר
 שמו של הקדוש-ברוך-הוא. משל למלך שהיו
 מזמנין אותו לסעדה, אמר: אם אוהבי שם - אני
 שם, ואם לאו - איני הולך!: ראש הפסגה.
 כתרגומו: "ריש רמתא": פסגה. לשון גבה, וכן
 (תהלים מח): "פסגו ארמנותיה" - הגביות
 ארמנותיה: ונשקפה. אותה הפסגה על-פני

וּנְפַק לְקַדְמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַדְבָּרָא
 וְאַתָּא לִיבִין וְאַגִּיף קִרְבָּא
 בְּיִשְׂרָאֵל: כד וּמְחֵהי יִשְׂרָאֵל
 לְפַתְגָּם דְּחֶרֶב וּיְרַת יַת אַרְעָה
 מֵאַרְנוֹנָא עַד יִבְקָא עַד בְּנֵי עֲמוּן
 אַרְי תְּקִיף תְּחֻמָּא דְּבְנֵי עֲמוּן:
 כה וּבְכַשׁ יִשְׂרָאֵל יַת פֶּל קְרוּיָא
 הָאֵלִין וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְרוּי
 אֲמֹרָאָה בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל פְּפֻרְנָהָא:
 כו אַרְי חֻשְׁבוֹן קִרְתָּא דְּסִיחֹן
 מְלָפָא דְּאֲמֹרָאָה הִיא וְהוּא אַגַּח
 קִרְבָּא בְּמִלְפָּא דְּמוֹאֵב קְדָמָאָה
 וְנָסִיב יַת פֶּל אַרְעָה מִיַּדָּה עַד
 אַרְנוֹן: כז עַל פֶּן יִימְרוּן מִתְּלֵיא
 עוּלוּ לְחֻשְׁבוֹן תַּתְּבִינִי וְתִשְׁתַּכְּלַל
 קִרְתָּא דְּסִיחֹן: כח אַרְי קִידוּם
 תְּקִיף פְּאִשָּׂא נְפַק מִחֻשְׁבוֹן עֲבָדֵי
 קִרְבָּא פְּשִׁלְהוּבֵיתָא מִקִּרְתָּא
 דְּסִיחֹן קְטִילוּ עֲמָא דְּשָׁרוּ בְּלַחֲתָא
 מוֹאֵב כּוּמְרִיא דְּפִלְחִין בֵּית דְּחֵלָא
 רְמֵתָא דְּאַרְנוֹן: כט וַי לְכוּן
 מוֹאֲבָאִי אֲבָדְתוּן עֲמָא דְּפִלְחִין

סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל
 הַמַּדְבָּרָה וַיָּבֵא יֵהָצֵה וַיִּלְחֶם בְּיִשְׂרָאֵל: כס"ז:
 כד וַיִּכְהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי־חֶרֶב וַיִּירֶשׁ אֶת־אַרְצוֹ
 מֵאַרְנוֹן עַד־יַבֶּק עַד־בְּנֵי עֲמוּן כִּי עָזוּ גְבוּל בְּנֵי
 עֲמוּן כס"ח: כה וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־הָעָרִים
 הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל־עָרֵי הָאֲמֹרִי
 בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל־בְּנֵי־הָעִיר כס"ט: כו כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן
 מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי הוּא וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאֵב
 הָרֵאשֹׁן וַיִּקַּח אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־
 אַרְנוֹן כס"י: כז עַל־כֵּן וַאֲמָרוּ הַמְּשָׁלִים בְּאוֹ
 חֻשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחֹן כס"י: כח כִּי־אִשׁ
 יֵצֵאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהִבֶּה מִקְרִית סִיחֹן אֲכַלְהָ עַר
 מוֹאֵב בְּעָלֵי בָמוֹת אַרְנוֹן כס"י: כט אוֹי־לָךְ מוֹאֵב
 אֲבָדְתָּ עִם־כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטָם וּבְנֵיתוֹ

רש"י

ל"ח) וְעַל יָדוֹ טְהַרָה לְיִשְׂרָאֵל: מִיָּדוֹ. (ב"מ
 ג"ו) מְרֻשׁוֹתוֹ: (כז) עַל־כֵּן. עַל אוֹתָהּ מִלְחָמָה
 שְׁנִלְחַם סִיחֹן בְּמוֹאֵב: יֵאמְרוּ הַמְּשָׁלִים. בְּלַעַם,
 שְׁנֵאמַר בּוֹ (במדבר כג): "וַיֵּשֶׂא מְשֻׁלוֹ": הַמְּשָׁלִים.
 בְּלַעַם וּבַעוֹר, וְהֵם אֲמָרוּ: בְּאוֹ חֻשְׁבוֹן. שְׁלֵא הָיָה
 סִיחֹן יָכוֹל לְכַבֵּשׁ וְהֵלֶךְ וְשָׁכַר אֶת בְּלַעַם לְקַלְלוֹ,
 וְזֵהוּ שְׁאֵמַר לוֹ בָּלַק (שם כב): "כִּי יִדְעָתִי אֶת
 אֲשֶׁר־תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְגו'": תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֵן. חֻשְׁבוֹן
 בְּשֵׁם סִיחֹן לְהִיּוֹת עִירוֹ: (כח) כִּי־אִשׁ יֵצֵאָה
 מִחֻשְׁבוֹן. מִשְׁכַּבְשָׁה סִיחֹן: אֲכַלְהָ עַר מוֹאֵב, שֵׁם
 אוֹתָהּ הַמְּדִינָה קְרוּי "עַר" בְּלָשׁוֹן עֲבָרִי, ו"לְחִיַּת"
 בְּלָשׁוֹן אֲרָמִי: עַר מוֹאֵב. עַר שֵׁל מוֹאֵב:
 (כט) אוֹי־לָךְ מוֹאֵב. שְׁקַלְלוּ אֶת מוֹאֵב שִׁימְסֻרוּ
 בְּיָדוֹ: כְּמוֹשׁ. שֵׁם אֱלֹהֵי מוֹאֵב: נָתַן. הַנּוֹתֵן אֶת בְּנָיו

חֻשְׁבוֹן מְלָאָה יְתוּשִׁין, אֵין כָּל בְּרִיָּה יָכוֹלָה לְכַבֵּשׁהּ,
 וְאִם הָיָה סִיחֹן בְּכַפֵּר חֲלָשׁ, אֵין כָּל אָדָם יָכוֹל
 לְכַבֵּשׁוֹ, וְכָל שְׁפָן שְׁהִיָּה בְּחֻשְׁבוֹן!. אָמַר הַקְּדוֹשׁ־
 בְּרוּךְ־הוּא: מָה אָנִי מְטָרִיחַ עַל בְּנֵי כָּל זֹאת לְצוּר
 עַל כָּל עִיר וְעִיר? נָתַן כָּלֵב כָּל אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 לְצֵאת מִן הָעִירוֹת וְנִתְקַבְּצוּ כָּלֵם לְמָקוֹם אֶחָד וְשֵׁם
 נִפְלוּ, וּמִשֵּׁם הֵלְכוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הָעָרִים וְאֵין עוֹמֵד
 לְגַגְדָּם, כִּי אֵין שֵׁם אִישׁ אֶלָּא נָשִׁים וְטָף: (כד) כִּי
 עָזוּ. וּמָהוּ חֻזְקוֹ? הַתְּרָאָתוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא,
 שְׁאֵמַר לָהֶם (דברים ב): "אַל־תִּצְרַם וְגו'":
 (כה) בְּנֵיתִיָּה. כְּפָרִים הַסְּמוּכִים לָהּ: (כו) וְהוּא
 נִלְחָם. (חולין ס' ב') לְמָה הֵצִרְךָ לְהַכְתֵּב? לְפִי
 שְׁנֵאמַר (שם): "אַל תִּצְרַח אֶת־מוֹאֵב" - וְחֻשְׁבוֹן מִשָּׁל
 מוֹאֵב הָיְתָה, כְּתֵב לָנוּ שְׁסִיחֹן לְקַחָהּ מֵהֶם, (גיטין

בְּשִׁבִית לְמֶלֶךְ אֶמְרֵי סִיחֹן כִּסְיִי: ל וַיָּנִירָם אֲבֹד
 חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֶן וַנָּשִׂים עַד־נֶפֶח אֲשֶׁר עַד־
 מִידְבָּא כִּסְיִי: לא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֶמְרֵי:
 לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶת־יַעֲזָר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתֶיהָ
 כתיב ויירש קרי וַיֹּרֶשׁ אֶת־הָאֶמְרֵי אֲשֶׁר־שָׂם כִּסְיִי:
 לג וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ־
 הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָם הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמַלְחָמָה
 אֲדָרְעִי: מפסיד לד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶל־
 תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ
 וְאֶת־אֲרָצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן
 מֶלֶךְ הָאֶמְרֵי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹן כִּסְיִי: לה וַיִּכּוּ
 אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ עַד־בְּלַתִּי
 הַשְּׂאִיר־לוֹ שָׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת־אֲרָצוֹ כִּסְיִי:
 כב א וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת
 מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יַרְחוֹ: ססס

פ"ו פסוקים, למידב"א סימן.

רש"י

לְכַדוּהָ, אֶמְרוּ: לא נַעֲשֶׂה פְּרָאשׁוּנִים, בְּטוּחִים אָנוּ
 בְּכַח תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם: (לד) אֶל־תִּירָא
 אֹתוֹ. (נדה סא) שְׁהִיָּה מֹשֶׁה יָרָא לְהִלָּחֵם, שְׂמָא
 תַּעֲמִיד לוֹ זְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שְׁנֵאמַר (בראשית יד):
 "וַיֵּבֵא הַפְּלִיט" - הוּא עֹג שְׁפֵלֵט מִן הָרְפָאִים
 שֶׁהִכּוּ כְּדָרְלַעֲמֵר וְחִבְרִי בְּעֶשְׂתָּרוֹת קַרְנִים, שְׁנֵאמַר
 (דברים ג): "רַק־עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׂאָר מֵיָמֶר
 הָרְפָאִים": (לה) וַיִּכּוּ אֹתוֹ. מֹשֶׁה הִרְגוּ, כִּדְאִיתָא
 בְּבִרְכּוֹת (דף נד) בְּהִרְוָאָה עָקֵר טוּרָא בַר תְּלָתָא
 פְּרָסִי וְכוּ': חסלת פרשת חוקת

שֶׁל מוֹאָב: פְּלִיטָם. נָסִים וּפְלִטִים מְחֻרָב וְאֵת
 בְּנוֹתָיו בְּשִׁבִית וְגו': (ל) וַיָּנִירָם אֲבֹד. מְלָכוֹת
 שְׁלָהֶם: אֲבֹד חֶשְׁבֹן עַד־דִּיבֶן. מְלָכוֹת וְעַל שְׁהִיָּה
 לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבֹן אֲבֹד מִשָּׁם, וְכֵן "עַד דִּיבֶן", תַּרְגּוּם
 שֶׁל "סֵר" - "עַד", כְּלוּמַר סֵר גִּיר מְדִיבֶן.
 גִּיר - לְשׁוֹן מְלָכוֹת וְעַל וּמִמְשַׁלֵּת אִישׁ, כְּמוֹ (מלכים
 א יא): "לְמַעַן הִיֹּת־גִּיר לְדוּד־עֶבְדִּי": וַנָּשִׂים.
 שִׁי"ן דְּגוּשָׁה, לְשׁוֹן שְׂמָמָה: כֶּף יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים:
 וַנָּשִׂים אֹתָם: עַד־נֶפֶח. הַשְּׂמוּנֹם עַד נֶפֶח:
 (לב) וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגְלֵי אֶת־יַעֲזָר. הַמְרַגְלִים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲצֵחִים היא למחזיקים בה, וְתִמְכִּיהָ מְאֹד: דְרָכֶיהָ דְרַכֵּי־נְעִם וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שְׁלוֹם: אַרְבָּךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ בְשִׁמְאֻלָּהָ עֶשֶׂר וְכִבוֹד: יְהוֹה חָפֵץ לְמַעַן צְדָקוֹ. יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדְבָרֵיהֶם הַנֹּאמְרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשָּׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וּצְדָק:

הפטרת חקת בשופטים פרק יא

יָא אֶ וְיִפְתָּח הַגַּלְעָדִי הָיָה גָבוּר חֵיל וְהוּא בֶן־אִשָּׁה זִנְהָ וַיּוֹלֵד גַּלְעָד אֶת־יִפְתָּח: כַּ וַתֵּלֵד אֶשֶׁת־גַּלְעָד לוֹ בָנִים וַיִּגְדְּלוּ בְנֵי־הָאִשָּׁה וַיִּגְרְשוּ אֶת־יִפְתָּח וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־תִנְחַל בְּבֵית־אֲבוֹנֵינוּ כִּי בֶן־אִשָּׁה אַחֲרֵת אַתָּה: ג וַיְבָרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיָּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְטֻם אֶל־יִפְתָּח אַנְשֵׁים רִיָקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: ד וַיְהִי מִיָּמַיִם וַיִּלְחֲמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל: ה וַיְהִי כֹּאֲשֶׁר־נִלְחָמוּ בְנֵי־עַמּוֹן עִם־יִשְׂרָאֵל וַיִּלְכוּ וַקָּנִי גַלְעָד לְקַחַת אֶת־יִפְתָּח מֵאֶרֶץ טוֹב: ו וַיֹּאמְרוּ לְיִפְתָּח לָכֵּה וְהִיְיָתָה לָנוּ לְקַצֵּין וּנְלַחְמָה בְּבְנֵי עַמּוֹן: ז וַיֹּאמֶר יִפְתָּח לְזַקְנֵי גַלְעָד הֲלֹא אַתֶּם שֵׁנַאתֶם אוֹתִי וּתְגַרְשׁוּנִי מִבֵּית אָבִי וּמְדוּעַ בְּאַתֶּם אֵלַי עֲתָה כֹּאֲשֶׁר צָר לָכֶם: ח וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי גַלְעָד אֶל־יִפְתָּח לָכֵן עֲתָה שָׂבֵנו אֵלֶיךָ וְהַלָּכְתָּ עִמָּנוּ וְנִלְחַמְתָּ בְּבְנֵי עַמּוֹן וְהִיְיָתָ לָנוּ לְרֹאֵשׁ לְכָל יִשְׂבֵי גַלְעָד: ט וַיֹּאמֶר יִפְתָּח אֶל־זִקְנֵי גַלְעָד אִם־מִשְׂכִּימִים אַתֶּם אוֹתִי לְהִלָּחֵם בְּבְנֵי עַמּוֹן וְנִתַּן יְהוָה אוֹתָם לִפְנֵי אֲנֹכִי אֲהִיָה לָכֶם לְרֹאֵשׁ: י וַיֹּאמְרוּ זִקְנֵי־גַלְעָד אֶל־יִפְתָּח יְהוָה יְהִיָה שֹׁמֵעַ בְּיַנְוֹתֵינוּ אִם־לֹא כַדְבָרְךָ כֵּן נַעֲשֶׂה: יא וַיֵּלֶךְ יִפְתָּח עִם־זִקְנֵי גַלְעָד וַיִּשְׂימוּ הָעַם אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְרֹאֵשׁ וּלְקַצֵּין וַיִּדְבֵר יִפְתָּח אֶת־כָּל־דְּבָרָיו לִפְנֵי יְהוָה כַּמְצָפָה: יב וַיִּשְׁלַח יִפְתָּח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן לֵאמֹר מַה־לִּי וְלֶךְ כִּי־בָאת אֵלַי לְהִלָּחֵם בְּאֶרֶצִי: יג וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־מַלְאָכָיו יִפְתָּח כִּי־לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת־אַרְצִי בְעֹלוֹתוֹ מִמְצֹרִים מֵאַרְנוֹן וְעַד־הַיַּבֵּק וְעַד־הַיַּרְדֵּן וְעֲתָה הֲשִׁיבָה אֶתְהֵן בְּשָׁלוֹם: יד וַיִּוסַף עוֹד יִפְתָּח וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן: טו וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה אָמַר יִפְתָּח לֹא־לָקַח

וְיִשְׂרָאֵל אֶת־אֶרֶץ מִזָּב וְאֶת־אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן: ^{טו} כִּי בַעֲלוֹתָם מִמִּצְרַיִם וַיֵּלֶךְ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר
 עַד־יַם־סוּף וַיָּבֹא קְדִשָׁה: ^{טז} וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים | אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם לֵאמֹר אֶעֱבְרָה־נָא בְּאֶרְצְךָ
 וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֲדוֹם וְגַם אֶל־מֶלֶךְ מִזָּב שָׁלַח וְלֹא אָבָה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשׁ: ^{יז} וַיֵּלֶךְ בַּמִּדְבָּר
 וַיָּסֹב אֶת־אֶרֶץ אֲדוֹם וְאֶת־אֶרֶץ מִזָּב וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מִזָּב וַיַּחֲנוּן בְּעֵבֶר אֲרִנּוֹן
 וְלֹא־בָאוּ בְּגִבּוֹל מִזָּב כִּי אֲרִנּוֹן גְּבוּל מִזָּב: ^{יח} וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ־הָאֱמֹרִי
 מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן וַיֹּאמֶר לוֹ יִשְׂרָאֵל נַעֲבְרָה־נָא בְּאֶרְצְךָ עַד־מִקּוֹמִי: ^{יט} וְלֹא־הֵאֱמִין סִיחֹן אֶת־יִשְׂרָאֵל
 עֵבֶר בְּגִבּוֹלוֹ וַיֵּאסֹף סִיחֹן אֶת־כָּל־עַמּוֹ וַיַּחֲנוּ בִּיהֲצָה וַיִּלְחָם עִם־יִשְׂרָאֵל: ^כ כֹּה וַיִּתֵּן יְהוָה
 אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־סִיחֹן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וַיִּכּוּם וַיִּירֶשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־כָּל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי
 וַיֹּשֶׁב הָאֶרֶץ הַהִיא: ^{כא} כִּי וַיִּירֶשׁוּ אֶת כָּל־גְּבוּל הָאֱמֹרִי מֵאֲרִנּוֹן וְעַד־הַיַּבֵּק וּמִן־הַמִּדְבָּר וְעַד־הַיַּרְדֵּן:
^{כב} וְעַתָּה יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹרִישׁ אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאַתָּה תִירֶשְׁנֵנוּ: ^{כג} כִּי הֲלֹא
 אֶת אֲשֶׁר יוֹרִישְׁךָ כְּמוֹשׁ אֱלֹהֶיךָ אוֹתוֹ תִירֶשׁ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִפְּנֵינוּ אוֹתוֹ
 נִירֶשׁ: ^{כד} וְעַתָּה הַטּוֹב טוֹב אַתָּה מִכָּל־כָּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מִזָּב הַרּוֹב רַב עִם־יִשְׂרָאֵל אִם־נִלְחָם
 נִלְחָם בָּם: ^{כה} כִּי בְשֵׁבֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכַנּוֹתֶיהָ וּבְעַרְעוֹר וּבְכַנּוֹתֶיהָ וּבְכָל־הָעָרִים אֲשֶׁר עַל־יַד־יְדֵי
 אֲרִנּוֹן שָׁלַשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וּמִדּוֹעַ לֹא־הִצַּלְתֶּם בָּעֵת הַהִיא: ^{כו} וְאַנְכִי לֹא־חָטַאתִי לָךְ וְאַתָּה עֲשֵׂה
 אִתִּי רָעָה לְהִלָּחֵם בִּי יִשְׁפֹט יְהוָה הַשֹּׁפֵט יְהוָה הַיּוֹם בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּנֵי עַמּוֹן: ^{כז} וְלֹא שָׁמַע
 מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן אֶל־דְּבָרַי וַיִּפְתַּח אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו: ^{כח} וַתְּהִי עַל־יַפְתָּח רוּחַ יְהוָה וַיַּעֲבֹר אֶת־הַגְּלֵעָד
 וְאֶת־מִנְשָׁה וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפָּה גִלְעָד וּמִמִּצְפָּה גִלְעָד עֵבֶר בְּנֵי עַמּוֹן: ^{כט} וַיִּיָּדַר יַפְתָּח גֹּדֵר לִיהוָה
 וַיֹּאמֶר אִם־נִתְּוֶן תִּתֵּן אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן בְּיָדִי: ^ל לֹא וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדְּלָתִי בֵיתִי לְקִרְאָתִי
 בְּשׁוֹבֵי בְשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן וְהָיָה לִיהוָה וְהָעֲלִיתִיהוּ עוֹלָה: ^{לא} וַיַּעֲבֹר יַפְתָּח אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן לְהִלָּחֵם
 בָּם וַיִּתְּנֶם יְהוָה בְּיָדוֹ: ^{לב} וַיִּכּוּם מֵעַרְוֶעַר וְעַד־בְּאֵף מִנִּית עֲשָׂרִים עִיר וְעַד אֲבָל כְּרָמִים מִכָּה
 גְּדוֹלָה מְאֹד וַיִּכְנְעוּ בְּנֵי עַמּוֹן מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנּוֹאֵמַן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו
 אֶמֶת וְצַדִּיק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיִךְ
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנּוֹאֵמַן בְּכָל דְּבָרָיו:

**רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָהּ:**

**שְׁמַחֲנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהֶוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לְבָנֵינוּ, עַל כְּסָאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד
אַחֲרָיִם אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:**

**עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:**

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו שרה (אולגה) בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachas@netvision.net.il

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@015.net.il 08-8502772 פקס